

ELIZABETH GILBERT

Mănâncă, roagă-te, iubește

Pentru Susan Bowen, care mi-a oferit adăpost chiar și de la 20 000 de kilometri depărtare „Fii sinceră, fii sinceră, fii sinceră.”¹

CUPRINS:

Introducere / 7

Italia / 11

India / 129

Indonezia / 231

INTRODUCERE sau Cum e construită această carte sau A 109-a mărgea.

Când călătorești în India – mai ales prin orașe sfinte și ashramuri –, întâlnești o mulțime de oameni care poartă mărgelile la gât. Mai poți vedea și o mulțime de fotografii cu yoghini goi, slabi și impunători (sau uneori chiar cu yoghini rotofei, blânzi și luminoși), care poartă și ei mărgelile. Aceste șiraguri de mărgelile se numesc japa mala. În India sunt folosite de sute de ani de budiști și de hinduși pentru a se concentra asupra rugăciunilor. Țin șiragul într-o mână și rotesc câte o mărgea pentru fiecare mantra rostită. Când cruciații medievali au ajuns în Orient, purtați de războiul sfânt în care luptau, i-au văzut pe credincioșii de aici rugându-se cu aceste japa mala, li s-a părut că e o tehnică admirabilă și au dus-o cu ei înapoi în Europa sub forma rozariului.

O japa mala tradițională are o sută opt mărgelile. În cercurile ezoterice ale filosofiei orientale, numărul 108 este considerat extrem de fast – un multiplu perfect al lui trei, compus din trei cifre, suma acestor trei cifre fiind nouă, adică de trei ori trei.

Iar trei, se înțelege, este numărul care reprezintă echilibrul suprem – după cum poate spune oricine care știe câte ceva despre Sfânta Treime sau care a văzut vreodată un trepied. Și pentru că această carte este despre strădania mea de a afla echilibrul, am structurat-o asemenea unei japa mala: am împărțit-o în o sută opt povestiri (sau mărgelile). Șirul celor o sută opt povestiri a mai suportat o a doua împărțire, în trei secțiuni în care se vorbește despre Italia, India și Indonezia – cele trei țări pe care le-am vizitat de-a lungul unui an. Astfel am ajuns la trei părți a câte treizeci și șase de povestiri fiecare, lucru care mi se pare foarte nimerit, ținând cont că scriu toate aceste lucruri în cel de-al treizeci și șaselea an al vieții mele.

Ca să nu ne lungim nepermis de mult cu considerații numerologice, permiteți-mi să închei mărturisind un al doilea motiv: mi-a plăcut ideea de a înșira aceste povestiri urmând structura unei japa mala tocmai pentru că ea este atât de... structurată. Căutările spirituale autentice sunt și au fost totdeauna niște aventuri care presupun disciplină și metodă. Adevărul nu este la îndemâna oricui, nici chiar în aceste mărețe timpuri în care totul a ajuns să fie la îndemâna oricui. Și ca

scriitoare, și ca „exploratoare” în cele spirituale, măregelele japa mala m-au ajutat să nu pierd din vedere țelul pe care mi l-am propus.

În orice caz, fiecare japa mala are o măregea specială, cea de-a o sută nouă, care iese din cercul perfect echilibrat al celorlalte, asemenea unui pandantiv. Pe vremuri credeam că această măregea cu numărul o sută nouă era doar una de rezervă, ca un nasture aplicat pe haină sau ca fiul cel mic al unei familii regale. Dar am descoperit că are un scop cu mult mai important. Când te rogi și degetele tale ajung la ea, trebuie să-ți întrerupi meditația și să le mulțumești învățătorilor tăi. Așa că aici, la cea de-a o sută nouă mărgică a mea, fac o pauză încă înainte de a fi început. Le mulțumesc învățătorilor mei, care mi s-au arătat, în acel an, în atât de multe și de ciudate chipuri.

Dar în primul rând îi mulțumesc gurului meu, care este o adevărată întrupare a compasiunii și care mi-a arătat atât de multă generozitate lăsându-mă să studiez în ashramul ei cât timp am stat în India. Aș vrea să fie clar pentru toată lumea că am descris experiențele din India strict din punctul meu de vedere, și nu ca un teolog savant sau ca purtător de cuvânt al altcuiva. Acesta este motivul pentru care nu voi folosi numele gurului meu nicăieri în carte – pentru că nu pot vorbi în numele său. Învățăturile ei vorbesc de la sine. Nu voi dezvălui nici numele ashramului, nici locul unde se află, scutindu-l astfel de o publicitate pe care nu cred că și-o dorește și căreia nu știu dacă i-ar face față.

O ultimă formă de a-mi arăta recunoștința: deși nu am schimbat întotdeauna numele oamenilor despre care scriu aici, am preferat să schimb numele tuturor acelor pe care i-am cunoscut la ashramul din India, fie ei indieni sau occidentali, pentru că majoritatea celor care pornesc într-un pelerinaj spiritual nu fac acest lucru din dorința de a apărea mai apoi ca personaje într-o carte (cu excepția mea, bineînțeles). Există o singură abatere de la acest autoimpus pact al anonimatului. Numele lui Richard din Texas chiar e Richard și chiar este din Texas. Am dorit să-i folosesc numele real, pentru că a avut un rol foarte important în viața mea cât timp am stat în India.

Încă ceva – când l-am întrebat pe Richard dacă pot să scriu că a fost alcoolic și dependent de droguri, mi-a spus că din punctul lui de vedere nu există nici o problemă.

— Oricum voiam să dau sfoară în țară despre chestia asta și nu știam cum – mi-a spus el. Dar să începem cu începutul: Italia...

ITALIA sau vorbește cum mănânci sau 36 de povestiri despre căutarea plăcerii.

Aș vrea ca Giovanni să mă sărute.

Of, dar sunt atâtea motive pentru care n-ar trebui să se întâmple așa ceva... În primul rând, Giovanni e cu zece ani mai tânăr decât mine și, ca mai toți italienii de douăzeci și ceva de ani, încă locuiește cu maică-sa – un partener romantic foarte nepotrivit pentru mine, având în vedere că sunt o femeie de carieră, trecută de treizeci de ani, abia ieșită dintr-o căsnicie ratată și dintr-un groaznic și interminabil divorț, urmat de o aventură amoroasă încheiată cum nu se poate mai prost. Cascada asta de eșecuri m-a transformat într-o femeie vulnerabilă, tristă și cu vreo șapte mii de ani mai bătrână. Nu aș vrea ca dragul de Giovanni să aibă de-a face cu muntele de autocompătimire care sunt acum. Ca să nu mai spun că am ajuns și la vârsta la care o femeie începe să se întrebe dacă e cu adevărat o idee bună să încerce să-și revină, după pierderea unui superb posesor de ochi căprui, aducând rapid un alt asemenea exemplar în patul ei. Din cauza asta sunt singură de luni bune. Din cauza asta, de fapt, mi-am propus să nu mă implic în nici o relație tot anul.

Oricine m-ar putea întreba, și pe bună dreptate: „Atunci ce cauți tocmai în Italia?”

N-am un răspuns – nu acum, când mă uit peste masă la arătosul Giovanni –, nu pot decât să spun: „Bună întrebare.”

Giovanni e partenerul meu de Schimb Lingvistic în Tandem. Sună ca o aluzie, dar din nefericire nu e. De fapt, înseamnă că ne întâlnim aici, la Roma, câteva seri pe săptămână, ca să exerseze fiecare conversația în limba celuilalt. Întâi vorbim în italiană, iar el e foarte răbdător cu mine; apoi vorbim în engleză, iar eu sunt foarte răbdătoare cu el. L-am descoperit pe Giovanni la câteva săptămâni după ce am ajuns la Roma, grație unui internet café mare din Piața Barbarini, peste drum de fântâna cu un triton sexy care suflă într-o cochilie. Pusese (Giovanni, nu tritonul) un anunț la avizier, în care scria: „Vorbitor nativ de italiană caută vorbitor nativ de engleză pentru conversație.” Chiar lângă anunțul lui era altul, cu același conținut, identic până la corpul de literă cu care fusese scris. Singura diferență apărea la datele de contact. Pe unul dintre anunțuri apărea adresa de e-mail a cuiva pe nume Giovanni, pe celălalt era trecut numele Dario. Dar chiar și numărul de telefon de-acasă era același.

Făcând uz de excelența mea intuitivă, le-am scris amândurora un e-mail în care îi întrebam, în italiană: „Sunteți frați, cumva?”

Giovanni mi-a trimis un mesaj foarte provocativ: „Mai mult: suntem gemeni.”

Da – mult mai mult, după cum am putut vedea. Înalți, bruneți, frumoși, douăzeci și cinci de ani, cu niște ochi căprui enormi, genul tipic italianesc, ca de catifea, care mă dau gata oricând. După ce i-am întâlnit, am început să mă întreb dacă n-ar fi cazul să-mi revizuiesc regula privind celibatul autoimpus. De exemplu, aș putea fi singură, atâta doar că voi avea doi gemeni italieni de douăzeci și cinci de ani, absolut superbi, ca amanți. Gândul ăsta mi-a adus vag aminte de un prieten care este vegetarian, atâta doar că mănâncă șuncă... Deja îmi închipuiam cum ar suna începutul unei scrisori către revista Penthouse: „În lumina pâlpâindă a lumânărilor din cafeneaua romană, nu-mi puteam da seama ale cui mâini mă mâng...”

Dar nu. Nu, nu și nu!

Mi-am oprit fanteziile la jumătatea cuvântului. Chiar nu era momentul să caut escapade amoroase și (la fel de sigur pe cât e că zilei îi urmează noaptea) să-mi complic deja mult prea încălțita mea viață. Era momentul să caut acea vindecare și acea pace, care doar în singurătate pot fi găsite.

În orice caz, la jumătatea lui noiembrie, timidul, studiosul Giovanni și cu mine eram deja foarte buni prieteni. Cât despre Dario – fratele aiurit și înfipt –, lui i-am făcut cunoștință cu prietena mea Sofie, o suedeză adorabilă cu care își petrece serile la Roma într-un cu totul altfel de tandem. Dar Giovanni și cu mine ne rezumăm la conversație. Mă rog, mâncăm și vorbim. Au trecut deja câteva săptămâni bune de când tot mâncăm și tot vorbim, împărțind pizza și corectându-ne cu amabilitate greșelile gramaticale, așa cum se întâmplă și în seara asta – o seară minunată, cu expresii noi și mozzarella proaspătă.

E deja miezul nopții și mai e și ceață, iar Giovanni mă conduce acasă. În Roma, străzile șerpuiesc cu naturalețe în jurul monumentelor antice, precum brațele unei delte printre pâlcuri umbroase de chiparoși. Am ajuns la ușă. Ne privim. Mă îmbrățișează afectuos. E un progres, în primele săptămâni doar îmi strângea mâna. Dacă aș mai rămâne în Italia încă vreo trei ani, s-ar putea să-și ia inima în dinți și să mă sărute. Pe de altă parte, poate mă va săruta chiar acum, aici, în fața ușii... Încă mai e o șansă... Stăm îmbrățișați sub lumina lunii... bineînțeles că ar fi o mare greșală... totuși, ar fi minunat să mă sărute acum... doar să se aplece și... și...

Se desprinde din îmbrățișare.

— Noapte bună, draga mea Liz, îmi spune.

— Buona notte, caro mio, răspund eu.

Urc până la apartamentul meu de la etajul patru, singură-singurică. Intru în camera minusculă, singură-singurică. Închid ușa în urma mea. Încă o noapte de singurătate la Roma. Mă

așteaptă încă un somn lung, fără nimeni și nimic care să-mi țină de urât în pat, în afara unui maldăr de manuale și dicționare de italiană.

Sunt singură, sunt singură-singurică, sunt complet singură.

Las geanta să alunece pe jos, cad în genunchi și ating podeaua cu fruntea. Îi mulțumesc universului, plină de recunoștință. Mai întâi în engleză. Apoi în italiană. Pe urmă – ca să fiu sigură că înțelege – în sanscrită.

Și cum tot sunt întinsă pe jos, în rugăciune, rămân așa și mă întorc cu trei ani în urmă, când a început totul, când stăteam exact la fel: în genunchi, pe podea, rugându-mă.

Dar multe erau altfel acum trei ani. Nu eram la Roma, ci în baia de la etaj a imensei case pe care soțul meu și cu mine o cumpăraserăm de puțin timp în suburbiile New Yorkului. Era un noiembrie friguros. Ora trei dimineața. Soțul meu dormea în patul nostru. Eu deja mă ascundeam în baie de vreo patruzeci și șapte de nopți și, la fel ca în celelalte astfel de nopți, plângeam. Plângeam cu atâta foc, încât în fața mea se întindea un lac de lacrimi, un adevărat lac al rușinii și fricii și confuziei și durerii în care trăiam.

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Încercam din răputeri să nu recunosc asta, dar adevărul nu-mi dădea pace.

Nu mai vreau să fiu căsătorită. Nu vreau să locuiesc în căsoiul ăsta. Nu vreau să am un copil.

Numai că ar fi trebuit să-mi doresc un copil. Aveam treizeci și unu de ani. Ca și soțul meu – cu care eram împreună de opt ani și căsătorită de șase –, sperasem că, odată depășită cumpăna celor treizeci de ani, voi dori să mă așez la casa mea și să am copii. Amândoi am crezut că după aceea, sătulă de călătorii, voi fi fericită să am o casă mare, plină de copii și de pleduri lucrate de mână, cu o grădină în curtea din spate și cu o tocană bolborosind cât se poate de liniștitor pe plită din bucătărie. (Faptul că acesta era portretul fidel al mamei mele arată cât de greu mi-a fost să disting între mine și femeia care m-a crescut.) Dar, spre disperarea mea, nu-mi doream nimic din toate astea. Dimpotrivă, pe măsură ce sorocul celor TREIZECI de ani plutea deasupra mea ca o condamnare la moarte, mi-am dat seama că nu doream să rămân însărcinată. Am tot așteptat să încep să vreau un copil, dar asta nu s-a mai întâmplat. Și, credeți-mă, știu ce înseamnă să-ți dorești cu adevărat ceva. Știu foarte bine ce poate face dorința dintr-un om. Dar ea nu apărea. În plus, nu-mi puteam scoate din cap ce-mi spusese odată sora mea, în timp ce-și alăpta primul născut: „A avea un copil e ca și cum ți-ai face un tatuaj pe față. Înainte să te bagi în așa ceva, trebuie să fii absolut sigură că asta vrei.”

Cum să mai dau înapoi? Toate lucrurile erau la locul lor. Era chiar anul în care ar fi trebuit să se întâmple. De fapt, încercam de câteva luni să avem un copil. Dar nu se întâmplase nimic – în afara faptului că sufeream de un adevărat sindrom de sarcină falsă, aveam grețuri de dimineață și, pe fond nervos, vomitam tot ce mâncam la micul dejun. Dar în fiecare lună când îmi venea ciclul mă trezeam șoptind singură în baie: Mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc că mi-ai mai dat o lună de viață...

Încercam să mă conving că așa era normal. Îmi spuneam că toate femeile se simt la fel când încearcă să rămână însărcinate. („Ambivalentă”, ăsta era cuvântul pe care-l foloseam, evitând o descriere mult mai corectă, și anume „îngrozită”) Încercam să mă conving că ceea ce simțeam eu era ceva obișnuit, în pofida tuturor dovezilor că nu era așa – de pildă, întâlnirea cu o cunoștință care tocmai rămăsese însărcinată pentru prima oară, după doi ani de încercări, cheltuind o avere pe tratamente de fertilitate. Era în extaz. Mi-a spus că toată viața își dorise să fie mamă. Mi-a mărturisit că de ani întregi cumpăra pe ascuns haine pentru bebeluși și le ascundea de soțul ei sub pat. I-am văzut bucuria întipărită pe față și am recunoscut-o: era exact aceeași bucurie pe care o radia și fața mea cu o primăvară înainte, când aflatam că revista pentru

care lucram urma să mă trimită în delegație în Noua Zeelandă pentru un articol despre încercările de a găsi calamari uriași. Mi-am spus: „Până când nu voi fi la fel de extaziată de ideea de a avea un copil pe cât am fost de plecarea în Noua Zeelandă, pe urmele calamarilor uriași, nu pot avea un copil.”

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Ziua alungam asemenea gânduri, dar noaptea mă înnebuneau. Ce dezastru! Cum am putut fi atât de nenorocită, încât să clădesc o familie doar pentru a o distruge? Cumpăraserăm casa abia cu un an în urmă. Nu eu am vrut-o? Nu mie îmi plăcuse așa de mult? Atunci de ce băntuiam noapte de noapte, jelindu-mă ca o Medee? Nu eram mândră de tot ce aveam împreună – o casă excelentă în Hudson Valley, un apartament în Manhattan, linii telefonice, prieteni și picnicuri și petreceri, weekenduri în care hoinăream prin supermarketuri din care cumpăram pe credit o droaie de lucruri? N-am fost doar un spectator, am luat parte la crearea acestei vieți, de ce simțeam că nu-mi aparținea? De ce mă simțeam atât de copleșită de datorie, prea obosită să fiu și sprijinul financiar al familiei, și motorul ei social, și cea care plimbă câinele, și menajera, și viitoarea mamă, și – pe apucate – scriitoarea?

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Soțul meu dormea în camera de alături, în patul nostru. Îl iubeam și-l uram în aceeași măsură. Nu puteam să-l trezesc pentru a-i vorbi despre suferința mea – la ce bun? Trecuseră deja luni întregi de când începusem să mă destram sub ochii lui, comportându-mă ca o nebună (amândoi eram de acord cu acest cuvânt), și nu făceam decât să-l obosesc. Știam amândoi că era ceva în neregulă cu mine, și el deja începuse să-și piardă răbdarea. Ne certam, plângeam și eram obosiți cum doar cei a căror căsnicie se duce pe apa sâmbetei pot fi. Aveam priviri de fiare încolțite.

Numeroasele motive pentru care nu mai voiam să fiu soția acestui bărbat sunt prea personale și prea triste pentru a fi înșirate aici. Destule țineau de problemele pe care le aveam eu, dar mare parte dintre neînțelegerile noastre i se datorau și lui. Așa cum e și normal. Într-o căsnicie există întotdeauna două persoane, fiecare cu votul ei, cu părerile ei, cu decizii care se bat cap în cap cu ale celuilalt, cu dorințe și limite proprii. Dar nu cred că e cazul să vorbesc despre problemele lui în cartea mea. Și nu cer nimănui să creadă că aș fi în stare să ofer o versiune obiectivă a poveștii noastre, așa că saga eșecului căsniciei noastre va rămâne nepovestită aici. Nu voi discuta nici motivele pentru care mi-am dorit să fiu în continuare soția lui, nici felul în care știa să fie absolut minunat, nici de ce îl iubeam sau de ce mă căsătorisem cu el, sau motivele pentru care îmi era imposibil să-mi imaginez viața fără el. Nu voi deschide niciunul dintre aceste subiecte. E suficient să spun că în noaptea aia el încă era pentru mine și farul de la țărm, și albatrosul din larg. Singurul lucru mai greu de conceput decât să plec era să rămân. Nu voiam să distrug pe nimeni și nimic. Tot ce îmi doream era să mă strecor în liniște pe ușa din spate, fără să provoc mare agitație, fără urmări, și s-o țin tot într-o fugă până-n Groenlanda.

Știu, partea asta din povestea mea nu e deloc veselă. Dar o spun aici pentru că în baie era pe cale să se întâmple ceva care avea să schimbe în mod radical cursul vieții mele, cam ca în unul dintre acele evenimente cosmice nebunești în care o planetă zboară în spațiu fără nici un motiv, miezul topit i se deplasează, polii își schimbă poziția, forma îi e complet schimbată și întreaga ei masă își pierde sfericitatea, alungindu-se. Ceva în genul ăsta.

M-am rugat. Asta a fost.

Știți și voi cum e asta – a te ruga.

M-am rugat la... Dumnezeu.

Era prima oară. Și, cum folosesc pentru prima oară cuvântul „Dumnezeu” în cartea de față, pentru că e un cuvânt care o să apară de multe ori în paginile următoare, mă opresc puțin, ca

să explic exact ce înseamnă pentru mine, astfel încât fiecare cititor să poată hotărî de la bun început cât de ofensat e cazul să se simtă.

Las pentru altă ocazie dezbateră cu privire la existența lui Dumnezeu – de fapt, am o idee mai bună: nici nu voi intra într-o astfel de discuție. Mai întâi voi explica de ce folosesc cuvântul „Dumnezeu” când aș putea folosi la fel de bine cuvinte ca Iehova, Allah, Shiva, Brahma, Vishnu sau Zeus. I-aș mai putea spune „Acela”, așa cum apare în vechile scrieri sanscrite, fiindcă e numele care descrie cel mai bine felul în care am trăit eu întâlnirea cu această entitate atotcuprinzătoare și imposibil de definit. Dar „Acela” mi se pare mult prea impersonal – mai degrabă un lucru decât o ființă – și îmi e imposibil să mă rog unui lucru. Ca să simt o legătură personală, am nevoie de un nume propriu. De aceea, când mă rog, nu adresez rugăciunile mele Universului, Marelui Vid, Ființei Supreme, Întregului, Creatorului Luminii, Puterii Supreme, nici Umbrei Trecerii (cum sună cea mai poetică dintre formele pe care le-a luat numele lui Dumnezeu, găsită, cred, în evangheliile gnostice).

Nu am nimic împotriva acestor denumiri. Le cred echivalente, pentru că toate sunt, în egală măsură, pe cât de potrivite, pe atât de nepotrivite pentru a descrie indescriptibilul. Dar fiecare dintre noi are nevoie de un nume generic pentru indescriptibil. „Dumnezeu” e numele care mie mi se pare cel mai cald dintre toate, deci pe acesta îl voi folosi. Ar mai trebui să spun că, în general, mă refer la Dumnezeu ca la „El”, fără să mă deranjeze forma masculină a pronumelui, care în mintea mea e doar un pronume personal convenabil, și nu o descriere anatomică, nici motiv de revoltă. Bineînțeles, nu mă deranjează referirile la Dumnezeu ca la o „Ea”, și chiar înțeleg nevoia unora de a proceda astfel. Repet: pentru mine acești termeni sunt echivalenți, în egală măsură potriviți și nepotriviți. Dar cred că, indiferent pentru care dintre cele două pronume am opta, scrierea lor cu majusculă e cea mai potrivită, ca mic semn de politețe în prezența divinității.

Din punct de vedere cultural, dar nu și teologic, sunt creștină. M-am născut într-o familie protestantă ultraconservatoare, de rit anglican. Îl iubesc pe Isus, a fost un mare învățător al păcii, și în unele situații-limită îmi rezerv dreptul de a mă întreba ce ar fi făcut El, dar nu mă pot împăca defel cu acea regulă de nesmintit a creștinismului care susține că singura cale spre Dumnezeu e Cristos. Asta înseamnă că nu sunt chiar creștină. Majoritatea creștinilor pe care-i cunosc îmi acceptă opinia într-un mod cât se poate de elegant și lipsit de prejudecăți. E adevărat, cei mai mulți creștini pe care-i cunosc eu nu sunt foarte stricți. Celor care sunt, nu le pot spune decât că regret orice ofensă pe care le-aș aduce-o în privința asta; pot să mă și retrag definitiv din treburile lor.

În general, m-am simțit întotdeauna mai apropiată de misticii tuturor religiilor. Am reacționat mereu cu o bucurie fără margini la cuvintele celor care susțin că Dumnezeu nu se ascunde în scrieri dogmatice sau pe un tron pierdut în înaltul cerului, ci că El se află incredibil de aproape de noi, mult mai aproape decât ne putem închipui, și că respiră prin inimile noastre. Îi sunt recunoscătoare oricui a făcut călătoria până în adâncul propriei inimi, întorcându-se apoi în lume cu vestea că Dumnezeu este experiența iubirii absolute. În fiecare tradiție religioasă de pe fața pământului, au existat mistici care descriu această experiență. Din păcate, mulți dintre ei au fost închiși sau omorâți. Oricum ar sta lucrurile, părerea mea despre ei e una extraordinar de bună.

Lucrul pe care am ajuns până la urmă să-l cred despre Dumnezeu e foarte simplu. Am avut cândva o cățelușă minunată, luată de la ecarisaj. Era rezultatul încrucișării a cel puțin zece rase, dar părea să fi moștenit tot ce era mai bun de la fiecare dintre ele. Avea blana maronie. Când eram întrebată ce fel de cățelușă e, răspundeam întotdeauna: „E maronie.” La fel, când sunt

întrebată în ce fel de Dumnezeu cred, nu mi-e greu să răspund: „Cred într-un Dumnezeu magnific.”

Bineînțeles, de când am vorbit pentru prima oară cu Dumnezeu și până acum, am avut destul timp să mă gândesc la divinitate. Ultimul lucru care mă interesa în toiul crizei din acel noiembrie negru era să-mi clarific atitudinea față de Dumnezeu. Tot ce-mi doream atunci era să mă salvez. Realizând într-un final că atinsesem o stare de disperare din care nu mai exista ieșire, care îmi amenința întreaga viață, mi-am zis că cei ajunși în astfel de situații se îndreaptă către Dumnezeu și îi cer ajutorul. Cred că citisem asta în vreo carte.

Printre suspine, îi spuseseam atunci lui Dumnezeu ceva de genul: „Bună, Doamne. Ce mai faci? Eu sunt Liz, mă bucur să te cunosc.”

Da, îi vorbeam creatorului universului ca și când tocmai ne-am fi întâlnit la o petrecere. Dar în viață trebuie să ne descurcăm cu ce avem, și eu foloseam mereu astfel de replici când făceam cunoștință cu cineva. De fapt, cuvintele alea erau tot ce putusem să spun în locul frazei mele obișnuite pentru astfel de ocazii: „Sunt un mare fan de-al tău.” „Îmi pare rău că te deranjez așa de târziu, am adăugat. Dar chiar am probleme serioase. Îmi pare rău că n-am mai vorbit cu tine până acum, dar sper că am reușit mereu să-ți arăt cât sunt de recunoscătoare pentru toate binecuvântările pe care mi le-ai oferit în viață.”

Gândul ăsta m-a făcut să plâng încă și mai rău. Dumnezeu m-a așteptat să termin. Mi-am revenit atât cât să pot continua: „După cum știi, nu mă pricep la rugăciuni. Totuși, te rog, poți să mă ajuți? Am nevoie de un răspuns. Te rog, spune-mi ce să fac...”

Rugăciunea mea s-a transformat într-o singură frază repetată la nesfârșit – Te rog, spune-mi ce să fac. Nu știu de câte ori am spus asta. Știu doar că o făceam ca un om care se roagă pentru viața lui. Și plângeam întruna.

Până când, destul de brusc, m-am oprit.

Mi-am dat seama la un moment dat că nu mai plângeam. M-am oprit în mijlocul unui suspin. Toată durerea se evaporase. Mi-am înălțat fruntea și, surprinsă, m-am ridicat, întrebându-mă dacă aveam să văd Ființa Supremă care îmi oprise lacrimile. N-am văzut nimic. Eram singură. Dar nu chiar singură. Mă înconjura ceva ce nu poate fi descris decât ca o oază de liniște – o liniște atât de stranie, încât nu voiam să respir, de teamă că astfel aș face-o să dispară. Era o liniște incredibilă. Nu țin minte să mai fi simțit vreodată așa ceva.

Apoi, am auzit o voce. Nu vă speriați, nu era nimic de genul Charlton Heston jucându-l pe Moise și nici nu era o voce care să mă îndemne să-mi construiesc vreun teren de baseball în spatele casei. Era vocea mea, venind chiar din mine. Numai că n-o mai auzisem niciodată înainte. Era a mea, dar era înțeleaptă, calmă și înțelegătoare. Așa cum ar fi sunat dacă aș fi avut parte numai de dragoste și de certitudini. Nici nu pot descrie căldura și afecțiunea acelei voci care îmi oferea un răspuns ce urma să aducă în viața mea lumina divină.

Vocea mi-a spus: „Du-te la culcare, Liz.”

Am început din nou să respir.

Am înțeles dintr-odată că era singurul lucru pe care-l puteam face. Nu aș fi fost în stare să accept nici un alt răspuns. Nu aș fi avut încredere într-o voce tunătoare care mi-ar fi spus fie Divorțează! fie Nu divorța! Nu asta e înțelepciunea adevărată. Înțelepciunea adevărată îți dă singurul răspuns posibil într-o situație anume, iar atunci singurul răspuns posibil era să fii trimisă la culcare. Du-te la culcare, mi-a spus vocea interioară atotcunoscătoare, pentru că nu trebuie să afli răspunsul acum, la trei dimineața, într-o joi din noiembrie. Du-te la culcare, pentru că te iubesc. Du-te la culcare, pentru că trebuie doar să te odihnești acum și să ai grijă de tine până când vei ști răspunsul la întrebarea ta. Du-te la culcare, ca să fii destul de puternică atunci când va

veni ceasul furtunii. Iar ceasul acela se apropie, draga mea. Nu mai e mult. Dar nu va fi în noaptea asta. Așa că:

Du-te la culcare, Liz.

Într-un fel, episodul ăsta avea toate coordonatele unei revelații de tip creștin – întunericul în care mă pierdusem, strigătul de ajutor, vocea care mi-a răspuns, sentimentul că ceva se schimbase în mine. Dar n-aș putea să spun că am trecut printr-o convertire religioasă, cel puțin nu în sensul acela tradițional care presupune nașterea din nou și mântuirea. Mai degrabă aș vorbi despre începutul unei conversații religioase. Primele cuvinte ale unui dialog deschis și revelator care, în cele din urmă, avea să mă apropie cu adevărat de Dumnezeu.

Nu știu cât de bine aș fi dormit în noaptea aceea dacă aș fi știut că – așa cum spusese cândva Lili Tomlin²

— lucrurile urmau să se înrăutățească foarte tare înainte să se înrăutățească. Dar după șapte luni foarte dificile, mi-am părăsit soțul. Odată ce am luat hotărârea asta, am crezut că ce fusese mai greu trecuse deja. Se vede că habar n-aveam ce înseamnă un divorț.

Am văzut cândva în The New Yorker o caricatură în care două femei discutau despre divorț, iar una îi spunea celeilalte: „Dacă vrei să cunoști cu adevărat un om, trebuie să divorțezi de el.” Bineînțeles, experiența mea a fost complet opusă. Aș spune că, dacă vrei să NU mai cunoști deloc un om, trebuie să divorțezi de el. Sau de ea. Exact așa s-a întâmplat cu mine și soțul meu. N-am mai fost doi oameni care se cunoșteau foarte bine, am devenit niște străini care nu se mai puteau înțelege, iar trecerea asta s-a produs atât de rapid, încât cred că ne-am șocat unul pe altul.

Și, ca să fie totul cât mai ciudat cu puțință, fiecare dintre noi făcea lucrurile despre care celălalt nu și-ar fi închipuit niciodată că pot fi făcute; el nu a crezut vreodată că aș putea să-l părăsesc, eu nu mi-aș fi închipuit nici în cele mai negre coșmaruri că el ar putea să-mi facă plecarea atât de grea.

Când l-am părăsit, credeam sincer că vom putea rezolva chestiunile practice în câteva ore, doar cu un calculator, cu ceva bun-simț și cu un pic de bunăvoință față de persoana pe care fiecare dintre noi o iubise timp de atâția ani. Sugasem inițial să vindem casa și să împărțim totul pe jumătate; nici nu-mi trecuse prin gând că am fi putut proceda și altfel. Lui nu i s-a părut o sugestie echitabilă. Așa că mi-am schimbat oferta, propunând o altfel de împărțeală pe jumătate: ce-ar fi dacă ar lua el toate bunurile și, în schimb, mie mi-ar reveni toată vina? Dar nici măcar a doua ofertă nu a dus la vreo înțelegere. Eram într-o situație fără ieșire. Cum să continui o negociere în care deja ai oferit totul? Nu mai puteam face nimic, așteptam doar ca el să-mi facă o contraofertă. Vina pe care o resimțeam din postura celui care părăsește mă făcea să nu-mi pot închipui că aș fi meritat vreun ban din tot ce strânsesem în ultimii zece ani. Și, ca să pună capac la toate astea, proaspătul val de spiritualitate care mă copleșise mă făcea să cred că cel mai important lucru era să nu ne certăm. Cam asta era poziția mea: nici nu mă apăram, nici nu-l atacam. În ciuda sfaturilor primite de la cei cărora le păsa de mine, mult timp am refuzat până și să discut cu un avocat, pentru că mi se părea că un astfel de gest ar fi echivalat cu o declarație de război în toată regula. Voiam să am o atitudine extrem de à la Gandhi în toată treaba asta. Voiam să fiu un adevărat Nelson Mandela al conflictului prin care treceam. Fără să realizez că și Gandhi, și Mandela fuseseră avocați.

Au trecut câteva luni. Viața mea era suspendată undeva, în timp ce eu așteptam să se miște ceva, să aflu măcar condițiile. Locuiam separat (el se mutase în apartamentul nostru din Manhattan), dar nimic nu părea să se rezolve. Facturile se strângeau, ne lăsaserăm baltă carierele, casa ajunsese o paragină și tăcerile lui erau întrerupte de ocazionalele reproșuri prin care îmi amintea ce mare nenorocită puteam să fiu.

După care a apărut David.

Toate traumele și complicațiile anilor oribili din timpul divorțului au fost amplificate de drama numită David – tipul de care m-am îndrăgostit în timp ce-mi îngropam căsnicia. Am spus cumva că „m-am îndrăgostit” de David? Ce voiam de fapt să spun e că m-am aruncat direct în brațele lui David, așa cum circarii din desenele animate sar de la trambulină și dispar cu totul într-o ceașcă minusculă. M-am agățat de David ca să ies din căsnicie, de parcă el ar fi fost ultimul elicopter de evacuare care decola din Saigon. I-am pus în cârcă toate speranțele mele legate de fericire și de ieșirea din criză. Și, da, l-am și iubit. Dacă aș putea să definesc felul în care l-am iubit printr-o expresie mai puternică decât „cu disperare”, aș folosi-o. Până la urmă, tot dragostea disperată e cel mai greu de îndurat.

Imediat după ce mi-am părăsit soțul, m-am mutat cu David. Era – și încă mai e – un tip superb. Newyorkez sadea, actor și scriitor, cu niște ochi italienești, căprui și catifelați, care (am mai spus asta, nu?) m-au făcut întotdeauna să mă topesc. Descurcăreț, independent, vegetarian, spiritual, seducător și posesor al unei guri tare spurcate. Un poet yoghin și rebel din Yonkers³. Un supererou începător și incredibil de sexy. Mai mare decât orice. Enorm. Sau cel puțin așa era pentru mine. Când Susan, prietena mea, m-a auzit prima dată cum vorbeam despre el, a aruncat doar o privire spre chipul meu febril de atâta încântare și mi-a spus: „Of, Doamne, fata mea, în ce belea te-ai băgat...”

Când l-am întâlnit, David juca într-o piesă după una dintre nuvelele mele. Interpreta un personaj inventat de mine, chestie care deja spune mult. Așa se întâmplă mereu în cazurile de iubire disperată, nu? În astfel de cazuri, ne inventăm întotdeauna personajele jucate de partenerii noștri, le cerem să fie ce vrem noi să fie, apoi suferim când refuză să joace rolurile respective.

Dar, vai, ne-am simțit atât de bine în primele luni ale relației noastre, în care el încă era eroul meu romantic și eu încă eram pentru el întruchiparea unui vis... Era atâta încântare și o asemenea potrivire între noi, câtă nici nu-mi putusem imagina. Inventaserăm un limbaj doar al nostru. Mergeam în excursii. Ne cățaram pe orice putea fi escaladat, ne afundam în orice putea fi coborât, puneam la cale călătorii în jurul lumii. Ne-am distrat la coadă la biroul de înmatriculări auto mai mult decât se distrează majoritatea cuplurilor în toată luna de miere. Ca să nu existe nici o diferență între noi, ne-am dat unul altuia același nume de alint. Ne-am făcut planuri și jurăminte și promisiuni, îmi citea cărți și îmi spăla rufe. Prima dată când s-a întâmplat asta, am sunat-o pe Susan să-i povestesc uimită minunea, de parcă aș fi văzut o cămilă vorbind la un telefon public. I-am spus: „Un bărbat mi-a spălat mie rufe! Și pe cele delicate le-a spălat de mână!” A repetat: „Of, Doamne, fata mea, în ce belea te-ai băgat...”

Prima vară „Liz și David” a fost asemenea unui montaj siropos cu scene din toate filmele romantice făcute vreodată, chiar săream în apă împreună și alergam ținându-ne de mână prin lanuri aurii, în lumina asfințitului... Încă mai credeam că divorțul poate decurge lin. Consideram subiectul închis până în toamnă, nu voiam să mai vorbesc cu soțul meu despre divorț, tocmai pentru a lăsa lucrurile să se așeze. Oricum, mă simțeam atât de fericită, încât nici nu mă puteam gândi la eșecul nostru. Dar vara aceea minunată, la care mă gândeam ca la o grație, s-a dus.

Pe 9 septembrie 2001 m-am întâlnit ultima dată față în față cu soțul meu, fără să știu că, pe viitor, toate întâlnirile noastre aveau să se petreacă în prezența avocaților. Am luat cina la restaurant. Am încercat să-i vorbesc despre despărțire, dar n-a fost în stare decât să se certe cu mine. Mi-a spus că sunt o mincinoasă și o trădătoare, că mă urăște și că nu are de gând să mai vorbească vreodată cu mine. Două zile mai târziu, m-am trezit după un somn agitat într-o lume în care niște avioane deturnate se izbiseră de cele mai înalte două clădiri ale orașului meu, și tot ce fusese cândva indestructibil se transformase într-o avalanșă de ruine fumegânde. Mi-am sunat soțul ca să mă asigur că e teafăr și am plâns amândoi, dar nu m-am dus la el. În acea săptămână,

newyorkezii au lăsat la o parte tot ce-i despărțea, din respect pentru tragedia prin care treceau, dar eu tot nu m-am întors la soțul meu. Și așa am înțeles amândoi că între noi totul se terminase.

Nu exagerez deloc când spun că nu am dormit deloc în următoarele patru luni.

Nu era prima oară când simțeam că mă prăbușesc (pe fondul colapsului aparent al întregii lumi), dar atunci viața mea chiar s-a transformat în cioburi. Mi-e rușine de mine când îmi amintesc prin ce a trebuit să treacă David în lunile care au urmat atacului din 11 septembrie și despărțirii mele de soț. Închipuiți-vă cât de surprins a fost să descopere că cea mai veselă și mai puternică femeie pe care o întâlnise până atunci era de fapt – în intimitate – o adevărată mlaștină fără fund, îmbibată doar cu durere. Din nou, nu mă mai puteam opri din plâns. Reacția lui a fost una de retragere, și astfel am putut cunoaște și cealaltă față a pasionalului meu erou romantic – un David solitar ca un naufragiat, distant și rece, un David care avea nevoie de mai mult spațiu decât o turmă întreagă de bizoni.

Chiar și în cea mai luminoasă perioadă din viața mea, aș fi trăit îndepărtarea lui David ca pe o catastrofă, având în vedere că eu sunt vietatea cea mai dependentă de afecțiune (o combinație de golden retriever și lipitoare), dar atunci treceam printr-o perioadă foarte neagră. Eram deprimată și voiam ca cineva să aibă grijă de mine, pentru că mă simțeam mai neajutorată decât tripleții născuți prematur. Dând înapoi, mă făcea să am și mai multă nevoie de afecțiune, iar urmarea era că el devenea și mai reținut, până când a ajuns să se retragă de tot, în toiul tirului meu de rugăminți înlăcrimate, de genul: „Unde te duci? Ce s-a întâmplat cu noi?”

(Sfat practic: bărbații ADORA întrebările astea.)

Adevărul era că devenisem dependentă de David (trebuie să spun în apărarea mea că și el avea partea lui de vină, purtându-se ca un „bărbat fatal” în relația noastră), iar acum, când nu mai eram în centrul atenției lui, suportam consecințele. Dependența e semnul distinctiv al oricărei povești de dragoste pasionale. Totul începe în momentul în care obiectul adorației tale revărsă asupra ta o doză amețitoare și halucinogenă din ceva ce nu ai avut niciodată curajul să recunoști că ți-ai dorit – un amestec de droguri afective, o cursă infernală a dragostei. Apoi tânjești după atenția necondiționată a celui alt cu obsesia insașiabilă a oricărui drogat. În lipsa drogului, te îmbolnăvești subit, o iei razna, devii depresiv (pe lângă resentimentele care te încearcă față de cel care ți-a încurajat dependența încă de la început și care acum refuză să te mai aprovizioneze cu marfa de calitate de care ai atâta nevoie – pe care sigur o are ascunsă pe undeva, fir-ar să fie, pentru că pe vremuri o primeai și gratis de la el). În faza următoare ești slab, tremuri într-un colț și nu mai ești sigur de nimic, ți-ai vinde până și sufletul sau ți-ai jefui vecinii doar ca să ai din nou chestia aia. Între timp, obiectul adorației tale simte față de tine doar repulsie. Se uită la tine ca și când nu te-ar mai fi văzut niciodată până atunci, necum ca la o persoană pe care cândva a iubit-o cu pasiune. Ironia face să nu-l poți învinovați pentru asta. Adică, uită-te la tine: ești o epavă jalnică, nici măcar tu nu te mai recunoști.

Așa că... asta e. Ai ajuns la destinația finală a pasiunii nebunești – o părere groaznică despre tine însăși, din ghearele căreia nu mai există scăpare.

Simplul fapt că acum sunt în stare să scriu cu calm e o dovadă că timpul vindecă toate rănilor. Nu reacționez deloc bine când mi se întâmplau toate astea. Pierderea lui David la scurt timp după eșecul în căsnicie, exact după teroarea căzută asupra orașului, în plină derulare a unui divorț sinistru (experiență pe care bunul meu prieten Brian o compara cu „a avea zilnic, timp de doi ani, câte un accident de mașină grav...”). Pe scurt, a fost pur și simplu prea mult pentru mine.

Eu și David continuam să ne înțelegem bine unul cu celălalt în timpul zilei, dar nopțile petrecute în patul lui mă făceau să mă simt ca ultimul supraviețuitor al unei ierni nucleare, în timp ce el se retrăgea vizibil din calea mea, de fiecare dată puțin mai mult decât înainte, de parcă aș fi suferit de vreo boală contagioasă. Ajunsese să-mi fie groază de căderea nopții. Când stăteam

lângă trupul frumos, inaccesibil și adormit al lui David, cădeam într-un vârtej de panică și de singurătate presărat cu gânduri de sinucidere extrem de detaliate. Fiecare părticică din trup mă durea. Mă simțeam ca o mașinărie primitivă pe arcuri, obligată să suporte mai multă greutate decât poate duce, pe punctul de a se face oricând bucăți și riscând să rănească pe oricine s-ar fi nimerit prin preajmă. Îmi imaginam cum bucăți din mine zboară care încotro, încercând să scape din vulcanul de nefericire în care mă transformasem. De cele mai multe ori, David mă găsea dimineața dormind ca un câine, ghemuită peste o grămadă de prosoape îngrămădite lângă pat.

— Ce s-a mai întâmplat de data asta? mă întreba.

Încă un bărbat pe care-l adusesem la disperare. Cred că în perioada aia am slăbit vreo cincisprezece kilograme.

Ei, dar în anii despre care vorbesc nu a fost rău chiar totul. Dumnezeu nu-ți trânteste niciodată o ușă în nas fără să-ți deschidă o fereastră. Mi s-au întâmplat niște lucruri extraordinare, chiar și atunci. În primul rând, am început în sfârșit să învăț italiană. În plus, am cunoscut un guru indian. În al treilea rând, am primit din partea unui bătrân vraci indonezian invitația de a sta la el în Bali.

O să vă povestesc imediat.

Să încep cu începutul. La începutul lui 2002, când m-am mutat de la David, lucrurile păreau să ia o turnură mai bună și, pentru prima dată în viață, am avut un apartament doar al meu. Cum încă plăteam ratele pentru casa în care nu mai locuia nimeni, dar pe care soțul meu îmi interzisese s-o vând, nu pot spune că îmi permiteam apartamentul; abia mă descurcam cu facturile, taxele și ratele de tot felul. Pentru mine era vital să am propriul meu apartament (cu două camere). Mi se părea un adevărat sanatoriu, îl vedeam ca pe o clinică de recuperare. L-am zugrăvit în cele mai calde culori posibile. Îmi cumpăram în fiecare săptămână flori, ca și cum m-aș fi vizitat pe mine însămi la spital. De la sora mea am primit ca dar de casă nouă o buiotă (ca să nu fiu chiar singură într-un pat rece) și dormeam cu ea, în dreptul inimii, noapte de noapte, de parcă aș fi avut de tratat o întindere musculară.

Mă despărțisem definitiv de David. Aproape definitiv. Mi-e greu să-mi aduc aminte de câte ori ne-am despărțit și împăcat în lunile alea. Era o adevărată rutină: mă despărțeam de David, mă simțeam din nou puternică și sigură de mine, după care (atrasă, ca de obicei, de puterea și siguranța pe care le afixăm) pasiunea lui David reînvia. Plini de respect reciproc și extrem de serioși, discutam inteligent despre cum am putea să dăm o nouă șansă relației noastre, având mereu câte un plan bine gândit, al cărui scop era minimizarea incompatibilităților noastre evidente. Eram extrem de hotărâți să rezolvăm chestiunea. Pentru că ni se părea imposibil ca doi oameni atât de îndrăgostiți ca noi să nu aibă parte de un final fericit. Trebuia să meargă. Ne regăseam cu forțe proaspete și aveam parte de câteva zile de delir în doi. Câteodată erau chiar câteva săptămâni. Dar, invariabil, David devenea reținut față de mine, și eu începeam să mă agăț de el (sau eu începeam să mă agăț de el, și el devenea reținut față de mine – n-am reușit niciodată să ne dăm seama ce anume declanșa ruptura) și rămâneam din nou distrusă. Iar el dispărea.

David mă atrăgea și mă rănea mai tare decât oricine.

Dar, oricât de greu mi-ar fi fost, în perioadele în care eram despărțiți exersam traiul pe cont propriu. Mă schimbam. Viața mea arăta ca un accident în lanț pe autostrada New Jersey în plin trafic de sărbători, dar simțeam că eram la începutul unui drum care avea să-mi aducă independența. Când nu aveam gânduri sinucigașe din cauza divorțului sau a relației cu David, eram chiar mulțumită de faptul că aveam timp doar pentru mine. Găsisem o nouă întrebare, cu totul nouă: „Ce vrei TU să faci, Liz?”

De cele mai multe ori (fiind încă destul de tulburată de vina de a-mi fi lăsat baltă căsnicia), nici nu îndrăzneam să răspund la o asemenea întrebare; doar mă minunam pe ascuns de

simpla ei existență. Și când, într-un final, am început să-mi răspund, am făcut-o cu mare grijă, îmi permiteam să exprim doar dorințe minore, ca pentru începători.

Vreau să urmez un curs de yoga.

Vreau să plec devreme de la petrecerea asta, ca să pot merge acasă și să citesc o carte.

Vreau să-mi cumpăr un penar nou.

Și mai era un răspuns ciudat, același, de fiecare dată:

Vreau să învăț italiană.

De ani de zile îmi doream să pot vorbi italiana – o limbă care mi se părea mai frumoasă decât trandafirii –, fără să găsesc un motiv întemeiat pentru a o învăța. Mai logic ar fi fost să-mi pun la punct franceza sau rusa, pe care le studiasem cu ani în urmă. Sau să mă fi apucat de spaniolă, care m-ar fi ajutat să comunic mai bine cu milioane de concetățeni americani. Ce-aș fi putut face cu italiana? Doar n-aveam de gând să mă mut în Italia. Până și niște lecții de acordeon ar fi fost mai practice.

De ce trebuie să existe mereu un motiv practic pentru tot ce facem? Destul timp fusesem un recrut ascultător – muncisem, nu ratasem niciodată un termen de predare, avusesem grijă de cei dragi, de dinții mei și de relația cu banca, votasem ș.a.m.d. Chiar totul în viață trebuie să aibă legătură cu „trebuie”? Într-o perioadă atât de dureroasă a vieții mele, chiar aveam nevoie de altă justificare pentru cursurile de italiană, în afara faptului că era singurul lucru care ar fi putut să-mi ofere o bucurie? Și, oricum, să vrei să înveți o limbă străină nici nu e cine știe ce excentricitate. Nu e ceva de genul: „Am treizeci și doi de ani, dar vreau să ajung prim-balerină la New York City Ballet.” Studiul unei limbi e chiar un vis realizabil. Așa că m-am înscris la unul dintre cursurile de seară disponibile (cunoscute și sub numele de Școala Serală pentru Divorțate). Ideea li s-a părut extrem de amuzantă prietenilor mei. Nick m-a întrebat: „De ce înveți italiană? Vrei cumva să fii pregătită pentru cazul în care Italia invadează din nou Etiopia – și de data asta îi și reușește figura – și să cunoști o limbă vorbită în două țări?”

Dar mie îmi plăcea la nebunie. Fiecare cuvânt era pentru mine un tril, o magie, o trufă de ciocolată. După cursuri, fugeam prin ploaie până acasă, unde îmi pregăteam o baie fierbinte, în care zăceam citind cu voce tare dintr-un dicționar italian. Reușeam în felul ăsta să nu mă mai gândesc nici la divorț, nici la David. Cuvintele mă făceau să râd de încântare. Începusem să-mi numesc telefonul mobil il mio telefonino („telefonașul meu”). Mă transformam într-unul dintre oamenii enervanți care spun mereu Ciao! Doar că eu eram încă și mai enervantă, pentru că de fiecare dată explicam și etimologia (să vă spun și vouă: e prescurtarea unei expresii folosite în Evul Mediu de venețieni pentru a-și saluta prietenii: Sono il suo schiavo! – adică „Sunt sclavul tău!”). Simpla rostire a cuvintelor italienești mă făcea fericită. Avocata mea de divorț mi-a spus să nu-mi fac griji din cauza asta și mi-a povestit cum o clientă de-a ei (de origine coreeană) își schimbase numele după un divorț urât, optând pentru unul italianesc – doar ca să se simtă din nou sexy și fericită.

Poate că până la urmă o să mă mut în Italia...

Un alt lucru important care mi s-a întâmplat atunci a fost aventura nou descoperitei discipline spirituale, în care eram, bineînțeles, ajutată de apariția în viața mea a unei guru indiene în carne și oase – lucru pentru care îi voi fi veșnic recunoscătoare lui David. Am cunoscut-o în prima seară când am fost la el. Se poate spune că m-am îndrăgostit de amândoi în același timp. Când am intrat în apartamentul lui, am văzut deasupra cuierului poza unei indiene incredibil de frumoase. Am întrebat cine e în fotografie, și David mi-a răspuns că e călăuza lui spirituală.

Inima mi s-a oprit un moment, după care s-a împiedicat de-a binelea și a căzut lată. Apoi s-a ridicat de jos, a tras aer în piept și m-a anunțat: „Vreau și eu o călăuză spirituală.” Vorbesc cât

se poate de serios, inima mea chiar mi-a spus asta, folosindu-se de buzele mele pentru a se face auzită. Am simțit o scindare ciudată a sinelui, un moment în care mintea mi-a ieșit din corp, s-a îndreptat către inimă și a întrebat-o în tăcere: „Chiar vrei tu așa ceva?” „Da, a replicat inima, chiar vreau așa ceva.” Apoi, pe un ton un pic sarcastic, mintea a întrebat inima: „De când?” Dar eu știam deja răspunsul: din noaptea petrecută pe gresia din baie.

Doamne, chiar îmi doream o călăuză spirituală. Am început imediat să-mi construiesc fantezii despre cum ar fi să am una. Îmi închipuiam că femeia aia incredibil de frumoasă venea în apartamentul meu câteva seri pe săptămână, beam ceai, vorbeam despre divinitate, îmi dădea de citit și-mi explica ce sens aveau senzațiile ciudate din timpul meditației.

Toate închipuirile mele s-au evaporat când David mi-a spus că era renumită și avea zeci de mii de discipoli – dintre care foarte mulți nici măcar n-o întâlniseră vreodată. Mi-a mai zis că la New York se ținea în fiecare marți o întâlnire de grup, în care adepții ei se strângeau pentru a medita împreună.

— Dacă nu te sperie ideea de a fi în aceeași cameră cu câteva sute de oameni care psalmodiază numele sanscrit al lui Dumnezeu, poți să vii și tu.

În următoarea seară de marți, m-am dus cu el la întâlnire. Departe de a fi speriată de toți oamenii ăia, care arătau absolut normal și care cântau pentru Dumnezeu, am simțit că sufletul mi se ridică, înălțat de sunetele imnului. În seara aceea m-am întors acasă cu senzația că sunt ca o bucată de pânză curată, pusă la uscat pe frânghie, prin care aerul trece fără să întâmpine rezistență. Simțeam că New Yorkul devenise un oraș din hârtie de orez și că eram destul de ușoară încât să pot sări fără probleme de pe un acoperiș pe altul. Am continuat să merg la întâlniri în fiecare zi de marți. Apoi am început să meditez în fiecare dimineață, repetând străvechea mantră sanscrită pe care guru o dă tuturor elevilor ei (e vorba despre Om Namah Shivaya, care înseamnă „onorez divinitatea aflată înăuntrul meu”). Apoi am ascultat-o pentru prima dată chiar pe guru, și cuvintele ei mi-au făcut pielea ca de găină. Când am aflat că are un ashram în India, am știut că trebuie să ajung cât mai repede acolo.

Dar mai întâi a trebuit să fac o călătorie în Indonezia.

Tot pentru un material cerut de o revistă. Chiar când îmi plângeam mai tare de milă pentru că eram singură, falită și exilată în închisoarea Divorțatilor, editoarea unei reviste pentru femei m-a întrebat dacă aș fi de acord să mi se plătească o călătorie în Bali, în schimbul unui articol despre vacanțele yoga. I-am pus și eu câteva întrebări de complezență despre propunerea respectivă – de genul: „Nu-i așa că apa e udă?” Când am ajuns în Bali (care, trebuie spus, e un loc absolut încântător), profesorul care conducea centrul de yoga ne-a întrebat:

— Vreți să cunoașteți un vraci din Bali? E dintr-o familie ajunsă la a opta generație de vraci.

(Altă întrebare cu răspuns inclus.)

Așa că, într-o noapte, ne-am dus cu toții acasă la vraci.

Avea o privire veselă și pielea roșcată: un bătrânel lipsit aproape complet de dinți și care semăna izbitor cu Yoda din Războiul stelelor. Îl chema Ketut Liyer. Vorbea o engleză aproximativă și foarte hazlie, dar avea cine să traducă în cazul în care s-ar fi poticnit la vreun cuvânt.

Profesorul de yoga ne spusese dinainte că fiecare dintre noi îi poate cere vraciului sfaturi cu privire la o problemă personală și că bătrânul va încerca să ne ajute în respectiva situație. M-am gândit zile întregi ce aș putea să-l întreb. Primele lucruri care mi-au trecut prin cap erau înfiorător de banale: Poți să-l faci pe soțul meu să semneze divorțul? Poți să-l faci pe David să fie din nou atras de mine? Mi-era pur și simplu rușine: ce fel de om e în stare să străbată jumătate de

glob și să se întâlnească acolo cu un vraci renumit doar ca să-i ceară ajutorul în „probleme de amor”?

Drept urmare, când bătrânul m-a întrebat ce-mi doresc cu adevărat, am reușit să găsesc alte cuvinte, mai sincere.

— Vreau să-l simt mereu pe Dumnezeu, i-am spus. Câteodată am senzația că înțeleg divinul din lume, dar e o senzație care dispare repede, pentru că mă bruiază toate dorințele și temerile mele meschine. Aș vrea să fiu mereu în prezența lui Dumnezeu. Dar nu călugărindu-mă sau renunțând de tot la plăcerile lumesti. De fapt, cred că aș vrea să aflu cum să trăiesc pe lumea asta și cum să mă bucur de ea, dar fără să uit de Dumnezeu.

Ketut a spus că îmi poate răspunde printr-un desen. Mi-a arătat o schiță pe care o făcuse în timpul meditației. În ea apărea un androgin stând în picioare, cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune. Avea patru picioare, în locul capului erau desenate foarte multe frunze și flori, iar în dreptul inimii apărea o față zâmbitoare.

— Ca să găsești echilibrul pe care îl vrei, îmi spuse Ketut prin intermediul translatorului, asta trebuie să devii. Trebuie să-ți ții picioarele foarte pe pământ, încât să simți că ai patru în loc de două. Așa vei putea rămâne ancorată în lume. Dar nu mai privi lumea cu mintea. Trebuie să te uiți la ea cu inima. Așa îl vei cunoaște pe Dumnezeu.

M-a întrebat apoi dacă-i dau voie să-mi citească în palmă. Am întins mâna stângă, și bătrânul m-a descris de parcă m-ar fi cunoscut dintotdeauna.

— Ești o călătoare prin lume, a început el.

Nimic surprinzător, m-am gândit eu, având în vedere că eram în Indonezia.

— Ai mai mult noroc decât toți cei pe care i-am întâlnit vreodată. Vei trăi mult, îți vei face mulți prieteni și vei avea parte de multe experiențe. Vei vedea toată lumea. Ai o singură problemă: îți faci prea multe griji. Ești stresată tot timpul, te implici emoțional prea mult. Dacă ți-aș spune că nu vei mai avea niciodată vreun motiv de îngrijorare, m-ai crede?

Am dat nervoasă din cap, fără să-l cred.

— La slujbă faci ceva creativ, ești un fel de artist, și ești bine plătită. Vei fi mereu bine plătită pentru lucrul ăsta. Când vine vorba de bani, ești darnică, poate un pic prea darnică. Încă o problemă: o dată în viață vei pierde toți banii pe care-i ai. Și cred că asta se va întâmpla curând.

— Cred că se va întâmpla în următoarele șase sau zece luni, am replicat eu, cu gândul la divorț.

Ketut a dat din cap, ca și când ar fi spus: „Da, cam așa ceva.”

— Dar nu te îngrijora. După ce vei pierde toți banii, îi vei recupera pe toți. Îți vei reveni imediat. Vei avea două căsnicii. Una scurtă, cealaltă lungă. Și doi copii...

Mă așteptam să-mi spună că și copiii vor fi unul scurt și celălalt lung, dar a amuțit deodată și s-a încruntat către palma mea. După care a adăugat: „Ciudat...”, chestie pe care nimeni nu vrea s-o audă venind din partea dentistului și cu atât mai puțin din partea celui care-i citește în palmă. M-a rugat să ne mutăm sub becul care atârna mai încolo, ca să poată vedea mai bine.

— M-am înșelat, îmi spuse. Vei avea doar un copil. Mai târziu. O fiică. Poate. Dacă te hotărăști... dar mai e ceva.

S-a încruntat din nou, apoi a privit plin de încredere în sus.

— Te vei întoarce în Bali foarte curând. Trebuie. Vei sta trei sau patru luni. O să fii prieteni. Poate vei locui chiar aici, cu familia mea. M-ai putea ajuta să-mi îmbunătățesc engleza. Până acum n-am avut cu cine vorbi în engleză. Cred că te pricepi la cuvinte. Serviciul tău are legătură cu cuvintele?

— Da, am răspuns. Sunt scriitoare. Scriu cărți.

— Ești o scriitoare din New York, adăugă ca o confirmare la ce spusese deja. Deci te vei întoarce în Bali și vei locui aici, o să mă înveți engleză. Iar eu o să te învăț tot ce știu.

După care s-a ridicat și și-a șters mâinile una de alta, de parcă ar fi spus „gata, s-a decis”. I-am spus:

— Domnule, dacă vorbești serios, eu sunt de acord.

Mi-a trimis un zâmbet știrb și mi-a replicat:

— See you later, alligator!

Sunt genul de om care – dacă află de la descendentul a opt generații de vraci indonezieni că e sortit să se mute în Bali și să locuiască la el acasă timp de patru luni – consideră că merită să facă orice pentru ca prorocirea să se împlinească. De fapt, așa mi-a venit ideea să călătoresc timp de un an. Voiam neapărat să mă întorc în Indonezia, pe cont propriu de data asta. Îmi era clar. Deși încă nu știam când și cum, dat fiind haosul care domnea în viața mea. (Pe lângă un divorț costisitor și o relație tulbure, aveam pe cap slujba la o revistă, nu puteam pleca pentru mult timp.) Dar trebuia să revin acolo. Doar mi se prezisese asta. Problema era că voiam să merg și în India, să vizitez ashramul gurului meu, iar asta însemna bani și timp. Ca să complic și mai rău lucrurile, în ultima vreme mă obseda ideea unei eventuale excursii în Italia, unde aș fi putut să-mi exerseze în voie italiana – asta și pentru că mă atrăgea ideea de a trăi o perioadă într-o cultură ale cărei valori de căpătâi sunt plăcerea și frumusețea.

Toate dorințele astea păreau că se bat cap în cap. Mai ales Italia și India. Care parte din mine era mai importantă? Cea hedonistă sau cea care dorea să se trezească cu noaptea în cap și să-și petreacă zilele rugându-se și meditănd? Rumi, un mare poet și filosof sufit, și-a pus odată elevii să scrie cele trei lucruri pe care și le doreau cel mai mult. I-a avertizat că, dacă apare o contradicție între dorințele lor, există toate premisele ca viața să le fie nefericită. Rumi susținea că e mai bine să ai un singur lucru pe lista cu dorințe și să-i dedici lui toată viața. Și atunci, cum rămâne cu viața armonioasă și cu evitarea oricăror extreme? Oare îți poți clădi viața în așa fel încât să armonizezi lucruri care la prima vedere par absolut incompatibile, fără să excluzi nimic din ceea ce-ți poate oferi lumea? Îi spuseseam adevărul vraciului din Bali – îmi doream să cunosc ambele laturi ale existenței. Voiam plăcerile lumii și transcendența divină – cele două glorii ale vieții omenești. Voiam ceea ce grecii numeau kalos kai agathos, echilibrul între frumos și bun. În ultimii ani îmi lipsiseră în egală măsură amândouă, pentru că și plăcerea, și devoțiunea au nevoie de un mediu în care să se poată dezvolta. Or, eu, din punct de vedere emoțional, trăisem într-o groapă de gunoi. Cât despre aflarea echilibrului între dorința de a simți plăcerea și cea de a descoperi divinul, trebuia să existe o cale de a le împăca pe amândouă. După scurta mea ședere în Bali, mi se părea că am șansa să găsesc calea aceea în Indonezia, poate chiar cu ajutorul vraciului.

Patru picioare bine sprijinite pe pământ, un cap înfrunzit, a privi lumea cu inima...

Așa că nu m-am mai întrebat ce să aleg între Italia, India și Indonezia, și am recunoscut că voiam să călătoresc în toate trei. Câte patru luni în fiecare. În total – un an. Era un vis ceva mai ambițios decât „Vreau să-mi cumpăr un penar nou”. Dar asta îmi doream. Și știam că voi dori să scriu despre asta. Nu voiam doar să explorez țările cu pricina – asta n-ar fi fost ceva nou. Voiam să explorez o anume parte din mine însămi în fiecare țară, cu tot ce avea ea mai bun de dat. Doream să explorez arta plăcerii în Italia, arta devoțiunii în India și arta de a le armoniza pe amândouă în Indonezia. Abia târziu, după ce mi-am recunoscut această dorință, mi-am dat seama că, printr-o coincidență fericită, toate cele trei țări încep cu litera I. Părea un semn bun pentru o călătorie de autocunoaștere.

Închipuiți-vă – dacă puteți – cât s-au amuzat prietenii mei pe seama mea. Voiam să vizitez trei I-uri? Atunci de ce să nu-mi petrec anul următor în Iran, Irak și Islanda? Sau, și mai bine, de

ce să ratez ocazia de a face un pelerinaj prin trei I-uri cât se poate de accesibile chiar de-acasă, din State – Islip⁴, I-955 și Ikea? Susan chiar mi-a sugerat să înființez o organizație nonprofit care să se numească „Divorțați fără Frontiere”. Dar tot hazul nebun pe care-l provocasem era doar prilej de bătut apa-n piuă, pentru că deocamdată nu puteam pleca nicăieri. Deși eram despărțiți de foarte mult timp, divorțul meu nu se mai îndura odată să se termine. Ajunsesem să fac presiuni avocațești asupra soțului meu, făceam lucruri ieșite din cele mai negre coșmaruri cu divorțuri – trimiteam citații, redactam plângeri (conform procedurilor juridice ale statului New York) despre presupusele lui agresiuni psihice la adresa mea, lucruri care nu mai lăsau loc nici unei subtilități sau posibilități de a-i spune judecătorului: „Știți, de fapt noi am avut o relație al naibii de complicată, am făcut și eu o groază de prostii de care îmi pare foarte rău, și tot ce vreau acum e să mă lase să plec.”

(Mă opresc un moment pentru a mă adresa iubitului cititor: Să te ferească Sfântul, cât vei trăi, de un divorț la New York!)

În primăvara lui 2003, toată tevatura dăduse în clocot. La un an și jumătate după despărțire, soțul meu era, în sfârșit, dispus să discute termenii partajului. Da, voia și banii, și casa, și apartamentul din Manhattan – tot ceea ce fusesem dispusă să-i ofer de la bun început. Dar, în plus, cerea lucruri la care nu mă gândisem nici un moment (un procent din drepturile de autor asupra cărților scrise de mine cât timp fuseserăm căsătoriți, un procent din câștigurile generate de o posibilă ecranizare a scrierilor mele, un procent din economiile din fondul meu de pensie și tot așa). Cu asta, în sfârșit, m-a făcut să protestez. Au urmat luni întregi de negocieri între avocați, în urma cărora părea să se contureze un fel de acord, făcându-mă să cred că soțul meu chiar avea să accepte o formă de partaj pe care s-o pot și eu accepta. M-ar fi costat îngrozitor de mult, dar un proces ar fi fost infinit mai lung și mai costisitor (atât financiar, cât și emoțional). Dacă el semna actul de partaj, tot ce mi-ar fi rămas de făcut ar fi fost să plătesc și să-mi văd de drum – lucru care mi-ar fi convenit de minune în momentele alea. Având în urma noastră o relație complet distrusă, din care se ștersese până și cea mai mică urmă de bunăvoință, nu-mi doream decât să se termine odată.

Problema care se punea era dacă el chiar avea de gând să semneze. Au mai trecut câteva săptămâni, în care contesta noi și noi detalii ale propunerii de partaj. Dacă nu accepta ultima variantă propusă, am fi fost obligați să ajungem la proces, lucru ce ar fi echivalat cu cheltuirea ultimilor mei bani pe taxe avocațești. Mai rău, un proces ar fi însemnat un an în plus de chin. Deci orice ar fi ales să facă soțul meu (totuși, era soțul meu încă), decizia lui urma să-mi influențeze soarta pentru încă un an. Aveam să călătoresc singură prin Italia, India și Indonezia – sau aveam să depun mărturii la audierile propriului meu divorț, prin cine știe ce sală de judecată?

Îmi sunam zilnic avocata – cam de paisprezece ori – cu aceeași întrebare pe buze: Ceva nou? De fiecare dată mă asigura că face tot ce se putea face și că avea să mă sune imediat ce se semna acordul de partaj. Mă simțeam de parcă aș fi așteptat în același timp rezultatul unei biopsii și o morală de zile mari din partea dirigintei. Mi-ar fi plăcut să mă laud cu faptul că am făcut față situației cu un calm demn de un călugăr budist. Dar n-a fost așa. Aveam să petrec câteva nopți luptându-mă cu accese de furie, în timpul cărora foloseam o bătă de baseball ca să-mi snopesc în bătaie canapeaua. În rest, mă simțeam deprimată până la durere fizică.

Între timp, mă despărțisem din nou de David. Definitiv. Deși... parcă nu eram în stare să ne spunem adio. De multe ori mă copleșea dorința de a sacrifica orice de dragul lui. Alteori simțeam exact contrariul, voiam să pun între noi continente și oceane, în speranța că așa aș reuși să-mi găsesc liniștea și fericirea.

Deja aveam riduri adânci pe față, ca niște semne pe care plânsul și grijile mi le săpaseră între sprâncene.

Dar, în plină nebunie, mi s-a republicat o carte mai veche și a trebuit să plec într-un mic turneu de promovare. Am luat-o cu mine și pe Iva. Iva e de-o vârstă cu mine, dar a copilărit în Beirut. În timp ce eu făceam sport și mergeam la audiții pentru piesele puse în scenă la un gimnaziu oarecare din Connecticut, ea tremura cinci nopți din șapte într-un adăpost antibombardament, sperând să supraviețuiască. După o copilărie atât de violentă, nu înțeleg cum Iva reușește să fie una dintre cele mai stabile și mai calme persoane pe care le cunosc. În plus, mai are și ceea ce eu numesc „telefonul roșu cu universul”, un soi de legătură permanentă, numai a ei, cu divinul.

Așadar, mașina noastră străbătea Kansasul, iar eu agonizam ca de obicei, întrebându-mă dacă soțul meu avea sau nu de gând să semneze actele de partaj. I-am spus Ivei:

— Nu cred că mai rezist încă un an prin tribunale. Aș vrea să se întâmple o minune. Aș vrea să-i pot scrie o cerere direct lui Dumnezeu, să-l rog să se termine totul.

— Și ce te reține?

I-am explicat Ivei ce cred despre rugăciune. Nu-mi place să cer ceva precis, pentru mine asta înseamnă o slăbire a credinței. Nu-mi place să cer: „Te rog, schimbă asta sau aia în viața mea, ca să-mi fie mie mai ușor”—, cine știe, s-ar putea ca încercările prin care trec să-mi fie date de Dumnezeu cu un scop anume. Mă simt mult mai bine dacă mă rog pentru curajul de a înfrunta dificultățile cu inima ușoară, indiferent de întorsătura pe care o iau lucrurile.

Iva m-a ascultat cuminte, apoi m-a întrebat:

— De unde ți-au venit așa niște idei prostești?

— Ce vrei să spui?

— De unde ți-a venit ideea că n-ai dreptul să te rogi pentru ceea ce vrei? Liz, tu ești o parte din univers, ești o fărâmbă a lui, ai tot dreptul să participi la acțiunile universului și să spui ce simți. Așa că spune! Susține-ți cazul! Crede-mă, cel puțin va fi luat în discuție.

— Serios?

Era ceva nou pentru mine.

— Foarte serios. Uite, dacă ar fi să scrii acum o cerere către Dumnezeu, ce i-ai scrie?

M-am gândit o vreme, după care mi-am scos agenda și am scris următoarea cerere:

Dragă Doamne, Te rog să intervii și să mă ajuți cu divorțul. Eu și soțul meu am eșuat în căsnicie, acum eșuăm și în divorț. Toată otrava asta aduce doar suferință în viețile noastre și ale celor care ne iubesc.

Știu că ești ocupat din cauza războaielor, a tragediilor și conflictelor de tot felul, sunt lucruri mult mai grave decât disputele interminabile dintr-un cuplu cu probleme. Dar știu și că sănătatea lumii e afectată de sănătatea fiecărui om în parte. Dacă două suflete se încrâncenează într-un conflict, lumea se molipsește de la ele. La fel, dacă măcar un suflet sau două pot fi împăcate, atunci întreaga lume e mai sănătoasă, așa cum câteva celule sănătoase pot spori sănătatea unui corp. Umila mea rugămintă e să ne ajuți să punem capăt acestui conflict, pentru ca încă doi oameni să aibă șansa să devină liberi și sănătoși și să fie un pic mai puțin ură și amărăciune în lumea asta, și așa prea tulburată de atâta suferință.

Îți mulțumesc că m-ai ascultat.

Cu respect, Elizabeth M. Gilbert.

I-am citit Ivei ce scrisesem. A dat aprobator din cap.

— Eu aș semna-o, mi-a spus.

I-am întins foaia și pixul, dar conducea, așa că mi-a zis:

— Nu, hai să spunem că am și semnat-o. În sufletul meu e deja semnată.

— Mulțumesc, Iva. Ajutorul tău chiar contează pentru mine.

— Spune, cine altcineva ar mai semna-o? m-a întrebat.

— Familia mea. Mama și tata. Sora mea.

— Bine. Consideră că și ei au semnat-o. Chiar simt că au făcut-o. Acum sunt și ei pe listă. Bine. Cine altcineva ar mai vrea să semneze? Spune-mi-i pe toți.

Și am început să-i numesc pe toți cei care credeam eu că ar fi semnat petiția. Mi-am înșirat toți prietenii apropiați, apoi câteva rude și câțiva colegi de serviciu. După fiecare nume, Iva repeta aprobator:

— Așa, da! Uite, tocmai a semnat și el! Și ea a semnat!

Câteodată completa și ea lista cu potențiali semnatori, spunând:

— Și părinții mei au semnat petiția ta. Și-au crescut copiii pe timp de război. Amândoi urăsc conflictele inutile. Ar fi fericiți să știe că divorțul tău s-a încheiat.

Am închis ochii și m-am gândit la alte persoane care mi-ar semna cererea.

— Cred că Bill și Hillary Clinton tocmai au semnat și ei, am zis.

— Nici nu mă-ndoiesc, mi-a răspuns Iva. Vezi, Liz, oricine poate semna petiția ta. Înțelegi? Apelează la oricine, fie că e în viață sau că a murit de mult, și adună semnături!

— Sfântul Francisc de Assisi tocmai a semnat!

— Sigur că a semnat! și Iva lovi aprobator cu palma peste volan.

Mă pornisem:

— Abraham Lincoln a semnat! Și Gandhi, și Mandela, și toți pacifiștii. Eleanor Roosevelt, Maica Tereza, Bono, Jimmy Carter, Muhammad Ali, Jackie Robinson și Dalai Lama... și bunica mea care a murit în 1984, și cealaltă bunică, cea care trăiește... și profesorul meu de italiană, și psihologul, și agenta mea... și Martin Luther King Jr., și Katherine Hepburn... și Martin Scorsese (nu m-aș fi așteptat, e oricum un gest frumos din partea lui)... și gurul meu, bineînțeles... și Joanne Woodward, și Ioana d'Arc, și doamna Carpenter, învățătoarea mea dintr-a patra, și Jim Henson...

Timp de aproape o oră, numele mi s-au revărsat de pe buze fără oprire și, în timp ce traversam Kansasul, petiția mea pentru pace era semnată de zeci și zeci de susținători nevăzuți. Iva continua să mă aprobe – Da, și ea a semnat, da, și el a semnat – și am început să mă simt înconjurată de bunăvoința tuturor acelor oameni puternici.

Pe măsură ce lista se apropia de sfârșit, eram mai puțin neliniștită. Mi-era somn. Iva mi-a spus:

— Culcă-te, conduc eu.

Am închis ochii. Încă o semnătură:

— Michael J. Fox! am apucat să mai spun înainte să adorm.

Nu știu cât am dormit. Poate doar zece minute, dar a fost un somn foarte adânc. Când m-am trezit, Iva îngâna un cântecel. Am căscat.

Telefonul mobil a început să sune.

Mă uitam la micul meu telefonino cum vibra vesel în scrumiera mașinii închiriate. Încă eram dezorientată, buimacă după somn, parcă nu mai știam cum funcționează un telefon mobil.

— Hai, m-a încurajat Iva, răspunde!

Am răspuns cu un „alo” abia șoptit.

— Vești bune! mi-a spus avocata, care mă suna dintr-un New York pierdut undeva, departe. Soțul tău tocmai a semnat!

Peste câteva săptămâni, eram în Italia.

Mi-am dat demisia, am plătit divorțul și am achitat toate taxele, am renunțat la casă, la apartament, mi-am dus tot ce mai posedam într-o debara de-a surorii mele și am luat cu mine două valize. Începuse anul călătoriei mele! Mi-l pot permite datorită unui miracol la care nici nu visasem: editorul meu a cumpărat în avans cartea pe care o voi scrie despre periplul meu prin

lume. Cu alte cuvinte, totul s-a întâmplat exact cum prezisese vraciul indonezian. Am pierdut toți banii și am primit imediat alții, destui cât să pot cumpăra un an de viață.

Așa se face că acum locuiesc în Roma. Am găsit un apartament liniștit într-o clădire veche, la doar câteva străduțe distanță de Piazza di Spagna, umbrit de grațioasa Grădină Borghese, la doi pași de Piazza del Popolo, unde vechii romani organizau curse de care. Recunosc, zonei îi lipsește grandoarea haotică a vechiului meu cartier newyorkez, de unde vedeam intrarea în Lincoln Tunnel, dar oricum...

Merge.

Prima masă luată la Roma n-a fost cine știe ce. Doar paste de casă (spaghetti carbonara) cu un sote de spanac cu usturoi pe post de garnitură. (Shelley, marele poet romantic, i-a scris cândva îngrozit unui prieten din Anglia despre bucătăria italienească: „Tinerile de neam mănâncă – n-ai să ghicești niciodată ce – USTUROI!”) Doar de curiozitate, am cerut și o anghinare – romanii sunt extrem de mândri de felul în care gătesc anghinarea. Apoi m-am trezit cu o surpriză din partea casei – o garnitură de flori de dovlecei, cu un pic de brânză topită la mijloc (atât de delicată, încât probabil că florile nici n-au apucat să-și dea seama că nu mai atârnă pe vrej). După spaghetti, am încercat carnea de vită. A, și am mai băut și o sticlă din vinul casei – roșu, special pentru mine. Și am mâncat și pâine caldă cu ulei de măsline și un pic de sare. La desert – tiramisu.

Pe la unsprezece noaptea, în timp ce mă întorceam acasă după cină, am auzit gălăgie venind dintr-una din casele de pe strada mea. Părea că are loc un congres al copiilor de școală primară – să fi fost o aniversare? Râsete, strigăte și tropăieli. Am urcat în apartament, m-am întins pe noul meu pat și am stins lumina. Mă așteptam să mă apuce plânsul sau neliniștea, așa cum mi se întâmpla mereu după ce stingeam lumina. Dar mă simțeam bine. Chiar mă simțeam bine. Erau primele semne ale mulțumirii de sine.

Corpul meu extenuat mi-a întrebat mintea, la fel de extenuată:

— Deci asta e tot ce-ți trebuie?

Nu a primit nici un răspuns. Am adormit instantaneu.

Unele lucruri sunt la fel în toate orașele occidentale. Aceiași africani vând aceleași făcături după aceleași genți și ochelari de firmă, și aceiași muzicanți din Guatemala cântă același Cântec al Condorului la naiuri de bambus. Dar alte lucruri sunt doar la Roma așa cum sunt. De pildă, vânzătorul de sandviciuri care-mi spune cu cea mai mare dezinvoltură „frumoaso”, de fiecare dată. „Panino îl vrei rece sau de la grill, bella?” Cuplurile care se sărută și pe care le întâlnești peste tot, de parcă s-ar întrece între ele: tineri îmbrățișați pe bănci, trecându-și mâinile prin păr, mângâindu-se, atingându-și fețele una de cealaltă fără încetare...

Și, bineînțeles, fântânile! Pliniu cel Bătrân scria cândva: „Dacă iei în considerare cantitatea enormă de apă cu care este aprovizionată Roma pentru băi, rezervoare, șanțuri, case, grădini și vile, și dacă te gândești la distanțele de la care este adusă această apă, la apeductele construite și la munții străpuși pentru a o aduce, la văile pe care le străbate, trebuie să recunoști că nu există nimic mai minunat în întreaga lume.”

Secole mai târziu, iată-mă încercând să-mi aleg fântâna preferată. Una dintre pretendentele la titlu se găsește în Villa Borghese. În mijlocul ei tronează o jucăușă familie de bronz. Tati e faun și mami e muritoare obișnuită. Au un copil căruia îi plac strugurii. Mami și tati au o poziție ciudată – față în față, se țin unul pe celălalt de mâini în timp ce se lasă pe spate. E greu să-ți dai seama dacă trag unul de celălalt de ciudă sau dacă dănuiesc fericiți; oricum ar fi, degajă multă energie. Copilul e cocoțat pe brațele lor împreunate, neafectat nici de eventuala ciudă, nici de posibila voioșie a celor doi. E prea ocupat să mănânce dintr-un ciorchine de struguri și are copituțe despicate (seamănă cu tati).

E început de septembrie 2003. Vremea e caldă și îndeamnă la lenevie, așa că, deși sunt de patru zile la Roma, n-am făcut încă umbră vreunui prag de muzeu sau de biserică și nici măcar nu m-am uitat pe vreun ghid al orașului. În schimb, m-am plimbat îndelung fată nici o țintă și am reușit până la urmă să dau de locul unde aflasem (de la un șofer de autobuz foarte prietenos) că se vinde cea mai bună înghețată din Roma. Se numește Il Gelato di San Crispino. Nu sunt sigură, dar mă gândesc că s-ar putea traduce prin „înghețata Sfântului Crocantino”. Am încercat o combinație de miere și alune. M-am întors în aceeași zi pentru grepfrut și pepene. În aceeași seară, după cină, am mai făcut un drum până acolo pentru scorțișoară și ghimbir.

Mi-am propus să citesc în fiecare zi câte un articol de ziar, indiferent cât de mult timp mi-ar lua. Mă uit în dicționar cam o dată la trei cuvinte. Articolul de azi e fascinant. Cu greu îți poți imagina un titlu mai dramatic decât Obesità! I bambini italiani sono i più grassi d'Europa! Doamne Dumnezeu! Obezitate! Cred că articolul declară că micuții italieni sunt cei mai grași copii din Europa! Citind mai departe, aflu că bebelușii italieni sunt cu mult mai grași decât cei germani și cu foarte mult mai grași decât cei francezi. (Din fericire, nu exista vreo comparație cu bebelușii americani.) Chiar și copiii mai mari au ajuns periculos de grași, scrie mai departe. (Industria pastelor făinoase se apără.) Statisticile alarmante cu privire la obezitatea micuților italieni fuseseră făcute publice cu o zi înainte de către una taskforce internazonale – ceea ce nu mai are nevoie de nici o traducere. Descifrarea întregului articol mi-a luat aproape o oră, timp în care am mâncat pizza și am ascultat cum unul dintre copiii Italiei cânta la acordeon de cealaltă parte a străzii. Puștiul chiar nu mi s-a părut foarte gras, poate și din cauză că era țigan. Nu sunt sigură că am înțeles bine ultimul rând al articolului, dar se pare că guvernul considera că unica soluție pentru problema obezității din Italia ar fi impunerea unei taxe persoanelor supraponderale... Oare așa să fie? Dacă mănânc așa câteva luni, am să fiu bună de plată?

La Roma, un alt motiv pentru citirea zilnică a ziarului e aflarea stării de sănătate a papei. Sănătatea papei apare în ziar la fel ca informațiile meteo sau programul TV. Astăzi, papa este obosit. Ieri, papa a fost mai puțin obosit decât astăzi. Măine, se așteaptă ca papa să nu fie la fel de obosit pe cât a fost astăzi.

Lingvistic vorbind, mă simt ca într-un basm. Pentru un om care și-a dorit mereu să învețe italiană, ce poate fi mai frumos decât Roma? E ca și cum cineva ar fi inventat un oraș întreg urmând indicațiile mele, în care toată lumea (chiar și copiii, chiar și șoferii de taxi, chiar și actorii din reclame!) vorbește limba fermecată. Parcă ar conspira toți să mă învețe pe mine italiană. Până și ziarele apar în italiană pe perioada șederii mele aici – nu-i deranjează! Au librării în care vând doar cărți scrise în italiană! Am găsit ieri una și mi s-a părut că intru într-un palat fermecat. Totul e în italiană, până și benzile desenate americane. M-am plimbat printre cărți atingându-le pe toate, sperând că, dacă mă vede cineva, va crede că sunt vorbitoare nativă de italiană. Of, cât de mult doresc ca italiana să mi se ofere fără rezerve! Îmi amintesc cum mă simțeam la patru ani, când încă nu știam să citesc, dar ardeam de nerăbdare să învăț. Țin minte cum stăteam cu mama în sala de așteptare a unui cabinet medical, uitându-mă într-o revistă pentru gospodine și dând paginile încet, ținându-le textul cu privirea și sperând ca adulții din jurul meu să creadă că știu să citesc. Niciodată, de-atunci, nu mă mai simțisem atât de avidă de cunoaștere. În librăria asta am descoperit câteva volume ale unor poeți americani, care aveau pe o pagină textul original în engleză și pe cealaltă, traducerea în italiană. Am cumpărat două: unul de Robert Lowell și celălalt de Louise Glück.

Peste tot mă așteaptă lecții spontane de conversație. Azi stăteam pe o bancă în parc când s-a apropiat de mine o bătrânică îmbrăcată într-o rochie neagră, care a început să mă bodogăne pentru cine știe ce motiv. Am dat din cap derutată, fără să scot un cuvânt. M-am scuzat într-o italiană corectă: „Îmi pare rău, dar nu vorbesc italiană”, iar bătrânica s-a uitat la mine ca și când

mi-ar fi dat bucură cu ceva în cap, dacă ar fi avut cu ce. A insistat: „Dar înțelegi!” (Ciudat, propoziția aia chiar o înțelegem!) A vrut să știe de unde sunt. I-am răspuns că din New York și am întrebat-o de unde e ea. Evident, era din Roma. Am început să bat din palme ca un copil. Roma! Roma cea frumoasă! Ador Roma! Roma minunată! Mi-a ascultat sceptică poezioara simplistă. Apoi a trecut la ce o interesa cu adevărat și m-a întrebat dacă sunt căsătorită. I-am răspuns că sunt divorțată. O spuneam pentru prima oară, și uite că o spuneam în italiană. Bineînțeles, a întrebat „Perche?” Păi... „de ce?” e o întrebare la care e tare greu să răspunzi. În orice limbă. M-am bâlbâit, apoi am reușit să articulez „L'abbiamo rotto” („Ne-am despărțit”).

A dat din cap, s-a ridicat de pe bancă, a mers până la stația din apropiere, s-a urcat în autobuz și nici măcar nu s-a întors să se mai uite o dată la mine. O supărasem? În mod straniu, am așteptat-o vreo douăzeci de minute, gândindu-mă, în ciuda oricărei logici, că s-ar fi putut întoarce și ne-am fi reluat conversația. Sigur că n-a făcut-o. O chema Celeste, pronunțat italienește, cu „ce” la început, nu cu „s”.

În cursul aceleiași zile, am găsit o bibliotecă. Numai eu știu cât de mult îmi plac bibliotecile. Și, pentru că suntem la Roma, e o bibliotecă veche, frumoasă, cu o grădină interioară pe care nici n-o bănuiești când te uiți la clădire din stradă. Grădina are formă pătrată, e plină de portocali și are în mijloc o fântână. Deși era diferită de toate celelalte pe care le văzusem până atunci, mi-am dat seama imediat că fântâna aceea urma să devină una dintre favoritele mele la titlul de cea mai frumoasă fântână din Roma. În primul rând, nu era sculptată în marmură imperială. Era o fântână mică, rustică, acoperită cu mușchi. Arăta ca o tufă zbârlită de ferigi, din care curgea apă. (De fapt, arăta exact ca frunzișul luxuriant pe care-l avea în loc de cap personajul care se ruga în desenul vrăciului indonezian.) Apa țâșnea din mijlocul tufișului și se scurgea pe frunze, umplând toată curtea cu un sunet melancolic și plăcut.

Am găsit un loc liber sub un portocal și am deschis una dintre cărțile de poezie pe care le cumpărasem cu o zi înainte. Louise Glück. Am citit mai întâi în italiană, apoi în engleză și m-am oprit siderată la următorul vers:

Dal centro della mia vita venne una grande fontana...

„Din centrul vieții mele a răsărit o mare fântână...” Mi-am pus cartea în poală, tremurând și simțindu-mă ușurată.

Sincer, nu sunt cel mai priceput călător din lume.

Știu asta tocmai pentru că am călătorit mult și am întâlnit oameni care se pricep de minune la așa ceva. Călători înnașcuți. Am întâlnit călători atât de rezistenți fizic, încât puteau bea apă din canalele Calcuttei fără să se îmbolnăvească. Oameni de care se lipesc limbi străine în locuri unde de cei mai mulți se lipesc boli infecțioase. Oameni care știu cum să-l convingă chiar și pe cel mai amenințător vameș și cum să-l îmbuneze pe cel mai nesuferit birocrat de la biroul de vize. Oameni care, prin culoarea pielii și prin statura lor, par pe jumătate localnici oriunde s-ar duce – în Turcia seamănă cu turcii, în Mexic se transformă în mexicanii, în Spania ai crede că sunt basci, în nordul Africii ar putea fi confundați cu arabii.

Mie îmi lipsesc astfel de calități. În primul rând, nu mă încadrez în peisaj. Înaltă, blondă și rozalie, arăt mai degrabă a flamingo decât a cameleon. Cu excepția Dusseldorfului, oriunde m-aș duce, ies ostentativ în evidență. În China mi s-a întâmplat nu o dată ca femeile să se apropie de mine pe stradă și să mă arate copiilor lor, de parcă aș fi fost un animal scăpat de la zoo. Și respectivii copii – care nu mai văzuseră o așa arătare, cu părul galben și fața roz – izbucneau de multe ori în plâns doar când dădeau cu ochii de mine. Nu m-am simțit prea bine în China.

Nu știu (sau poate doar mi-e lene) să mă documentez în legătură cu locul unde urmează să călătoresc, prefer să plec pur și simplu și văd eu apoi ce se întâmplă. Când călătorești în felul ăsta, de regulă „se întâmplă” să pierzi o grămadă de timp încercând să te dezmeticești în gară; sau

dai o grămadă de bani pe cazare, pentru că nu te-ai priceput să alegi un hotel. Din cauza problemelor mele de orientare, am explorat șase continente fără să-mi fie vreodată clar unde mă aflu. Nu numai că am o busolă interioară dereglată, mai sufăr și de pe urma faptului că nu-mi pot tempera emoțiile, iar asta e un dezavantaj când călătorești. Nu am reușit niciodată să adopt acea mină neutră, atât de necesară pentru a trece neobservat în țările periculoase. Știți despre ce vorbesc – atitudinea aceea total relaxată a omului stăpân pe situație, care te face să pari de-al locului oriunde, inclusiv în mijlocul unei revolte de stradă din Djakarta. Nu e cazul meu. Când nu știu ce mi se întâmplă, arăt exact ca cineva care nu știe ce i se întâmplă. Când sunt entuziasmată sau emoționată, arăt exact ca cineva care e entuziasmat sau emoționat. Iar când mă pierd, lucru care mi se întâmplă frecvent, arăt ca cineva care s-a pierdut. Fața mea oglindește perfect fiecare gând care-mi trece prin cap. Cum a spus David cândva: „Ai exact opusul unei fețe de poker. Ai un fel de... față de minigolf.”

Vai, și chinurile prin care a trecut bietul meu stomac! Nu vreau să intru într-un subiect atât de neplăcut, e de ajuns să spun că am experimentat toate formele extreme de probleme digestive. În Liban mi-a fost atât de rău într-o noapte, încât am crezut că am un fel de virus Ebola din Orientul Mijlociu. În Ungaria a fost cu totul altceva, și am înțeles cu totul altfel expresia „blocul sovietic”. Dar corpul meu mai are și alte puncte slabe. Spatele a început să mă doară chiar din prima zi în Africa, în Venezuela am fost singura persoană din grup care a ieșit din junglă cu mușcături de păianjen gata infectate, și vă rog să ghiciți cine a făcut insolatie în Stockholm!

Și totuși, călătoriile chiar sunt marea mea pasiune. Încă de când aveam șaisprezece ani și am vizitat Rusia cu banii economisiți din baby-sitting, am crezut că plăcerea de a călători merită orice sacrificiu. Sunt fidelă și devotată acestei mari iubiri cum n-am fost niciodată în cazul altor iubiri. Sentimentul pe care mi-l inspiră călătoriile poate fi comparat cu ce simte o mamă pentru bebelușul ei imposibil, suferind de colici și plin de energie – pur și simplu nu-mi pasă de caznele la care mă supun. Pentru că le ador. Pentru că sunt ale mele. Pentru că sunt exact ca mine. Orice-ar fi, pur și simplu nu-mi pasă.

În orice caz, oi fi eu un flamingo, dar nu sunt complet neajutorată. Am și eu câteva strategii de supraviețuire. Am răbdare. Știu să-mi iau la mine doar strictul necesar. Mănânc orice. Dar supremul meu talent în materie de strategii de supraviețuire e faptul că mă pot împrieteni cu oricine. Cu viii și cu morții. În Serbia, m-am împrietenit cu un criminal de război, care m-a invitat într-o excursie la munte împreună cu familia lui. Nu că m-aș mândri că printre cei mai dragi și mai apropiați prieteni se numără un criminal (a trebuit să mă împrietenesc cu el pentru a scrie un articol, dar și ca să nu-mi tragă una), spun doar că la nevoie chiar pot să mă împrietenesc cu oricine. Dacă n-aș avea cu cine să vorbesc, probabil că aș fi în stare să mă împrietenesc și cu o movilă de bolovani. Asta e motivul pentru care nu mă tem să călătoresc nici în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, dacă sunt oameni pe-acolo. Înainte să plec în Italia, eram întrebată: „Ai prieteni la Roma?” Dădeam din cap că nu, spunând în sinea mea: „Dar voi avea.”

Când călătorești, îți faci prieteni întâmplător, stând pe locul de lângă ei în tren, în restaurant sau în arest. Dar astea sunt întâlniri accidentale, și nu trebuie să te lași cu totul în voia sorții. Pentru o abordare ceva mai studiată, vechiul obicei al „scrisorii de recomandare” încă funcționează (acum s-a transformat în e-mail de recomandare). Așa îi ești prezentat în mod oficial prietenului unui prieten. Dacă ești destul de îndrăzneț încât să suni și să te autoinvii la cină, e un mod excelent de a întâlni oameni. Așa că, înainte de a pleca în Italia, mi-am întrebat toate cunoștințele din State dacă au prieteni la Roma, și sunt bucuroasă să spun că am plecat în lume cu o listă lungă.

Din lista cu potențialii mei viitori prieteni italieni, cel mai mult mă intrigă numele ăsta: Luca Spaghetti. E prieten bun cu un amic de-al meu, Patrick McDevitt6, pe care-l știu din

facultate. Și vă jur că nu inventez, pe om chiar îl cheamă așa. Curată nebunie. Adică – închipuiți-vă că trebuie să trăiți cu un nume ca Patrick McDevitt!

În orice caz, am de gând să iau legătura cu Luca Spaghetti.

Mai întâi trebuie să încep școala. Azi încep cursurile la Academia de Limbi Străine Leonardo da Vinci, unde voi studia italiana cinci zile pe săptămână, patru ore pe zi. Abia aștept! Sunt elevă din cap până-n picioare: aseară mi-am întins hainele prin cameră, exact cum am făcut înaintea primei zile de școală din clasa întâi, când aveam pantofi noi de lac și mâncare la pachet. Sper ca profesoarei să-i placă de mine!

În prima zi, toată lumea trebuie să dea un test în urma căruia se face repartizarea pe clase, în funcție de nivelul fiecăruia. Cum am aflat de test, am sperat că n-o să ajung în grupa de începători: ar fi fost de-a dreptul umilitor, având în vedere că am studiat italiana timp de un semestru la Școala Serală pentru Doamne Divorțate din New York, că mi-am petrecut toată vara tocind gramatici și că deja sunt la Roma de o săptămână, adică am făcut conversație, discutând până și despre divorț cu bunicuțele din parc. Nici nu știu de fapt câte niveluri de studiu are cursul, dar, de cum am auzit cuvântul „nivel”, am luat decizia să dau testul pentru al doilea – cel puțin!

Azi plouă cu găleata și eu am ajuns devreme la școală (ca întotdeauna, tocilara de mine!). Testul e îngrozitor de dificil. Nu pot rezolva nici măcar a zecea parte din el! Știu atâta italiană, știu zeci de cuvinte italienești, darăștia nu mă întreabă nimic din ce știu. Urmează un examen oral, care-i încă mai greu. Trebuie să discut cu un profesor de italiană slăbănog care, după părerea mea, vorbește mult prea repede și, pentru că am emoții, fac o grămadă de greșeli stupide. (De ce-oi fi spus Vado a scuola în loc de Sono andata a scuola? Pe-asta chiar o știam!)

Totul e OK până la urmă. Italianul slăbănog se uită pe testul meu și hotărăște nivelul meu de cunoștințe: nivelul DOI!

Cursurile încep după-amiază. Așa că merg să mănânc de prânz (andive la cuptor), apoi mă întorc la școală și trec țănoșă pe lângă cursanții de la nivelul unu (care trebuie să fie molto stupido) și intru la prima oră de italiană. Împreună cu cei asemenea mie. Doar că devine evident destul de repede că nu sunt deloc asemenea mie și că n-am de ce să fiu la cursul de nivelul doi, care e incredibil de dificil. Parcă, parcă înțeleg câte ceva, dar cu mare greutate. Abia răzdesc. Profesorul, un tip slab (de ce-or fi profesorii așa slabi pe-aici? n-am încredere în italienii slabi!), predă mult prea repede, sare peste capitole întregi din manual, spune mereu: „Pe astea le știți deja, pe alea le știți deja” și discută cu viteză de mitralieră cu colegii mei, care par în stare să vorbească fluent. Stomacul mi s-a strâns de groază și abia mai respir, mă rog să nu mă întrebe nimic. În prima pauză ies ca din pușcă din clasă și, cu picioare tremurânde, merg aproape plângând până la biroul administrativ, unde, odată ajunsă, implor într-o engleză cât se poate de clară să fiu mutată la o grupă de nivelul unu. Și dorința îmi e împlinită. Și iată-mă aici.

Profesorul e grăsuț și vorbește rar. Așa e mult mai bine!

Interesant e că niciunul dintre noii mei colegi nu are neapărată nevoie de cursul ăsta. Suntem doisprezece în grupă, și toți am venit la Roma din toată lumea din același motiv: să învățăm italiană doar pentru că vrem s-o învățăm. Niciunul dintre noi n-are o motivație de ordin practic pentru a fi aici. Nu ne-a spus șeful: „E musai să înveți italiană, pentru că vrem să ne deschidem sucursale în străinătate.” Toți, chiar și inginerul neamț și cam scortos, avem aceeași explicație, pe care până nu de mult o credeam numai a mea: vrem să vorbim italiană pentru felul în care ne face să ne simțim. O rusoaică cu un aer trist spune că se răsfăță cu lecțiile de italiană: „Cred că merit ceva frumos.” Inginerul neamț spune: „Vreau italiană pentru că iubesc la dolce vita.” Doar că, din cauza accentului german foarte puternic, se înțelege „la deutsche vita”, de care cred că a tot avut parte.

După cum aveam să descopăr în următoarele câteva luni, nu degeaba italiana e cea mai frumoasă și mai seducătoare limbă din lume, și nu sunt singura care crede asta. Trebuie în primul rând înțeles faptul că, la un moment dat, Europa a fost un mozaic format din nenumărate dialecte derivate din latină, care s-au transformat cu timpul în limbi de sine stătătoare – franceza, portugheza, spaniola, italiana. În Franța, Portugalia și Spania a fost o evoluție organică: dialectul vorbit în orașul cel mai important a devenit încetul cu încetul limba acceptată în întreaga regiune. Astfel încât ceea ce numim azi limbă franceză e, de fapt, o versiune a limbii vorbite la Paris în Evul Mediu. Portugheza e de fapt lisaboneză, iar spaniola e practic madrileño. Victorii capitaliste – cel mai puternic oraș impunea limba întregii țări.

Cazul Italiei e diferit. Cea mai importantă deosebire e că, mult timp, Italia n-a fost propriu-zis o țară. Unirea s-a produs foarte târziu (abia în 1861), înainte era o peninsulă alcătuită din orașe-stat cu un mare apetit pentru război, guvernate de nobili extrem de orgolioși sau de diferite alte puteri europene. Unele părți din Italia aparțineau Franței, altele Spaniei, altele Bisericii Catolice, altele oricui putea pune mâna pe castelul sau fortăreața cea mai importantă din zonă. Poporul italian era, pe rând, când umilit, când mândru de toată puzderia asta de stăpâni. Cei mai mulți italieni nu erau deloc încântați că restul europenilor îi colonizau, dar a existat întotdeauna masa inertă a celor care spuneau Franza o Spagna, purché se manga, adică „Franța sau Spania, numai s-avem ce mânca”.

Fragmentarea asta a făcut ca Italia să fie dezbinată, prin urmare nici limba italiană nu avea cum să fie una singură. Așa că, timp de secole, italienii au scris și-au vorbit în dialecte locale care de multe ori erau de neînțeles pentru cei din alte regiuni. Un om de știință din Florența putea comunica doar cu mare dificultate cu un poet din Sicilia sau cu un neguțător din Veneția (vorbeau în latină, care nu era limbă națională). În secolul al XVI-lea, cărturarii italieni s-au strâns laolaltă. Cu toții au fost de acord că peninsula italică avea nevoie de o limbă italiană, cel puțin în scriere. Așa că au făcut ceva fără precedent în istoria europeană: au ales cel mai frumos dintre dialectele locale și l-au ridicat la rangul de limbă italiană.

Ca să găsească cel mai frumos dialect vorbit vreodată în Italia, a fost nevoie de o întoarcere în timp de două sute de ani, până în Florența secolului XIV. Congresul cărturarilor a hotărât ca de atunci încolo să fie considerată limbă italiană limba în care scrisese marele poet florentin Dante Alighieri. Când Dante și-a publicat *Divina Comedia* în 1321, descriindu-și călătoria imaginară prin Infern, Purgatoriu și Paradis, literații vremii au fost uimiți că n-a scris în latină. Dante considera că latina era o limbă coruptă și elitistă, și că folosirea ei în proza serioasă „a transformat literatura într-o târfa”, făcând din ea o marfa ce putea fi obținută doar contra cost, din moment ce educația – și deci și latina – era apanajul celor bogați. Dante a fost atent la limba de pe străzile Florenței, printre ai cărei locuitori se numărau iluștrii Boccaccio și Petrarca.

Și-a scris capodopera în ceea ce el însuși a numit *il dolce stil nuovo*, „dulcele stil nou” al limbii locale, pe care a modelat-o chiar în timp ce scria, impregnând-o cu stilul său, la fel cum, la timpul lui, a făcut Shakespeare cu engleza epocii elisabetane. Decizia luată două sute de ani mai târziu de un grup de cărturari care doreau binele țării, stabilind că italiana lui Dante avea să fie limba oficială a întregii peninsule, echivalează cu încercarea unui grup de universitari de la Oxford de a impune întregii Anglii, la început de secol XVIII, să vorbească în engleza lui Shakespeare. Dar chiar așa s-a întâmplat.

Italiana vorbită azi nu e cea din Roma sau Veneția (deși erau orașele cu cea mai mare putere militară și economică) și nici măcar cea din Florența. Ea e în esență o limbă dantescă. Nici o altă limbă europeană nu se poate mândri cu o origine atât de poetică. Și probabil nici uneia nu i-a fost dat să exprime mai bine emoțiile umane decât a făcut-o această italiană florentină de secol XIV, înnobilită de unul dintre cei mai mari poeți ai culturii occidentale. Dante a scris *Divina*

Comedia în terza rima, o înlănțuire în care fiecare rimă se repetă de trei ori la fiecare cinci versuri, impregnând frumoasa limbă florentină cu ceea ce filologii au numit „ritm în cascadă” – un ritm care supraviețuiește în rostogolirea cadențată și poetică pe care o au și azi italienii, de la șoferii de taxi și măcelari până la funcționarii din administrația centrală. Ultimul vers al Divinei Comedii, în care Dante are o viziune a lui Dumnezeu, poate fi ușor înțeles în zilele noastre de oricine e familiarizat cu așa-numita limbă italiană modernă. Dante scrie că Dumnezeu nu e doar o viziune orbitoare, lumină divină, ci este, mai presus de orice, l'amor che muove il sole e l'altre stelle.

Iubirea care mișcă sori și stele...

Nu-i de mirare că doream atât să învăț limba asta.

Depresia și Singurătatea îmi dau de urmă la vreo zece zile după ce ajung în Italia. După o zi minunată petrecută la școală, seara mă plimb prin Villa Borghese, în timp ce asfințitul aurește catedrala Sfântului Petru. Mă simt foarte bine în decorul romantic din jurul meu, în ciuda faptului că sunt singură și că toate celelalte persoane din parc sunt fie în brațele ființei iubite, fie însoțite de copii veseli. Dar mă opresc să admir asfințitul sprijinită de o balustradă – și încep să mă gândesc un pic prea mult la problemele mele, iar gândurile se transformă în regrete; atunci mă ajung din urmă.

Se furișează după mine amenințătoare și tăcute ca niște personaje de film noir, și mă flanchează – Depresia în stânga, Singurătatea în dreapta. Nu e nevoie să-mi arate legitimațiile. Le cunosc prea bine pe-amândouă. Ne-am jucat de-a șoarecele și pisica ani întregi. Trebuie totuși să recunosc că sunt surprinsă că ne întâlnim într-o atât de elegantă grădină italiană, la ceas de seară. Nu li se potrivește. Le întreb:

— Cum m-ați găsit? Cine v-a spus că am plecat la Roma?

Cu gura mare, ca de obicei, îmi răspunde Depresia:

— Vai, dar nu te bucuri că ne vezi?

— Plecați!

Făcând pe sensibilă, Singurătatea îmi spune:

— Îmi pare rău, dar cred că voi fi nevoită să te urmez pe toată durata călătoriei. Asta îmi e misiunea.

— Chiar aș prefera să nu faci așa ceva, îi spun.

Ridică din umeri într-un fel care aduce a scuză, dar se apropie și mai mult de mine. Mă percheziționează amândouă. Îmi golesc buzunarele de orice fărâmbă de bucurie. Depresia îmi confiscă identitatea – așa face mereu. Apoi Singurătatea își începe interogatoriul, și mi-e groază, poate s-o țină așa ore în șir. E politicoasă, dar nu obosește niciodată și întotdeauna mă prinde cu câte ceva. Mă întreabă dacă am vreun motiv să fiu fericită. Mă întreabă de ce sunt singură în seara asta, din nou. Mă întreabă (ca de sute de ori până acum) de ce nu pot menține nici o relație pe linia de plutire, de ce mi-am distrus căsnicia, de ce n-a mers cu David, de ce-am stricat totul în toate relațiile. Mă întreabă unde mă aflu în noaptea în care am împlinit treizeci de ani și de ce-au mers toate așa de rău de-atunci încolo. Mă întreabă de ce nu mă adun și de ce nu sunt la casa mea, de ce nu am un copil și un cămin primitiv, așa cum ar trebui să aibă orice femeie respectabilă la vârsta mea. Mă întreabă ce anume mă face să cred că merit o vacanță la Roma, când eu mi-am distrus viața într-un asemenea hal. Mă întreabă dacă am cumva impresia că fuga mea în Italia – comportament absolut imatur, de altfel – mă va face fericită. Mă întreabă cum cred eu că o să-mi fie la bătrânețe dacă o s-o țin tot așa.

Mă întorc acasă pe jos, sperând să scap de ele, dar vin după mine. Depresia și-a pus o mână grea pe umărul meu, iar Singurătatea își continuă interogatoriul. Nici nu mă mai deranjez să iau cina: nu vreau să am o asemenea companie la masă. Nu vreau nici să le las să urce treptele

până la apartamentul meu, dar pe Depresie o cunosc mult prea bine: e înarmată, așa că, dacă se hotărăște să mă urmeze, nu am nici o șansă, s-o opresc.

— Nu-i corect din partea ta că m-ai urmărit până aici, îi spun Depresiei. Ți-ai luat deja partea. Mi-am ispășit pedeapsa la New York.

Îmi răspunde cu un zâmbet lugubru, se așază în fotoliul meu preferat, își pune picioarele pe masă și-și aprinde o țigară, umplând toată camera cu fumul ei nesuferit. Singurătatea privește scena oftând, apoi se urcă în pat, așa îmbrăcată și-nălțată cum e, și se învelește cu așternuturile mele. N-am scăpare, în noaptea asta dormim împreună.

De câteva zile nu-mi mai luasem pastilele. Mi se păruse o nebunie să mai iau antidepresive în Italia. Cum să fie posibil să sufăr de depresie aici?

De fapt, de la bun început n-am vrut să iau pastile. M-am împotrivit foarte mult timp, în principal din cauza unei lungi liste de obiecții personale (printre care: americanii iau prea multe medicamente; încă nu cunoaștem efectele lor pe termen lung asupra creierului; faptul că azi până și copiii americani iau antidepresive e ceva groaznic; tratăm simptomele și neglijăm cauzele unei boli care a cuprins toată țara). Totuși, în ultimul timp, era mai mult decât evident că aveam probleme mari, care nu se puteau rezolva de la sine. Pe măsură ce căsnicia mi se ducea de răpă și drama cu David lua proporții, ajunsesem să am toate simptomele unei depresii grave – insomnii, lipsa poftei de mâncare și a libidoului, plâns incontrollabil, dureri cronice de spate și de stomac, sentimente de alienare și disperare, probleme de concentrare la lucru, neputința de a mă enerva pentru că republicanii tocmai furaseră alegerile prezidențiale... și lista ar putea continua.

Când te pierzi într-un astfel de hățiș, de cele mai multe ori îți ia ceva timp să realizezi că te-ai pierdut. Poți fi foarte multă vreme convins că ești la doar câțiva pași de drum și că în scurt timp vei regăsi calea pierdută. Apoi vine noaptea. Și tu tot n-ai nici cea mai vagă idee despre locul în care te afli, și vine vremea să recunoști că te-ai îndepărtat atât de mult de drum, încât nu mai știi nici măcar din ce direcție răsare soarele.

Mi-am înfruntat depresia ca și cum m-aș fi luptat pentru viața mea, lucru care chiar era adevărat. Am început să-mi studiez episoadele depresive, încercând să le înțeleg cauzele. Care era sursa muntelui ăluia de disperare? Era ceva psihologic? (Poate vina părinților?) Era doar ceva temporar, o perioadă nefastă? (Oare se va termina și depresia odată cu divorțul?) Era genetic? (Sub foarte multe nume, Melancolia a fost un membru al familiei mele de-a lungul multor generații, însoțită de un partener sinistru – Alcoolismul.) Era ceva cultural? (Poate cumva să se datoreze eșecului americancei de carieră cu vederi postfeministe, în încercarea ei de a-și găsi echilibrul într-un univers urban din ce în ce mai stresant și mai alienant?) Avea de-a face cu astrologia? (Oare sunt tristă din cauză că sunt un Rac sensibil a cărui astrogramă e dominată de instabila zodie a Gemenilor?) Avea problema mea un fond artistic? (Nu-i așa că noi, oamenii creativi, suferim mereu de depresie pentru că avem o sensibilitate mai mare și pentru că suntem „speciali”?) Era cumva o chestie evoluționistă? (Am moștenit vreo rămășiță din panica adunată în miile de ani în care specia mea a trebuit să supraviețuiască într-o lume brutală?) Era de natură karmică? (Sunt oare accesile mele de tristețe consecința unor lucruri rele făcute în vieți anterioare, sunt ele niște ultime obstacole înaintea eliberării?) Era ceva hormonal? Ținea de dietă? De filosofie? De anotimp sau de mediul înconjurător? Voiam să găsesc calea spre divinitate? Sufeream de vreun dezechilibru chimic? Sau pur și simplu aveam nevoie să fac sex?

Câți factori acționează într-un om! Pe câte niveluri funcționăm și câte lucruri ne influențează mințile, trupurile, experiențele, familiile, orașele, sufletele și mesele de prânz! Ajunsesem să cred că depresia mea era de fapt un amestec schimbător, alcătuit din toate lucrurile deja enumerate și din multe altele nenumite și neidentificate. Așa că am început să lupt pe toate fronturile. Mi-am cumpărat toate cărțile self-help, cu cele mai jenante titluri cu putință, având

grijă să le acopăr cu ultimul număr din Hustler, pentru ca nimeni să nu știe ce citeam eu de fapt. Am început să fac terapie cu o psihologă foarte atentă și sensibilă. M-am rugat ca o novice abia intrată la mănăstire. Nu am mai mâncat carne (o vreme, cel puțin) după ce mi-a spus cineva că mănânc de fapt „frica animalului din momentul morții”. Un maseur cu vederi extrem de New Age mi-a spus să port chiloți portocalii – care cică mi-ar fi echilibrat chakra sexuală, chestie pe care am și făcut-o, dacă vă vine să credeți. Cantitatea de infuzii cu efect revigorant pe care am băut-o ar fi fost suficientă pentru revigorarea întregului gulag sovietic, dar pe mine m-a lăsat la fel de vlăguită ca înainte. Am făcut mișcare. Am savurat opere de artă înălțătoare, având grijă să mă feresc de orice film, carte sau cântec care m-ar fi putut întrista (dacă cineva pronunța cuvintele Leonard și Cohen în aceeași frază, trebuia să plec din cameră).

Am încercat din răputeri să mă opresc din plâns. Țin minte că, într-o noapte, în timp ce eram chircită în același colț al canapelei din aceeași cameră, plângând din cauza acelorași gânduri negre, m-am întrebat: „E ceva ce poți schimba la scena asta, Liz?” Și tot ce am putut face a fost să mă ridic și să încerc să stau într-un picior în mijlocul camerei, plângând în continuare. Doar pentru a-mi demonstra că, deși nu mă puteam opri din plâns și nu puteam renunța la tristul meu dialog interior, încă nu eram total lipsită de control: puteam alege să plâng isteric stând într-un picior. Era și asta un început.

Am traversat pe partea însorită a străzii. Am apelat la apropiați, petrecând mai mult timp cu familia și căutând compania celor mai buni prieteni. Și, când am obosit să tot citesc în revistele glossy că o percepție de sine negativă reușește să agraveze depresia, mi-am tras o tunsoare drăguță, mi-am cumpărat câteva cosmetice de fițe și o rochie frumoasă. (Când o prietenă m-a complimentat pentru noul look, tot ce am fost în stare să spun a fost un încrâncenat: „Operațiunea Stima de Sine – prima afurisită de zi.”)

După doi ani de luptă cu depresia, am început să iau pastile. Dacă mi se permite, aș spune că asta e chiar ultimul lucru care trebuie încercat. M-am hotărât să iau calea „vitaminei” Prozac după o noapte petrecută pe podeaua dormitorului, în care am tot încercat să mă conving să nu-mi tai venele cu cuțitul de bucătărie. În noaptea cu pricina, învingătoare am fost eu, dar cuțitul de bucătărie a pierdut la scor foarte strâns. Aveam pe atunci multe alte idei bune despre cum aș putea să nu mai sufăr – să mă arunc, de pildă, de pe o clădire sau să-mi zbor creierii cu un pistol. Dar noaptea petrecută în compania cuțitului m-a convins.

În zorii dimineții următoare, am sunat-o pe Susan și am implorat-o să mă ajute. Nu cred să mai fi existat în toată istoria familiei mele vreo altă femeie care să facă ce am făcut eu – m-am așezat în mijlocul drumului și, la jumătatea vieții, am spus: „Nu mai pot să fac nici un pas mai departe, am nevoie de ajutor!” Nu le-ar fi fost de nici un folos să stea pe loc. Nimeni n-ar fi vrut – sau n-ar fi fost în stare – să le ajute. Singurul lucru care s-ar fi putut întâmpla ar fi fost ca ele și familiile lor să moară de foame. Mă gândeam tot timpul la aceste femei.

N-o să uit niciodată expresia de pe chipul lui Susan când a năvălit în casă, cam la o oră după ce o sunasem disperată, și m-a văzut trântită pe canapea. Imaginea propriei mele suferințe arătându-mi-se, ca în oglindă, în îngrijorarea lui Susan pentru viața mea continuă să fie una dintre cele mai groaznice amintiri din anii ăia. M-am ghemuit, în timp ce Susan suna peste tot în căutarea unui psihiatru dispus să-mi ofere o consultație în aceeași zi, pentru a-mi prescrie eventual niște antidepresive. Auzeam doar ce-i spunea Susan doctorului: „Mă tem că prietena mea ar putea să-și facă foarte mult rău.” Și eu mă temeam de exact același lucru.

După-amiază, când m-am întâlnit cu el, psihiatrul m-a întrebat de ce îmi luase atâta timp să mă hotărâsc să merg la medic – de parcă în tot timpul ăla n-aș fi încercat să-mi fiu propriul medic. I-am explicat obiecțiile pe care le aveam față de antidepresive. I-am pus pe masă câte un exemplar din cele trei cărți pe care le scrisesem până atunci și i-am spus:

— Sunt scriitoare. Vă rog să nu faceți nimic care să-mi afecteze creierul.

Mi-a răspuns:

— Dacă ai fi avut o problemă cu rinichii, n-ai fi ezitat să iei medicamente pentru rinichi.

Acum de ce eziți?

Asta nu însemna decât că nu știa nimic despre familia mea; un Gilbert poate foarte bine să nu-și ia nici medicamentele pentru rinichi, având în vedere că la noi în familie orice boală e considerată un semn de eșec personal și moral.

A încercat mai multe tratamente – Xanax, Zoloft, Wellbutrin, Busperin – până a găsit combinația care nu-mi provoca greață, nici nu-mi transforma libidoul într-o ștearsă și îndepărtată amintire. Într-o săptămână, reușisem deja să simt un strop de speranță, care până atunci nu fusese de găsit nicăieri. În cele din urmă am reușit să dorm, ceea ce a fost cu adevărat cea mai mare ușurare, având în vedere că, dacă nu dormi, nici nu ai vreo șansă să te poți ridica de jos. Pastilele m-au ajutat să mă odihnesc din nou noaptea, mi-au oprit tremurul mâinilor, au făcut să dispară apăsarea pe care o simțeam tot timpul în dreptul pieptului și butonul de alarmă din inimă.

Nu am avut însă niciodată încredere deplină în medicamentele pe care le luam, deși efectul lor a fost imediat. Nu a contat niciodată de la cine primeam asigurări în legătură cu ele; am avut întotdeauna o rețineră în privința lor. Fără îndoială, medicamentele erau o parte importantă a drumului meu spre ieșirea din criză, însă doream să renunț la ele cât mai curând. Am început tratamentul în ianuarie 2003. În mai, ajunsesem deja să iau doze mult mai mici decât la început. Au fost cele mai grele luni – ultimele luni înainte de încheierea divorțului, ultimele luni de relație chinuită cu David. Oare dacă aș fi fost mai puternică, aș fi putut să trec de perioada aceea și fără medicamente? Mi-aș fi putut supraviețui mie însămi fără ajutor? Nu știu. Așa se întâmplă când vine vorba de viețile noastre – nu există nici o comisie de analiză, nici o modalitate de a afla cum am fi fost dacă una dintre variabile ar fi fost diferită.

Ceea ce știu e că medicamentele au făcut ca disperarea să-mi pară mai puțin catastrofală. De aceea le sunt recunoscătoare, dar asta nu mă împiedică să am sentimente amestecate în legătură cu medicamentele psihotrope. Mă uimește puterea pe care o au, dar mă îngrijorează folosirea lor excesivă. Cred că ar trebui prescrise și luate cu mult mai mare grijă, și niciodată în lipsa unor ședințe de psihoterapie făcute în paralel. Tratarea simptomelor unei boli și ignorarea cauzelor ține de convingerea nesăbuită, tipic occidentală, că oricine se poate însănătoși. Probabil că pastilele mi-au salvat viața, dar numai împreună cu alte zeci de lucruri pe care le făceam, și sper să nu mai fiu nevoită vreodată să recurg la astfel de medicamente. Deși... un medic mi-a spus că s-ar putea să mai existe perioade în care să am nevoie de antidepressive, dată fiind „tendința mea către melancolie”. Sper din tot sufletul să se fi înșelat. Am de gând să fac tot ce pot ca să demonstrez că n-a avut dreptate sau măcar să lupt din toate puterile împotriva melancoliei. Nu știu dacă asta înseamnă că sunt o încăpățânată care se apără sau una care se autoconservă. Rămâne de văzut dacă încăpățânarea mea se va dovedi a fi un avantaj sau un dezavantaj.

Dar așa sunt.

Iar acum sunt la Roma și am probleme. Depresia și Singurătatea au dat iar buzna în viața mea, după ce în urmă cu trei zile am luat ultima pastilă de Wellbutrin. Mai am niște pastile în sertarul de jos, dar nu le vreau. Vreau să scap definitiv de ele. Dar nici să mă întrețin cu Depresia și cu Singurătatea n-aș prea vrea, așa că nu știu ce să fac. Intru în cercul vicios al angoasei, ca de fiecare dată când nu știu ce să fac. Așa că în seara asta apelez la jurnalul meu, pe care-l țin tot timpul lângă pat. Îl deschid. Pe prima pagină goală scriu: „Am nevoie de ajutorul tău.”

Apoi aștept. După o vreme vine și răspunsul, scris de mâna mea.

Sunt aici. Cum te pot ajuta?

Și așa reîncepe cel mai straniu și mai intim dialog al meu. Folosesc jurnalul ca să vorbesc cu mine însămi. Îi vorbesc vocii pe care am auzit-o în baie, când m-am rugat pentru prima dată lui Dumnezeu și când ceva (sau cineva) mi-a spus: „Du-te la culcare, Liz!” În anii care au trecut de-atunci, am regăsit acea voce în momentele în care stresul atinge cotele codului portocaliu și am înțeles că cel mai ușor pot intra în legătură cu ea prin scris. Am descoperit, cu surprindere, că o pot găsi aproape de fiecare dată, oricât de negre mi-ar fi temerile. Și, în toiul celei mai mari suferințe, vocea aceea calmă, empatică, afectuoasă și înțeleaptă (poate a mea sau poate nu chiar a mea) e dispusă să converseze cu mine pe hârtie, la orice oră din zi și din noapte.

Nu-mi mai e teamă că astfel de conversații pe hârtie ar putea să însemne că sunt schizofrenică. Poate că vocea cu care vorbesc e a lui Dumnezeu sau poate îi aparține gurului meu care se exprimă prin mine, sau poate e a îngerului căruia i-a fost repartizat cazul meu, sau poate e Sinele meu superior, sau poate e doar un construct al subconștientului meu, pe care l-am fabricat pentru a mă proteja de felul în care tind să mă chinui. Sfânta Tereza denumea astfel de voci divine din interior „locuții” – cuvinte din lumea nevăzută care intră spontan în interiorul minții noastre și sunt traduse în propriul nostru limbaj pentru a ne oferi mângâierea divină. Sigur, știu ce-ar fi spus Freud în legătură cu astfel de consolări spirituale – bineînțeles că sunt iraționale și că „nu merită încredere; experiența ne învață că lumea nu e o grădiniță de copii”. Îi dau dreptate – chiar nu e o grădiniță. Dar simplul fapt că lumea e atât de complexă e chiar motivul pentru care, câteodată, trebuie să privim în afara ei pentru a găsi ajutor și să apelăm la o instanță mai înaltă pentru a ne regăsi liniștea.

La începutul itinerarului meu spiritual, nu aveam încredere în această voce interioară înțeleaptă. Îmi amintesc că am deschis odată carnetul de însemnări, într-un moment de furie și amărăciune, și am scris un mesaj către vocea interioară – către sprijinul divin dinăuntrul meu. Am scris cu majuscule pe o pagină întreagă: „NU CRED ÎNTR-O TÂMPENIE CA TINE!”

Încă respiram cu mare greutate când, la scurt timp, am simțit aprinzându-se în mine un grăunte de lumină și m-am pomenit scriind un răspuns calm și chiar puțin amuzat:

Atunci cu cine vorbești, mă rog?

Din acel moment, nu i-am mai pus la îndoială existența. Așa că în noaptea asta încerc să regăsesc vocea, pentru prima dată de când sunt în Italia. Scriu în jurnal că mă simt slabă și că mi-e frică. Povestesc cum au apărut iar Depresia și Singurătatea, cum mă tem că n-am să scap de ele niciodată. Scriu că nu mai vreau să iau medicamente, dar mă tem că n-am încotro. Mi-e groază că nu voi reuși niciodată să mă adun cu adevărat.

Drept răspuns, dinăuntrul meu apare acea prezență, bine-cunoscută deja, încurajându-mă așa cum mi-am dorit dintotdeauna să fiu încurajată de cineva în momente de cumpănă. Mă pomenesc scriindu-mi mie însămi:

Sunt aici. Te iubesc. Dacă stai trează și plângi toată noaptea, voi sta și eu cu tine. Dacă ai nevoie de medicamente din nou, ia-le – eu te voi iubi oricum. Te voi iubi și dacă nu ai nevoie de ele. Nimic din ce ai putea face nu va scădea dragostea pe care ți-o port. Te voi apăra până la moarte, te voi apăra chiar și după ce vei fi murit. Eu sunt mai puternică decât Depresia și mai curajoasă decât Singurătatea – și nimic nu mă va istovi.

Felul în care îmi dau eu însămi o mână de ajutor, printr-un ciudat act lăuntric de prietenie, neavând pe nimeni altcineva care să-mi ofere alinare, îmi amintește de ceva ce mi s-a întâmplat mai demult la New York. Într-o după-amiază, am intrat grăbită într-o clădire de birouri și am urcat repede în lift: mi-am văzut atunci, pentru o clipă, reflexia într-o oglindă. În acel moment, creierul meu a făcut ceva foarte ciudat – pentru o fracțiune de secundă a gândit: „Hei! O cunosc! E o prietenă de-a mea!” Și chiar m-am îndreptat zâmbitoare către persoana din oglindă, gata s-o salut pe cea al cărei nume îl uitasem, dar al cărei chip îmi era atât de familiar. Bineînțeles că în

următoarea secundă mi-am înțeles greșeala și am râs, stânjenită că mă purtasem, în fața oglinzii, asemenea unui câine. Nu știu din ce motiv îmi amintesc acum întâmplarea asta, când sunt tristă și sunt la Roma, dar mă surprind scriind în josul paginii următorul mesaj de încurajare:

Nu uita niciodată că odată ca niciodată, pe neașteptate, te-ai recunoscut ca prietenă a ta.

Adorm strângând la piept carnetul, deschis chiar la încurajarea asta. Dimineată, când mă trezesc, încă mai simt un ușor miros de fum din țigara Depresiei, dar pe ea n-o mai văd nicăieri. Cândva, în cursul nopții, a plecat. Singurătatea, prietena ei, s-a dus și ea.

Ceva nu e-n regulă, totuși: de când sunt la Roma, n-am reușit deloc să fac yoga. Am practicat-o constant și serios ani la rând, ba chiar am adus cu mine și covorașul de exerciții, împreună cu cele mai bune intenții. Dar parcă nu se leagă nimic aici. Chiar: când aș putea să-mi fac exercițiile? Înainte sau după micul dejun italian, care constă din foietaje cu ciocolată și cappuccino dublu? În primele zile petrecute aici, îmi așterneam în fiecare dimineată covorașul pe jos, dar descopeream mereu că nu-mi venea să fac nimic, mă uitam doar la el și începeam să râd. Chiar mi-am spus odată, ca din partea covorașului:

— OK, dragă domnișoară Penne ai Quattro Formaggi... ia să vedem ce poți azi!

L-am ascuns rușinată la fundul valizei (abia în India mi-am dat seama că din ziua aia nu-l mai despachetasem deloc). Apoi am ieșit să mă plimb și-am mâncat o înghețată de fistic, lucru pe care italienii îl consideră perfect tolerabil pentru ora 9.30 dimineata – iar eu le dau dreptate fără rezerve.

Atmosfera de la Roma nu se potrivește deloc cu practica yoga, cel puțin din punctul meu de vedere. Chiar am hotărât că Roma și yoga n-au nimic în comun. În afara faptului că amândouă mă fac să mă gândesc la cuvântul „togă”.

Simțeam că trebuie să-mi fac niște prieteni. Am trecut la treabă și acum, în octombrie, am deja câțiva. În afară de mine, mai cunosc două Elizabeth la Roma. Amândouă sunt americance, amândouă scriitoare. Prima Elizabeth e romancieră, a doua scrie ghiduri culinare. Cu un apartament la Roma, o casă în Umbria, un soț italian și un job care o obligă să călătorească prin Italia cu scopul de a mânca și de a scrie pentru revista Gourmet despre ce a mâncat, cred că în viețile ei anterioare Elizabeth a salvat de la înec o groază de orfani. Nu-i de mirare că știe unde se mănâncă în Roma cel mai bine, inclusiv o gelateria unde găsești o budincă de orez înghețată (și dacă așa ceva nu se găsește în rai, eu chiar nu vreau să ajung acolo!). Am ieșit ieri împreună la prânz. Am mâncat miel cu trufe și rulouri de carpaccio cu cremă de alune de pădure, dar și ceva extrem de exotic, lampascione murat, care – după cum știe foarte bine toată lumea – e bulb de zambilă sălbatică pus la murat.

Bineînțeles, între timp m-am împrietenit cu Giovanni și cu Dario, protagoniștii fanteziilor mele legate de învățarea limbilor străine în tandem. Cred că drăgălășenia lui Giovanni face din el o comoară națională a Italiei. L-am îndrăgit încă din seara în care ne-am cunoscut, când, frustrată de neputința de a-mi găsi cuvintele în italiană, și-a pus mâna pe brațul meu și mi-a spus:

— Liz, trebuie să fii foarte politicoasă cu tine însăși atunci când înveți ceva nou.

Câteodată am impresia că e mai în vârstă decât mine, probabil pentru că are un aer solemn, o licență în filosofie și opinii politice bine argumentate. Încerc să-l fac să râdă, dar Giovanni nu-mi înțelege întotdeauna glumele. Umorel trece mai greu dintr-o limbă în alta. Mai ales dacă ești un tânăr atât de serios ca Giovanni. Ieri seară mi-a spus:

— Eu rămân în urmă când ești ironică. Sunt mai lent. Tu parc-ai fi fulgerul, și eu tunetul.

Replică la care mie îmi trecea prin minte: Da, dragule! Și tu ești magnetul, iar eu sunt oțelul! Come on, baby, light my fire!

Și totuși nu m-a sărutat.

Pe Dario, celălalt geamăn, nu-l văd prea des, deși își petrece o groază de timp cu Sofie. Sofie e cea mai bună prietenă a mea de la cursul de italiană și e o persoană cu care oricine și-ar dori să petreacă o groază de timp – deci îl înțeleg pe Dario. Sofie e din Suedia, are douăzeci și ceva de ani și e atât de drăguță, încât ai putea-o folosi ca momeală pentru bărbați de toate vârstele și naționalitățile. Și-a luat un concediu de patru luni de la slujba foarte bună pe care o are într-o bancă suedeză – spre stupoarea familiei și uimirea colegilor – și a venit la Roma ca să învețe frumoasa limbă italiană. În fiecare zi, după cursuri, Sofie și cu mine mergem pe malul Tibrului, unde mâncăm gelato și învățăm împreună. „Învățăm” nu e chiar cuvântul potrivit pentru ce facem noi. Mai degrabă ne delectăm cu limba italiană, într-un fel de ritual de adorare, făcând schimb de expresii noi, una mai frumoasă decât cealaltă. De exemplu, ieri am învățat că un’ amica stretta înseamnă o prietenă apropiată. Dar stretta înseamnă de fapt „strâmtă”, cum ai spune despre o fustă că e prea strâmtă. Deci în italiană un prieten apropiat e unul pe care-l poți purta lipit de piele, lucru care descrie exact ceea ce începe să devină pentru mine micuța suedeză.

La început îmi plăcea să cred că eu și Sofie arătăm ca două surori. Dar zilele trecute am luat un taxi, iar șoferul a întrebat dacă Sofie îmi e fiică. Oameni buni – fata e doar cu vreo șapte ani mai tânără decât mine! Mintea mi-a intrat în vrie, încercând din răputeri să ofere o explicație de vreun alt fel pentru ceea ce tocmai auzisem. (M-am gândit, de pildă: Poate taximetristul ăsta roman nu vorbește foarte bine italiana și o fi vrut să întrebe dacă suntem surori.) Ei bine, nu. Spusese fiică, și chiar la fiică se referise. Ce pot să mai spun? Am trecut prin multe în ultimii ani. Probabil că, după așa un divorț, arăt groaznic de bătrână și de obosită. Dar, după cum spune și vechiul cântec country, „Am fost înșelată, judecată, tatuată, dar sunt în picioare și nu mă dau bătută...”

M-am împrietenit și cu un cuplu interesant – Maria și Giulio –, cu care mi-a făcut cunoștință prietena mea Anne. Anne e din State, e pictoriță și a locuit la Roma cu câțiva ani în urmă. Maria e și ea americană, Giulio e din sudul Italiei. El face filme, ea lucrează pentru o organizație internațională care se ocupă cu politici agrare. El nu vorbește o engleză prea grozavă, în schimb ea vorbește fluent italiană (așa cum vorbește fluent și franceză, și chineză, deci – nimic impresionant). Giulio vrea să învețe engleză și m-a întrebat dacă s-ar putea să exerseze cu mine într-un alt tandem. Dacă vă întrebați de ce nu poate să învețe engleza direct de la soția lui americană, asta se întâmplă exact din cauză că sunt căsătoriți, ceea ce înseamnă că se ceartă prea mult de fiecare dată când unul dintre ei încearcă să-l învețe pe celălalt ceva. Așa se face că Giulio și cu mine ne întâlnim de două ori pe săptămână și luăm prânzul împreună, ocazie cu care fiecare își exersează italiana, respectiv engleza; lucru perfect posibil pentru doi oameni care n-au în comun un lung șir de enervări reciproce.

Giulio și Maria au un apartament foarte frumos, al cărui principal punct de atracție e, după părerea mea, peretele pe care Maria l-a acoperit cândva cu înjurături adresate lui Giulio (mâzgălite cu marker negru), pentru că se certau și „el ți-a mai tare ca mine”, dar a vrut să-și exprime și ea punctul de vedere.

Maria mi se pare extraordinar de sexy, și o astfel de explozie pasională de graffiti nu face decât să-mi confirme părerea. Totuși e interesant faptul că Giulio consideră că peretele mâzgălit e dovada clară a reprimării Mariei, pentru că a scris în italiană înjurăturile, și nu în limba ei maternă, preferând o limbă în care are nevoie de un moment de gândire înainte de a-și alege cuvintele. Susține că dacă Maria ar fi dat cu adevărat frâu liber propriei furii – lucru pe care nu-l face niciodată, ca o bună anglo-saxonă protestantă ce e –, atunci ar fi trebuit să umple peretele cu înjurături în engleza ei maternă. După Giulio, toți americanii sunt la fel de reprimăți, iar asta îi face să fie periculoși și potențial fatali în momentul în care chiar izbucnesc.

— Popor de sălbatici, a conchis el.

Cel mai mult m-a distrat faptul că am avut discuția asta la o cină extrem de relaxată, în timp ce admiram peretele cu pricina.

— Mai vrei vin, dragule? I-a întrebat Maria.

Dar cel mai nou prieten bun din Italia e, bineînțeles, Luca Spaghetti. Apropo: chiar și italienii găsesc amuzant un astfel de nume de familie. Sunt recunoscătoare că l-am cunoscut pe Luca, pentru că în felul ăsta pot să-l concurez pe Brian, amicul meu care în copilărie avea un vecin de origine amerindiană pe care-l chema Dennis Ha-Ha, și se tot lăuda că are prietenul cu cel mai haios nume. Pot, în sfârșit, să-i fac față cu succes lui Brian.

Luca vorbește perfect engleza și e un gurmand de mare clasă (în italiană se spune una buona forchetta – „o furculiță bună”), așa că e compania perfectă pentru mâncări ca mine. De multe ori mă sună în miezul zilei să-mi spună: „Uite, sunt prin cartier pe la tine, vrei să ne întâlnim la o cafea? Sau la o porție de coadă de bou?” Petrecem mult timp în micile bombe cu care sunt presărate străduțele lăturalnice din centrul Romei. Ne plac restaurantele luminate cu neoane, care n-au nici un nume afișat la intrare. Pe mese, mușama cu carouri roșii. Limoncello proaspăt. Vin roșu din producția proprie. Paste în cantități incredibile, servite de persoane pe care Luca le numește „mici Cezari” – romani mândri, insistenți, cu mâini păroase și perciuni atent îngrijiți. I-am spus odată lui Luca:

— Mie mi se pare că tipii ăștia se consideră în primul rând romani, în al doilea rând italieni și în ultimul rând europeni.

M-a corectat:

— Nu, de fapt se consideră în primul rând romani, în al doilea rând romani și în ultimul rând tot romani. Și fiecare dintre ei e un împărat.

Luca e contabil. Un contabil italian, ceea ce înseamnă că e – așa cum se autodefineste – un artist în toată regula, dat fiind că în Italia există câteva sute de legi fiscale, toate aflate în contradicție una cu cealaltă. Astfel încât, dacă ai de completat vreun formular pentru returnare de taxe, ești nevoit să improvizezi mai ceva ca un jazzman. Mi se pare amuzant că e contabil, pare o muncă foarte searbădă pentru un tip atât de deschis. Pe de altă parte, lui Luca i se pare amuzant că am și o altă față – cea care include yoga –, pe care n-a avut ocazia s-o vadă. Nu-și poate explica de ce-mi doresc să ajung în India – cu atât mai mult să merg într-un ashram – când aș putea foarte bine să rămân tot anul în Italia, loc care mi se potrivește, în mod evident. De câte ori mă vede ștergând cu pâine sosul rămas în farfurie și lingându-mi degetele, îmi spune:

— Și pot să știu și eu ce-ai de gând să mănânci în India?

Câteodată îmi spune „Gandhi” pe un ton cât se poate de ironic, de obicei exact atunci când încep a doua sticlă de vin.

Luca a călătorit destul de mult, dar e convins că n-ar putea trăi nicăieri altundeva decât la Roma, lângă maică-sa; având în vedere că e italian, ce altceva ar fi putut spune? Dar nu doar mamma e motivul pentru care nu pleacă nicăieri. La treizeci și un pic de ani, Luca are aceeași prietenă din adolescență (simpatica Giuliana, pe care o descrie afectuos și obiectiv ca fiind acqua e sapone – ca apa și săpunul, în inocența ei). Toți prietenii lui – care sunt din același cartier cu toții – i-au fost prieteni și în copilărie. Duminica urmăresc împreună meciurile de fotbal – fie la stadion, fie în vreun bar, dacă echipele favorite joacă în deplasare –, apoi se întoarce fiecare la casa în care a crescut, unde-l așteaptă masa copioasă din fiecare duminică după-amiază, pregătită cu grijă de mamă și bunică.

În locul lui Luca Spaghetti, nici eu n-aș pleca din Roma.

Luca a vizitat de câteva ori America, și chiar i-a plăcut. Consideră New Yorkul un oraș fascinant, dar crede că acolo oamenii muncesc mult prea mult, deși recunoaște că, din câte se pare, le și place. Romanii muncesc și ei din greu, dar le displace profund. Luca Spaghetti detestă

mâncarea americană, care după părerea lui poate fi descrisă prin cuvintele: „semipreparate în cutii de plastic”.

Eram cu Luca atunci când am făcut prima încercare de a mânca intestine de miel, o specialitate română. Din perspectivă culinară, Roma e un oraș destul de dur, vestit pentru mâncăruri tradiționale cam grosolane, cum ar fi cele preparate din limbă sau din intestine – și în general din toate acele părți dintr-un animal de care bogații din nord nici nu vor să audă. Intestinele de miel aveau un gust rezonabil, câtă vreme nu mă gândeam prea mult la ce mâneam. Erau servite într-un sos de unt greu și gustos, care era fantastic, dar intestinele aveau o consistență cam... intestinală. Ceva cam ca ficatul, dar mai moale. M-am descurcat binișor, până când am început să mă-ntreb cum aş putea descrie o astfel de mâncare, moment în care m-am gândit: „Nu arată deloc a intestine, arată mai degrabă a tenii.” Am dat farfuria la o parte și am cerut o salată.

— Nu-ți place? m-a întrebat Luca, mare amator de așa ceva.

— Pun pariu că Gandhi n-a mâncat în viața lui intestine de miel! i-am spus.

— Se poate să fi mâncat.

— Nu, Luca, nu se poate. Gandhi era vegetarian.

— Dar vegetarienii pot să mănânce fără probleme așa ceva! insistă el. Pentru că intestinele nici măcar nu sunt carne, Liz, sunt doar rahat!

Recunosc, uneori mă întreb ce caut eu aici.

Deși am venit în Italia ca să cunosc plăcerea, în primele săptămâni mă întrebam panicată cum anume se procedează într-un astfel de caz. Sinceră să fiu, plăcerea pură nu ține de paradigma mea culturală. Provin dintr-o familie cu o lungă tradiție în practicarea moderației. Din partea mamei, mă trag din fermieri suedezi, și numai văzându-i în fotografii îți dai seama că ar fi strivit sub bocancii lor cu ținte orice lucru plăcut care le-ar fi ieșit în cale. (Unchiul meu îi numește „berbeci” pe toți.) Cei din partea tatălui erau puritani englezi, adevărați „amatori” de distracție. Dacă stau să caut în arborele lor genealogic până prin secolul al XVII-lea, aş putea să dau peste rude puritane cu nume ca Stăruință și Modestie.

Părinții mei au o fermă, iar eu și sora mea am crescut muncind. Am fost educate să fim responsabile și de încredere, primele din clasă și cele mai organizate și eficiente babysitter din oraș, adevărate versiuni miniaturale ale harnicei gospodine și infirmiere care ne era mamă; două adevărate bricege elvețiene, născute să fie multifuncționale. E adevărat, ne-am și distrat în copilărie. În familia mea se râdea mult, dar pereții erau plini de liste cu lucruri care trebuiau făcute, și nu țin minte să fi văzut vreodată pe cineva trândăvind la noi în casă, iar eu nu eram excepția de la regulă.

Vorbind la modul general, americanii sunt incapabili să se lase în voia plăcerii pure. Suntem o națiune dornică de distracții, dar nu neapărat dornică de plăceri. Americanii cheltuie miliarde de dolari pe distracții de toate felurile, de la pornografie până la parcuri de distracții și războaie, dar asta nu înseamnă că sunt în stare să se bucure pur și simplu în liniște de ceva. Americanii muncesc azi mai mult decât oricare alți oameni. Dar, așa cum spunea și Luca Spaghetti, se pare că lucrul ăsta chiar le place. Remarca lui e susținută de statistici alarmante, care arată că mulți americani se simt mai fericiți și mai împliniți la serviciu decât în propriile case. Bineînțeles că, inevitabil, toți muncim prea mult, apoi suntem epuizați și n-avem de ales, ajungem să ne petrecem tot weekendul în pijama, mâncând cereale direct din cutie și holbându-ne la televizor, într-un soi de comă (toate astea, într-adevăr, sunt opusul muncii, fără să fie neapărat vreo plăcere). Americanii nu știu cum să nu facă nimic. De aici un mare stereotip american – directorul prea stresat, care pleacă în concediu, dar nu reușește deloc să se relaxeze.

L-am întrebat pe Luca Spaghetti dacă și italienii au aceeași problemă când pleacă în concediu. A început să râdă așa de tare, că era cât pe-acți să intre cu scuterul într-o fântână.

— În nici un caz, mi-a răspuns el. Suntem campioni lui bel far niente.

O expresie foarte drăguță. Bel far niente înseamnă „frumusețea de a nu face nimic”. Să fie foarte clar: italienii au fost mereu muncitori harnici, mai ales cei cunoscuți sub numele de braccianti (numiți așa fiindcă nu se puteau bizui decât pe puterea brațelor lor – braccie, în italiană – pentru a supraviețui). Dar bel far niente a fost mereu considerat un adevărat ideal al italienilor, în pofida faptului că erau nevoiți să muncească din greu. Frumusețea de a nu face nimic – un succes pentru care ești felicitat din toată inima. Reușita în viață poate fi măsurată prin voluptatea și rafinamentul cu care reușești să nu faci nimic – și nici nu e nevoie să fii bogat. O altă minunată expresie italiană – l'arte d'arrangiarsi – „arta de a face ceva din nimic”. Arta de a transforma câteva ingrediente foarte simple într-un festin, de a transforma un grup de câțiva prieteni într-un festival. Nu-i neapărată nevoie să fii bogat, ci să ai talent pentru fericire.

Cea mai mare piedică pe care a trebuit s-o depășesc, în drumul meu către aflarea plăcerii, a fost sentimentul înăscut, tipic puritan, de vinovăție. Chiar merit plăcerea? E și asta o problemă tipic americană – incertitudinea legată de câștigarea dreptului de a fi fericit. În America, Planeta Publicitate orbitează exclusiv în jurul nevoii de a-l convinge pe consumatorul nesigur că da, și-a câștigat dreptul la un răsfăț deosebit. Berea asta e pentru tine! Azi ai dreptul să faci o pauză! Pentru că meriți! Ai muncit din greu, baby! Și reacția consumatorului ros de îndoială e: „Da! Mulțam! La naiba! Chiar o să-mi cumpăr un bax de șase beri! Poate chiar două baxuri!” Și urmează cheful de rigoare. Apoi remușcările de rigoare. Astfel de campanii publicitare probabil că n-ar avea același succes într-o cultură ca cea italiană, în care oamenii știu deja că au dreptul să se bucure de viață. Replica italiană la „Azi ai dreptul să faci o pauză!” probabil că ar fi „Hai, nu mă-nnebuni! Păi de-aia mi-am aranjat o pauză la prânz: să dau o fugă până la tine acasă și să mă culc cu nevastă-ta.”

Probabil că astea sunt motivele pentru care, când le-am spus prietenilor mei italieni că am venit în țara lor pentru patru luni de plăcere pură, reacția lor a fost fără nici un echivoc: Complimenti! Vai avanti!

— Felicitări! Ține-o tot așa! Răsfață-te! Nu mi-a spus nimeni „Asta-i o dovadă de iresponsabilitate din partea ta” sau „Ce capriciu!”. Dar, deși italienii mi-au dat mână liberă la distracție, eu încă nu pot să mă destind de tot. În timpul primelor săptămâni petrecute în Italia, sinapsele mele protestante zornăiau nemulțumite, căutând ceva de făcut. Am abordat plăcerea ca pe o temă pentru acasă, ca pe un proiect de dus la bun sfârșit. Mă măcinau întrebări de genul: „Cum pot să-mi amplific plăcerea în modul cel mai eficient?” Mă întrebam dacă nu ar fi fost bine să-mi petrec întreaga vacanță la bibliotecă, documentându-mă asupra istoriei plăcerii. Sau să fac interviuri cu italieni care au avut parte de multe plăceri în viață; i-aș fi întrebat cum e pentru ei plăcerea, apoi aș fi scris un studiu. (Redactat la două rânduri, cu margini de doi centimetri. Termen de predare: luni dimineață la prima oră!)

Când am realizat că singura întrebare la care trebuia să răspund era: „Cum să definesc plăcerea?” și că mă aflu într-o țară în care puteam cu adevărat să caut răspunsul la întrebarea asta, totul s-a schimbat. Totul a devenit... delicios. Pentru prima dată în viață, tot ce aveam de făcut era să mă întreb în fiecare zi: „Ce ți-ar plăcea să faci azi, Liz? Ce anume ți-ar face plăcere în momentul ăsta?” Fără obligații față de alte persoane sau față de mine însămi, care să mă încurce, răspunsul la întrebările astea venea de la sine.

A fost foarte interesant să descopăr ce nu-mi doream să fac în Italia, după ce mi-am autodelegat dreptul de a mă bucura de experiențele care mă așteptau aici. În Italia există atâtea moduri de a trăi plăcerea, încât chiar n-aș fi avut destul timp să le încerc pe toate. Se poate spune

că trebuie să-ți alegi o plăcere principală, altfel ești copleșit. Așa stând lucrurile, am lăsat deoparte moda, opera, filmele, automobilele de lux și schiatul în Alpi. Nu-mi doream foarte tare nici să admir opere de artă. Mi-e cam rușine să recunosc, dar în cele patru luni petrecute în Italia nu am fost la nici un muzeu. (Of, Doamne, e chiar mai rău de-atât! Trebuie să mărturisesc: am intrat într-un singur muzeu la Roma: Muzeul Național al Pastelor.) Mi-am dat seama că tot ce-mi doream de fapt era să descopăr minunății culinare și să vorbesc cât mai mult posibil minunata limbă italiană. Și cu asta, basta. Așa că mi-am ales două teme principale – limba și mâncarea (cu o atenție specială asupra consumului de gelato).

Deși este cât se poate de simplă, plăcerea pe care mi-au oferit-o aceste două lucruri nu poate fi cuantificată. Pe la jumătatea lui octombrie, am petrecut câteva ore pe care mi le voi aminti mereu ca pe unele dintre cele mai fericite din viața mea, chiar dacă unui ochi din afară ar putea să-i pară neinteresante. Am găsit, la doar două străduțe distanță de apartamentul meu, o piață care până atunci scăpase cumva nedescoperită. M-am apropiat de o tarabă minusculă, la care o italiancă și fiul ei vindeau tot soiul de legume de primă clasă – frunze luxuriante de spanac de un verde marin, roșii atât de roșii încât păreau mai degrabă organele sângerei ale unui animal abia sacrificat, struguri de culoarea șampaniei, a căror pelliță întinsă te ducea cu gândul la costumele mulate ale dansatoarelor de cabaret.

Mi-am ales o legătură de sparanghel subțire și proaspăt. Într-o italiană decentă, am reușit s-o întreb pe vânzătoare dacă aş putea să cumpăr doar jumătate din legătura de sparanghel. Nu aveam cu cine s-o împart și nu-mi trebuia mult. Mi-a luat imediat legătura din mână și a împărțit-o în două. Am întrebat dacă piața era deschisă zilnic și mi-a răspuns că da și că pe ea o puteam găsi în același loc în fiecare zi, începând cu ora șapte. Fiul ei, care era foarte drăguț, mi-a aruncat o privire șireată, apoi mi-a spus:

— Ei, ea încearcă să ajungă aici la șapte...

Am râs toți trei. Conversația a avut loc în italiană – o limbă în care cu câteva luni în urmă nu eram în stare să rostesc nici un cuvânt.

M-am întors pe jos acasă și am pus la fiert două ouă proaspete de casă. Am decojit ouăle și le-am așezat pe o farfurie lângă cele șapte fire de sparanghel (atât de fragede și de crocante, încât n-a mai trebuit să le fierb). Am mai pus câteva măslina și cele patru bucăți de brânză de capră pe care le luasem cu o zi înainte de la formaggeria din colț, plus două bucăți grase și rozalii de somon. Ca desert, o piersică minunată, caldă încă de la soarele roman sub care stătuse, dăruită de femeia din piață. Mult timp nici n-am fost în stare să încep să mănânc, pentru că aveam în față o capodoperă culinară, o adevărată mostră a artei de a face ceva din nimic. Într-un final, după ce am absorbit întregul farmec pe care-l radia dejunul meu, am luat farfuria, m-am așezat într-un petic de lumină de pe podeaua de lemn și am mâncat cu mâna până la ultima bucătică, în timp ce parcurgeam articolul meu de ziar cotidian. Toate moleculele corpului meu erau invadate de fericire.

Până când – cum de altfel mi se întâmpla mereu în primele luni ale călătoriei, ori de câte ori simțeam o astfel de fericire – mi s-a declanșat dintr-odată alarma vinovăției. Am auzit vocea soțului meu spunându-mi, plină de dispreț: De-asta ai renunțat tu la tot? De-asta ai aruncat pe apa sâmbetei toată viața noastră împreună? Pentru câteva fire de sparanghel și un ziar italianesc?

I-am răspuns cu voce tare:

— În primul rând, îmi pare foarte rău, dar asta chiar nu te mai privește. Și în al doilea rând, ca să-ți răspund la întrebare, da.

Există un subiect legat de călătoria mea prin Italia în căutarea plăcerii care, în mod evident, trebuie abordat. Cum rămâne cu sexul?

Răspunsul simplu e următorul: nu vreau să fac sex cât timp sunt aici.

Răspunsul mai elaborat și mai sincer e: bineînțeles că uneori îmi doresc cu disperare să fac dragoste, dar am hotărât să ies din joc o tură. Nu vreau să mă implic într-o relație. Sigur că-mi lipsesc săruturile, pentru că sunt o mare pupăcioasă. (Atât m-am plâns de chestia asta, încât ieri Sofie a izbucnit exasperată: „Doamne, Liz, dacă chiar nu mai rezști, mă ofer eu să te sărut!”) Dar deocamdată nu am de gând să fac nimic în sensul ăsta. Când mă apucă singurătatea, îmi spun: Fii singură, Liz. Învață să te descurci cu singurătatea. Trasează-i harta. Suportă singurătatea măcar o dată în viața ta. E o experiență normală pentru orice om. Nu mai folosi niciodată corpul sau emoțiile altcuiva pe post de substitut al propriilor tale dorințe neîmplinite.

În primul rând, e o strategie de supraviețuire. Am început să caut plăcerile dragostei și ale sexului cam devreme. Primul prieten l-am avut când abia intram în adolescență și, de la cincisprezece ani, am avut mereu alături un băiat sau un bărbat (câteodată chiar și-și). Situația asta a durat – cât să fie de-atunci? – cam nouăsprezece ani. Aproape două decenii în care am avut în permanență o relație, mai bună sau mai proastă. Relații care se succedau cu repeziciune, fără măcar să treacă o săptămână întreagă între sfârșitul uneia și începutul celeilalte. Și nu pot să nu mă gândesc că poate a fost ceva nociv pentru procesul meu de maturizare.

Mai mult, am avut mereu probleme cu bărbații din cauza spațiului personal. Sau poate nu e bine spus așa, pentru că îți trebuie întâi un spațiu personal cu care să poți avea ulterior probleme, nu-i așa? Eu mă topeam pur și simplu în persoana iubită. Sunt o membrană permeabilă. Dacă te iubesc, poți obține orice de la mine: timpul meu, dragostea mea, fundul meu, banii mei, familia mea, câinele meu, banii câinelui meu, timpul câinelui meu, totul. Dacă te iubesc, voi îndura eu durerea ta, îți voi plăti eu datoriile (în toate felurile posibile), te voi proteja de temerile tale, voi proiecta asupra ta tot felul de calități pe care de fapt nu le ai și voi cumpăra cadouri de Crăciun întregii tale familii. Am să-ți dau soarele și ploaia și, dacă ele nu sunt disponibile imediat, am să stau la rând pentru ele. Am să-ți dau toate astea și chiar mai mult, până când am să ajung atât de extenuată și de golită, încât singurul mod de a-mi recăpăta energia va fi să mă îndrăgostesc de altcineva.

Nu mă mândresc cu nimic din toate astea, pur și simplu așa am făcut mereu.

La ceva timp după ce m-am despărțit de soțul meu, un bărbat (pe care abia dacă îl cunoșteam) mi-a spus la o petrecere:

— Știi, acum că ai un nou iubit, pari o cu totul altă persoană. Înainte semănai cu soțul tău, acum semeni cu David. Chiar vorbești și te îmbraci ca el. Știi cum seamănă unii oameni cu câinii lor? Cred că tu semeni mereu cu bărbații tăi.

Doamne, aș avea cu adevărat nevoie de o ieșire din cercul ăsta vicios, prin care să pot descoperi cum arăt și cum vorbesc eu de fapt atunci când nu încerc să mă confund cu altcineva. Și, sinceră să fiu, s-ar putea ca abținerea mea să fie un serviciu în folosul comunității. Când mă gândesc la lista mea de cuceriri, nu-mi place deloc ce găsesc acolo. Catastrofă după catastrofa. Oare câte alte tipuri de bărbați mai pot încerca să iubesc și să nu-mi iasă? Să ne gândim altfel: dacă ai face zece accidente de circulație grave, unul după celălalt, nu ți s-ar lua până la urmă permisul? Și n-ai ajunge chiar tu să dorești să-ți fie luat?

Mai există un motiv pentru care ezit să mă implic în orice fel de relație. Sunt încă îndrăgostită de David, deci n-ar fi corect față de următorul bărbat. Nici măcar nu sunt sigură că m-am despărțit definitiv de David. Înainte să plec în Italia eram încă destul de apropiați, deși nu mai făceam dragoste de o bună bucată de timp. Dar recunoșteam amândoi că speram ca într-o bună zi...

Nu mai știu.

Știu doar că sunt extenuată de consecințele pasiunilor haotice și ale alegerilor pripite pe care le-am făcut o viață întreagă. Înainte să plec în Italia mă simțeam goală pe dinăuntru în toate

felurile cu puțință. Mă simțeam ca pământul unei ferme prea mici, lucrat fără oprire; eram dureros de sleită și aveam nevoie de un anotimp de odihnă. Așa că am renunțat la tot.

Credeți-mă, sunt perfect conștientă de paradoxul călătoriei în Italia în căutarea plăcerii exact într-o perioadă de abstenență autoimpusă. Dar am fost convinsă că era cea mai bună alegere. Eram convinsă de asta și în noaptea în care mi-am auzit vecina de deasupra (o italiancă foarte drăguță, posesoare a unei colecții impresionante de cizme cu tocuri înalte) dedându-se – în compania celui mai nou și mai norocos vizitator al apartamentului ei – la cea mai lungă, zgomotoasă, chinuitoare, plină de plesnituri, bufnituri și gemete partidă de amor pe care mi-a fost dat vreodată s-o aud. Bufniturile au continuat mai bine de o oră, aseasonate cu gâfâieli și urlete animalice. Zăceam cu un etaj mai jos, obosită, singură în pat, și singurul gând care-mi trecea prin cap era: Se pare că au mult de muncă...

Sigur că mi se întâmplă și să fiu copleșită de dorință. Trec zilnic pe lângă cel puțin zece italieni cu cate mă imaginez în pat. Al meu sau al lor, nu contează. Sau în orice alt loc, nu musai în pat. După părerea mea, bărbații din Roma sunt ridicol, dureros, incredibil de frumoși. Chiar mai frumoși decât femeile, ca să fiu sinceră până la capăt. Italienii sunt frumoși în același fel în care sunt frumoase franțuzaicele: nici un detaliu nu e neglijat în căutarea perfecțiunii. Sunt ca niște caniși la concursurile de frumusețe. Arată așa de bine, că uneori îmi vine să aplaud. Frumusețea bărbaților de-aici mă obligă să apelez la texte din romanele siropoase pentru a o descrie. Mulți dintre ei sunt „diabolic de atrăgători” sau „de o frumusețe chinuitoare”, sau „surprinzător de musculoși”.

Oricum, dacă trebuie să recunosc ceva nu tocmai măgulitor la adresa mea, trebuie să spun că romanii ăștia de pe stradă nu se prea uită după mine. Cam deloc. La început m-am alarmat. Mai fusesem o dată în Italia când aveam vreo nouăsprezece ani. Îmi aduc aminte de hărțuielile constante la care eram supusă când ieșeam în oraș. Și pe stradă, și în pizzerii, și la film, chiar și la Vatican. Era îngrozitor, nu se sfârșeau niciodată. Asta fusese unul dintre motivele pentru care nu mă mai întorsesem în Italia – era ceva ce putea să-ți taie definitiv chef. Acum, la treizeci și patru de ani, devenisem invizibilă. Sigur, se mai întâmplă câteodată ca vreun bărbat să mi se adreseze pe un ton prietenos („Arătați minunat azi, signorina!”), dar nu e nimic ieșit din comun și nu degenerază în ceva agresiv. Și, cu toate că e minunat să nu fii pipăită în autobuz de necunoscuți libidinoși, am și eu orgoliul meu feminin, așa că nu pot să nu mă întreb: Ce anume s-a schimbat? Eu sau ei?

Am întrebat mai mulți cunoscuți și toți mi-au spus că în Italia a avut loc o schimbare radicală în ultimii zece, cincisprezece ani. Poate e o victorie a feminismului sau o evoluție culturală, sau efectul inevitabil al modernizării în urma intrării în Uniunea Europeană. Sau poate e pur și simplu jena tinerilor, confrunțați cu faimoasa indecență a propriilor tați și bunici. Oricare ar fi cauza, se pare că societatea italiană a hotărât că o astfel de hăituire permanentă a femeilor nu mai e acceptabilă. Nici chiar tânăra și frumoasa Sofie nu e deranjată pe stradă, în condițiile în care pe timpuri cele mai agresate erau suedezele, cu aerul lor de zâne nordice.

În concluzie, se pare că italienii și-au câștigat premiul pentru Cel-Mai-Mare-Progres-Făcut. E o ușurare pentru mine, căci o vreme crezusem că eu sunt de vină: îmi fusese teamă că motivul lipsei lor de atenție era faptul că nu mai sunt frumoasă și nu mai am nouăsprezece ani. Crezusem că amicul meu Scott avusese dreptate vara trecută, când îmi spusese:

— Nu-ți face griji, Liz, italienii n-au să te mai deranjeze de data asta. Nu-i ca în Franța, unde se dau în vânt după femei mai coapte.

Ieri după-amiază am fost cu Luca Spaghetti și prietenii lui la un meci de fotbal, ca să vedem cum joacă Lazio. La Roma sunt două echipe: Lazio și Roma. Rivalitatea dintre ele – dar și cea dintre fanii lor – atinge cote incredibile, dezbină familii fericite și transformă cartiere liniștite

în adevărate câmpuri de luptă. E foarte important să te hotărăști din fragedă pruncie dacă vei ține cu Lazio sau cu Roma, pentru că decizia asta va conta în mod copleșitor în alegerea prietenilor cu care îți vei petrece după-amiezile de duminică pentru tot restul vieții tale.

Luca are vreo zece prieteni apropiați care țin unul la celălalt ca frații. Doar că jumătate dintre ei sunt fani Lazio, și cealaltă jumătate sunt fani Roma. Nu au avut ce face, fiecare s-a născut în câte o familie în care era deja stabilită echipa preferată. Bunicul lui Luca (sper că i se spune nonno Spaghetti) i-a făcut cadou primul tricou albastru de suporter al lui Lazio când Luca încă nu mergea bine în picioare. La rândul lui, Luca va fi fan Lazio până la moarte.

— Ne putem schimba nevestele, slujbele, cetățenia, chiar și religia, dar nu putem schimba niciodată echipa favorită, declară el.

Să nu uit: în italiană, suporter se spune tifoso. Derivat din cuvântul tifos. Cu alte cuvinte – cineva care are febră foarte mare.

Primul meci la care am fost cu Luca Spaghetti a fost pentru mine un adevărat festin de limbă italiană. Am învățat la stadion tot felul de cuvinte noi pe care la școală nu le-aș fi aflat în veci. În spatele meu era un bătrân care, pe toată durata meciului, a reușit să îndeplinească un adevărat lanț de înjurături extrem de interesante, adresat jucătorilor de pe teren. Nu mă pricep la fotbal, dar chiar n-am avut de ce să-i pun lui Luca întrebări de găgă despre meci. Îl întrebam doar:

— Luca, ce a spus tipul din spatele meu? Ce înseamnă cafone? La care Luca, fără să-și ia ochii de pe teren, îmi răspundea:

— Găozar înseamnă. Găozar.

Îmi notam mereu. Am închis la un moment dat ochii și am ascultat în continuare tirada bătrânului:

Dai, dai, dai, Albertini, dai... Va bene, va bene, ragazzo mio, perfetto, bravo, bravo... Dai! Dai! Via! Via! Nella porta! Eccola, eccola, eccola, mio bravo ragazzo, caro mio, eccola, eccola, ecco... AAAHHHHHHH! VAFFANCULO! FIGLIO DI MIGNOTTA! STRONZO! CAFONE! TRADITORE! Madonna... Ah, Dio mio, perché, perché, perché, questo e stupido, e una vergogna, la vergogna... Che casino, che bordello... NON HAI UN CUORE, ALBERTINI! FAI FINTA! Guarda, non e successo niente... Dai, dai, ah... Molto migliore, Albertini, molto migliore, si, si, si, eccola, bello, bravo, anima mia, ah, ottimo, eccola adesso... nella porta, nella porta, nell... VAFFANCULO!

O traducere aproximativă ar suna în felul următor:

Hai, hai, hai, Albertini, hai... Așa, așa, băiete, perfect, bravo, bravo... Hai! Hai! Fugi! Fugi! În poartă! Uite-o, uite-o, uite-o, băiatu' tatii, dragu' de el, uite-o, uite-o, ui... AAAHHHHHHH! FUTU-ȚI! MĂ-TA-I O CURVĂ! DOBITOCULE! GĂOZARULE! TRĂDĂTOR CE EȘTI! Maică Precistă... Vai, Doamne, de ce, de de, de ce, ăsta-i prost, e o rușine, o rușine... Ce porcărie, ce circ... [Nota autorului: Din păcate, în engleză nu se poate traduce cum ar trebui niciuna dintre fabuloasele expresii che casino și che bordello, care înseamnă, literal, „ce cazinou” și „ce bordel” și care de fapt au sensul de „ce mizerie”.] N-AI INIMĂ, ALBERTINI! TE PREFACI! Uite, nu s-a-ntâmplat nimic... Hai, hai, ah... Mai bine, Albertini, mult mai bine, da, da, uite-o, frumos, bravo, sufletețu' meu, ah, perfect, uite-o, acum... În poartă, în poartă, în poar... FUTU-ȚI!

O, faptul că am nimerit lângă omul ăla a fost unul dintre momentele deosebit de savuroase și de norocoase ale vieții mele. Mi-a plăcut fiecare cuvânt care-i ieșea din gură. Mi-am dorit să-mi pun capul pe genunchii lui și să-l las să-mi toarne la nesfârșit în urechi înjurăturile alea atât de expresive. Și nu doar el era așa! Tot stadionul era plin de astfel de monologuri de o intensitate incredibilă! De câte ori avea loc pe teren vreo încălcare flagrantă a dreptății fotbalistice, întregul

stadion era în picioare și toți cei din tribune gesticulau furioși și înjurau de mama focului, de parcă toți douăzeci de mii ar fi fost implicați într-o mare altercație în trafic. Nici jucătorii lui Lazio nu erau mai puțin teatrali decât suporterii lor. Se tăvăleau de durere de parcă ar fi jucat toți – groaznic de afectat – scena morții din Iulius Cezar, pentru ca două secunde mai târziu să fie în picioare și să conducă un nou atac la poartă.

Cu toate astea, Lazio a pierdut.

Vrând să se remonteze după meci, Luca Spaghetti și-a întrebat prietenii:

— Ieșim pe undeva?

Am presupus că asta însemna „Mergem într-un bar?”. Așa ar fi făcut orice suporter din America după înfrângerea echipei favorite. Ar fi mers într-un bar și s-ar fi îmbătat zdravăn. Și nu doar americanii, la fel ar fi procedat și englezii, australienii sau germanii – oricine, nu-i așa? Dar Luca al meu și prietenii lui nu s-au dus într-un bar. S-au dus într-o brutărie. O brutărie mică, ascunsă într-un subsol dintr-o zonă pierdută a Romei. Era arhiplin în seara aia, cum am înțeles că se întâmpla după fiecare meci. Fanii lui Lazio se opreau acolo în drum spre casă. Petreceau ore întregi pe stradă, unde stăteau sprijiniți de scutere, discutau meciul, arătau extrem de macho și mâncau gogoși cu cremă.

Ador Italia.

Învăț cam douăzeci de cuvinte noi pe zi. În plimbările mele prin oraș frunzăresc mereu dicționarul, având grijă să nu mă lovesc de trecători. Oare de unde mi-a mai rămas atâta loc liber în creier, de reușesc să le rețin pe toate? Sper că mintea mea a decis să mai șteargă din vechile gânduri negative și amintiri triste și să le înlocuiască cu strălucitoare cuvinte italienești.

Învăț mult și nu-mi pierd speranța că într-o zi voi avea revelația întregii limbi, în toată perfecțiunea ei. Va veni și ziua în care voi deschide gura și, ca prin minune, voi putea vorbi fluent. Atunci voi fi o italiancă adevărată, nu americanca sadea de-acum, care, când aude pe cineva strigând pe stradă „Marco”, abia se poate abține să nu strige „Polo!” Mi-aș dori ca limba italiană să mă locuiască. Dar are atâtea chichițe! De exemplu, de ce sunt atât de asemănătoare cuvintele „pom” și „hotel” (albero, respectiv albergo)? Din cauza lor mi s-a întâmplat de mai multe ori să le spun oamenilor că am crescut la o „fermă de hoteluri de Crăciun”, în loc să le ofer termenul ceva mai corect și un pic mai puțin suprarrealist de „fermă de pomi de Crăciun”. Mai sunt și cuvintele cu înțelesuri duble sau triple. Ca de pildă tasso. Care poate însemna, după caz, „dobândă”, „bursuc” sau „tisă”. Cel mai tare mă deranjează să descopăr în italiană cuvinte care sunt – și asta chiar nu-mi place s-o spun – pur și simplu urâte. O iau ca pe un afront personal. Mă scuzați, dar eu nu am bătut drumul până în Italia ca să învăț să pronunț un cuvânt cum e schermo („ecran”).

Dar merită din plin tot efortul. În majoritatea cazurilor e vorba de plăcere pură. Eu și Giovanni ne simțim minunat când ne învățăm unul pe celălalt cuvinte în engleză și italiană. Ieri seară discutam despre frazele folosite pentru a consola pe cineva. I-am spus că în engleză se spune uneori „Am trecut și eu pe-acolo”. La început i s-a părut neclar. „Pe unde?” Dar i-am explicat cum câteodată durerea foarte profundă e aproape ca un loc, cu coordonate precise pe harta timpului. Când ești pierdut în durere ca într-o adevărată pădure, nu-ți poți imagina că ai putea vreodată să găsești drumul care te duce afară, către un loc mai bun. Dar, dacă cineva te poate asigura că și el a trecut prin același loc și a reușit să iasă de-acolo, lucrul ăsta poate aduce câteodată un strop de speranță.

— Deci tristețea e un loc? m-a întrebat Giovanni.

— Uneori oamenii locuiesc acolo ani întregi, i-am răspuns.

În schimb, Giovanni mi-a explicat că empaticii italieni spun *L'ho provato sulla mia pelle*, ceea ce înseamnă „Am simțit-o pe pielea mea”. Adică și eu m-am ars sau m-am rănit așa, și înțeleg perfect prin ce treci.

Preferatul meu e un cuvânt simplu și cât se poate de obișnuit: *attraversiamo*.

Înseamnă „Să traversăm, să trecem dincolo”. Prietenii și-l spun mereu unul altuia atunci când se plimbă pe stradă și decid că e timpul să-și continue drumul pe celălalt trotuar. Ceea ce face din el un cuvânt cât se poate de pământesc – la propriu. Nu are nimic special, și totuși, pentru un motiv care îmi scapă, îmi merge la inimă. Prima dată când mi l-a spus Giovanni eram pe lângă Colosseum. L-am auzit deodată rostind cuvântul ăsta atât de frumos și m-am oprit locului. Am întrebat:

— Ce înseamnă? Ce mi-ai spus adineauri?

— *Attraversiamo*.

Nu putea să înțeleagă de ce-mi plăcea atât de mult. Hai să traversăm? Pentru urechile mele părea combinația perfectă a sunetelor italienești. A-ul nostalgic de la început, r-ul care parcă se rostogolește, s-ul mângâietor, toate încheiate cu un iamo care îți rămâne cumva în memorie. Ador cuvântul ăsta. Am ajuns să-l spun aproape tot timpul. Născocesc tot felul de scuze doar pentru a-l pronunța. Treaba asta o scoate din minți pe Sofie. Hai să traversăm! Hai să traversăm! O târâsc mereu de pe un trotuar pe celălalt, prin traficul infernal al Romei. Cuvântul ăsta o să ne omoare pe-amândouă.

Cuvântul preferat al lui Giovanni în engleză e *half-assed* („făcut de mântuială”).

Al lui Luca Spaghetti e *surrender* („a capitula”).

În perioada asta are loc o bătălie de imagine între câteva mari orașe europene, miza fiind titlul de metropolă europeană a secolului XXI. Să fie oare Londra? Parisul? Berlinul? Zürich? Poate Bruxelles, centrul Uniunii? Fiecare încearcă să le depășească pe celelalte pe plan cultural, arhitectonic, politic și fiscal. Dar trebuie spus că Roma nu s-a deranjat să intre în lupta asta pentru statut. Roma nu se ia la întrecere. Roma doar observă toată tevatura, complet pe dinafară, spunând, parcă: Voi faceți ce vreți, eu rămân tot Roma. Mă inspiră autosuficiența regală a acestui oraș – atât de temeinic și împlinit, amuzant și monumental –, care se știe foarte bine așezat în sânul ocrotitor al istoriei. Când voi fi o doamnă în vârstă, mi-ar plăcea să semăn cu Roma.

Azi o să mă plimb prin oraș vreo șase ore. E ușor să faci o astfel de plimbare, mai ales dacă te oprești des să „faci plinul” cu un espresso și câteva prăjiturile. Încep de la ușa apartamentului meu, apoi continui prin cartierul în care locuiesc – o zonă comercială extrem de cosmopolită. (Deși nu l-aș numi chiar cartier, nu în accepția americană a termenului. Pentru că, dacă ar fi un cartier la modul clasic, ar însemna că sunt vecină cu oameni simpli cum sunt familia Valentino, familia Gucci sau familia Armani.) Zona a fost întotdeauna una selectă. Rubens, Tennyson, Stendhal, Balzac, Liszt, Wagner, Thackeray, Byron, Keats – toți au locuit pe-aici. Eu stau în ceea ce se cheamă „ghetoul englez”, loc în care se odihneau toți aristocrații la modă când plecau să facă turul Europei. Una dintre agențiile de voiaj londoneze care organiza astfel de tururi chiar se numea „Societatea Dilettanti” – închipuiți-vă: să-ți faci reclamă spunând că ești un dilettante! Câtă sfântă nerușinare îți trebuie pentru asta...

Merg până în Piazza del Popolo, ale cărei porți enorme au fost sculptate de Bernini în cinstea vizitei istorice a reginei Christina a Suediei (care a fost una dintre bombele atomice ale istoriei. Iată cum o descrie suedeza mea prietenă, Sofie, pe marea regină: „Călărea, vâna, era intelectuală, a trecut la catolicism și a declanșat un scandal monstru. Unii spun că ar fi fost bărbat, dar cel mai probabil a fost lesbiană. Purta pantaloni, făcea săpături arheologice, colecționa artă și a refuzat să lase un moștenitor.”). Lângă porți e o biserică în care se poate intra fără bilet și unde pot fi admirate două picturi de Caravaggio: Martiriul Sfântului Petru și Convertirea

Sfântului Pavel (atât de copleșit de grația divină, încât a căzut de pe cal transfigurat; nici calului nu-i vine să creadă). De câte ori le văd, picturile lui Caravaggio mă copleșesc și mă fac să plâng. Ca să-mi revin, mă îndrept către cealaltă parte a bisericii, unde mă delectez cu o frescă în care e înfățișat cel mai fericit, rotofei și drăgălaș prunc Isus din întreaga Romă.

Mă îndrept din nou către sud. Trec pe lângă Palazzo Borghese, o clădire care a avut parte de mulți locatari celebri, inclusiv Pauline, scandaloasa soră a lui Napoleon, care își cazase aici nenumărații amanți. Era cunoscută și pentru că își folosea servitoarele pe post de scăunele pentru picioare (toată lumea speră să fi înțeles greșit fraza respectivă din ghidul turistic al Romei, dar chiar așa se întâmpla; Paulinei îi mai plăcea să fie dusă pe brațe spre sala de baie, lucru care, conform ghidului, era îndeplinit de „un negru enorm”). Apoi mă plimb agale pe malurile mlăștinoase și rustice ale marelui Tibru, până ajung la Insula Tibru, unul dintre locurile mele de odihnă preferate. Insula a fost mereu asociată cu vindecarea. După molima din 291 î. Cr., aici s-a construit un templu închinat lui Aesculapius, iar în Evul Mediu un grup de călugări a ridicat un spital. Călugării se numeau Fatebene-fratelli (ceea ce într-o traducere aproximativă ar fi „Frații Facerii de Bine”). Chiar și în zilele noastre există un spital pe insulă.

Traversez râul către Trastevere, cartierul în care se presupune că ar locui cei mai neaoși romani, muncitorii, cei care de-a lungul secolelor au construit toate monumentele aflate pe celălalt mal al Tibrului. Iau prânzul într-o trattoria liniștită din zonă și îmi degust mâncarea și vinul timp de câteva ore, pentru că în Trastevere nimeni nu-ți reproșează că stai cu mâncarea în față, oricât de mult ar dura. Comand bruschette, spaghetti cacio e pepe (o specialitate de paste tipic romană, cu brânză și piper), apoi un pui la rotisor pe care ajung să-l împart cu câinele vagabond care, în timp ce mâneam, se uita la mine așa cum doar un câine vagabond știe s-o facă.

Mă întorc pe pod prin vechiul ghetou evreiesc, un loc trist și înlăcrimat, care a rezistat secole întregi înainte să fie pustiit de naziști. Merg înapoi către nord pe lângă Piazza Navona, cu gigantica ei fântână ridicată în cinstea celor patru mari fluvii ale lumii (printre care, deși forțat, e omagiat și leneșul Tibru). Apoi mă duc să admir Panteonul. Pentru că sunt la Roma, încerc să-l privesc de fiecare dată când am ocazia – o veche zicală spune că cine ajunge aici și nu vede Panteonul „se duce bou și se întoarce așijderea”.

Fac un mic ocol pe drumul de întoarcere și mă opresc într-un loc pe care-l percep ca fiind extrem de tulburător, în cel mai straniu mod cu putință – Augusteumul. Mormanul circular de cărămizi pe care-l am în față a început prin a fi un mausoleu fastuos, construit de Octavian Augustus spre a adăposti pentru eternitate rămășițele lui și ale celorlalți membri ai familiei imperiale. Probabil că la vremea respectivă împăratului îi era imposibil să-și închipuie că Roma avea să fie vreodată altceva decât stăpâna unui imperiu care-l venerează pe el. Cum ar fi putut să prevadă decăderea sau să-și imagineze că, după ce barbarii vor fi distrus apeductele și drumurile se vor fi ruinat, orașul avea să se golească și să nu-și mai recapete decât peste douăzeci de secole numărul de locuitori cu care se mândrise în culmea gloriei sale?

În perioada medievală, mausoleul lui Augustus a căzut pradă ruinei și hoților. Cineva – nu se știe cine – a furat cenușa împăratului. Prin secolul XII, monumentul fusese renovat sub formă de fortăreață și aparținea familiei Colonna, pe care o proteja de asalturile diferiților nobili războinici. Apoi Augusteumul a fost transformat în podgorie, mai târziu în grădină renașcentistă, în arenă de lupte cu tauri (am ajuns deja în secolul XVIII), apoi în depozit de pulbere pentru artificii și, în final, în sală de concerte. Prin anii '30, Mussolini l-a confiscat și l-a readus la forma lui clasică, în speranța că avea să-i adăpostească propriile rămășițe, cândva. (Din nou, era de neimaginat ca Roma să fie vreodată altceva decât stăpâna unui imperiu care-l venerează pe el.) Sigur că visul fascist al lui Mussolini nu a rezistat, după cum nici el n-a avut parte de funeraliile imperiale pe care și le dorise.

Azi Augusteumul e unul dintre cele mai liniștite și mai singuratice locuri din Roma, ascuns adânc sub pământ. Secole de-a rândul, orașul s-a înălțat în jurul lui (media acumulării straturilor de pământ e cam de doi centimetri pe an). Traficul de deasupra monumentului formează un vârtej nebunesc și, din câte se pare, nimeni nu coboară niciodată până la el decât împins de nevoi fiziologice. Dar clădirea continuă să existe, păstrându-și cu demnitate vechile rădăcini romane și așteptând următoarea ocazie de a străluci.

Găsesc reconfortant stoicismul Augusteumului, felul în care structura lui a suportat atâtea transformări și a reușit să se adapteze la sălbăticia fiecărei epoci pe care a traversat-o.

Augusteumul e pentru mine asemenea unei persoane care a trăit o viață absolut nebunească – care, poate, a pornit de la statutul de casnică, a ajuns pe neașteptate văduvă, apoi s-a apucat de dansat pentru a scoate un ban, a devenit, grație unor împrejurări nebănuite, prima femeie-dentist trimisă în spațiu, apoi și-a încercat norocul în politică și a reușit să-și păstreze o conștiință de sine clară, în ciuda tuturor transformărilor prin care a trecut.

Mă uit la Augusteum și mă gândesc la viața mea, care totuși nu a fost chiar așa de haotică, una peste alta. De fapt haotică e lumea, care se schimbă și ne schimbă și pe noi așa cum nici nu visăm. Augusteumul mă avertizează să nu mă atașez de nici o idee preconcepută referitoare la cine sunt, ce reprezint, cui aparțin sau ce anume aș fi vrut la un moment dat să fac. Da, poate că ieri am fost un monument măreț pentru unii! Dar mâine e posibil să devin un depozit de artificii. Augusteumul ne spune că până și în Cetatea Eternă trebuie să fim pregătiți pentru valurile tulburi și neobosite ale schimbării.

Înainte de a părăsi New Yorkul cu direcția Italia, avusesem grijă să-mi trimit prin poștă la noua adresă o cutie cu cărți. Mi se garantase că avea să ajungă la apartamentul meu din Roma în patru, maximum șase zile, dar probabil că cei de la poșta italiană au înțeles că ar fi vorba de patruzeci și șase de zile, pentru că au trecut deja două luni. Prietenii mei italieni mă sfătuiesc să uit de cutie. Tot ei îmi spun că e posibil ca pachetul să ajungă, cum e la fel de posibil să nu ajungă, dar că nu putem face nimic în privința asta. Îl întreb pe Luca Spaghetti:

— E posibil să fi fost furat? Sau să se fi pierdut la poștă?

Își acoperă ochii cu mâinile și-mi răspunde:

— Nu mai pune întrebări din astea. Nu faci decât să te necăjești singură.

Misterul pachetului dispărut dă naștere, într-o seară, unei lungi discuții între mine, prietena mea americană Maria și Giulio – soțul ei. Maria consideră că într-o societate civilizată s-ar cuveni să poți avea încredere în serviciul poștal, care ar trebui să livreze la timp tot ce are de livrat, dar Giulio nu e de acord. Argumentul lui e că serviciul poștal nu depinde de cineva anume, ci de soartă, deci nimeni nu poate garanta livrarea coletelor și a scrisorilor. Enervată, Maria susține că asta ar fi încă o dovadă a diferențelor care-i despart pe catolici de protestanți. Diferențele respective, spune ea, sunt dovedite și de faptul că italienii – inclusiv Giulio – nu-și pot face niciodată planuri de viitor, nici măcar pentru săptămâna următoare. Dacă rogi un protestant din Midwestul american să vină la tine în vizită în cursul săptămânii care urmează, protestantul în cauză, considerându-se stăpânul propriului destin, îți va răspunde: „Joi seară e perfect pentru mine.” Dar dacă îi ceri același lucru unui catolic din Calabria, el o să ridice din umeri, o să-și îndrepte privirea spre cer și-o să spună: „Cum poate ști cineva dacă o să fie disponibil pentru cină joia viitoare, când suntem cu toții în mâinile Domnului și nu ne putem cunoaște dinainte soarta?”

Oricum, în încercările mele de a da de urma coletului, mă duc de câteva ori până la oficiul poștal – fără nici un rezultat. Funcționara de la ghișeu nu e deloc încântată de faptul că prezența mea o obligă să-și întrerupă convorbirea telefonică cu iubitul. În astfel de situații stresante, italiana mea – care s-a îmbunătățit considerabil – nu mă ajută niciodată. În timp ce eu încerc să

discut logic despre coletul cu cărți care n-a mai ajuns la mine, femeia îmi aruncă o privire de parcă aş avea spume la gură.

— Poate ajunge săptămâna viitoare? întreb în italiană.

— Măgari, dă ea din umeri. Încă un exemplu de italiană intraductibilă, care înseamnă ceva între „să sperăm” și „asta s-o crezi tu, fraiere!”.

Dar poate că tot răul e spre bine. Nici măcar nu mai știu ce cărți am pus în pachet. Cu siguranță am pus unele despre care credeam că trebuie citite dacă voiam să înțeleg cu adevărat ceva despre Italia. Am umplut cutia cu tot felul de studii academice despre Roma, care, acum că sunt aici, nu mai au nici o importanță. Am impresia că am pus acolo și o ediție integrală a Istoriei declinului și prăbușirii Imperiului Roman de Gibbon. Chiar mă simt mai bine fără ea. La cât de scurtă e viața, oare vreau cu adevărat să-mi petrec o nouăzecime din restul zilelor mele citindu-l pe Edward Gibbon?

Săptămâna trecută am cunoscut o australiancă tânără și drăguță care făcea turul Europei cu rucsacul în spate. Era prima dată când punea piciorul pe bătrânul continent. I-am explicat cum să ajungă la gară. Era în drum spre Slovenia, unde mergea din pură curiozitate. La auzul planurilor ei, m-a cuprins un val de invidie prostească și mi-a trecut prin minte: „Vreau și eu în Slovenia! Cum se face că eu n-apuc niciodată să călătoresc?”

Neinițiatului i s-ar părea evident că deja călătoream. Să tânjești după călătorii în timp ce efectiv călătorești e, recunosc, un soi de nebunie nesătulă. E ca și când ți-ai imagina că faci sex cu starul de cinema preferat, în timp ce faci sex cu al doilea star de cinema din lista ta de preferați. Dar faptul că fata mă întrebase cum să ajungă la gară (adică mă considerase de-a locului) însemna că eu deja nu mai eram un turist la Roma, locuiam aici. Chiar și pentru scurt timp, experiența asta mă transformă oricum într-un localnic. Când m-am întâlnit cu ea, mă duceam să-mi plătesc factura de electricitate, lucru pe care sigur nu-l fac turiștii. Energiile pe care le simți când călătorești și cele pe care le simți când locuiești undeva sunt fundamental diferite, și ceva din întâlnirea cu australiancă aflată în drum spre Slovenia m-a făcut să vreau s-o iau din loc.

Așa că am sunat-o pe Sofie și i-am spus:

— Hai la Napoli să mâncăm o pizza!

Câteva ore mai târziu eram amândouă în tren, peste alte câteva ore, ca prin minune, eram acolo. M-am îndrăgostit instantaneu de Napoli. Sălbatic, hârbuit, gălăgios, murdar, Napoli e orașul în care se poate întâmpla orice. Un stup zumzăitor cu exotismul unui bazar oriental și un strop din magia neagră a New Orleansului. Un balamuc vesel, periculos și incontrollabil. Amicul meu Wade, venit la Napoli prin anii '70, a fost jefuit aici în timp ce vizita un muzeu... Tot orașul e împodobit cu rufe care atârnă la fiecare fereastră și se întind deasupra fiecărei străzi; hainele și lenjeria tuturor locuitorilor flutură în vânt ca steagurile tibetane de rugăciune. Nu există nici o stradă în Napoli pe care să nu întâlnești câte un băiețel cu pantaloni scurți și șosete desperecheate, care țipă fioros de pe trotuar la un alt băiețel, cocoțat pe vreun acoperiș din apropiere. Și nu există în tot orașul nici o clădire care să nu aibă cel puțin o fereastră de la care privește suspicios o bătrână stafidită.

Oamenii de-aici sunt extrem de mândri că sunt napolitani, lucru ușor de înțeles, căci Napoli e orașul care a dat lumii pizza și înghețata. Femeile napolitane sunt un adevărat trib de cucoane cu voce puternică, gură mare, generoase, agresive și băgăcioase; dau ordine în toate părțile și se enervează din nimic, ele încearcă doar să te ajute, fir-ai să fii de bleg ce ești, că tot ele trebuie să-ți dea mură-n gură toate cele! Accentul napolitan seamănă cu o scatoalcă prietenească primită peste urechi. Parcă te-ai plimba printr-un oraș populat cu bucătari care nu mai prididesc cu comenzile și unde toată lumea turuie în același timp. Aici încă supraviețuiește dialectul local, dublat de un vocabular argotic năucitor de bogat, aflat în continuă schimbare. Dar în ciuda

acestor lucruri, descopăr că napolitanii sunt italienii pe care-i înțeleg cu cea mai mare ușurință. De ce? Pentru că așa vor ei, la naiba! Vorbesc tare și afectat și, chiar dacă nu înțelegi ce le iese pe gură, sigur îți dai seama din gesturi ce vor de fapt să spună. Cam ca în cazul obrăznicăturii de grădiniță care mi-a arătat degetul mijlociu în timp ce-mi zâmbea adorabil de pe scuterul vărului mai mare, ca să mă facă să înțeleg: „Nu te supăra, tanti, am io doar șapte ani, da' totuși pot să-mi dau seama că ești complet idioată, da' nu contează – pe jumate ești OK, și chiar îmi place nițel fața ta de proastă. Știm amândouă că ai vrea să fii în locu' meu, da' asta-i viața, nu se poate. Oricum, uite ce deget îți arăt io. Simte-te bine la Napoli și ciao!”

Ca peste tot în Italia, în locurile publice sunt întotdeauna băieței, adolescenți și chiar bărbați în toată firea care joacă fotbal; spre deosebire de restul Italiei, aici se mai joacă încă ceva. De exemplu, azi am văzut câțiva puști – aveau în jur de opt ani, nu mai mult – care, așezați pe lădițe de lemn, în jurul unei mese improvizate, jucau cu atâta patos poker într-o piațetă, încât m-am temut să nu se împuște unul pe celălalt.

Giovanni și Dario, gemenii de care am tot vorbit, sunt originari din Napoli. Nu pot cu nici un chip să-mi imaginez așa ceva. Nu mi-l pot închipui pe sfiosul, studiosul și empaticul Giovanni ca pe unul dintre băieții care alcătuiesc aici gloata locală – și nu exagerez când spun gloată. Dar nu există nici un dubiu în privința asta, e napolitan; înainte să plec de la Roma, mi-a spus numele unei pizzerii unde e musai să ajung, pentru că, spunea el, acolo se găsește cea mai bună pizza din Napoli. Perspectiva de a mânca acolo mi s-a părut extrem de interesantă, dacă stai să te gândești că cea mai bună pizza din Italia se mănâncă la Napoli și că cea mai bună pizza din lume se mănâncă în Italia. Adică în pizzeria asta se mănâncă... sunt prea superstițioasă, nici nu-mi vine să spun asta... cea mai bună pizza din lume? Giovanni mi-a dat cu atâta seriozitate și convingere numele restaurantului, de parcă m-ar fi cooptat într-o societate secretă. Mi-a apăsat în palmă bilețelul cu adresa și mi-a spus pe tonul cel mai confidențial cu putință:

— Te rog să mergi la pizzeria asta. Comandă o pizza margherita cu mozzarella, dublă. Dacă totuși n-ai să mănânci pizza asta când ajungi la Napoli, te rog mult să mă minți și să-mi spui c-ai mâncat-o.

Așa că am mers împreună cu Sofie la Pizzeria da Michele și am comandat fiecare câte o pizza care ne scoate din minți de plăcere. Pizza asta îmi place atât de mult, încât, în nebunia mea, am ajuns să cred că și ea mă iubește pe mine. Am o adevărată relație cu pizza mea; am chiar o aventură cu ea. Între timp, Sofie aproape că plânge mâncând și suferă de o criză metafizică provocată de pizza din fața ei. Mă întreabă mereu:

— Oare de ce s-or mai fi chinuind să facă pizza în Stockholm? Oare de ce ne-om mai chinui să mâncăm orice altă mâncare în Stockholm?

Pizzeria da Michele e un local mic, cu doar două încăperi și cu un cuptor cu lemne care funcționează tot timpul. E cam la un sfert de oră de mers de la gară prin ploaie, dar nu contează dacă plouă sau ninge: dacă ajungi la Napoli, trebuie să mergi și acolo! Preferabil ar fi să te duci până în prânz, pentru că în jur de ora unu se mai întâmplă să rămână fără aluat, ceea ce cu siguranță te va întrista. După prânz, strada s-a aglomerat din cauza napolitanilor care încercau să intre, împingând cu disperarea cuiva care încearcă să prindă un loc într-o barcă de salvare. Nu există meniu. Au doar două feluri de pizza: normală și dublă, cu mozzarella. Nu au nimic din toate invențiile New Age pe care le găsești în sudul Californiei, de genul pseudopizzelor cu măsline și roșii uscate la soare. Blatul are mai degrabă gust de naan⁷ indian, nu seamănă cu nici un blat de pizza pe care l-am gustat vreodată. E moale, consistent și elastic, dar și foarte subțire. Am crezut întotdeauna că la capitolul „blat de pizza” există doar două opțiuni: subțire și crocant sau gros și consistent. De unde era să știu că se poate și subțire, și consistent? Divin! Subțire, consistent, cu caracter, delicios, cu gust și nerv – paradisul pizzelor. Deasupra are un sos de roșii

dulce, care se înfoaie și face spumă când se întâlnește cu mozzarella proaspătă de bivoliță – pe care pur și simplu o topește –, și praful de busuioc aruncat în mijlocul întregii minunății reușește cumva să radieze savoarea câmpenească în toată pizza, ca un star de cinema care, prin simpla prezență la o petrecere, îi face pe toți cei de-acolo să strălucească. Bineînțeles că e imposibil să mănânci așa ceva. Încerci să muști dintr-o felie, dar blatul elastic se întinde și brânza fierbinte curge peste tot de parc-ar fi lavă, ajungi să te murdărești și să murdărești totul în jur, dar nu mai contează.

Artizanii acestui miracol îndeasă pizza în cuptorul cu foc de lemne sau o scot în grabă cu lopețile, de parcă ar fi fochiștii din cala unui vapor enorm, ale cărui cuptoare nesătule trebuie alimentate cu cărbuni. De sub mânecile suflecate le răsar brațele pline de transpirație, fețele le sunt roșii și ei strâng din ochi din cauza focului care dogorește, în timp ce țișările le atârnă între buze.

Eu și Sofie ne mai comandăm câte o pizza – încă o pizza întreagă pentru fiecare! –, Sofie încearcă să reziste, dar pizza e atât de bună, încât nu ne putem abține.

Câteva cuvinte despre corpul meu: e clar că mă îngraș pe zi ce trece. De când am ajuns în Italia, am început să-mi supun trupul la niște probe nu prea drăguțe; îngurgitez cantități inimaginabile de brânză și paste și pâine și vin și ciocolată și pizza. (Mi s-a spus că există un loc în Napoli în care poți găsi ceva care se numește pizza cu ciocolată. Ce naiba o mai fi și asta? OK, recunosc: mi-am cumpărat și de-asta până la urmă, și a fost chiar delicioasă, dar să fim sinceri: pizza cu ciocolată?) Nu fac mișcare, nu consum destule fibre, nu iau vitamine. În viața mea obișnuită, oamenii mă știu ca genul de om care, în fiecare dimineață, la micul dejun, mănâncă iaurt natural din lapte de capră și germeni de grâu. Viața mea obișnuită e de mult istorie. În America, Susan le spune tuturor că am plecat într-un turneu numit „Mănâncă Tot Ce Prinzi”. Dar corpul meu înțelege și acceptă toate astea, închide ochii la lucrurile pe care n-ar trebui să i le fac, de parcă mi-ar spune: „Bine, puiule, fă-ți de cap, știu că n-are să dureze la nesfârșit. Anunță-mă când ai terminat cu experimentatul plăcerilor pure, și vedem atunci ce putem remedia.”

Și totuși, când mă privesc în oglinda celei mai bune pizzerii din Napoli, văd o față fericită și sănătoasă, cu ochi strălucitori și ten luminos. Nu am mai avut de mult timp ocazia să mă văd astfel.

Spun în șoaptă „mulțumesc”, după care fug în ploaie împreună cu Sofie, în căutarea unei patiserii.

Întoarsă la Roma, fericirea pe care o simt (având deja o vechime de câteva luni) mă face să vreau să rezolv ceva legat de David. Mă gândesc că poate a venit momentul să încheiem definitiv toată povestea. Eram deja despărțiți oficial, dar exista undeva o portiță rămasă deschisă, în perspectiva unui cândva (poate după călătoria mea, poate după un an departe unul de celălalt) în care să ne mai dăm o șansă. Ne iubeam. Asta nu a ridicat niciodată vreun semn de întrebare. Doar că niciunul dintre noi nu a reușit vreodată să-și dea seama ce trebuia făcut pentru a nu-l mai aduce pe celălalt la disperare.

Primăvara trecută, jumătate în glumă, David găsisese o soluție nebunească pentru toate chinurile prin care treceam:

— Ce-ar fi dacă am recunoaște că avem o relație dificilă și am continua-o în ciuda chestiei ăsteia? Dacă am admite că ne scoatem reciproc din minți, ne certăm tot timpul și abia dacă mai facem sex, dar nu putem trăi departe unul de altul, deci trebuie să suportăm totul? Am putea apoi să ne petrecem viața împreună – mizerabil, dar măcar am fi fericiți că suntem împreună.

Faptul că mi-am petrecut ultimele zece luni gândindu-mă serios la propunerea lui dovedește disperarea cu care-l iubesc.

Cealaltă variantă la care ne gândeam amândoi, dar pe care niciunul nu o spunea, ar fi fost ca unul dintre noi să se schimbe. El ar fi putut să fie mai afectuos și mai deschis, să nu mai fugă de femeia iubită, de frică să nu-i fie devorat sufletul. Sau poate eu aș fi putut să încerc să nu-i mai devorez sufletul.

De atâtea ori mi-am dorit ca eu și David să ne putem comporta asemenea mamei mele, care e o persoană independentă, puternică și suficientă sieși în căsnicie. Pe picioarele ei. Capabilă să trăiască în lipsa unor doze regulate de afecțiune și atenții romantice din partea fermierului mizantrop care-mi e tată. Capabilă să planteze voioasă grădini întregi de margarete printre zidurile de tăcere cu care tata se înconjoară uneori fără nici o explicație. Tata e omul care-mi place cel mai mult pe lumea asta, dar e și o ciudățenie în multe privințe. Unul dintre foștii mei iubiți l-a descris cândva în felul următor: „Taică-tău are doar un picior pe pământ. Și are picioare foarte, foarte lungi...”

Acasă am crescut lângă o mamă care putea primi afecțiunea și dragostea propriului soț oricând voia el să i le ofere, dar era în stare să se detașeze și să-și poarte singură de grijă ori de câte ori tata aluneca în propriul lui univers și, în mod evident, o neglija. Cel puțin așa mi se părea mie că se întâmplă, având în vedere că nimeni (și mai ales un copil) nu știe cu adevărat ce se petrece între doi oameni. Așa era mama – o femeie care în adolescență învățase singură să înoate într-un lac rece din Minnesota, cu ajutorul unui manual împrumutat de la bibliotecă și care se numea Cum să înotăm. Din punctul meu de vedere, mama putea face singură absolut orice.

Dar mai târziu am avut o discuție cu ea, din care am aflat multe lucruri pe care nu le bănuisem până atunci. Nu cu mult înainte de plecarea mea la Roma, mama a venit la New York pentru a petrece puțin timp cu mine. Atunci, încalcând toate regulile de comunicare din istoria familiei noastre, m-a întrebat direct ce se întâmplase între mine și David. La rândul meu, am uitat toate regulile din Manualul standard de comunicare al familiei Gilbert și i-am răspuns la fel de direct. I-am povestit totul. I-am povestit cât de mult îl iubeam pe David, dar și cât de singură și deprimată mă făcea să mă simt când dispărea mereu din cameră sau din pat, sau de pe planetă.

— Parcă ar fi taică-tău, mi-a spus ea atunci.

O mărturisire curajoasă și plină de generozitate.

— Problema e, i-am replicat eu, că nu sunt ca tine. Nu sunt la fel de puternică, mamă. Am nevoie de un nivel constant de apropiere față de omul pe care-l iubesc. Mi-aș dori să fiu ca tine, pentru că așa aș putea trăi povestea mea de dragoste cu David. Dar faptul că nu mă pot baza pe afecțiunea lui atunci când am nevoie de ea pur și simplu mă distruge.

Apoi, mama m-a șocat. Mi-a spus:

— Liz, să știi că toate lucrurile astea pe care le vrei de la relația ta mi le-am dorit și eu întotdeauna.

A fost ca și cum mama mea cea puternică și-ar fi întins brațul peste masă și mi-ar fi arătat în sfârșit urmele unghiilor pe care și le înfipsea în carne timp de zeci de ani, doar ca să poată face față frustrărilor și să continue să aibă o căsnicie fericită alături de tata (pentru că, în ciuda tuturor problemelor, ei chiar au o căsnicie fericită). Până atunci, nu văzusem nici măcar o singură dată cealaltă latură a mamei. Nu-mi imaginasem niciodată ce-ar fi putut să-și dorească, ce-ar fi putut să-i lipsească, în privința căror lucruri ar fi putut decide că nu merită să se certe pentru ele. Acum simțeam că tot ce crezusem până atunci începea să se modifice.

Dacă până și ea vrea exact ce-mi doresc și eu, atunci...?

Continuând șirul neașteptat al mărturisirilor, mama mi-a spus:

— Draga mea, tu trebuie să înțelegi că eu am fost educată să cred că merit foarte puțin de la viață. Ține minte – asta se întâmpla într-un loc și într-o perioadă cu care tu nu ai nimic de-a face.

Am închis ochii și am văzut-o pe mama la vârsta de zece ani, la ferma din Minnesota a familiei ei, muncind ca un argat, crescându-și frații mai mici, îmbrăcată cu hainele surorii ei mai mari, economisind mărunțiș pentru ca într-o bună zi să poată pleca de-acolo...

— Și mai trebuie să înțelegi cât îl iubesc pe tatăl tău, a mai adăugat ea.

Mama a trebuit să facă alegeri în viață, așa cum trebuie să facem toți, și ea e mulțumită. O văd mulțumită. Nu s-a amăgit singură. Binele pe care i l-au adus alegerile făcute e uriaș – o căsnicie lungă și trainică, alături de un bărbat pe care încă îl consideră cel mai bun prieten al ei; o familie din care acum fac parte și nepoți care o adoră; încredere în propriile puteri. Pesemne că a sacrificat multe lucruri și pesemne că și tata a sacrificat la rândul lui unele lucruri, dar cine poate trăi fără nici un sacrificiu?

Și acum, întrebarea pe care mi-o pun e: „Care ar trebui să fie alegerile mele? Ce cred eu că merit în viață? Ce să sacrific și ce nu?” Mi-a fost extrem de greu să-mi închipui viața fără David. A fost greu și să-mi închipui că nu va mai urma nici o altă excursie alături de cel mai drag tovarăș de drum al meu, că nu-l voi mai aștepta niciodată în mașină, cu geamurile deschise și cu melodiile lui Springsteen la radio, cu un munte de provizii între noi și cu un ocean care să ne aștepte, fremătând, la celălalt capăt al drumului. Dar cum aş putea accepta extazul, dacă e mereu însoțit de un revers atât de întunecat – izolarea care mă strivește, insecuritatea care mă macină, resentimentele cele mai adânci și, bineînțeles, completa anihilare de sine, care devine inevitabilă când David nu se oprește doar din dăruit, dar începe și să ia înapoi?

Ceva din bucuria pe care am simțit-o la Napoli m-a făcut să realizez nu numai că pot fi fericită și în lipsa lui David, ci și că trebuie să fiu. Oricât de mult l-aș iubi (și îl iubesc enorm, prostește de mult), acum trebuie să-mi iau adio de la el. Și așa să rămână.

Așa că îi scriu un e-mail.

E noiembrie. Nu ne-am mai scris din iulie. L-am rugat să nu încerce să ia legătura cu mine, știind că ținam la el atât de mult, încât mi-ar fi fost imposibil să mă concentrez asupra experiențelor de zi cu zi dacă aş fi primit vești de la el. Dar acum îi intru din nou în viață prin e-mailul pe care i-l trimit.

Îi spun că sunt bine și că sper că și el e la fel. Fac câteva glume. Întotdeauna am știut să glumim. Îi mai spun că eu cred că a venit momentul să terminăm definitiv relația. Poate a venit timpul să recunoaștem că nu a fost să fie, că n-ar trebui să fie. Tonul meu nu e îngrozitor de dramatic. Am avut până acum parte de destule drame. Stilul e concis și simplu. Dar mai trebuie să adaug un lucru. Ținându-mi respirația, tastez: „Dacă vrei să cauți pe altcineva, fii sigur că ai binecuvântarea mea.” Îmi tremură mâinile. Semnez cu dragoste, încercând să păstrez un ton relaxat.

Mă simt ca și cum tocmai aş fi primit o lovitură în piept.

În cursul nopții următoare nu dorm bine deloc, mi-l închipui citind e-mailul de la mine. A doua zi fac mai multe drumuri până la internet café, în speranța că voi găsi un răspuns. Încerc să fac abstracție de partea din mine care moare de dorința ca el să răspundă „ÎNTOARCE-TE! NU MĂ PĂRASI! AM SĂ MĂ SCHIMB!” Încerc să n-o bag în seamă pe cea care, în schimbul cheilor de la apartamentul lui David, ar renunța bucuroasă la toată ideea măreață de a călători în jurul lumii. Dar în aceeași seară, pe la zece, primesc în sfârșit răspunsul așteptat. Un e-mail minunat scris, se înțelege. David a scris întotdeauna minunat, îmi dă dreptate, chiar a venit timpul să ne luăm adio definitiv. Spune că și el s-a gândit la asta în același fel. Mi-a răspuns în felul cel mai elegant cu putință, împărtășindu-mi regretele și durerea lui cu o tandrețe pe care era uneori capabil s-o ofere dureros de ușor. Speră că știu cât de mult mă iubește, atât de mult, încât e incapabil să găsească vorbele prin care să exprime asta. „Dar niciunul dintre noi nu e ce-i trebuie celuilalt”, adaugă el. E convins însă că într-o bună zi voi găsi marea dragoste. E sigur. Până la

urmă, „frumusețea atrage frumusețe”. E minunat să auzi asta. E cel mai frumos lucru din lume pe care ți-l poate spune dragostea vieții tale, atunci când nu-ți spune „ÎNTOARCE-TE! NU MĂ PĂRĂSI! AM SĂ MĂ SCHIMB!”

Stau și mă uit timp îndelungat, tristă și tăcută, la ecranul calculatorului. Știu că așa e cel mai bine. Aleg să fiu fericită și să renunț la durere, știu că așa e. Fac loc viitorului necunoscut, care o să vină și o să-mi umple viața cu surprize minunate. Știu, știu toate astea. Și totuși...

L-am pierdut pe David.

Îmi îngrop fața în mâini, tăcută și tristă, și stau așa foarte mult timp. Într-un final, îmi ridic privirea și realizez că una dintre albanezele care lucrează la internet café s-a oprit din șters podeaua, s-a rezemat de perete și mă privește. Un moment, ne uităm obosite una la cealaltă. Dau tristă din cap către ea și spun tare: „De rahat.” Mă aprobă în tăcere. Nu înțelege ce spun, dar sunt sigură că, în felul ei, mă înțelege perfect.

Îmi sună mobilul.

E Giovanni. Pare nedumerit. Spune că mă așteaptă de peste o oră în Piazza Fiume, unde ne întâlnim în fiecare joi seară pentru exercițiile de conversație. E uimit, pentru că de obicei el e cel care întârzie sau uită să mai vină la întâlniri, dar în seara asta a ajuns la timp și e sigur că aveam întâlnire.

Uitasem. Îi spun unde sunt. Îmi răspunde că vine să mă ia cu mașina. N-am chef să văd pe nimeni, dar mi-e greu să-i explic la telefonino, date fiind abilitățile noastre lingvistice limitate. Îl aștept afară, în frig. Câteva minute mai târziu, mașinuța lui roșie oprește în fața mea. Mă întreabă în italiană care-i treaba. Deschid gura să-i răspund și mă bufnește plânsul. Adică încep să plâng în ultimul hal. Plâng teribil, cu sughituri – prietena mea Sally numește un astfel de plâns „doză dublă”: când inhalezi cu disperare de două ori pentru fiecare suspin. Nu mă așteptam să izbucnesc așa, m-a luat total prin surprindere.

Bietul Giovanni! Mă întreabă într-o engleză ezitantă dacă e el de vină. Sunt cumva supărată pe el? M-a jignit în vreun fel? Nu sunt în stare să-i răspund, dau doar din cap și continui să bocesc. Îmi e îngrozitor de rușine și-mi pare groaznic de rău pentru dragul de Giovanni, care e prizonier în propria mașină, împreună cu o babă plângăcioasă făcută a pezzi – bucăți.

Reușesc până la urmă să-l asigur printre suspine că n-are nici o vină. Emit cu greu o scuză pentru felul în care mă port. În ciuda vârstei lui, Giovanni preia controlul situației într-un mod foarte matur. Îmi spune:

— Să nu-ți ceri scuze că plângi. Fără emoții ca astea, am fi toți niște roboți. Îmi dă câteva șervețele dintr-o cutie de pe bancheta din spate și adaugă:

— Hai să mergem.

Are dreptate, locul din fața internet café-ului e prea circulat și luminat pentru o cădere nervoasă. Un timp conduce, apoi trage pe dreapta în plină Piazza della Repubblica, unul dintre cele mai frumoase locuri din Roma. Parchează în dreptul superbeii fântâni în care nimfe planturoase, complet goale se joacă în cel mai pornografic mod posibil cu gâturile întinse ale unor lebede enorme. După standardele Romei, fântâna e aproape nouă. În ghidul orașului scrie că modelele care au pozat pentru sculpturile nimfelor erau două surori, faimoase dansatoare de varieteu ale epocii. Când fântâna a fost gata, au avut parte de ceva notorietate. Biserica a încercat luni întregi să oprească dezvelirea lucrării, pe motiv de exces de sexualitate. Surorile au trăit și îmbătrânit bine mersi, și prin anii '20 cele două bătrânici încă se plimbau împreună zilnic până la piață, unde își admirau fântâna. O dată pe an – în fiecare an al vieții lui – sculptorul francez care le imortalizase în marmură tinerețea venea la Roma și le scotea pe cele două surori la o masă în oraș, în timpul căreia depăneau împreună amintiri din zilele în care fuseseră cu toții tineri și frumoși și nebuni.

Giovanni parchează aici și așteaptă să-mi revin cât de cât. Tot ce pot face e să-mi apăs ochii cu palmele, în încercarea de a-mi împinge lacrimile înapoi de unde vin. Nu am purtat niciodată vreo conversație pe teme personale cu Giovanni. De când ne cunoaștem, la toate cinele luate împreună, temele noastre de discuții au fost filosofia, arta, cultura, politica și gastronomia. Niciunul nu știe nimic despre viața celuilalt. Nu știe nici măcar că sunt divorțată sau că am lăsat în America un bărbat pe care-l iubesc. Eu nu știu despre el decât că vrea să devină scriitor și că s-a născut la Napoli. Plânsul meu e pe cale să deschidă cu forța un nou subiect de discuție între doi oameni. Mi-aș dori să nu se întâmple asta, cel puțin nu în astfel de circumstanțe apăsătoare.

— Scuze, dar nu înțeleg. Ai pierdut ceva azi? mă întreabă Giovanni.

Dar eu încă nu reușesc să vorbesc. El îmi zâmbește și mă încurajează: Parla come mangi. Știe că asta e una dintre expresiile mele preferate din dialectul roman. Înseamnă „Vorbește cum mănânci” sau, în traducerea mea personală: „Vorbește ca și cum ai mânca.” Când încerci să explici ceva într-un mod prea elaborat și nu reușești să-ți găsești cuvintele, îți atrage atenția să te exprimi simplu și direct, ca mâncarea romană. Nu construi un scenariu elaborat. Pune totul pe masă, și gata.

Trag aer în piept și povestesc varianta extrem de prescurtată, în italiană, a situației în care sunt:

— E vorba de o poveste de dragoste, Giovanni. Azi a trebuit să-mi iau adio de la cineva.

Îmi acopăr din nou ochii cu palmele, în timp ce lacrimile mi se preling printre degete. Îi sunt recunoscătoare lui Giovanni că nu încearcă să-mi cuprindă umerii într-un gest de îmbărbătare și nici nu dă semne că s-ar simți prost din cauza stării mele explozive. Doar stă și tace, în timp ce eu plâng mai departe, până reușesc să mă calmez. Îmi spune, plin de înțelegere, alegându-și cu grijă fiecare cuvânt (fiindu-i profesoară de engleză, am fost extrem de mândră de el în seara aia), vorbind rar și clar și afectuos:

— Te înțeleg, Liz. Am trecut și eu pe-acolo.

Câteva zile mai târziu, vizita pe care sora mea mi-a făcut-o la Roma m-a ajutat să nu mă mai gândesc la tristețea pe care încă o simțeam în urma despărțirii de David și m-a readus în formă. Sora mea face totul în viteză și are atâta energie, încât o emană în mici vârtejuri peste tot în jurul ei. E cu trei ani mai mare și cu opt centimetri mai înaltă. E sportivă, intelectuală, mamă și scriitoare. Cât a stat la Roma, s-a antrenat continuu pentru un maraton, adică se trezea în zori și alerga vreo treizeci de kilometri în timp ce eu îmi citeam articolul și beam două cappuccino. Când aleargă, arată ca o căprioară. Într-o noapte, pe când era însărcinată cu primul ei copil, a traversat înot un lac întreg, singură și pe întuneric. Mie mi-a fost prea frică să înot cu ea, și eu nici măcar nu eram însărcinată. Sora mea nu e genul de om căruia să i se facă vreodată frică. Când era însărcinată cu al doilea copil, o moașă a întrebat-o dacă îi e teamă că i se poate întâmpla ceva copilului – malformații genetice sau complicații la naștere. Catherine i-a răspuns:

— Singura mea temere e că ar putea deveni republican când va fi mare.

Așa o cheamă pe sora mea – Catherine. Suntem doar noi două la părinți. Pe vremea copilăriei noastre rurale din Connecticut, eram doar noi la ferma părinților noștri, fără nici un alt copil prin preajmă. Era atotputernică și mă domina, îmi comanda întreaga viață. Am crescut admirând-o și temându-mă de ea. Pentru mine nu conta decât părerea ei. Când jucam cărți împreună pierdeam intenționat, ca să nu se supere pe mine. N-am fost mereu prietene. Eu o enervam, și cred că mi-a fost frică de ea până pe la vreo douăzeci și opt de ani, când am obosit să-mi tot fie. Atunci a fost momentul în care am înfruntat-o, iar reacția ei la rebeliunea mea a fost ceva de genul: „Era cazul!”

Abia începuserăm să ne obișnuim cu termenii noii noastre relații, când căsnicia mea a luat-o la vale. Lui Catherine i-ar fi fost ușor să se simtă învingătoare în urma înfrângerii suferite

de mine. Eu fusesem mereu cea iubită și norocoasă, copilul preferat și de familie, și de soartă. Lumea se dovedise de fiecare dată un loc mai îmbietor și mai comod pentru mine decât fusese pentru ea; luase viața în piept cu atâta putere, încât fusese de multe ori rănită adânc din cauza asta. I-ar fi fost ușor lui Catherine să reacționeze la divorțul și la depresia prin care treceam cu un „Ha! Uite-o și pe Rază de soare, ce bine-a ajuns!”. Dar m-a susținut în cele mai neașteptate moduri. Răspundea la telefon în toiul nopții și mă alina de fiecare dată când nu mă simțeam în apele mele. A căutat împreună cu mine motivele pentru care eram atât de tristă. Timp îndelungat, a fost parte integrantă a terapiei pe care o urmam. O sunam după fiecare ședință și îi povesteam tot ce reușisem să fac în cabinetul terapeutului, și ea lăsa de fiecare dată orice treabă și mă asculta, spunându-mi din când în când:

— Aha... asta explică multe.

Adică explică multe și pentru ea.

Acum vorbim aproape zilnic la telefon – cel puțin așa făceam până să plec la Roma. Înainte de a se urca în avion, una dintre noi o sună pe cealaltă și îi spune: „Știu că treaba asta e morbidă, dar am vrut să-ți spun că te iubesc. Știi tu... în caz că...” Și i se răspunde mereu: „Știu, știu, în caz că...”

A venit la Roma pregătită, ca de obicei. Și-a adus cinci ghiduri turistice – pe care le-a și citit – și știe deja pe dinafară harta orașului. Se putea orienta în Roma încă dinainte să apuce să plece din Philadelphia. Și asta e un exemplu clasic al diferențelor dintre noi două. Eu sunt cea care și-a petrecut primele săptămâni la Roma umblând prin oraș, pe jumătate pierdută, nouăzeci la sută din timp, dar fericită sută la sută, privind toate lucrurile din jur ca pe niște superbe și impenetrabile mistere. Dar lumea se vede mereu așa prin ochii mei. Însă pentru sora mea nu există nimic ce nu poate fi explicat, cu condiția să aibă acces la o bibliotecă bună. Femeia asta ține Enciclopedia Columbia în bucătărie, lângă cărțile de bucate, și chiar o citește de plăcere!

Îmi place câteodată să joc cu prietenii mei un joc pe care l-am denumit „Fii atent!”. De câte ori se întreabă cineva care-i treaba cu cine știe ce lucru sau personalitate obscură (de exemplu: „Cine a fost Sfântul Ludovic?”), eu îi spun „Fii atent!”, pun mâna pe cel mai apropiat telefon și formez numărul lui Catherine. Câteodată o prind în timp ce își aduce copiii de la școală în Volvoul familiei, și atunci începe:

— Sfântul Ludovic... Păi, a fost un rege francez care se autoflagela, purta o cămașă aspră de păr, lucru foarte interesant dacă stăm să ne gândim că...

Așa că sora mea vine să mă viziteze la Roma – unde eu de fapt locuiesc – și-mi arată ea mie orașul. Roma à la Catherine. O Romă plină de întâmplări și date și stiluri arhitectonice pe care eu nu le observ, pentru că mintea mea nu funcționează la fel ca a ei. Singurul lucru pe care vreau să-l aflu despre orice loc sau persoană e povestea, asta e singurul meu interes, deci detaliile estetice trec neobservate în cazul meu. (Sofie mi-a vizitat apartamentul la o lună după ce mă mutasem acolo, și mi-a spus: „Drăguță baia asta roz.” A fost momentul în care am realizat și eu că baia era roz. Roz aprins, de sus până jos, peste tot numai plăci de gresie și faianță absolut roz. Și eu nici nu-mi dădusem seama de asta până atunci.) Dar privirea educată a surorii mele prinde toate detaliile gotice, romanice sau bizantine ale unei clădiri, observă modelul mozaicului cu care sunt pavate bisericile sau schița abia vizibilă a unei fresce neterminate, ascunsă după altar. Străbate Roma cu picioarele ei lungi (o poreclisem Catherine-cu-Picioare-De-Șapte-Leghe), în timp ce eu abia țin ritmul, trebuind să fac doi pași la fiecare pas al ei.

— Vezi, Liz? Vezi cum au trântit fațada aia de secol XIX peste zidurile de cărămidă? Pariez că dacă mergem după colț vedem că... da!... vezi? Asta au făcut: au folosit blocurile de piatră originale din Antichitate pe post de stâlpi de susținere, probabil din cauză că n-au avut cum să le mute... Da, chiar îmi place amestecătura de stiluri din bazilica asta...

Catherine duce harta și ghidul Michelin, eu duc coșul de picnic (adică două baghete uriașe, cârnați picanți, rulouri de sardine marinate umplute cu măslina verzi, pateu de ciuperci – gustul unei păduri întregi într-o singură cutie, bucăți întregi de mozzarella afumată, arugula cu piper la grătar, roșii cherry, brânză pecorino, apă minerală și puțin vin alb de la gheață) și, în timp ce eu mă întreb în gând oare când om mânca, ea se întreabă cu voce tare:

— Oare de ce se discută atât de puțin despre Conciliul din Trento8?

Mă duce prin zeci de biserici din Roma, le-am pierdut șirul, printre atâtia Sfântul Cutare și Sfântul Cutărică al Penitenților Desculți ai Preasfintei Suferințe... Faptul că nu reușesc să rețin numele sau detaliile atâtor cornișe și arhitrave nu înseamnă că nu-mi place să mă plimb prin astfel de locuri împreună cu sora mea, ai cărei ochi violeți nu scapă nimic. Nu mai știu numele bisericii unde am văzut niște fresce care semănau izbitor cu frescele eroice din perioada New Deal9, dar țin minte replica lui Catherine:

— Imposibil să nu-ți placă papii ăștia care seamănă toți cu Roosevelt...

Țin minte și dimineața în care ne-am trezit devreme și ne-am dus la slujba de la Sfânta Susanna: ne-am ținut de mână în timp ce ascultam imnurile gregoriene cântate de maici și lacrimam amândouă la auzul rugăciunilor răsunătoare și al ecoului lor persistent. Sora mea nu e o persoană bisericoasă, cum de altfel nu e nimeni din familia noastră. (Mă distrez numindu-mă pe mine „oia albă” a familiei.) Căutările mele spirituale o interesează pe Catherine doar din curiozitate intelectuală.

— Cred că o astfel de credință e minunată. Dar eu nu o am. Pur și simplu n-o pot avea... îmi șoptește în timp ce suntem în biserică.

Iată un alt exemplu al diferențelor dintre noi două. În cartierul ei era o familie în care se petrecuse o dublă tragedie: mama și copilul de trei ani fuseseră diagnosticați cu cancer. Când Catherine mi-a povestit despre ei, tot ce am putut spune a fost: „Doamne, au nevoie de un miracol!” Mi-a replicat hotărâtă: „Au nevoie de mâncare gătită!”, și s-a pus pe treabă, mobilizând toate familiile din cartier să aducă mâncare bieților oameni, seară de seară, timp de un an întreg. Nu știu dacă ea înțelege, dar ăla a fost un miracol.

Îeșim din biserică și-mi spune:

— Știi de ce aveau papii nevoie de planificare urbană în Evul Mediu? Pentru că trebuiau să se descurce cu câte două milioane de pelerini catolici pe an, care veneau aici din tot Occidentul, să parcurgă drumul dintre Vatican și catedrala Sfântul Ioan Laterano – și de multe ori făceau asta în genunchi, așa că trebuia să le ofere acelor oameni tot felul de facilități.

Studiul e credința lui Catherine. Cartea ei sfântă e dicționarul Oxford. Când se apleacă deasupra cărților și își răsfiră degetele peste pagini, e în prezența Dumnezeului ei. O văd pierdută în rugăciune mai târziu, în decursul aceleiași zile – când se așază în genunchi în mijlocul Forului Roman, nivelează praful de pe jos (cu gesturile cu care ar șterge tabla) și, cu o pietricică, desenează acolo schița unei bazilici romanice. Pornind de la desen, îmi arată ruinele din jur, făcându-mă să înțeleg (chiar și eu, cea total lipsită de simțul observației, reușesc să înțeleg) cum arăta clădirea acum optsprezece secole. Schițează cu degetul prin aer boltele de piatră care lipsesc, naosul, ferestrele de mult dispărute. Ca-ntr-o poveste, Catherine reușește să umple golurile din Creație doar cu puterea minții ei bogate, prin care reîntregește tot ce e ruină.

În italiană există un timp verbal mai puțin folosit, care se numește *passato remoto*. Se recurge la el când se discută despre lucruri întâmplate în trecutul extrem de îndepărtat, atât de demult, încât nu mai au nici un impact direct asupra vorbitorului – cum ar fi istoria antică. Dacă ar vorbi italiana, sora mea nu ar folosi *passato remoto* în discuțiile despre istoria antică. În lumea ei, Forul Roman nu e nici departe, nici îngropat în trecut. Pentru ea, e exact la fel de aproape și de prezent pe cât sunt și eu.

A doua zi pleacă. Îi spun:

— Ascultă, te rog mult să mă suni după aterizare, OK? Nu vreau să fiu morbidă, dar...

— Știi, drăguța mea, și eu te iubesc! Îmi răspunde ea.

Câteodată sunt surprinsă când realizez că sora mea e soție și mamă, iar eu nu. Mi-am imaginat mereu că va fi invers. Credeam că eu aveam să fiu cea cu casa plină de cizmulite murdare și copii alergând peste tot, în timp ce pe Catherine mi-o închipuiam trăind singură, complet independentă, citind singură în pat noapte de noapte. Adulte, am ajuns altfel decât ne imaginam că vom fi în copilărie. Cred totuși că e mai bine așa. În ciuda oricăror predicții, am reușit fiecare să ne construim viața care ni se potrivește cel mai bine. Firea ei solitară are nevoie de o familie care s-o apere de singurătate; firea mea sociabilă înseamnă că nu-mi fac griji că voi rămâne vreodată singură, nici chiar în perioadele când nu am nici o relație. Mă bucur că se întoarce acasă la familia ei și mă bucur la fel de mult că mai am încă nouă luni de călătorie la dispoziție, în care tot ce am de făcut e să mănânc și să citesc și să mă rog și să scriu.

Nu știu încă dacă voi dori vreodată să am copii. Am fost uimită să descopăr că la treizeci de ani nu mi-i doream. Amintirea acelei uimiri mă face să nu am nici cea mai vagă idee despre ce-mi voi dori la patruzeci. Pot doar să înțeleg cum mă simt acum – recunoscătoare că sunt independentă. Știu și că nu voi face copii doar de frică să nu-mi pară rău mai târziu că nu i-am făcut. Nu cred că asta e o motivație suficientă pentru a umple lumea de bebeluși. Deși cred că oamenii o folosesc și pe ea ca să se reproducă – vrând să fie siguri că mai târziu nu vor regreta. Cred că oamenii au tot felul de motive pentru a face copii – câteodată din simpla dorință de a da viață, câteodată pentru că nu au de ales, alteori pentru a se agăța de partener sau pentru a avea un moștenitor, câteodată fără nici un motiv. Motivele sunt foarte variate, și multe dintre ele nu-s neapărat altruiste. Și motivele pentru a nu face copii sunt la fel de variate; și la fel de multe nu-s neapărat egoiste.

Spun asta pentru că încă mă lupt cu acuzația pe care soțul meu mi-a adus-o de nenumărate ori în perioada în care căsnicia noastră s-a destrămat, și anume egoismul. De câte ori îmi reproșă că sunt egoistă, eu eram complet de acord, îmi acceptam vina și tot ce decurgea din ea. Doamne, nici nu aveam copii și deja mi-i neglijam, deja îmi puneam propriile nevoi mai presus de ale lor. Eram deja o mamă denaturată. Copiii ăștia inexistenți au fost de multe ori motiv de ceartă între noi. Cine o să aibă grijă de copii? Cine o să stea acasă cu copiii? Cine o să-i suporte financiar? Cine o să-i hrănească în miez de noapte? Țin minte că, într-o perioadă în care căsnicia devenise absolut insuportabilă, i-am spus lui Susan că nu voiam ca propriii mei copii să trăiască într-o astfel de familie. Răspunsul ei a fost:

— De ce tot aduci în discuție copiii? Liz, deocamdată nici măcar nu există vreunul. De ce nu recunoști pur și simplu că nu mai vrei să trăiești în nefericire? Niciunul dintre voi nu mai vrea. Și e mai bine să recunoști asta acum decât în sala de nașteri, când vei avea dilatație de cinci centimetri.

Tot pe atunci, am fost la o petrecere în New York. Unui cuplu de artiști de succes tocmai i se născuse un copil și, în plus, mama sărbătorea inaugurarea unei expoziții personale la o mare galerie din oraș. Țin minte că mă uitam la femeia aia – proaspăta mămică, artista, prietena mea – în timp ce încerca să fie o gazdă bună (petrecerea se ținea la ea acasă), având în același timp grijă de copilul nou-născut și încercând să discute în mod profesionist creațiile ei. Nu văzusem până atunci pe nimeni care să arate atât de obosit și nedormit ca ea. Nu pot să uit scena în care, după miezul nopții, prietena mea spăla maldărul de vase murdare rămas după petrecere. Soțul ei (îmi pare rău s-o spun și realizez perfect că nu-i deloc un lucru reprezentativ pentru toți bărbații căsătoriți) era în camera de zi, cu picioarele așezate la propriu pe măsuta de cafea, și se uita la televizor. Într-un final, l-a rugat s-o ajute să strângă prin bucătărie, iar el i-a răspuns:

— Lasă-le, iubi, curăță-m noi mâine-dimineață.

Copilul a început din nou să plângă. Prietenei mele i se scurgea laptele prin rochia de cocteil.

E aproape sigur că ceilalți participanți la petrecerea despre care vorbesc au plecat de-acolo cu o impresie total diferită de a mea. Poate că cei mai mulți dintre ei o invidiau pe femeia frumoasă, mamă a unui copil sănătos, pentru o carieră artistică de succes, pentru un mariaj reușit, pentru un apartament minunat, pentru rochia ei de cocteil. La petrecere fuseseră oameni care probabil ar fi vrut să fie în locul ei. Chiar și ea cred că își amintește seara respectivă – dacă își mai amintește – ca pe un moment extenuant, dar extrem de reușit din viața ei de mamă, soție și artistă. Dar eu pot spune că am tremurat de frică tot timpul petrecerii, gândindu-mă: Dacă nu recunoști că asta te așteaptă și pe tine, atunci ți-ai pierdut mințile, Liz. Să nu ajungi în situația asta!

Dar oare aveam eu pe umeri responsabilitatea unei familii? Of, Doamne – responsabilitatea. Cuvântul ăsta m-a măcinat întruna, până am hotărât să-l macin eu pe el, până l-am făcut bucăți și l-am împărțit în cele două cuvinte care-i conferă de fapt adevăratul sens: abilitatea de a răspunde. Și, în ultimă instanță, ceea ce trebuia să îmi asum era chiar realitatea, anume că fiecare atom al ființei mele îmi spunea să renunț la căsnicie. Undeva înăuntrul meu exista un sistem de avertizare care-mi șoptea că aveam să mă îmbolnăvesc de cancer dacă aș fi ales să lupt în continuare împotriva a ceea ce simțeam cu adevărat. Să aduc pe lume copii doar pentru că nu vreau să suport rușinea și reproșurile care ar urma dacă aș face cunoscute niște adevăruri mai puțin măgulitoare pentru mine, ăsta ar fi de fapt un lucru absolut iresponsabil.

Până la urmă s-a dovedit că m-am ghidat după vorbele amicei mele, Sheryl, chiar la petrecerea despre care vorbesc, când m-a descoperit ascunsă în baia acelui apartament elegant. Tremuram de groază și-mi dădeam cu apă pe față. Sheryl încă nu știa în ce hal ajunsese căsnicia mea, cum de fapt nu știa nimeni. Și nici eu nu i-am mărturisit nimic atunci. Nu reușeam decât să spun:

— Nu știu ce să mă fac.

Țin minte că m-a luat de umeri și s-a uitat în ochii mei, a zâmbit cu blândețe și mi-a spus simplu:

— Fii sinceră, fii sinceră, fii sinceră.

Și cam așa am încercat să fiu.

Totuși, e foarte greu să renunți la o căsnicie, și nu mă refer aici doar la complicațiile de natură legală și financiară sau la faptul că toată viața ți se dă peste cap. (Cum bine spunea cândva Deborah: „Partajul mobilei n-a omorât pe nimeni.”) Șocul emoțional te omoară de fapt, șocul de a fi renunțat la un stil de viață convențional și de a fi pierdut confortul pentru care atâția oameni aleg să meargă în continuare pe drumul ăsta. O familie alături de un partener stabil e unul dintre modurile fundamentale de a găsi sens și continuitate în societatea americană – sau în orice altă societate. Redescopăr asta de fiecare dată când merg la reuniunile de familie din Minnesota și observ cum poziția la masă a fiecăruia se păstrează, ani la rând, neschimbată. Începi prin a fi copil, apoi ești adolescent, devii tânăr căsătorit, părinte, pensionar, apoi bunic – știi foarte bine cine ești în orice moment, știi ce ai de făcut și știi unde să te așezi la masă. Stai împreună cu ceilalți copii, adolescenți, părinți sau pensionari. Până când ajungi în final să stai la umbră cu alți nonagenari ca tine și să te uiți satisfăcut la descendenți. Te întrebi cine ești? Simplu – ești persoana care a creat toate astea. Satisfacția pe care ți-o oferă o asemenea certitudine e una imediată și, mai mult de-atât, e universal recunoscută. Pe câți nu i-am auzit spunând că cea mai mare realizare și suprema satisfacție în viață e să ai copii? Gândul la copii e sprijinul pe care se

pot baza oricând în plină criză metafizică, în momentele de îndoială asupra relevanței lor ca indivizi: „Chiar dacă n-am făcut nimic altceva în viață, măcar mi-am crescut copiii cum trebuie.”

Și dacă, fie pentru că așa alegi, fie pentru că așa ți-e dat, ajungi să nu iei parte la ciclul continuității și familiei? Dacă i te sustragi? Unde te așezi la reuniunile de familie? Cum marchezi trecerea timpului fără să-ți fie teamă că ți-ai irosit viața pământească, nelăsând nimic important în urma ta? În cazul ăsta va trebui să-ți cauți alt scop, o altă măsură după care să poți judeca dacă ai fost sau nu o ființă umană care a contat în vreun fel. Eu iubesc copiii, dar cum ar fi să nu am niciodată? Ce fel de persoană aș fi?

Virginia Woolf scria: „Peste întinderea enormă care este viața unei femei, se lungeste umbra unei săbii.” De o parte a săbiei, spunea ea, găsești convenția, tradiția și ordinea; acolo „totul e corect”. Dar de cealaltă parte, dacă ești destul de nebună încât să treci într-acolo și să alegi o viață care nu urmează convențiile, totul e confuz. Nimic nu urmează cursul obișnuit. Argumentul ei e că traversarea de cealaltă parte a umbrei acelei săbii ar putea să-i ofere femeii o existență cu mult mai interesantă, dar și cu mult mai periculoasă.

Sunt norocoasă că măcar mă pot baza pe scris. Scrisul e ceva ce oamenii pot înțelege. Aha, a renunțat la căsnicie pentru a nu-și pierde inspirația. Există aici ceva adevăr, deși nu unul întreg. O mulțime de scriitori au familii. Toni Morrison, ca să dau doar un exemplu, nu s-a împiedicat de faptul că își creștea fiul atunci când a câștigat bagatela numită Premiul Nobel. Dar Toni Morrison și-a găsit drumul ei, așa cum și eu trebuie să-l găsesc pe-al meu. În Bhagavad Gita – textul indian antic despre yoga – stă scris că e mai bine să-ți urmezi propriul destin imperfect decât să trăiești o imitație perfectă a vieții altcuiva. Așa că am început să-mi trăiesc viața mea. Așa imperfectă și stângace cum e, îmi seamănă la perfecție.

Oricum, am amintit toate lucrurile astea doar ca să pot recunoaște că, în comparație cu existența lui Catherine, cu casa ei și cu căsnicia ei reușită și cu copiii ei, eu sunt o figură destul de rătăcită. Nici măcar nu am o adresă proprie, ceea ce – la venerabila vârstă de treizeci și patru de ani – e aproape o crimă împotriva normalității. Chiar și acum, toate lucrurile mele sunt depozitate acasă la Catherine, unde mi s-a dat cu titlu de împrumut un dormitor la mansardă (pe care l-am botezat „Apartamentul Mătușii Fată Bătrână”, pentru că are o fereastră care iese din panta acoperișului, de unde pot să contemplan la modul tragic-romantic mlaștinile și să tânjesc la tinerețile pierdute, îmbrăcată în vechea mea rochie de mireasă). Lui Catherine pare să-i convină situația, iar mie sigur îmi convine, dar sunt îngrijorată de pericolul care mă pândește în caz că aș rămâne prea mult timp în situația asta: și anume să devin în final Rebutul Familiei. Sau poate că s-a și întâmplat. Vara trecută, nepoata mea de cinci ani adusese acasă o altă fetiță, cu care se juca. Am întrebat-o pe micuță când e ziua ei și mi-a răspuns că pe 25 ianuarie.

— Aha, am replicat eu. Ești Vărsător! Am avut parte de destui Vărsători, sunteți tare neastâmpărați voi, Vărsătorii!

Ambele fetițe s-au uitat la mine uluite, cu o nedumerire amestecată cu un pic de teamă. Am avut atunci o imagine îngrozitoare înaintea ochilor – am văzut femeia în care aș putea să mă transform dacă nu sunt atentă: Mătușa Liz Nebuna. Divorțata în rochie sac, cu părul vopsit portocaliu, care nu mănâncă lactate, fumează țigări mentolate, e mereu abonată la vreun club de astrologie sau se desparte tot timpul de vreun iubit specialist în aromaterapie, le ghicește în tarot copiilor de grădiniță și spune lucruri ca: „Puișor, adu-i lu' tușa Liz încă un șpriț și te las să te joci cu inelul meu fermecat...”

La un moment dat va trebui să redevin un cetățean responsabil, știu asta.

Dar, vă rog... nu încă...

În următoarele șase săptămâni călătoresc la Bologna, Florența, Veneția, Sicilia, Sardinia, încă o dată la Napoli, apoi în Calabria. De obicei sunt excursii scurte – o săptămână ici, un

weekend colo –, exact perioadele potrivite ca să prind parfumul local, să văd împrejurimile, să întreb oamenii unde se mănâncă cel mai bine și să găsesc respectivele locuri. Renunț la școala de italiană, pentru că ajung să cred că stă în calea eforturilor mele de învățare a limbii, ținându-mă în sala de curs în loc să mă lase să hoinăresc prin Italia, unde pot să exersez conversând cu oamenii, față în față.

Săptămânile astea de plimbări spontane sunt ca niște vârtejuri extraordinare, unele dintre cele mai dezlănate zile ale vieții mele, pline de alergături la gară și cumpărat de bilete, în care ajung să mă simt liberă cu adevărat, atunci când realizez într-un final că pot merge oriunde vreau. Nu-mi mai văd prietenii de la Roma un timp. Giovanni îmi spune la telefon: Sei una trottola! („Ești un titirez!”) Într-o noapte petrecută undeva, într-un oraș de pe malul Mediteranei, într-o cameră de hotel cu vedere la mare, râd în somn atât de tare, încât mă trezesc. Sunt uluită. Cine râde în patul meu? Când îmi dau seama că eu sunt, izbucnesc din nou în râs. Nici nu mai știu ce visasem. Cred că era ceva legat de niște bărci.

La Florența stau doar un weekend, iau un tren expres vineri dimineață și le fac o vizită unchiului Terry și mătușii Deb, care au venit din Connecticut să vadă Italia și să-și vadă și nepoata, bineînțeles! E prima lor vizită în Italia. Când ajung la ei e deja seară și îi iau la o plimbare pe lângă Dom, impresionant ca întotdeauna, după cum se vede și din reacția unchiului meu:

— Oi vei, spune el, după care se oprește și adaugă: Sau poate asta e prea idiș pentru o biserică catolică...

Asistăm la răpirea Sabinelor, care are loc chiar în centrul grupului statuar fără ca nimeni să miște un deget pentru a le salva, îl salutăm pe Michelangelo, trecem pe la Muzeul Științelor, admirăm peisajul de pe dealurile care înconjoară orașul. Apoi îmi las unchiul și mătușa să-și continue concediul fără mine și plec singură către luxurianta Lucca, o mică localitate pierdută printre dealurile Toscanei, faimoasă pentru măcelăriile ei, în care mi-e dat să văd cele mai ademenitoare preparate din carne din întreaga Italie, expuse în toate galantarele orașului cu o senzualitate care emană un vino-ncoace irezistibil. De tavanele micilor magazine atârână cârnați de toate mărimile, culorile și compozițiile imaginabile, îndesați provocator în tot felul de învelișuri care te duc cu gândul la ciorapii de damă. În vitrine se răsfață pulpe lascive, la fel de ademenitoare ca femeile Cartierului Roșu din Amsterdam. Puii, chiar și așa, trecuți în lumea dreptilor cum sunt, arată atât de sănătoși și de mulțumiți, încât ajungi să-ți închipui că s-au oferit satârului mândri și de bunăvoie, pentru a-și încheia astfel o viață în timpul căreia s-au întrecut să devină cât mai grași și mai fragezi. Dar la Lucca nu doar mezelurile sunt minunate; în galantare mai sunt castanele, piersicile, mormanele de smochine, Doamne, ce smochine!

Sigur că faima orașului se datorează și faptului că aici s-a născut Puccini. Știu că ar trebui să mă intereseze asta, dar pe mine mă preocupă mai mult secretul pe care l-am aflat de la un băcan din partea locului: cele mai bune ciuperci din oraș se mănâncă într-un restaurant pe care-l găsesc peste drum de casa memorială Puccini. Așa că hoinăresc prin Lucca și cer explicații în italiană – „Îmi puteți spune unde e casa lui Puccini?” – până când un trecător inimos mă duce exact acolo și probabil rămâne uimit când îi spun Grazie, pentru ca apoi să mă vadă că mă întorc pe călcăie și o apuc în direcția opusă intrării în muzeu, ca să intru în restaurantul de peste drum, unde, în fața unei porții de risotto ai funghi, aștept să se oprească ploaia.

Nu mai știu sigur dacă am fost la Bologna înainte sau după excursia la Lucca. Bologna e un oraș atât de frumos, încât pe toată durata vizitei mele acolo nu m-am putut opri din cântat. „Frumoasă Bologna, Bologna mea!” Cu bogăția și încântătoarele ei fațade de cărămidă, Bologna a fost numită „Roșie, grasă și frumoasă”. (Recunosc – asta a fost una dintre variantele de titlu pentru cartea mea.) Mâncarea de aici e categoric mai bună decât cea de la Roma, sau poate doar

mi se pare mie că e așa, datorită abundenței untului în arta culinară locală. Chiar și gelato e mai bun la Bologna (mă simt puțin trădătoare că spun asta, dar asta e adevărul). Ciupercile de aici sunt ca niște limbi sexy și cărnoase, iar pizzele sunt drapate în valuri de prosciutto, ca niște pălării cochete decorate cu dantelării fine. Și, bineînțeles, sosul bolognese, care desfide orice altă încercare de ragù.

La Bologna îmi dau seama că în engleză nu există nici un echivalent al expresiei buon appetito. Lucru pe cât de regretabil, pe atât de grăitor. Mai realizez și că gările Italiei poartă nume care te fac să crezi că ai plecat într-un tur al celor mai faimoase mâncăruri și vinuri din lume: următoarea oprire, Parma... Următoarea oprire: Bologna... Stația următoare: Montepulciano. Găsești de mâncare și în trenuri – niște sandviciuri mici și ciocolată caldă, ambele foarte bune. Dacă mai și plouă, parcă e și mai plăcut să ronțai ceva în timp ce gonești cu trenul. În timpul unei călătorii mai lungi, împart compartimentul cu un italian tânăr și arătos, care doarme ore întregi în timp ce afară plouă și eu mănânc o salată de fructe de mare. Tipul se trezește cu puțin înainte să ajungem la Veneția, se freacă la ochi, mă studiază atent din cap până-n picioare și mormăie ca pentru el: Carina. Adică: „Drăguță”.

— Grazie mille, îi răspund eu cu o politețe exagerată. Mii de mulțumiri.

E surprins. Nu-și dăduse seama că vorbesc italiană. De fapt, nici eu nu-mi dădusem, dar ajungem să vorbim vreo douăzeci de minute, la capătul cărora realizez pentru prima dată că pot să vorbesc italiana cu adevărat. S-a întâmplat ceva, și acum pot. Nu-mi mai traduc; pur și simplu vorbesc. Sigur, greșesc cel puțin o dată la fiecare propoziție pe care o spun, știu doar trei timpuri verbale, dar comunic cu tipul ăsta fără prea mare efort. Me la cavo, ar spune italienii, adică „mă descurc”, dar expresia folosește verbul care denumește destuparea unei sticle de vin, cu alte cuvinte: pot folosi limba asta ca să ies din orice încurcătură.

Puștiul ăsta se dă la mine! Aș minți dacă aș spune că nu mă simt puțin flatată. Nu-i rău deloc. Deși e incredibil de încrezut. La un moment dat, îmi spune în italiană – încercând, evident, să-mi facă un compliment:

— Pentru o americană, nu ești foarte grasă.

Îi răspund în engleză:

— Pentru un italian, nici tu nu ești foarte greșos.

— Come?

Repet în italiană, cu modificări minore:

— Ca toți italienii, și tu ești foarte gentil.

Chiar sunt în stare să vorbesc limba asta! Puștiul crede că-mi place de el, dar eu de fapt flirtez cu cuvintele. Doamne, am reușit! Mi-am dezlegat limba, și din ea au început să curgă șuvoaie de italiană! Vrea să ne întâlnim mai târziu la Veneția, dar nu mă interesează nici cât negru sub unghie. Sunt doar îndrăgostită până peste poate de limba italiană, așa că-l las să-i dea înainte. Oricum, la Veneția am deja programată o întâlnire. Mă văd cu Linda, o bună prietenă din America.

Linda Nebuna – cum îmi place mie să-i spun, deși nu e nici pe departe nebună – vine la Veneția din Seattle, un alt oraș umed și gri. A vrut să vină să mă vadă în Italia, așa că i-am propus să mergem împreună la Veneția pentru că refuz, refuz în mod categoric să vizitez singură cel mai romantic oraș de pe fața pământului – nu, nu vreau, nu acum, nu anul ăsta! Parcă mă și văd: singură, înfundată într-o gondolă, târâtă prin cețuri misterioase de un gondolier cu voce de tenor, în timp ce?... În timp ce citesc o revistă? O imagine jalnică, echivalentul pedalării la deal de unul singur pe o bicicletă pentru doi. Așa că Linda îmi va ține companie în plimbarea venețiană, și încă o companie foarte plăcută.

Am cunoscut-o pe Linda (cu tot cu zecile ei de codițe și de piercing-uri) acum doi ani în Bali, cu ocazia articolului despre yoga. Am mai fost de-atunci împreună în Costa Rica. E una dintre persoanele cu care-mi place cel mai mult să călătoresc, e un adevărat spiriduș cu pantaloni de velur roșu, neînfricată, haioasă și surprinzător de bine organizată. Linda e posesoarea uneia dintre cele mai puternice firi din lume, îi lipsește capacitatea de a concepe depresia și nu i-ar trece niciodată prin cap că stima de sine poate fi și la alte cote decât unele foarte înalte. Odată, pe când se privea în oglindă, mi-a spus: „Recunosc, nu arăt eu fantastic la toate capitolele, dar nu pot să nu mă iubesc!” E în stare să-mi închidă imediat gura când încep să turui întrebări existențiale, cum ar fi: „Care e natura universului?” (Răspunsul Lindei: „Singura mea nelămurire e de ce să-ți pui o astfel de întrebare?”) Lindei i-ar plăcea ca într-o bună zi să aibă codițele atât de lungi, încât să-și poată monta un suport de sârmă pe vârful capului, pe care să-l înfășoare cu ele, „știi, ca arbuștii ăia din grădinile englezești”, și unde să-i poată face cuib unei păsărele. Cei din Bali o adorau pe Linda. Ca și cei din Costa Rica. Când nu-și îngrijește șopârlele și dihorii, e șefa unei echipe din Seattle care dezvoltă softuri; și câștigă mai mult decât oricare dintre noi,ăștilalți.

Așa că ne întâlnim la Veneția și Linda se încruntă la harta orașului, pe care o întoarce pe toate părțile până găsește pe ea hotelul, se orientează și mă anunță cu modestia ei caracteristică:

— Avem orașu' ăsta la degetu' mic!

Tonusul și veselia ei nu au nimic în comun cu orașul leneș, misterios, tăcut, ciudat, plin de miasme, gata să se scufunde. Veneția pare locul perfect în care să ai parte de o moarte lentă și alcoolizată sau unde să pierzi o persoană dragă, sau să faci pierdută arma crimei cu care ai scăpat de respectiva persoană dragă. Vizita la Veneția mă face să mă bucur că am ales să locuiesc la Roma în loc să stau aici, unde nu cred că aș fi reușit să renunț atât de repede la antidepresive. Veneția e frumoasă, dar e frumoasă în același fel în care sunt frumoase și filmele lui Bergman – le poți admira, dar nu ți-ai dori să trăiești în ele.

Întregul oraș se cojește și decade, așa cum se întâmplă cu apartamentele din conacele pe care familiile scăpătate nu mai au bani să le întrețină, așa că aleg să le bată ușile în cuie și să uite de comorile care mor în tăcere, de cealaltă parte a unor scânduri. Așa arată și Veneția. Curenții murdari ai Adriaticei înghiontesc greu încercatele temelii ale clădirilor și verifică mereu rezistența acestor experimente de bălci de secol XV – Ce-ar fi dacă am construi un oraș care să stea mereu în apă?

Sub cerul ploios de noiembrie, Veneția are un aer spectral. Orașul scârțâie și se leagănă de parcă ar fi un ponton. În ciuda convingerii inițiale a Lindei despre oraș și degetul ei mic, ne rătăcim în fiecare zi și – mai ales – în fiecare noapte. Greșim drumul și nimerim în fundături care se termină periculos de brusc, cu canale întunecate. Trecem, într-o noapte cețoasă, pe lângă o clădire ce pare că plânge de durere.

— Nu te îngrijora, ciripește Linda. Lui Satan îi chiorăie burta de foame.

Atunci o învăț cuvântul meu preferat în italiană – attraversiamo – și o întindem cât se poate de repede.

Tânăra și frumoasa venețiană care e patroana restaurantului unde mâncăm de obicei e nefericită. Urăște Veneția. Jură că toți cei care locuiesc aici consideră orașul un adevărat mormânt. S-a îndrăgostit pe vremuri de un artist din Sardinia, care îi promisese o altă lume, una însorită și veselă; a părăsit-o și a lăsat-o să se descurce cu trei copii și nici o altă alternativă în afara întoarcerii la Veneția, unde a preluat restaurantul familiei. E de o vârstă cu mine, dar pare chiar mai bătrână decât mine; nu-mi pot imagina ce fel de bărbat i-ar face așa ceva unei femei atât de frumoase. („Era puternic, și la umbra lui am murit de dragoste”, îmi spune ea). Veneția e conservatoare. Femeia avusese câteva aventuri aici, poate uneori chiar și cu bărbați însurați, dar toate s-au terminat dureros. Vecinii o bârfesc. Se opresc din vorbă când intră ea în încăpere.

Mama ei o imploră să poarte o verighetă, măcar pentru a păstra aparențele – îi spune: Draga mea, aici nu e ca la Roma, unde poți să trăiești cât de scandalos vrei. În fiecare dimineață, când Linda și cu mine coborâm la masă și o întrebăm pe tânăra/bătrâna proprietăreasă cum se anunță vremea pentru ziua respectivă, ea își duce mâna dreaptă la tâmplă ca pe un pistol și răspunde: „Iar plouă.”

Și totuși nu mă apucă depresia pe-aici. Suport ușor și chiar îmi place melancolia de mlaștină care domnește la Veneția – cel puțin timp de câteva zile. La un anumit nivel interior, sunt în stare să realizez că melancolia care mă înconjoară nu e a mea; e a orașului, și eu mă simt destul de refăcută încât să pot face diferența între mine și Veneția. Mă gândesc că și asta e un semn de vindecare, că eul începe să mi se coaguleze. Am avut câțiva ani înecați într-o disperare fără margini, în care simțeam toată tristețea lumii pe pielea mea, de parcă mi-ar fi aparținut în întregime. Orice lucru trist se scurgea înăuntrul meu și lăsa în urma lui pete umede.

Oricum, ar fi chiar greu să fiu depresivă cât timp o am pe Linda lângă mine, care turuie tot timpul și încearcă să mă convingă să-mi cumpăr o căciulă enormă de blană roșie. La cina execrabilă de care am avut parte într-una din seri mă întreabă dacă avem în farfurii fripturi de vită sau curele de vită. Linda e ca un licurici. În Veneția medievală exista o meserie numită codega – angajai pe cineva să meargă noaptea în fața ta cu un felinar aprins, să te ghideze, să țină la distanță hoții și demonii, să-ți dea încredere și să te protejeze pe străzile întunecate. Asta e și Linda – codega mea făcută pe comandă, varianta de voiaj. Chiar dacă doar pentru o vreme.

Câteva zile mai târziu, cobor din tren într-o Romă cuprinsă de eterna ei dezordine încinsă și însorită, în care, de cum pun piciorul în stradă, aud în apropiere zgomotul ca de stadion al unei manifestazione a sindicatelor. Taximetristul nu mă poate lămuri de ce sunt din nou în grevă, în primul rând pentru că nu-l interesează. Vorbește despre greviști numindu-i sti cazzi (traducerea literală ar fi „rahații ăștia” sau, cum ar spune tot el, „Nu dai doi bani pe ei”). Mă bucur că m-am întors la Roma. După sobrietatea împietrită a Veneției, îmi face bine să mă întorc într-un loc unde pot vedea un bărbat îmbrăcat într-o haină cu imprimeu de blană de leopard, trecând pe lângă o pereche de adolescenți care se sărută fix în mijlocul străzii. Orașul e viu și treaz, gătit și sexy în lumina soarelui.

Îmi aduc aminte ce-mi spusese Giulio cândva. Eram pe terasa unei cafenele, la obișnuitele noastre exerciții de conversație, când m-a întrebat ce părere am despre Roma. I-am răspuns că, evident, o iubesc, dar la un anumit nivel realizez că nu e orașul meu și că nu-mi voi petrece restul zilelor la Roma. În timp ce discutăm, pe lângă noi a trecut un exemplu extrem de grăitor pentru discuția noastră. Era esența femeii romane – o cucoană pe la vreo patruzeci de ani, impecabil conservată, scăldată în bijuterii, cu tocuri de zece centimetri, fustă strâmtă cu o crăpătură lungă cât un antebraț și o pereche de ochelari care arătau ca o mașină de curse (și care probabil costau la fel de mult). Își plimba cățelușul minuscul și trendy într-o lesă plină de cristale, iar gulerul de blană al jachetei cambrate pe care o purta arăta de parcă fusese făcut din blana fostului ei cățel trendy.

Emana un aer incredibil de glamour, care parcă spunea tuturor celor din jur: „N-aveți decât să vă uitați la mine, că eu la voi n-am de gând să mă uit!” Era greu să-ți imaginezi că existase vreodată un moment din viața ei în care să nu fi fost dată cu rimel. Femeia aia era opusul meu în toate privințele imaginabile. Stilul ei vestimentar era ceea ce Catherine numește „Stevie Nicks10 la cursul de yoga, îmbrăcată-n pijama”.

I-am arătat-o lui Giulio și am spus:

— Vezi, Giulio, aia e femeia romană tipică. Roma nu poate fi și a mea și a ei în același timp. Doar una dintre noi are ce căuta aici. Și cred că știm amândoi foarte bine care anume.

— Poate că tu și Roma aveți cuvinte diferite, mi-a replicat Giulio.

— Ce vrei să spui?

— Nu știi, a răspuns el, că secretul pentru a înțelege un oraș și pe locuitorii lui e să afli care le e cuvântul?

A continuat explicațiile într-un amestec de italiană, engleză și limbaj al mâinilor. Susținea că fiecare oraș are un singur cuvânt care îl definește și cu care se identifică majoritatea locuitorilor lui. Dacă ai putea citi gândurile trecătorilor de pe stradă, în orice loc al orașului, ai descoperi că cei mai mulți se gândesc la același lucru. Gândul majorității e de fapt cuvântul orașului respectiv. Și dacă propriul tău cuvânt nu coincide cu cel al orașului, atunci nu prea ai ce să cauți pe-acolo.

— Care e cuvântul Romei? am întrebat.

— SEX, a postulat el.

— Dar asta nu e doar una dintre prejudecățile despre Roma?

— Nu.

— OK, dar sunt sigură că la Roma există unii oameni care se gândesc la alte lucruri în afară de sex, nu?

Giulio a ținut-o pe-a lui:

— Nu. La toți, fără excepție, toată ziua, tot ce le trece prin cap are legătură cu SEXUL.

— Chiar și la Vatican?

— Asta-i altceva. Vaticanul nu e totuna cu Roma. Acolo au alt cuvânt. Cuvântul lor e PUTERE.

— Mai degrabă m-aș fi gândit la CREDINȚĂ.

— E PUTERE, a repetat el. Crede-mă. Dar cuvântul Romei e SEX.

Acum, dacă e să-l cred pe Giulio, cuvântul ăsta – SEX – e lucrul pe care calci când mergi pe stradă la Roma, e ceea ce curge prin fântânile ei arteziene și îi umple aerul mai ceva ca zgomotul traficului. Tot ce fac romanii e să se gândească la el, să se îmbrace pentru el, să-l propună, să-l refuze, să-l transforme în sport și în joc. Asta ar explica măcar în parte motivele pentru care, deși e un oraș minunat, la Roma nu mă simt ca acasă. Cel puțin nu în momentul ăsta al vieții mele. Pentru că acum SEX nu e cuvântul meu. În alte perioade, era și el. Dar nu acum. Deci în timp ce zumzăie pe străzile ei, cuvântul Romei se lovește de mine și cade, fără să aibă vreun impact asupra mea. Nu rezonез la cuvânt, și deci nu locuiesc pe de-a-ntregul aici. Chiar îmi place teoria asta zurlie și imposibil de demonstrat.

Giulio m-a întrebat care e cuvântul New Yorkului. M-am gândit un moment, după care m-am decis:

— Sigur e un verb. Cred că e A REALIZA.

(Adică diferă de cuvântul Los Angelesului într-un mod pe cât de subtil, pe atât de relevant; în Los Angeles, cuvântul e tot un verb – A REUȘI. Mai târziu, aveam să-i împărtășesc lui Sofie, prietena mea suedeză, toată teoria cuvântului, și ea avea să-mi spună care crede că e cuvântul de pe străzile din Stockholm – CONFORMISM, după părerea ei –, chestie care ne-a deprimat pe amândouă.)

Pentru că știe foarte bine sudul Italiei, l-am întrebat pe Giulio care e cuvântul orașului Napoli.

— LUPTĂ, declară el. Care era cuvântul familiei tale când erai copil?

Greu de spus. Încercam să mă gândesc la un singur cuvânt care ar fi combinat cumva cuvintele FRUGAL și IREVERENȚIOS. Dar Giulio trecuse deja la următoarea întrebare – și cea mai logică:

— Care e cuvântul tău?

Ei, la asta sigur nu eram în stare să răspund.

Și chiar după câteva săptămâni bune de gândire, încă nu pot să răspund la întrebarea asta. Știu câteva cuvinte care în mod sigur nu sunt ale mele. Cel mai evident dintre ele e CĂSNICIE. Nici FAMILIE nu e departe (deși asta e cuvântul orașului în care locuisem câțiva ani împreună cu soțul meu, și o mare parte din suferința pe care o simțisem probabil că fusese cauzată de nepotrivirea dintre mine și cuvânt). Nu cred să mai fie nici DEPRESIE, mulțumesc lui Dumnezeu pentru asta. Nu-mi fac griji că ar putea fi CONFORMISM, ca la Stockholm. Dar nici nu mai simt că mă identific într-un tot cu newyorkezul A REALIZA, deși asta a fost cuvântul meu de căpătâi până pe la treizeci de ani. Poate CĂUTARE este cuvântul meu. (Dar, ca să fiu sinceră, poate fi la fel de bine și FUGĂ.) În timpul lunilor petrecute în Italia, cuvântul care mi-a aparținut în cea mai mare măsură a fost PLĂCERE, dar nici măcar el nu rezonază cu toate părțile ființei mele, pentru că, dacă ar face-o, n-aș mai simți atâta nerăbdare la gândul călătoriei în India. Cuvântul meu ar putea fi DEVOȚIUNE, deși un astfel de cuvânt mă face să par mai cuminte decât sunt în realitate și nici nu ia în calcul vinul consumat în ultima vreme.

Nu știu care poate să fie răspunsul și bănuiesc că scopul anului ăsta de peregrinări e chiar găsirea cuvântului meu. Dar știu sigur că nu e vorba de SEX.

Sau cel puțin asta cred. Să-mi spună și mie cineva: de ce, mă rog, picioarele mele m-au dus azi de capul lor până la un boutique discret de pe Via Condotti, unde m-am dat pe mâna expertă a unei domnișoare vânzătoare și unde am petrecut câteva ore de reverie (fără să mai pun la socoteală că am cheltuit o sumă de bani cu care aș fi putut să-mi cumpăr un bilet de avion pe o cursă transcontinentală). Am cumpărat de-acolo destulă lenjerie cât să-i ajungă fără probleme și unei sultane timp de o mie și una de nopți. Mi-am luat sutiene de toate formele și modelele. Mi-am luat cămăși de noapte care mai de care mai străvezii și mai decupate. Mi-am luat nenumărate perechi de bikini de toate culorile curcubeului, chiloței din satinuri pastelate și mățăsuri incredibile de fine, tot felul de sforicele minuscule lucrate manual, cu care nici nu știai sigur ce trebuie să faci, una peste alta – mi-am luat tot ce am găsit mai mățăsos, mai catifelat, mai dantelat și mai picant.

Nu mai avusesem în viața mea așa ceva. De ce tocmai atunci? În timp ce ieșeam din magazin, cărând după mine mormanul ăla de picanterii învelite în hârtie de mătase, mi-am amintit deodată întrebarea disperată pe care o auzisem din gura unui tifoso roman la meciul jucat de Lazio cu o seară în urmă, când Albertini, vedeta echipei, lovise mingea fără s-o paseze nimănui și ratase o fază de gol importantă.

— Per chi? strigase înnebunit supporterul. Per chi?

Pentru cine? Cui îi pasezi tu mingea, Albertini? Nu-i nimeni acolo!

După orele de delir petrecute în magazinul de lenjerie, eram în plină stradă și repetam în șoaptă obsedanta întrebare: Per chi?

Pentru cine, Liz? Pentru cine e toată sexoșenia asta debordantă? Nu-i nimeni acolo. Mai aveam de petrecut în Italia doar câteva săptămâni și n-aveam nici o intenție să mă cuplez cu cineva. Sau aveam? Oare mă ajunsese și pe mine cuvântul omniprezent pe străzile Romei? Făceam cumva un ultim efort de a mă italianiza? Îmi făceam mie un cadou, sau îl făceam unui viitor posibil iubit, despre a cărui existență încă nu știam? Sau încercam să-mi vindec libidoul după ultima relație, care se dovedise un adevărat dezastru pentru încrederea mea în propria sexualitate?

M-am întrebat:

— Ai de gând să iei toate chestiile astea în India?

Ziua lui Luca Spaghetti coincide anul ăsta cu Ziua Recunoștinței, drept care, pentru petrecere, vrea să pregătească un curcan. A văzut doar în poze cum arată un curcan mare și gras făcut la cuptor după tot tipicul american de Ziua Recunoștinței, dar nu a mâncat niciodată așa

ceva. Nu crede că ar fi prea greu de realizat un astfel de festin (mai ales cu ajutorul unei americance veritabile – adică al meu). Spune că putem folosi bucătăria prietenilor lui, Mario și Simona, care au o casă mare în munții din apropierea Romei, unde îi găzduiesc an de an petrecerile de ziua lui.

Planul era următorul: Luca avea să vină după mine pe la șapte, după ce termina serviciul, după care urma să mergem cu mașina vreo oră până la casa prietenilor lui – undeva, la nord de Roma. Acolo trebuia să ne întâlnim cu restul petrecăreților și să ne cunoaștem mai bine la un pahar de vin, urmând ca, pe la nouă seara, să ne apucăm de gătit un curcan de vreo zece kilograme...

A trebuit să-l lămuresc pe Luca în privința timpului pe care un curcan atât de mare trebuie să-l petreacă la cuptor. I-am spus că, după programul lui, invitații vor putea gusta curcanul cel mai probabil în dimineața zilei următoare. A fost terminat.

— Dar dacă luăm un curcan mititel? Un pui de curcan?

I-am spus:

— Luca, hai să ne facem viața mai ușoară și să mâncăm pizza, așa cum procedează toate familiile americane disfuncționale de Ziua Recunoștinței.

Dar el era tot trist. E adevărat că la Roma domnește o tristețe generală în perioada asta. Vremea s-a răcit. Muncitorii de la salubritate, căi ferate și compania aeriană națională au intrat toți în grevă în același timp. Un studiu publicat recent susține că treizeci și șase la sută dintre copiii italieni sunt alergici la glutenul cu care se prepară paste, aluatul de pizza și cel de pâine; cu alte cuvinte – adio cultură italiană. Mai rău de-atât, am citit de curând un articol care avea un titlu șocant: *Insoddis-fatte 6 Donne Su 10*, adică șase din zece italiene nu sunt satisfăcute sexual. Încă și mai rău de-atât, treizeci și cinci la sută dintre bărbații italieni declară că au dificultăți la menținerea unei erezione, lăsându-i pe cercetători cu adevărat perplexi și făcându-mă pe mine să mă întreb dacă Roma mai are sau nu dreptul la cuvântul SEX după toate astea.

Trecând la știrile proaste și cât se poate de serioase, nouăsprezece soldați italieni au murit de curând în războiul americanilor (cum e denumit aici) din Irak. Cel mai mare număr de decese cauzate de acțiuni militare pe care l-a cunoscut Italia de la al Doilea Război Mondial până azi. Locuitorii Romei au fost șocați și, în ziua înmormântării băieților, totul a fost închis în oraș. Marea majoritate a italienilor nu vor să aibă nimic de-a face cu războiul lui George W. Bush. Decizia de a implica Italia i-a aparținut lui Silvio Berlusconi, prim-ministrul italian (care prin părțile astea e mai bine cunoscut sub porecla l'idiotă). Om de afaceri lipsit de inteligență, proprietar al unei echipe de fotbal, personaj corupt și josnic, care își face frecvent compatrioții de râs prin gesturi obscene în Parlamentul European, talentat în arta discursurilor de tipul l'aria fritta („aer prăjit”), maestru în manipularea mediatică (lucru ușor atunci când controlezi politic și financiar aproape toată media italiană) și care de regulă se poartă mai degrabă ca primarul din Waterbury (scuze, asta-i o glumă pe care doar cei din Connecticut o înțeleg) decât ca un lider politic de talie mondială, Berlusconi i-a târât pe italieni într-un război care pe ei nu-i privește absolut deloc.

„Au murit pentru libertate”, a declarat el la funeraliile celor nouăsprezece soldați italieni, dar cei mai mulți romani sunt de altă părere: „Au murit pentru vendeta personală a lui George W. Bush.” S-ar putea crede că, într-o astfel de atmosferă politică, e greu să fii american în Italia. Când am ajuns aici, mă așteptam să mă confrunt cu o doză de resentimente. În loc de asta, italienii mi-au arătat înțelegere. De câte ori făceam vreo referire la George Bush, oamenii dădeau aprobator din cap, cu gândul la Berlusconi, și-mi răspundeau:

— Te înțelegem perfect, și noi avem unul.

Am trecut și noi pe-acolo.

Așa că, date fiind circumstanțele, mi se pare ciudat că Luca vrea să-și serbeze ziua de naștere în stilul unei sărbători tipic americane; dar asta nu înseamnă că nu-mi place ideea. Ziua Recunoștinței e ceva frumos, un lucru de care orice american poate fi mândru, una dintre sărbătorile noastre naționale care a reușit să nu fie transformată în ceva cu totul comercial. E o zi a bunăvoinței și a mulțumirilor, o zi a comunității și – de ce nu? – a plăcerii. Poate că astea sunt exact lucrurile de care avem cu toții nevoie acum.

Prietena mea Deborah a venit la Roma pentru un weekend tocmai din Philadelphia, ca să petreacă Ziua Recunoștinței cu mine. Deborah e psiholog cu recunoaștere internațională, scriitoare și teoreticiană a feminismului, dar pentru mine e în primul rând una dintre cele mai vechi prietene, încă de pe vremea când lucram la bar într-un local din Philadelphia și ea venea acolo să mănânce de prânz, să bea o Cola dietetică fără gheață și să-mi spună chestii inteligente peste tejghea. Deborah chiar aducea clasă aceluiași loc. Sunt deja cincisprezece ani de când suntem prietene. Vine și Sofie la petrecerea lui Luca. Cu ea sunt prietenă de vreo cincisprezece săptămâni. Toată lumea e bine-venită la Ziua Recunoștinței. Mai ales dacă se întâmplă să mai fie și ziua lui Luca Spaghetti.

Seara târziu, părăsim o Romă obosită și stresată și ne îndreptăm către munți. Lui Luca îi place muzica americană, așa că în mașină bubuie un cântec al celor de la The Eagles și noi cântăm Take it... to the limit... one more time! chestie care face ca plimbarea noastră printre plantații de măslini și apeducte să aibă, în mod ciudat, un fond sonor californian. Ajungem la casa prietenilor lui Luca, Mario și Simona – părinții unor gemene de doisprezece ani pe nume Giulia și Sara. Paolo – un alt prieten de-al lui Luca, pe care-l știu deja de la un meci de fotbal – e și el acolo, împreună cu prietena lui. Sigur că e și Giuliana, prietena lui Luca, ajunsă mai devreme decât noi. Casa e minunată, ascunsă printre măslini, mandarinii și lămâi. În șemineu arde focul. Uleiul de măsline e făcut în casă.

Evident, nu avem timp să coacem curcanul de zece kilograme, dar Luca frige câteva bucăți apetisante de piept de curcan, în timp ce eu coordonez efortul de echipă de care e nevoie pentru prepararea garniturii de Ziua Recunoștinței. Încerc să-mi amintesc rețeta și să înlocuiesc ingredientele originale cu unele italienești, deci folosim firimituri dintr-o pâine italienească specială, curmale în loc de caise, frunze de fenicul în loc de frunze de țelină. Până la urmă, totul iese grozav. Luca își făcea griji pentru felul în care avea să decurgă conversația, căci jumătate dintre invitați nu vorbeau engleză, iar ceilalți nu vorbeau italiană (și suedeză vorbește doar Sofie), dar se pare că e una dintre seriile miraculoase în care toți se înțeleg perfect, sau, dacă nu, există câte un vecin de masă care traduce când e nevoie.

Am pierdut deja șirul sticlelor cu vin de Sardinia băute la masă, când Deborah ne propune să punem în aplicare obiceiul american din astfel de ocazii – să ne luăm cu toții de mâini și să spună fiecare pentru ce anume e recunoscător. Și așa începe o întreagă suită de mulțumiri exprimate în trei limbi.

Deborah e prima și spune că e recunoscătoare pentru că America va avea în curând șansa de a-și alege un nou președinte. Sofie spune (întâi în suedeză, apoi în italiană și în final în engleză) că e recunoscătoare pentru bunăvoința italienilor și pentru cele patru luni în care a avut parte de atâtea plăceri în Italia. Primele lacrimi apar când Mario, gazda noastră, începe să plângă mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru șansa de a avea o meserie care-i permite să aibă o casă de care să se bucure familia și prietenii lui. Paolo stârnește râsete când spune că și el e recunoscător că America va avea șansa să-și aleagă un nou președinte. Se așterne o tăcere solemnă când micuța Sara, una dintre gemenele de doisprezece ani, are tăria să mulțumească pentru seara petrecută în compania atâtor oameni drăguți, după o perioadă grea la școală, în care a avut parte de răutățile unora dintre colegi – „așa că vă mulțumesc pentru că sunteți drăguți cu mine în seara asta, și nu

răi ca ei”. Prietena lui Luca e recunoscătoare pentru toți anii în care Luca i-a fost fidel și pentru căldura pe care a oferit-o familiei ei în momentele grele. Simona, soția lui Mario, plânge încă și mai mult decât soțul ei, în timp ce își exprimă recunoștința pentru noul obicei sărbătoresc pe care i l-au adus în casă străinii din America – și care de fapt nu sunt deloc străini, ci prieteni de-ai lui Luca și deci ai păcii.

Când vine rândul meu să vorbesc, încep prin a spune Sono grata..., dar realizez că nu-mi pot exprima adevăratele gânduri, și anume că sunt recunoscătoare că nu mă mai apasă depresia care timp de ani întregi a ros din mine ca un șobolan, lăsând în sufletul meu găuri enorme, din cauza cărora ajunsesem să nu mă mai pot bucura nici măcar de astfel de seri minunate. Nu spun nimic din toate astea, pentru că nu vreau să pun copiii pe gânduri. Dar spun adevărul simplificat – că sunt recunoscătoare pentru prietenii mei vechi și pentru cei noi, că mai ales în seara asta sunt recunoscătoare pentru că îl cunosc pe Luca Spaghetti. Că sper că are o aniversare de treizeci și trei de ani cât se poate de fericită și că îi doresc o viață lungă, în care să fie pentru ceilalți un exemplu de ființă generoasă, loială și iubitoare. Și că sper să nu se supere nimeni că, în timp ce spun lucrurile astea, nu mă pot abține să nu plâng, deși nu cred că se supără, pentru că toată lumea plânge alături de mine.

Luca e atât de emoționat, încât nu mai poate să spună decât:

— Lacrimile voastre sunt rugăciunile mele.

Vinul de Sardinia continuă să curgă. În timp ce Paolo spală vasele, Mario își duce fiicele obosite la culcare, Luca ne cântă la chitară și toți lălăim – beți și cu tot felul de accente – cântece de-ale lui Neil Young, Deborah – psihologul, americanca, feminista Deborah – îmi spune încet:

— Uită-te în jur la italienii ăștia cumsecade. Uite cât de ușor își exprimă sentimentele și câtă dragoste le oferă celor din familie. Uite cu câtă grijă și cu cât respect se poartă cu femeile și cu copiii din viața lor. Să nu crezi tot ce citești în ziare, Liz. Țării ăștea îi merge foarte bine.

Petrecerea continuă aproape până în zori. Am fi putut foarte bine să coacem și curcanul ăla de zece kilograme – l-am fi mâncat la micul dejun. Luca Spaghetti ne duce cu mașina acasă pe mine, pe Deborah și pe Sofie. Încercăm să-l ținem treaz la volan și răsăritul ne prinde cântând colinde. Silent night, sainted night, holy night, cântăm întruna, în toate limbile pe care le știm, în timp ce ne întoarcem împreună la Roma.

Nu se mai putea. După aproape patru luni în Italia, nu mă mai încăpea nici o pereche de pantaloni. Nici măcar hainele cumpărate cu o lună în urmă (când deja nu mai încăpeam în „Pantalonii din Italia – A Doua Lună”) nu-mi mai veneau. Nu-mi permit câte o garderobă nouă la fiecare câteva săptămâni și sunt conștientă că în curând voi fi în India, unde toate kilogramele astea în plus se vor topi de pe mine. Și totuși, pur și simplu nu mai pot să merg în pantalonii ăștia. Nu mai suport!

Lucru de înțeles, dat fiind că de curând m-am urcat pe cântarul unui hotel italianesc în mare vogă și așa am aflat că în patru luni de stat în Italia m-am îngrășat cu douăsprezece kilograme – un record remarcabil. De vreo șase aveam cu adevărat nevoie, pentru că în ultimii ani – cei cu divorțul și depresia – devenisem scheletică. Următoarele două le-am pus pe mine în joacă. Și celelalte? Probabil că pe-astea le-am luat doar ca să-mi demonstrez mie ceva.

Dar așa se face că acum sunt la cumpărături, în căutarea unui lucru despre care știu că-l voi păstra toată viața ca pe un suvenir drag: caut „Jeanșii din Italia – A Patra Lună”. Tânăra din magazin e destul de drăguță ca să-mi aducă de fiecare dată câte o măsură mai mare decât cea probată anterior; îmi dă pe rând prin draperia cabinei de probă toți pantalonii, fără să facă nici un comentariu. Doar mă întreabă îngrijorată dacă ăștia îmi vin mai bine. Trebuie să-mi scot de câteva ori capul din cabină și să întreb:

— Nu vă supărați, aveți unii puțin mai mari?

Până când tânăra atât de drăguță îmi aduce niște jeanși cu o talie atât de mare, încât simplul fapt că m-am uitat la ei a fost dureros. Ies din cabină și mă expun vânzătoarei.

Nici nu clipește. Se uită la mine de parcă ar fi un expert care încearcă să evalueze o vază. O vază foarte mare.

— Carina, decide ea în final. Drăguță.

O rog în italiană să-mi spună sincer dacă pantalonii mă fac să semăn cu o vacă.

— No, signorina, mi se răspunde. Nu semănați cu o vacă.

— Atunci înseamnă că arăt ca un porc?

Nu, mă asigură ea cu toată seriozitatea posibilă. Sigur nu arăt a porc.

— Poate ca o bivoliță?

Deja toată chestia a devenit un pretext excelent pentru exerciții de vocabular. În același timp, încerc să storc un zâmbet de la vânzătoare, dar e mult prea hotărâtă să-și păstreze profesionalismul.

Mai încerc o dată.

— Probabil că arăt ca un sac cu mozzarella de bivoliță.

OK, poate, cedează ea, cu un zâmbet aproape imperceptibil. Poate că arătați foarte puțin ca un sac cu mozzarella de bivoliță.

Mi-a mai rămas de petrecut o singură săptămână în Italia. Plănuiesc ca înainte să zbor spre India să mă întorc de Crăciun în America, și asta doar din cauză că nu suport gândul de a-mi petrece Crăciunul fără cei din familie. Dar și pentru că în următoarele opt luni ale călătoriei mele – adică cele din India și Indonezia – voi avea nevoie de cu totul alte lucruri decât am acum în bagaj. Foarte puține dintre lucrurile de care ai nevoie când locuiești la Roma se dovedesc a-ți fi de folos când hoinărești prin India.

Și poate tot ca o pregătire pentru etapa următoare, mă hotărâsc să-mi petrec ultima săptămână aici călătorind prin Sicilia, zona cea mai apropiată de Lumea a Treia pe care o poți găsi în Italia – locul cel mai potrivit în care să mergi ca pregătire pentru a vedea sărăcia extremă. Vreau să merg în Sicilia datorită lui Goethe, care a spus cândva: „Nu-ți poți face o idee clară despre ce înseamnă Italia dacă nu ai văzut Sicilia.”

Dar nu e ușor nici să ajungi în Sicilia, nici să te plimbi prin ea. Sunt nevoită să-mi folosesc tot talentul de detectiv ca să găsesc un tren care merge duminica până pe coasta sudică a Italiei, apoi să iau feribotul pentru Messina (un port sicilian destul de suspect, ce pare că strigă la tine din spatele ușilor închise: „Nu-i vina mea că sunt urât! Am avut de îndurat cutremure și bombardamente îngrozitoare și am fost și la cheremul Mafiei, dacă vrei să știi!”). Ajunsă la Messina, trebuie să găsesc autogara (e la fel de întunecată ca plămânii unui fumător), să-l identific pe cel a cărui ocupație e să stea în cabina casei de bilete și să-și jalească viața de-acolo, și să încerc să-l conving să-mi vândă un bilet până la Taormina – alt oraș de pe coastă. Urmează drumul până la Taormina, în timpul căruia sunt zgâlțâit de-a lungul plajelor și falezelor superbului litoral sicilian, apoi trebuie să găsesc un taxi, apoi trebuie să găsesc un hotel. Pe urmă trebuie să găsesc persoana potrivită pentru a-mi răspunde la întrebarea mea preferată în limba italiană: „Unde se mănâncă cel mai bine în oraș?” În Taormina, persoana în cauză se nimerește să fie un polițist pe jumătate adormit. Îmi dă unul dintre cele mai minunate lucruri pe care mi le poate da cineva în viața asta – o hârtiuță mică de tot, pe care e scris numele unui restaurant obscur, însoțit de desenul unei hărți care să mă ajute să ajung acolo.

Restaurantul se dovedește a fi o trattoria micuță, a cărei proprietăreasă în vârstă își așteaptă clienții de seară cocoțată pe o masă, încălțată doar cu șosetele, și chinuindu-se să șteargă geamurile fără să dărâme scena nașterii Domnului, care atârna la fereastră.

Îi spun că n-am nevoie de meniu și că vreau să-mi aducă cea mai bună mâncare posibilă, pentru că e prima seară pe care o petrec în Sicilia. Își freacă mâinile de plăcere și strigă ceva în dialect sicilian către și mai bătrâna ei mamă din bucătărie. Douăzeci de minute mai târziu, sunt ocupată până peste cap să devorez cea mai bună mâncare de care am avut parte în Italia. Sunt niște paste de o formă pe care n-am mai văzut-o nicăieri – foi mari și proaspete de cocă împăturite ca niște ravioli, care au forma (și aproape și mărimea) unor tiare papale, umplute cu un amestec fierbinte și aromat de scoici, caracatiță și calamar, servite în stilul salatelor calde: decorate cu scoici proaspete în carapace și cu legume julienne, toate scăldate într-un sos uleios și cât se poate de marin. Urmate de iepure gătit înăbușit cu cimbru.

A doua zi, la Siracuza, e încă și mai bine. Autobuzul mă scuipează afară la un colț de stradă, într-o ploaie rece de seară. Îmi place orașul de la prima vedere. Am sub picioare trei mii de ani de istorie a Siracuzei. E un loc cu o istorie atât de veche, încât Roma pare Dallas în comparație cu el. Legenda spune că Dedal a zburat din Creta până aici și că tot aici a dormit și Hercule cândva. Siracuza a fost colonia grecească numită de Tucidide „un oraș cu nimic mai prejos decât însăși Atena”. E legătura între Grecia Antică și Roma Antică. Aici au trăit mulți dintre cei mai mari dramaturgi și învățați ai Antichității. Platon o considera locul ideal pentru un experiment utopic în care, „cu ajutorul sorții divine”, conducătorii ar fi putut deveni filosofi, și filosofi, conducători. Istoricii sunt de părere că retorica s-a născut la Siracuza. Ca de altfel și ceva minor – intriga.

Mă plimb prin piețele orașului coșcovit și inima îmi îngenunchează, plină de o dragoste pe care n-o pot explica, la vederea unui bătrân cu o căciulă neagră de lână pe cap, care curăță un pește pentru un client. Ca să aibă mâinile libere, și-a pus țigara în gură în felul în care croitoresele țin boldurile în timp ce cos; cuțitul i se mișcă cu o perfecțiune aproape ireală, și peștele devine file. Îl întreb timidă unde aş putea să mănânc diseară, și la sfârșitul conversației plec strângând în palmă încă o hârtiuță care mă îndrumă către un restaurant mic, fără nici un nume, în care, de cum mă așez pe scaun, chelnerul îmi aduce niște nori pufoși de ricotta presărați cu fistic, bucăți de pâine care plutesc în uleiuri aromate, farfurioare cu măsline și cu felii de carne, o salată rece de portocale îmbrăcată într-un sos de usturoi și pătrunjel. Toate astea, înainte să aflu de specialitatea casei – calamarii.

Platon spunea: „Indiferent de legile sale, nici un oraș nu poate trăi în pace dacă cetățenii lui nu fac decât să petreacă, să bea și să se istovească în grijile dragostei.”

Dar e chiar atât de rău să trăiești așa măcar pentru un timp? Măcar pentru câteva luni din viață, e chiar atât de groaznic să călătorești prin timp fără nici o ambiție în afară de aceea a descoperirii unei mese copioase? Sau să înveți o limbă străină fără să ai alt motiv în afara plăcerii de a o auzi? Sau să ațipești într-o grădină, pe un petic însorit, în miezul zilei, lângă fântâna ta preferată? Și a doua zi s-o iei de la-nceput?

Sigur că nimeni nu poate trăi așa la nesfârșit. Mai devreme sau mai târziu, intervin viața crudă și războaiele, și traumele, și vremelnicia. Aici, în Sicilia, cu sărăcia ei îngrozitoare, viața crudă nu e niciodată cu totul pierdută din vedere. Timp de secole, singura afacere de succes de aici a fost Mafia (treaba ei fiind să-i protejeze pe oameni de ea însăși), care încă își mai ține mâinile înfundate în buzunarele tuturor. Palermo – un oraș despre care Goethe spunea că are o frumusețe imposibil de redat – s-ar putea să fi rămas singurul oraș din Europa Occidentală în care încă te poți împiedica de ruine rămase din cel de-al Doilea Război Mondial. Asta e măsura dezvoltării zonei. Orașul a fost urâtit sistematic, până la desfigurarea totală, de hidoasele și șubredele blocuri construite de Mafie în anii '80, pentru a spăla bani. Am întrebat un sicilian dacă respectivele blocuri sunt făcute cu ciment ieftin. Mi-a răspuns:

— A, nu, sunt făcute cu ciment extrem de scump. În fiecare șarjă sunt câteva trupuri ale celor omorâți de Mafie, și asta costă bani. Dar e adevărat că oasele și dinții din el fac cimentul mai solid.

Probabil că e o dovadă de superficialitate ca într-un astfel de mediu să te gândești doar la următoarea masă copioasă. Sau poate că asta e cel mai bun lucru pe care poți să-l faci într-o asemenea situație. În Italiani (scrisă în 1964, când autorul ei se săturase să citească despre Italia doar în lucrări străine, ale unor scriitori care fie iubeau prea mult, fie disprețuiau prea mult această țară), Luigi Barzini încearcă să clarifice niște aspecte ale culturii italiene. Barzini a încercat să răspundă la întrebarea: de ce au avut italienii cele mai mari personalități artistice, politice și științifice ale timpului lor, dar n-au devenit niciodată o mare putere mondială? De ce sunt maeștrii absoluți ai discursului diplomatic, și totuși incapabili de a se guverna eficient? Cum pot fi negustori atât de pricepuți, doar pentru a alcătui o națiune complet ineficientă din punct de vedere economic?

Răspunsurile lui la toate întrebările de mai sus sunt extrem de complexe și mi-ar fi greu să le rezum aici. Pe scurt, ele trimit la o istorie tristă, a unei Italii corupte de seniorii locali și dominate de puteri străine – lucruri care i-au condus pe italieni la concluzia aparent corectă că pe lumea asta nu poți avea încredere în nimeni și nimic. Tocmai pentru că lumea e atât de coruptă, mincinoasă, instabilă, exagerată și nedreaptă, ar trebui să ai încredere doar în ceea ce poți percepe cu propriile simțuri, și asta face ca simțurile să fie în Italia mai dezvoltate decât în orice altă parte a Europei. Iată de ce – susține Barzini – italienii tolerează generali, președinți, tirani, profesori, birocrați, ziariști și industriași de o incompetență grotescă, dar nu pot tolera „cântăreți de operă, dirijori, balerine, curtezane, actori, regizori, bucătari, croitori...” incompetenți. Într-o lume a dezordinii, a dezastrelor și a corupției, frumusețea rămâne câteodată singurul lucru în care te poți încrede. Doar excelența în artă e incoruptibilă. Plăcerea nu poate fi înșelată. Și, uneori, o masă copioasă e singura monedă reală.

A te devota creației și savurării a tot ce e frumos poate fi ceva extraordinar de serios – nu neapărat ca încercare de a fugi de realitate, ci ca modalitate de a-ți păstra simțul realității atunci când toate celelalte lucruri se dezintegrează în retorică și intrigă. Nu cu foarte mult timp în urmă, autoritățile i-au arestat pe membrii unui ordin de călugări catolici din Sicilia, despre care se bănuia că ar fi avut legături cu Mafia. Și atunci, în cine să mai ai încredere? Ce mai poți să crezi? Lumea e dură și nedreaptă. Ridică-te împotriva nedreptății ei și, cel puțin în Sicilia, vei întări fundația unui bloc hidos. Într-un astfel de mediu, ce ai putea face ca să-ți păstrezi un dram de demnitate umană pe care să nu ți-l poată răpi nimeni? Poate că nimic. Nimic, cu excepția faptului de a te mândri cu felul perfect în care faci fileurile de pește sau cu cea mai bună ricotta din oraș.

Nu vreau să insult pe nimeni prin prea multe comparații tăcute între mine și greu încercata populație a Siciliei. Nenorocirile din viața mea au avut un caracter personal și, în cea mai mare parte, autoindus. Nu am fost ținta unei opresiuni de dimensiuni epice. Am avut de trecut doar printr-un divorț și o depresie, nu prin secole întregi de tiranie a crimei. Am avut o criză de identitate, dar am avut resursele (financiare, artistice și emoționale) cu care s-o rezolv. Totuși, voi spune că același lucru care a ajutat generații întregi de sicilieni să-și păstreze demnitatea m-a ajutat și pe mine să încep să mi-o recuperez pe a mea – și anume ideea că aprecierea plăcerii poate fi punctul de sprijin al umanității fiecăruia dintre noi. Cred că asta a vrut să transmită Goethe când a spus că trebuie să mergi în Sicilia pentru a înțelege Italia. Și bănuiesc că asta am simțit și eu instinctiv atunci când am hotărât că trebuie să ajung aici, în Italia, ca să mă înțeleg pe mine înșămi.

Vindecarea sufletului meu a început într-o cadă de baie din New York, în timp ce citeam cu voce tare niște cuvinte italienești dintr-un dicționar. Viața mea se pulverizase în mii de fărâme,

ajunsesem să nu mă mai pot recunoaște, eram în așa hal, încât n-aș fi putut să spun cine sunt nici măcar dacă m-aș fi văzut în oglindă. Dar am simțit un grăunte de fericire când am început să învăț italiana și, dacă găsești fie și cea mai improbabilă șansă de a te simți fericit după perioade atât de grele, trebuie s-o apuci și să nu-i mai dai drumul până când nu te scoate târâș din noroiul în care zaci. Nu e vorba aici de egoism, e obligația ta să procedezi așa. Viața ți-a fost dată; e datoria ta (și dreptul tău, ca ființă umană) să găsești frumusețea din viață, indiferent unde se ascunde ea.

Am ajuns în Italia stoarsă și slăbită. Nu știam încă ce meritam. Poate că nici acum nu știu cu siguranță. Ce știu e că prin intermediul plăcerii nevinovate am reușit să mă adun pe mine, cea din ultima perioadă, și să refac din bucățele o persoană „mai” completă. Lucru care se poate exprima cel mai simplu spunând că am pus pe mine. Acum exist mai mult decât existam cu câteva luni în urmă. Voi părăsi Italia fiind evident mai mare decât eram când am venit. Și voi pleca cu speranța că expansiunea unei persoane – amplificarea unei vieți – este o măsură a valorii fiecăruia pe lumea asta. Chiar dacă viața în cauză se întâmplă să fie, de astă dată, chiar a mea.

INDIA sau „Felicități să vă cunosc” sau

36 de povestiri despre căutarea devoțiunii.

Pe când eram copil, familia mea creștea găini. Aveam în permanență câte o duzină de găini și, de câte ori murea vreuna – din cauza uliilor, vulpilor sau a vreunei boli necunoscute a găinilor –, tata o înlocuia cu alta. Se ducea cu mașina până la cea mai apropiată fermă de păsări, de unde se întorcea cu o găină în traistă. Chestia e că trebuie să fii foarte grijuliu atunci când aduci o găină nouă într-un grup deja existent. Nu poți s-o lași pur și simplu printre celelalte găini, pentru că ele o vor percepe ca pe un intrus. Ce trebuie să faci în astfel de cazuri e să bagi găina în cuibarul celorlalte în toiul nopții, când toate găinile dorm. O așezi pe o stinghie, după care pleci pe furiș. Dimineața, când găinile se trezesc, nu observă existența intrusei: „Dacă n-am văzut-o venind, înseamnă că a fost aici dintotdeauna.” Șmecheria e că, trezindu-se odată cu celelalte, nici măcar nou-venita nu-și mai dă seama că e nou-venită, ci crede la rândul ei: „Am fost aici dintotdeauna.”

Exact așa am ajuns și eu în India.

Avionul meu a aterizat în Mumbai pe la 1.30 dimineața. E 30 decembrie, îmi recuperez bagajul, după care găsesc taxiul în care voi face câteva ore bune până la ashram, care e într-un sat, departe de tumultul orașului. Ațipesc în timpul călătoriei de noapte prin India rurală, din când în când mă trezesc și mă uit pe fereastră, prin care văd siluetele fantomatice ale unor femei uscățive îmbrăcate cu sariuri, mergând pe marginea drumului și ducând pe cap legături cu lemne de foc. La ora asta? Suntem depășiți de autobuze fără faruri și la rândul nostru depășim care cu boi. Arborii banyan 11 își întind rădăcinile elegante în șanțurile de pe marginile șoselei.

Mașina trage la poarta principală a ashramului la 3.30 dimineața, chiar în fața templului. În timp ce cobor din taxi, un tânăr îmbrăcat în haine occidentale și cu o căciulă de lână pe cap iese din întuneric și se prezintă – e Arturo, un ziarist mexican de 24 de ani și un adept al gurului meu, venit să mă întâmpine. Pe când facem cunoștință în șoaptă, aud dinăuntru primele acorduri cunoscute din imnul sanscrit care-mi place cel mai mult. E arăți de dimineață, prima rugăciune a zilei, care se intonează în fiecare zi la ora 3.30, când ashramul se trezește. Arăt înspre templu și-l întreb pe Arturo: „Pot să...?”, și el face un gest aprobator. Așa că îl plătesc pe taximetrist, îmi las rucsacul după un copac, îmi scot pantofii, îngenunchez și ating cu fruntea o treaptă a templului, după care mă furișez înăuntru, alături de mica adunare alcătuită în principal din indience care cântă minunatul imn.

E imnul pe care eu îl numesc „Amazing Grace în sanscrită”, plin de ardoare spirituală. E singurul cântec de acest fel pe care l-am învățat, nu pentru că aș fi fost obligată, ci pentru că l-am

îndrăgit. Încep să cânt cuvintele familiare în sanscrită, de la simpla introducere despre învățăturile sacre oferite de yoga, trecând prin tonurile înalte ale evlaviei („Ador cauza universului... Îl ador pe cel ai cărui ochi sunt soarele, luna și focul... ești totul pentru mine, o, tu, zeu al tuturor zeilor...”) și până la prețioasa chintesență a întregii credințe („E perfect, e perfect, dacă scoți perfectul din ceea ce e perfect, perfecțiunea rămâne”).

Femeile termină de cântat. Se înclină în tăcere, după care ies printr-o ușă laterală în curtea întunecoasă, de unde intră într-un templu mai mic, abia luminat de o lampă cu ulei, în care miroase a tămâie. Le urmez. Încăperea e plină de discipoli – indieni și occidentali – înfășurați în șaluri de lână care îi protejează de răcoarea zorilor. Toți stau nemișcați în poziția de meditație și eu mă alătur lor pe nesimțite, ca o pasăre nou-venită în cuibar. Îmi încrucșez picioarele sub mine, îmi așez mâinile pe genunchi și închid ochii.

Nu am mai meditat deloc în ultimele patru luni. Nici măcar nu m-am gândit la meditație de patru luni. Stau nemișcată. Respirația mi se liniștește. Îmi spun mantra, rar, silabă cu silabă.

Om.

Na.

Mah.

Shi.

Va.

Ya.

Om Namah Shivaya.

Preamăresc divinitatea care există în mine.

După care o repet. Iar. Și iar. Și iar. De fapt, nu meditez, mai degrabă despachetez grijulie mantra, ca și cum aș scoate de la păstrare porțelanurile fine moștenite de la bunica după ce n-au mai fost folosite multă vreme. Nu știu dacă adorm sau dacă alunec într-un soi de vrajă și n-am habar cât timp trece în felul ăsta. Dar când soarele răsare în cele din urmă peste India și toți deschid ochii și se uită în jur, Italia mi se pare la mii de kilometri depărtare de mine și mă simt ca și când aș fi fost aici dintotdeauna.

— De ce practicăm yoga?

Am avut cândva la New York un profesor care ne-a pus întrebarea asta în timpul unui curs de yoga deosebit de dificil. Noi, cursanții, stăteam aplecați în triumfiurile acelea laterale epuizante, și profesorul ne ceruse să rămânem așa mult mai mult timp decât am fi vrut noi.

— De ce practicăm yoga? a repetat el întrebarea. Pentru că ne dorim cumva să fim ceva mai flexibili decât alții? Sau o facem cu un scop mai nobil?

În sanscrită, yoga se poate traduce prin „unire”. La originea cuvântului stă rădăcina yuj, care înseamnă „a înjuga”, deci presupune să te înhami la o anumită sarcină cu disciplina pe care o are o vită care trage plugul. Scopul yogăi e să descopere unirea dintre minte și corp, dintre individ și Dumnezeu, dintre gândurile noastre și sursa lor, dintre maestru și discipol, ba chiar dintre noi înșine și cei mai puțin flexibili decât noi. În mare măsură, yoga e cunoscută în Occident ca fiind un set de exerciții fizice dintre cele mai încurcate cu puțință, dar asta e doar Hatha Yoga, o simplă ramură a unei întregi filosofii. Anticii nu au creat aceste exerciții pentru corp ca să aibă o stare fizică mai bună, ci ca să-și relaxeze mușchii și mintea, pregătindu-le astfel pentru meditație. E totuși dificil să petreci ore în șir în nemișcare dacă te doare un șold, neputând să contempli divinitatea existentă în tine fiindcă ești prea ocupat cu contemplarea gândului „Ah, șoldul ăsta chiar mă doare rău de tot”.

Dar yoga poate să însemne și încercarea de a-l găsi pe Dumnezeu prin intermediul meditației, al studiului, al practicării tăcerii, al serviciului divin sau al mantrelor – repetiția cuvintelor sacre din sanscrită. Chiar dacă unele dintre practicile enumerate par a fi de proveniență

hinduistă, yoga nu e sinonimă cu hinduismul, după cum nici hindușii nu sunt toți yoghini. Adevărata yoga nici nu intră în concurență cu celelalte religii, nici nu le exclude. Poți folosi yoga – exercițiile regulate de unire sacră – pentru a te apropia de Krishna, Isus, Mohamed, Buda sau Iahve. În perioada petrecută în ashram, am întâlnit discipoli care se considerau creștini, evrei, budiști, hinduși și chiar musulmani practicanți. Am întâlnit și persoane care nu doreau să discute despre apartenența lor la vreo religie anume, lucru pentru care chiar nu-i pot condamna, având în vedere în ce lume trăim.

Calea yoghină presupune descâlcirea tarelor inerente condiției umane, adică a ceea ce aș defini, simplificând mult, ca dureroasa neputință a omului de a fi mulțumit mai mult timp. De-a lungul secolelor, diferite școli de gândire au găsit explicații la fel de diferite pentru starea aparent inevitabil imperfectă a omului. Taoiștii îi spun dezechilibru, budismul o numește ignoranță, islamul pune nefericirea omenească pe seama răzvrătirii față de Dumnezeu, în timp ce tradiția iudeo-creștină atribuie toată suferința noastră păcatului originar. Freudienii spun că nefericirea e rezultatul inevitabil al ciocnirii dintre pornirile noastre naturale și nevoile civilizației. (Cum ar spune Deborah, prietena mea psiholog: „Dorința e defectul de proiectare.”) Totuși, yoghinii susțin că insatisfacția omenească e doar urmarea unei percepții greșite a identității noastre. Suntem nefericiți fiindcă ne socotim niște biete făpturi singure în fața temerilor, defectelor, resentimentelor și mortalității noastre. Credem în mod eronat că egoul nostru mic și limitat constituie întreaga noastră natură. Nu am fost în stare să recunoaștem caracterul nostru divin mai profund. Nu ne dăm seama că undeva, în adâncul fiecăruia dintre noi, există un Sine suprem a cărui stare perpetuă e una de pace. Acel Sine suprem este adevărata noastră identitate, universală și divină. Până când nu vor înțelege acest adevăr, spun yoghinii, oamenii vor trăi mereu copleșiți de disperare, noțiune exprimată extrem de grăitor în fraza exasperată a filosofului stoic Epictet: „Îl porți pe Dumnezeu înăuntrul tău, biet nenorocit, fără ca măcar s-o știi.”

Yoga reprezintă efortul de a trăi personal divinul din interiorul nostru și – odată găsit – de a încerca să-l simțim în permanență. Yoga ține de autocontrol și de efortul susținut de care e nevoie pentru a nu te mai gândi obsesiv la greșelile trecutului și a nu-ți mai face griji legate de viitor, astfel încât să poți căuta locul prezenței eterne, loc din care să poți privi calm în tine și în jurul tău. Doar din acel punct al echilibrului ți se va putea revela adevărata natură a lumii (și a ta proprie). Yoghinii veritabili văd lumea ca pe o manifestare constantă a energiei creatoare a lui Dumnezeu – bărbați, femei, copii, năpî, ploșnițe, corali: toate sunt manifestări ale lui Dumnezeu. Dar yoghinii consideră viața omenească drept o ocazie foarte specială, pentru că doar sub forma umană și doar în mintea omului se poate ajunge la înțelegerea lui Dumnezeu. Năpîi, ploșnițele și coralii n-au nici o șansă să afle cine sunt cu adevărat. Pe când noi o avem.

„Întreaga noastră lucrare în această viață e să redăm sănătatea ochiului din inima noastră, ochi prin care poate fi văzut Dumnezeu”, scria într-o manieră destul de yoghină Sfântul Augustin.

Asemenea tuturor marilor idei filosofice, și cele de mai sus sunt ușor de înțeles, dar aproape imposibil de asimilat. OK, toți suntem de fapt unul și divinitatea sălășluiește în egală măsură în fiecare dintre noi. Nici o problemă. Asta am înțeles. Dar ia încercați să trăiți stând în locul ăla. Încercați să puneți în practică toată înțelegerea asta, 24 de ore din 24. Nu e deloc ușor. Motiv pentru care în India e considerat de la sine înțeles că pentru a practica yoga îți trebuie un profesor. În afara cazurilor rarissime ale sfinților născuți gata iluminați, drumul spre iluminare presupune existența cuiva care să te îndrume. Dacă ai noroc, vei găsi un guru în carne și oase. Pelerinii vin de sute de ani în India în căutarea unor astfel de oameni. Alexandru cel Mare a trimis în secolul al IV-lea î. Cr. un ambasador în India, cu misiunea de a găsi unul dintre faimoșii yoghini ai vremii, pe care să-l aducă înapoi la curte. (Ambasadorul a declarat că a și găsit un astfel de yoghin, dar că n-a reușit să-l convingă pe respectivul domn să-l urmeze.) În primul secol

al erei creștine, Apollonius din Tyana, alt ambasador grec, a scris despre călătoria întreprinsă în India: „Am văzut brahmani indieni care trăiau pe pământ, și totuși altundeva, care erau apărați, dar nu de ziduri, și care nu posedau nimic, dar aveau bogățiile tuturor oamenilor.” Însuși Gandhi și-a dorit mereu să studieze cu un guru, dar spre regretul său nu a avut nici timpul, nici prilejul să găsească unul. A scris următoarele cuvinte: „Cred că există un mare adevăr în învățătura că adevărata cunoaștere e imposibilă în lipsa unui guru.”

Un mare yoghin e oricine a atins starea permanentă de beatitudine iluminată. Un guru e un mare yoghin care poate transmite și celorlalți respectiva stare. Cuvântul guru e format din două silabe sanscrite. Prima înseamnă „întuneric”, cea de-a doua înseamnă „lumină”. Ieșirea din întuneric și intrarea în lumină. Ceea ce vine de la maestru și se transmite adeptului se numește mantravirya: „puterea conștiinței iluminate”. Deci la guru nu mergi pentru a primi lecții, ca la oricare alt profesor, ci pentru a primi însăși starea lui de grație.

Astfel de transferuri ale stării de grație pot să apară chiar și în cele mai scurte întâlniri cu ființe extraordinare. Am fost cândva să-l aud vorbind la New York pe marele călugăr, poet și pacifist vietnamez Thich Nhat Hanh. Era o seară agitată din timpul săptămânii, tipică pentru New York, și, în timp ce mulțimea își făcea loc cu greu în sala de conferințe, până și aerul dinăuntru se încălcase din pricina stresului colectiv al participanților. Apoi pe scenă a apărut călugărul. S-a așezat și a rămas nemișcat o bună bucată de vreme înainte de a începe să ne vorbească, timp în care audiența – puteai efectiv să simți cum, rând după rând, o sală întreagă de newyorkezi încordați se îmbiba cu liniște – a fost subjugată de tăcerea lui. Curând, nu s-a mai auzit nimic. Într-un interval de zece minute, plătându-l vietnamez reușise să ne atragă pe toți în propria lui liniște. Sau poate ar fi mai corect să spun că ne atrăsese în propria noastră liniște, în pacea aceea pe care fiecare dintre noi o poartă în el, dar pe care încă nu a căutat-o și nici nu a descoperit-o. Capacitatea lui de a ne induce tuturor aceea stare prin simpla lui prezență în încăpere – asta e puterea divină. De asta îți cauți un guru: pentru că speri că însușirile maestrului îți vor dezvălui propria măreție ascunsă.

Înțelepții clasicismului indian au scris despre cei trei factori care indică dacă un suflet a fost binecuvântat cu destinul cel mai înalt și mai favorabil din univers:

1. Să se fi născut sub formă umană, capabil de gândire conștientă.
2. Să se fi născut înzestrat cu dorința de a înțelege natura universului – sau să fi căpătat această dorință.
3. Să fi găsit un maestru spiritual în viață.

Există o teorie conform căreia, dacă îți dorești cu toată sinceritatea să-ți găsești un guru, atunci îl vei întâlni. Universul se va remodela, moleculele destinului se vor reorganiza și calea ta se va intersecta în scurt timp cu cea a maestrului de care ai nevoie. La doar o lună după prima mea noapte petrecută în rugăciuni pline de disperare pe podeaua băii – noapte în care l-am implorat printre lacrimi pe Dumnezeu să-mi răspundă –, mi-am găsit propriul guru în momentul în care am intrat în apartamentul lui David și mi-au căzut ochii pe fotografia indiencei aceleia uimitoare. Sigur, aveam o atitudine mai mult decât ambivalentă față de ideea unui guru al meu. De regulă, occidentalii nu se simt în largul lor cu un astfel de cuvânt. Avem o istorie recentă destul de superficială a raporturilor cu el. Prin anii '70, destui occidentali tineri, naivi, bogați și dornici de cunoaștere au intrat în contact cu câțiva guru indieni carismatici, dar dubioși. Cea mai mare parte din haosul provocat de cei din urmă s-a risipit acum, dar ecourile neîncrederii pe care au generat-o încă mai persistă. Chiar și mie, chiar și după atâta timp, mi se întâmplă să am rezerve față de cuvântul guru. Prietenii mei din India nu au o astfel de problemă; ei au crescut considerând ideea de guru ca pe ceva firesc și sunt deci relaxați în privința ei. După cum îmi spunea o tânără indiană: „Toată lumea din India aproape că are un guru!” De fapt, a vrut să

spună că aproape toată lumea din India are un guru, dar eu m-am identificat mai bine cu afirmația ei involuntară, pentru că exact așa mă simt și eu uneori – ca și când aproape că am un guru. Câteodată parcă nici nu sunt în stare să recunosc asta, din cauză că scepticismul și pragmatismul meu de origine americană constituie o parte a moștenirii mele intelectuale. Oricum, nu am plecat intenționat în căutarea unui guru. Pur și simplu mi-a apărut în cale. Și prima dată când am văzut-o a fost ca și când m-ar fi privit din fotografie – cu ochii ei negri și plini de o compasiune inteligentă – și mi-ar fi spus: „M-ai chemat și uite-mă aici. Vrei să trecem la treabă, sau nu?”

Lăsând deoparte toate glumele jenate și dificultățile de natură culturală, trebuie să-mi amintesc mereu ce i-am răspuns în seara respectivă: un DA sincer și din toată inima.

Una dintre primele colege de cameră pe care le-am avut în ashram a fost o americană de culoare, de vârstă mijlocie, din Carolina de Sud, care era baptistă convinsă și în același timp instructor de meditație. Celelalte femei cu care am împărțit camera de-a lungul timpului au fost o dansatoare argentiniană, o elvețiancă homeopat, o secretară din Mexic, o australiancă mamă a cinci copii, o tânără informaticiană din Bangladesh, o pediatră din Maine și o contabilă filipineză. Au mai fost și altele care s-au perindat pe acolo, pe măsură ce discipolii își începeau sau își terminau perioadele de ședere în ashram.

Ashramul despre care vorbesc nu e un loc pe care să-l poți vizita întâmplător. În primul rând, nu e ușor accesibil. E situat departe de Mumbai și calea de acces până la el e un drum neasfaltat care trece printr-o zonă rurală aflată pe lunca unui râu, în apropierea unui sătuc risipit (ce se compune dintr-o uliță, un templu, câteva prăvălii și mai multe vaci care se plimbă libere peste tot, inclusiv în atelierul croitorului local, unde se întind pe jos fără nici o grijă). Într-o seară am remarcat existența unui bec de 60 de wați care atârna de un fir, agățat într-un copac din mijlocul satului – singura formă de iluminat public. Practic, ashramul e cel care susține economia locală, așa cum e ea, și constituie un motiv de mândrie pentru locuitorii din preajmă. În afara zidurilor lui, totul se reduce la praf și sărăcie. Înăuntru e plin de grădini irigate, straturi de flori, orhidee ascunse, cântec de păsărele, arbori de mango, caju și alte fructe tropicale, palmieri, magnolii și arbori banyan. Clădirile sunt frumoase fără a fi ostentative. Există o singură sală de mese simplă, în stilul unui bufet cu autoservire. Avem o bibliotecă bine dotată care conține cărți cu scrieri sacre din tradițiile religioase ale lumii. Sunt și câteva temple ale mai multor culte, două „grote” pentru meditație – subsoluri întunecoase și silențioase deschise tot timpul, în care găsești perne confortabile și al căror singur scop e practica meditației. Afară există un chioșc acoperit în care se țin dimineața cursurile de yoga și mai există un soi de parc înconjurat de o alee care descrie un oval, în care rezidenții ashramului pot face jogging. Dormitoarele sunt din beton.

Pe timpul șederii mele acolo, în ashram n-au fost niciodată cazate mai mult de câteva sute de persoane. Dacă gurul meu ar fi fost ea însăși vreodată prezentă, numărul celor veniți ar fi crescut considerabil, dar în toată perioada respectivă guru n-a fost deloc în India. Într-un fel, mă așteptam la asta; știam că în ultima vreme petrecuse foarte mult timp în America, dar ar fi putut oricând să ne surprindă și să apară pe neașteptate. Prezența ei fizică nu e considerată obligatorie pentru a putea beneficia de îndrumarea ei. Bineînțeles că senzația pe care o ai în preajma unui mare yoghin în carne și oase e una fără egal, și am trăit așa ceva înainte. Dar mulți discipoli vechi sunt de părere că o astfel de prezență poate să te și distragă – dacă n-ai grijă, riști să te ambalezi din cauza agitației create în jurul persoanei gurului și nu te mai concentrezi pe adevăratele intenții. Pe când, dacă doar te duci într-unul dintre ashramurile ei și-ți impui să urmezi programul strict al exercițiilor, poți să descoperi că uneori e mai ușor să comunici cu maestrul prin intermediul meditației solitare decât dacă ai fi în mijlocul unei mulțimi de discipoli nerăbdători să audă măcar un cuvânt de pe buzele ei.

Deși în ashram există câțiva angajați permanenți, majoritatea treburilor sunt făcute chiar de către cursanți. Mai sunt și câțiva săteni din apropiere plătiți pentru munca lor, iar unii localnici care sunt discipoli ai gurului locuiesc aici în calitate de ucenici. Am fost de-a dreptul fascinată de un adolescent indian din ashram. Găseam că în (scuzați-mi cuvântul, dar asta e...) aura lui se ascundea ceva irezistibil pentru mine. În primul rând era incredibil de slab (deși lucrul ăsta e ceva obișnuit pe-aici; dacă există pe lume ceva mai famelic decât un adolescent indian, mi-ar fi frică să mă uit la acel ceva). Se îmbrăca oarecum ca băieții pasionați de computere din liceul meu când mergeau la concerte – pantaloni de culoare închisă, cămașă albă, frumos călcată, dar prea mare pentru el, din care i se ițea gâtul subțire ca lujerul unei margarete plâpânde, singură într-un ghiveci gigantic. Părul lins îi era mereu pieptănat cu grijă. Purta o curea de împrumut, a cuiva mai în vârstă, pe care și-o înfășură aproape de două ori în jurul a ceea ce trebuie să fi fost o talie de 40 de centimetri. Apărea zilnic cu aceleași haine și mi-am dat seama că erau singurele pe care le avea. Probabil că în fiecare seară își spăla de mână cămașa, călcând-o apoi dimineața. (Grija pentru corectitudinea ținutei e ceva tipic aici; n-a trecut mult până când adolescenții indieni și hainele lor mereu călcate și apretate m-au făcut să mă rușinez de rochiile mele lălâi și mototolite și m-au determinat să mă îmbrac cu haine mai îngrijite și mai cuviincioase.) Și atunci, ce avea copilul ăsta așa special? De ce mă simțeam atât de mișcată de fiecare dată când îi vedeam fața – o față care iradia atâta lumină, încât ai fi zis că tocmai se întorsese dintr-o călătorie prelungită prin Calea Lactee? În cele din urmă, l-am întrebat pe alt adolescent indian cine era băiatul respectiv. Mi-a răspuns foarte prozaic:

— E fiul unuia dintre negustorii din sat. Familia lui e foarte săracă. Guru l-a invitat să locuiască aici. Când cântă el la tobe, se aude glasul lui Dumnezeu.

În ashram există un templu deschis tuturor, unde în timpul zilei vin mulți indieni ca să se închine la o statuie de-a lui Siddha Yogi (sau „Maestrul Desăvârșit”), cel care prin anii '20 a înființat o tradiție a învățăturii sacre și care încă e venerat ca un sfânt în toată India. Restul ashramului e rezervat doar cursanților. Nu e un hotel sau o destinație turistică, ci seamănă mai degrabă cu o universitate. Trebuie să depui o cerere pentru a veni aici, și pentru a fi acceptat trebuie să dovedești că ai studiat serios yoga o perioadă bună de timp. Șederea minimă e de o lună (eu am hotărât să rămân șase săptămâni, după care să călătoresc de-a lungul și de-a latul Indiei pe cont propriu, în căutarea altor temple, ashramuri și locuri de pelerinaj).

Jumătate din cursanții de aici sunt indieni, iar cealaltă jumătate occidentali (și dintre occidentali, americanii și europenii alcătuiesc, fiecare, câte o jumătate). Cursurile se țin atât în hindi, cât și în engleză. Cererea de admitere trebuie să conțină un eseu, recomandări și răspunsuri la întrebări legate de sănătatea fizică și psihică, despre eventuale antecedente privind dependența de alcool sau droguri și chiar stabilitatea financiară a solicitantului. Guru nu vrea ca ashramul să fie folosit drept evadare din cine știe ce haos în care unii și-au transformat viețile; nimeni n-ar avea de câștigat din așa ceva. O altă regulă pe care o impune e următoarea: dacă, dintr-un motiv sau altul, familia și prietenii cuiva sunt total împotriva ideii de a urma un guru și de a locui într-un ashram, acel cineva ar trebui să renunțe, pentru că un astfel de sacrificiu nu se justifică. Ar trebui pur și simplu să rămână acasă, să ducă o viață normală și să încerce să fie un om bun. Nu există nici un motiv pentru a transforma venirea în ashram într-o dramă.

Intuiția practică a acestei femei mă reconfortează întotdeauna.

Așa că, pentru a ajunge aici, trebuie să demonstrezi că ești o ființă pe cât de intuitivă, pe atât de practică. Trebuie să arăți că poți munci, fiindcă ți se va pretinde să contribui la bunul mers al ashramului – zilnic, cinci ore de seva (sau „serviciu dezinteresat”). Cei din conducere pretind de asemenea amânarea vizitei în cazul persoanelor care au suferit traume emoționale majore (divorț; deces în familie) în ultimele șase luni, deoarece consideră că există riscul ca cel în cauză

să nu se poată concentra asupra studiului, și o eventuală cădere nervoasă a lui le-ar putea distra atenția și celorlalți cursanți. Eu însămi am reușit abia de curând să mă desprind de traumele de după divorț și, când mă gândesc la angoasele pe care le-am avut imediat după despărțirea de soțul meu, n-am nici un dubiu: dacă aș fi venit atunci, m-aș fi transformat într-o povară pentru toată lumea de aici. A fost cu mult mai bine că m-am odihnit mai întâi în Italia, unde mi-am recăpătat puterile și sănătatea, și abia apoi am ajuns în India. Fiindcă e sigur că acum voi avea nevoie de acele puteri.

Motivul pentru care vor să vii aici în putere e rigoarea care domnește în ashram. Nu e vorba doar de lucruri fizice, cum ar fi trezitul la trei în fiecare dimineață și încheierea activităților la nouă în fiecare seară, mai e și partea psihologică. Ai de petrecut ore întregi meditănd și contemplând în tăcere, fără altceva care să te poată scoate din ghearele propriei tale minți. Ești nevoit să împărți camera cu străini, pierdut undeva în inima Indiei. Întâlnești la tot pasul insecte, șobolani și șerpi. Clima e una extremă – uneori ai parte de ploi torențiale care durează săptămâni la rând, alteori trebuie să suporti 38 de grade la umbră înainte de micul dejun. Prin părțile astea, lucrurile pot deveni dramatice extrem de repede.

Guru spune mereu că în ashram ți se poate întâmpla un singur lucru: să descoperi cine ești cu adevărat. Așa că, dacă te afli deja în pragul nebuniei, ar prefera să nu mai vii deloc. Pentru că, sincer, nimeni nu-și dorește să te scoată de-aici într-o cămașă de forță.

Sosirea mea se suprapune de minune cu începutul noului an. Abia dacă am la dispoziție o zi pentru a mă familiariza cu ashramul, și deja e Revelionul. După cină, curtea mică începe să se umple de lume. Stăm toți pe jos – unii direct pe marmura răcoroasă, alții pe rogojini din iarbă. Indiencele sunt toate îmbrăcate ca de nuntă. Părul lor negru e dat cu ulei și împletit în cozi lăsate pe spate. Poartă cele mai bune sariuri de mătase, sunt împodobite cu brățări de aur și toate au în mijlocul frunții câte un bindi12 strălucitor, ca un ecou stins al luminii stelelor de deasupra noastră. Urmează să cântăm aici, în curte, până la miezul nopții, când trecem în noul an.

Cântul e un cuvânt care nu-mi place, dar care denumește o practică extrem de dragă mie. Mă duce cu gândul la ceva teribil de monoton, ca litania druizilor în jurul unui foc ritualic. Dar aici, în ashram, când intonăm cânturi, parcă se aude o muzică îngerească. În mod obișnuit, cântările se practică în canon, ținând isonul. Câțiva tineri cu voci foarte frumoase încep să cânte o frază armonioasă, apoi ceilalți o repetă. E o practică de meditație – dificultatea constă în a urmări progresia muzicală și în a-ți acorda vocea cu celelalte, astfel încât în cele din urmă toți cântă într-un singur glas. Încă nu m-am obișnuit cu noul fus orar și tare mi-e teamă că n-am să reușesc nici măcar să rămân trează până la miezul nopții, darămite să mai și cânt până atunci. Dar începe seara de muzică, de undeva se aude o vioară care cântă o singură notă plină de nostalgie. Urmează armoniul, apoi tobele, apoi vocile...

Stau în partea din spate a curții, împreună cu mamele indience, care s-au așezat cu picioarele încrucișate și își țin în poală copiii adormiți, ca pe niște mici pleduri vii. Cântul din seara asta e unul de leagăn, o lamentație, o încercare de a exprima recunoștință, scris într-o raga (cadență) al cărei scop e inducerea compasiunii și devoțiunii. Ca de obicei, cântăm în sanscrită (o limbă antică, pe care n-o mai folosește nimeni în India decât pentru rugăciune și studiu religios) și încerc să devin oglinda sonoră a vocilor tinerilor care dau tonul, copiindu-le inflexiunile, care parcă sunt niște mici corzi de lumină albastră. Ei îmi transmit cuvintele sacre, eu le țin o vreme în mine, după care le dau înapoi. Și așa reușim să cântăm vreme îndelungată fără să obosim. Ne legănam toți ca niște alge în marea întunecată a nopții. Copiii din jurul meu sunt înfășurați în mătase, ca niște cadouri.

Sunt groaznic de obosită, dar nu dau drumul micului meu fir albastru de cântec. Alunec într-o stare în care îmi închipui că strig prin somn numele lui Dumnezeu, sau poate doar cad

printr-un culoar care străbate tot universul. Pe la 11.30, orchestra a grăbit deja ritmul cântului, transformându-l în bucurie pură. Îmbrăcate minunat, cu mâinile acoperite de brățări zornăitoare, femeile bat din palme și dansează, preschimbate în adevărate tamburine umane. Tobe bubuie ritmic, emoționant. Pe măsură ce trece timpul, mi se pare că ademenim cu toții spre noi anul 2004. Ca și când l-am fi legat cu muzica noastră și l-am târî acum peste cerul nopții, prins ca într-un năvod enorm în care se zbate destinul necunoscut al fiecăruia. Și chiar așa și e: un năvod greu, plin cu toate nașterile, morțile, tragediile, războaiele, iubirile, invențiile, transformările și calamitățile care ne așteaptă în noul an. Continuăm să cântăm și să tragem năvodul din mână în mână, minut cu minut, voce după voce, din ce în ce mai aproape. Secunde picură până ajung la miezul nopții, noi cântăm cu o ardoare mărită și, cu un efort ultim, reușim să tragem Anul Nou peste noi, acoperind cu el cerul și pe noi înșine. Doar Dumnezeu știe ce ascunde în el, dar acum e aici și suntem cu toții dedesubtul lui.

E primul Revelion pe care-l petrec fără să cunosc pe nimeni din jurul meu. În mijlocul cântecului și dansului, nu există nimeni cu care să mă îmbrățișez la miezul nopții. Dar n-aș putea spune că m-am simțit singură nici măcar o secundă.

Nu, cu siguranță n-aș putea spune așa ceva.

Aici fiecăruia i se dă câte ceva de făcut, și mie mi-a revenit lustruitul podelei din templu. Așa că asta e locul unde pot fi găsită câteva ore pe zi – în genunchi pe marmura rece, cu o perie și o găleată după mine, muncind de zor ca surioara vitregă din povești. (Realizez și eu metafora – curățatul templului care e de fapt inima mea, lustruitul sufletului meu, efortul prozaic pe care trebuie să-l faci zi de zi, aplicat exercițiului spiritual, pentru a te putea purifica etc.)

Colegii mei de lustruit podele sunt în majoritate adolescenți indieni. Astfel de treburi li se dau de obicei celor mai tineri, fiindcă sunt destul de sollicitante, dar nu implică cine știe ce responsabilitate; nu prea ai ce strica. Îmi plac copiii ăștia. Fetele parcă ar fi niște fluturași diafani și arată mult mai copile decât americanele de vârsta lor, iar băieții arată ca niște funcționari serioși, părând mult mai maturi decât americanii de 18 ani. În templu n-ai voie să vorbești, dar, cum sunt totuși niște adolescenți, discuțiile nu conțin deloc pe toată perioada lucrului. Însă nu e flecăreală goală. Unul dintre băieți își petrece ziua frecând podeaua pe lângă mine și-mi ține, pe un ton convingător, prelegeri serioase despre cum ar trebui să muncesc:

— Ia serios. Fă punctual. Fii relaxată și ușoară. Ține minte – tot ce faci, pentru Dumnezeu faci. Și Dumnezeu, tot ce El face – face El pentru tine.

Munca fizică e obositoare, dar orele zilnice de muncă sunt cu mult mai ușoare decât cele de meditație. Adevărul e că nu mă consider prea pricepută la meditat. Știu că mi-am pierdut exercițiul, dar, ca să fiu sinceră, n-am excelat niciodată la capitolul ăsta. Se pare că nu reușesc niciodată să-mi conving mintea să stea locului. I-am mărturisit cândva problema mea unui călugăr indian, care mi-a spus:

— Ce păcat, ești singura persoană din lume care s-a confruntat vreodată cu problema asta.

După care mi-a dat un citat din Bhagavad Gita, textul sacru de căpătâi în materie de yoga: „O, Krishna, mintea nu are odihnă, e răzvrătită, puternică și neclintită. E la fel de neîmblânzită ca vântul.”

Meditația e pentru yoga atât ancoră, cât și aripi. Meditația e calea. Există o diferență între meditație și rugăciune, deși ambele practici urmăresc comuniunea cu divinitatea. Am auzit spunându-se că prin rugăciune vorbești cu Dumnezeu, în timp ce prin meditație îl asculți. Ia ghiciți ce mi-e mai ușor să fac! Aș putea să-i turui lui Dumnezeu despre problemele și sentimentele mele cât e ziua de lungă, dar când vine vremea să mă cufund în tăcere și să ascult... ei, asta-i o cu totul altă poveste. Când îi cer minții mele să stea pe loc, e incredibil cu câtă

repeziciune devine (1) plictisită, (2) furioasă, (3) deprimată, (4) anxioasă sau (5) toate variantele enumerate.

Ca mai toți umanoizii, și eu sunt apăsată de ceea ce budiștii numesc „minte de maimuță” – din cauza căreia gândurile sar dintr-un mädular în celălalt și se opresc doar ca să se scarpine, să scuipe și să urle. Din trecutul îndepărtat și până în viitorul misterios, mintea mea rătăcește liberă prin timp, gândește zeci de idei pe minut și e imposibil de îmblânzit și disciplinat. Asta n-ar fi o problemă; problema e implicarea emoțională care rezultă de aici. Gândurile senine mă fac fericită, dar – vai! – cât de repede recad în griji obsedante, care-mi strică tot chef! După care îmi amintesc vreun moment de furie, și atunci încep din nou să mă enervez și să mă umplu de amărăciune; apoi mintea mea decide că a sosit momentul să-și plângă de milă, și imediat se instalează un sentiment de singurătate. Până la urmă, suntem toți ceea ce gândim. Emoțiile sunt sclavele gândurilor noastre și noi suntem sclavii emoțiilor.

Cealaltă problemă pe care o generează constantele hoinăreli ale minții e faptul că ajungi să nu fii niciodată cu adevărat acolo unde ești. Faci mereu săpături în trecut sau cercetezi curios viitorul, dar ți se întâmplă foarte rar să zăbovești în prezent. E cam ca obiceiul lui Susan, care, de câte ori ajunge într-un loc frumos, exclamă panicată: „E atât de frumos aici! Mi-ar plăcea să revin cândva!”, iar eu am nevoie de toate resursele de convingere din dotare ca s-o fac să înțeleagă că e deja acolo. Dacă ceea ce cauți e contopirea cu divinul, vârtejul ăsta înainte și-napoi prin timp devine o mare problemă. Motivul pentru care Dumnezeu e numit prezență e tocmai faptul că Dumnezeu e chiar aici, chiar acum. Prezentul e singurul loc în care-l poți întâlni pe Dumnezeu, acum e singurul moment în care o poți face.

Dar a rămâne în momentul prezent presupune să te concentrezi susținut asupra unui singur lucru. Diferite tehnici de meditație ne învață să facem asta în mai multe feluri – de exemplu, prin concentrarea privirii într-un singur punct luminos sau prin urmărirea atentă a propriei respirații. Gurul meu ne învață să medităm cu ajutorul unei mantra – cuvinte sau silabe sacre care trebuie repetate cu maximă concentrare. Mantra are o funcție dublă. Pe de-o parte, îi oferă minții o ocupație. E ca și când i-ai da unei maimuțe o grămadă de zece mii de nasturi și i-ai spune: „Mută nasturii ăștia unul câte unul și fă din ei o grămadă nouă.” Lucrul ăsta e mult mai simplu de făcut pentru maimuță decât dacă ai așeza-o într-un colț și i-ai cere să nu se miște deloc. Cealaltă funcție a mantrei e să te transporte într-o altă stare, ca o barcă cu vâsle, prin valurile tulburi ale propriei tale minți. De câte ori atenția îți e atrasă de vreun contracurent al gândirii, pur și simplu te întorci la mantra, te urci înapoi în barcă și îți continui drumul. Se spune despre marile mantre sanscrite că ar avea puteri inimaginabile, inclusiv pe aceea de a te transporta – dacă reușești să rămâi fidel uneia – până la țărml divinității.

Printre extrem de numeroasele mele probleme legate de meditație, se numără și faptul că mantra care mi-a fost dată – Om Namah Shivaya – nu mi se așază cum trebuie în cap. Îmi plac la nebunie atât semnificația, cât și sunetul ei, dar nu reușește să mă ducă în starea de meditație. N-a reușit niciodată în cei doi ani de când practic yoga. Când încerc să repet în gând Om Namah Shivaya, mantra parcă mi s-ar opri în gât: pieptul mi se încordează și devin nervoasă. Nu reușesc niciodată să-mi potrivesc respirația pe silabele ei.

Sfârșesc prin a o întreba într-o seară pe Corella, colega mea de cameră, dacă și ea are astfel de probleme. Mă jenez să recunosc în fața ei câtă bătaie de cap am când vine vorba să mă concentrez asupra repetării mantrei, dar în fond ea e profesoară de meditație. Poate reușește să mă ajute. Îmi spune că și ei i se întâmpla să-i plece mintea la plimbare în timpul meditației, dar că acum acest exercițiu a devenit cea mai mare, mai ușoară, mai transfigurantă bucurie din viața ei.

— Parcă nici nu-i nevoie decât să mă așez și să închid ochii, îmi spune ea, și tot ce am de făcut e să mă gândesc la mantra, după care ajung direct în rai.

Mi se face rău de invidie când o aud. Totuși, Corella practică yoga cam de tot atâția ani de când sunt eu pe lume. O întreb dacă îmi poate arăta mai exact cum anume folosește Om Namah Shivaya în meditație. Inspiră de fiecare dată când spune o silabă? (Eu când fac așa, totul pare cu adevărat enervant și interminabil.) Sau inspiră o dată la fiecare cuvânt? (Dar cuvintele nu au toate aceeași lungime! Cum le faci să fie egale?) Sau spune toată mantra când inspiră și o repetă când expiră? (Pentru că, atunci când procedez așa, totul se derulează cu mare viteză și devin nervoasă din cauza asta.)

— Habar n-am, îmi răspunde Corella. Pur și simplu... o spun.

— Dar o spui cântat? insist eu disperată. Îi imprimi un anumit ritm?

— Pur și simplu o spun.

— Ai putea să-mi spui cu voce tare cum o spui în gând când meditezi?

Răbdătoare, Corella închide ochii și începe să repete mantra cu voce tare, așa cum îi sună în minte atunci când meditează. Și are dreptate... pur și simplu o spune. O spune rar, normal, chiar zâmbește puțin. O spune de câteva ori, până când nu mai am răbdare și o opresc.

— Și nu te plictisești? o întreb eu.

— Of, spune Corella în timp ce deschide ochii și-mi zâmbește; se uită la ceas. Au trecut zece secunde, Liz. Gata, ne-am plictisit, nu-i așa?

În dimineața următoare ajung la timp pentru sesiunea de meditație de la ora patru, cu care se începe fiecare zi în ashram. Trebuie să stăm tăcuți timp de o oră, dar eu simt fiecare minut de parcă ar fi câte un kilometru – 60 de kilometri de chin pe care trebuie să-i parcurg. Pe la kilometrul/minutul 14, încep să mă lase nervii, genunchii îmi cedează și mă copleșește exasperarea. Lucru de înțeles, având în vedere că în timpul meditației dialogurile dintre mine și mintea mea decurg cam așa:

Eu: OK, acum vom medita. Să ne concentrăm atenția asupra respirației și asupra mantrei. Om Namah Shivaya. Om Namah Shiv...

Mintea: Chiar pot să te ajut cu treaba asta, să știi!

Eu: OK, foarte bine, pentru că am nevoie de ajutorul tău. Hai: Om Namah Shivaya. Om Namah Shi...

Mintea: Pot să te ajut să te gândești la niște imagini drăguțe, foarte potrivite ca fundal pentru meditație. Uite, uite! Am găsit una bună! Închipuie-ți că ești un templu. Un templu undeva pe o insulă! Și insula aia e undeva în ocean!

Eu: Da, bine, chiar că e o imagine foarte frumoasă.

Mintea: Mulțam, și eu mă gândeam la fel.

Eu: Dar despre care ocean vorbim aici?

Mintea: OK, să fie o mare – Mediterana. Închipuie-ți că ești o insulă din aia grecească, cu un templu din ăla grecesc pe ea. Adică nu, nu așa, sună prea comercial. Știi ceva, las-o baltă cu oceanul și cu marea. Sunt prea periculoase. Am o idee și mai bună – închipuie-ți că ești o insulă pe un lac.

Eu: Gata? Acum putem medita? Om Namah Shiv...

Mintea: Da! Sigur că da! Dar încearcă să nu-ți închipui că pe lac sunt... chestii din alea... cum le zice?...

Eu: Jet skiuri?

Mintea: Da, așa! Jet skiuri. Chestiile alea consumă groaznic de mult combustibil! Sunt un pericol enorm pentru mediu. Știi ce altceva mai consumă la fel de mult? N-ai să crezi, dar...

Eu: OK, dar hai să MEDITĂM acum, da? Te rog! Om Namah...

Mintea: Sigur! Eu chiar vreau să te ajut să meditezi! Și fix de-asta vom sări peste imaginea cu insula din mare sau din lac, pentru că e clar că nu merge așa. Deci e mai bine să ne închipuim că ești o insulă... Într-un râu!

Eu: Aha, adică așa ca insula Bannerman, din râul Hudson?

Mintea: Da! Exact așa! Perfect. Deci, în concluzie, să medităm la imaginea asta – închipuie-ți că ești o insulă în mijlocul unui râu. Toate gândurile care plutesc pe lângă tine în timp ce meditezi sunt doar curenții naturali ai râului, pe care tu, fiind o insulă, poți să-i ignori fără probleme.

Eu: Stai puțin, parcă la început spuneai că sunt un templu.

Mintea: Așa e, scuze. Ești un templu pe o insulă. De fapt, ești și templu, și insulă.

Eu: Și sunt cumva și râu?

Mintea: Nu, gândurile tale sunt râul.

Eu: Oprește-te, te rog! M-AI ÎNNEBUNIT!

Mintea (jignită): Scuze. Eu doar voiam să te ajut.

Eu: Om Namah Shivaya... Om Namah Shivaya... Om Namah Shivaya...

Aici intervine o pauză promițătoare de opt secunde, în care mintea stă cuminte și nu mai spune nimic. După care...

Mintea: Acu' te-ai supărat pe mine?

după care trag adânc aer în piept, ca și când până atunci mi-aș fi ținut respirația, deschid ochii și renunț. Cu lacrimi în ochi. Se presupune că un ashram e un loc în care vii să te cufunzi în meditație, dar ce mi se întâmplă mie e un dezastru. Nu rezist la presiunea asta. Nu sunt în stare. Dar ce să fac? Să ies în fiecare zi plângând din templu, după paisprezece minute?

Totuși, în dimineața asta, în loc să mă mai împotrivesc, m-am oprit. Am renunțat să mai lupt. M-am sprijinit de zidul din spatele meu. Mă dureau toate cele, nu aveam deloc putere, mintea parcă mi-ar fi vibrat. M-am prăbușit ca un pod luat de ape. Mi-am scos mantra din cap (de unde mă apăsase ca o nicovală nevăzută) și am pus-o jos lângă mine. După care i-am spus lui Dumnezeu: „Îmi pare rău, dar azi nu pot să mă apropiu de tine mai mult de-atât.”

Amerindienii din tribul lakota sioux spun despre copilul care nu poate sta liniștit că e doar pe jumătate dezvoltat. Un text sanscrit antic spune și el: „Există anumite semne din care îți poți da seama că meditația este făcută așa cum se cuvine. Unul dintre acestea apare atunci când o pasăre se așază pe capul tău, crezând că ești un obiect neînsuflețit.” Chestia asta mie încă nu mi s-a întâmplat. Dar în decursul celor vreo patruzeci de minute care au urmat, am încercat să stau cât mai nemișcată cu putință, captivă cum eram în sala de meditație, acoperită cu propria mea rușine și inadecvare, în timp ce-i priveam pe discipolii din jurul meu – așezați în postura perfectă, cu ochii perfect închiși, cu fețele lor imperturbabile din care emana seninătate, în timp ce erau cu siguranță transportați în cine știe ce rai al perfecțiunii. M-a podidit o tristețe fierbinte, copleșitoare; mi-ar fi plăcut să pot găsi refugiu în lacrimi, dar m-am forțat să nu fac asta după ce mi-am amintit ce spusese guru cândva – că nu ar trebui să-ți îngădui niciodată să te prăbușești, pentru că dacă faci asta vei avea tendința s-o tot repeți. Trebuie să te mobilizezi să rămâi puternic.

Dar eu mă simțeam oricum, doar puternică nu. Mă durea tot corpul, aveam senzația că nu fac nici doi bani. Mi-am pus întrebarea: atunci când conversez cu propria mea minte, cine e „eu” și cine e „mintea”? M-am gândit la mașina de procesat idei și de erodat sufletul pe care o aveam pe post de creier, fără să-mi pot imagina că aș putea-o controla vreodată. Apoi mi-am amintit replica aia din Fălci – și nu mi-am putut opri un zâmbet: „O să avem nevoie de o barcă mai mare.”

Ora cinei. Stau singură și încerc să mănânc încet. Guru ne încurajează mereu să ne autodisciplinăm când vine vorba de mâncare. Ne îndeamnă să mâncăm cu moderație și să nu

înghițim dumicați enormi, să nu stingem focurile sacre din noi aruncând prea repede prea multă mâncare în sistemele noastre digestive. (Sunt sigură că guru n-a fost în viața ei la Napoli.) Când ucenicii vin la ea să se plângă că nu se pot concentra în timpul meditației, îi întreabă întotdeauna cum a fost digestia lor din ultimul timp. E lesne de înțeles că, atunci când vei voi să aluneci ușor în transcendență, vei întâmpina mereu probleme dacă intestinele tale se luptă din greu cu un cârnat calzone, jumătate de kilogram de friptură de vită și încă o jumătate de tort cu cremă de nucă de cocos. Motiv pentru care nici nu găsești aici ceva de genul ăsta. Mâncarea din ashram e vegetariană, ușoară și sănătoasă. Dar absolut delicioasă. Ceea ce înseamnă că mă abțin cu greu să nu înfulec totul ca un orfan leșinat de foame. La asta se adaugă și modul de servire în stil bufet – niciodată nu mi-a fost ușor să nu-mi umplu din nou farfuria, chiar și de câte două-trei ori, la vederea atâtor minunății aflate la îndemâna oricui, care miros bine și nu costă nimic.

Așa că stau singură la masă și fac eforturi să-mi strunesc furculița, când observ un tip care, cu tava de mâncare după el, caută un loc unde să se așeze. Îi fac semn că poate sta lângă mine. Nu l-am mai văzut până acum pe aici. Probabil că e venit de curând. Are un mers relaxat în genul „nu-i nici o grabă” și se mișcă cu aerul autoritar al șerifului unui orașel de frontieră, sau poate cu cel al unui jucător profesionist de poker. Arată de vreo 50 de ani, dar merge de parcă ar fi pe lume de cel puțin câteva secole. Are părul și barba albe și poartă o cămașă în carouri. Umeri lați și mâini uriașe, care arată de parcă te-ar putea face bucăți fără nici un efort, dar o expresie complet relaxată.

Se așază în fața mea și-mi spune tărăgănat:

— Frate, țânțarii ăștia de pe-aici ar putea să violeze găini, așa-s de mari.

Doamnelor și domnilor, a intrat în scenă Richard din Texas.

Printre nenumăratele ocupații pe care Richard din Texas le-a avut de-a lungul vieții – și sunt conștientă că omit foarte multe dintre ele –, au fost: sondor, camionagiu, primul distribuitor autorizat de bocanci Birkenstock din ambele state Dakota, sack-shaker la o groapă de gunoi din Midwest (scuze, dar chiar nu am destul loc în carte să explic ce e un sack-shaker), muncitor pe șantier de pe autostradă, vânzător de mașini la mâna a doua, soldat în Vietnam, „vânzător de bunuri de consum” (respectiv bunuri de consum fiind în general narcotice de proveniență mexicană), dependent de droguri și alcoolic (dacă așa ceva se poate numi o ocupație), după care fost dependent de droguri și fost alcoolic (o ocupație cu mult mai respectabilă decât precedenta), agricultor într-o comunitate de hipioți, crainic la radio și, în final, distribuitor plin de succes al echipamentelor medicale de ultimă generație (asta până în momentul în care căsnicia i s-a dus pe apa sâmbetei și i-a lăsat fostei soții toată afacerea, rămânând „să mă scarpin din nou în fundu' meu falit”). Acum renovează case vechi prin Austin.

— N-am avut niciodată o carieră sau o direcție anume în care să merg, spune el. N-am fost în stare decât să mă descurc.

Richard din Texas nu e tipul care să-și facă prea multe griji. N-aș putea spune despre el că e vreun nevrotic – asta în nici un caz. Dar pentru că sunt eu însămi puțin nevrotică, am ajuns să-l ador. Prezența lui Richard în ashram devine pentru mine un lucru care-mi oferă siguranță și mă amuză. Încrederea uriașă pe care o degajă în jurul lui îmi temperează nervozitatea înnăscută și-mi amintește mereu că totul va fi cu siguranță OK. (Și dacă OK nu se poate, măcar nostim.) Îl știți pe Foghorn Leghorn, cocoșul din desenele animate? Ei, cam așa e și Richard, și eu ajung să fiu secundul lui vorbăreț, cum era șoimul Chickenhawk pentru Foghorn. Ca să-l citez pe Richard: „Io și cu Provizii rădem ca apucații tot afurisitu' de timp.” Provizii.

Asta e porecla pe care mi-a dat-o Richard. M-am pricopsit cu ea încă din seara în care ne-am cunoscut, după ce a văzut cât pot să mănânc. Am încercat să mă apăr („Mănânc așa dinadins, pentru că-mi propun să mănânc organizat”), dar porecla mi-a rămas.

Poate că Richard din Texas nu e chiar yoghinul tipic. Deși șederea mea în India m-a învățat să nu mai am prejudecăți în legătură cu tipologia yoghinilor. (Să nu încep să povestesc despre fermierul irlandez care creștea vaci, pe care l-am întâlnit într-o bună zi pe aici, sau despre fosta călugăriță din Africa de Sud.) Richard a ajuns la yoga datorită unei foste iubite, care l-a adus din Texas până la ashramul din New York, special ca s-o audă pe guru. Richard spune:

— Mi-am zis că ashramul e cea mai ciudată treabă pe care o văzusem în viața mea, și eram curios unde o să mă bage ăia când o să-mi ceară toți banii, casa și pe deasupra și mașina. Chestie care nu s-a întâmplat...

După experiența respectivă, petrecută cu vreo zece ani în urmă, Richard s-a pomenit că se roagă tot timpul. Rugăciunea lui era de fiecare dată aceeași. Îl implora întruna pe Dumnezeu: „Te rog, te rog, deschide-mi inima.” Asta era tot ce-și dorea – o inimă deschisă. Și își încheia mereu rugăciunea pentru inima deschisă spunând: „Și te rog, trimite-mi un semn atunci când o să se întâmple asta.” Acum, când își amintește despre acea perioadă, spune: „Măi Provizii, ai mare grijă la ce îl rogi să-ți dea, fiin'că s-ar putea să primești.” După câteva luni de rugă continuă pentru o inimă deschisă, ce credeți că a primit Richard? Ați ghicit – o operație de urgență pe cord deschis. Pieptul i-a fost tăiat în două, coastele i-au fost depărtate unele de altele și au lăsat lumina să-i intre în inimă la propriu, ca și când Dumnezeu i-ar fi spus: „Ce zici de asta pe post de semn?” Așa a ajuns Richard să fie extrem de atent cu rugăciunile lui, după cum mărturisește chiar el:

— Acu', de câte ori mă rog pentru ceva, la sfârșit bag și un „Și te rog, Doamne, fii blând cu mine, OK?”.

Într-o zi, pe când se uita la mine cum lustruiesc podeaua din templu, l-am întrebat pe Richard (care e norocos, a nimerit la munca din bucătărie, unde trebuie să ajungă doar cu o oră înainte de cină. Dar îi place să mă vadă cum frec pe jos. I se pare o chestie din cale-afară de amuzantă):

— Ce-ar trebui să fac cu tehnica mea de meditație?

— Și mă rog de ce crezi că ar trebui să faci ceva cu ea, măi Provizii?

— Pentru că-i nașpa.

— Cine zice că-i nașpa?

— Nu sunt în stare să-mi fac mintea să stea locului.

— Adu-ți aminte ce ne spune guru: dacă te-asezi pe jos cu intenția să meditezi, ce se întâmplă mai departe nu te mai privește pe tine. Și atunci, de ce te mai acuzi?

— Pentru că ce se întâmplă în ședințele mele de meditație n-are cum să fie motivul pentru care există yoga.

— Provizii, draga mea, n-ai nici cea mai vagă idee despre ce e vorba aici.

— N-am niciodată viziuni, n-am nici un fel de experiențe transcendente...

— Vrei să vezi chestii colorate frumos, sau vrei să afli adevărul despre tine? Ce vrei de fapt să obții?

— Se pare că de fiecare dată când încerc să meditez nu sunt în stare decât să mă cert cu mine însămi.

— Asta nu-i decât egoul tău, care încearcă să se asigure că tot el e șefu'. Asta-i treaba lui. Te ține deoparte, îți dă o senzație de duplicitate, încearcă să te convingă că ești defectă și singură, nu că ești parte dintr-un întreg.

— Și cum mă ajută pe mine asta?

— Nu te ajută deloc. Treaba egoului tău nu e să te ajute. Singura treabă pe care o are el e să fie șefu'. Și acu' e speriat rău, fiin'că e pe cale să fie destituit. Tu, draguță, ține-o tot pe drumu' ăsta spiritual, și zilele răului ăluia sunt numărate. Mai e puțin și egoul ăsta al tău are să rămână fără slujbă și toate hotărârile o să le ia inimioara ta. Așa că se luptă și el pentru viața lui, se joacă

și el cu mintea ta și încearcă să se impună, încearcă să te țină la colț, separată de restul universului. Nu-l asculta.

— Tu cum faci să nu-l asculți pe-al tău?

— Ai încercat vreodată să iei o jucărie de la un copil? Nu-i prea plăcut, nu-i așa? Începe să țipe și să se tăvălească. Ca să-i iei jucăria, cel mai ușor e să-i atragi atenția în altă parte și să-i dai altceva cu care să se joace. Distrage-i atenția. În loc să-ți scoți cu forța gândurile din cap, dă-i minții ceva mai bun cu care să se joace. Ceva mai sănătos.

— Cum ar fi?

— Cum ar fi dragostea, măi Provizii. Cum ar fi dragostea divină pură!

Timpu petrecut zilnic în grotă de meditație ar trebui să fie o ocazie de comuniune cu divinul, dar eu m-am dus în ultimele zile acolo tremurând la fel cum tremura cățelușa mea când intra în cabinetul veterinarului (pentru că știa că, indiferent cât de drăguți vor fi toți cu ea, povestea urma să se termine cu o înțepătură neplăcută). Dar după ultima mea discuție cu Richard din Texas, am hotărât ca în dimineața asta să încerc o abordare nouă. Mă așez să meditez, spunându-i minții mele: „Uite, înțeleg că ești un pic speriată. Dar îți jur că intenția mea nu e să te anihilez. Încerc doar să-ți ofer un loc de odihnă. Te iubesc.”

Mi-a spus ieri un călugăr:

— Locul de odihnă al minții este inima. Cât e ziua de lungă, mintea nu aude decât gălăgie, ceartă și huruit, și tot ce își dorește este liniște. Singurul loc în care mintea va putea găsi pace este liniștea inimii. Acolo trebuie să ajungi.

Încerc o altă mantră. Am avut noroc cu ea în trecut. E simplă, are doar două silabe: Ham-sa.

În sanscrită înseamnă „Eu sunt Acela”.

Yoghinii susțin că Ham-sa e cea mai naturală mantră, cea pe care Dumnezeu o dă fiecăruia dintre noi înainte de a ne naște. E sunetul propriei noastre respirații. Ham la fiecare inspirație, sa la expirație. (Să nu uit, Ham se pronunță ușor, deschis, lungind puțin „a”-ul, nu ca atunci când latră un câine. Și sa rimează cu „aha”.) Repetăm mantra asta toată viața, de fiecare dată când tragem aer în piept și apoi îl scoatem afară. Eu sunt Acela. Sunt de natură divină, sunt însoțit de Dumnezeu, sunt o expresie a Lui, nu sunt exclus, nu sunt singur, nu sunt iluzia limitată a unui individ. Am considerat mereu Ham-sa o mantră ușoară și relaxantă. Cu care poți medita mai bine decât cu Om Namah Shivaya, care e – cum să-i spun? – mantra „oficială” a ashramului. Dar călugărul cu care am discutat ieri mi-a spus să folosesc fără grijă Ham-sa dacă asta mă ajută în meditație. A adăugat:

— Meditează cu ajutorul oricărui lucru care generează o revoluție în mintea ta.

Așa că azi am s-o folosesc.

Ham-sa.

Eu sunt Acela.

Îmi trec și gânduri prin cap, dar nu le dau prea mare atenție. Nu mai multă decât să le spun aproape mămos: „A, vă știu eu pe voi, aveți chef de joacă... fugiți afară să vă jucați... Mami îl ascultă pe Dumnezeu.”

Ham-sa.

Eu sunt Acela.

Ațipesc timp de câteva momente. (Sau, mă rog... În timpul meditației nu poți fi niciodată sigur că ceea ce crezi tu că e somn chiar așa și e; câteodată e doar un alt nivel al conștiinței.) Când mă trezesc – sau, mă rog... –, simt ceva ca o energie subtilă, albastruie, care pulsează prin mine de parcă m-ar inunda niște valuri. E un pic alarmant, dar și uimitor în același timp. Nu știu ce să fac, așa că mă adresez pe tăcute noii energii. Îi spun „Cred în tine”, și atunci ea se

amplifică, crește ca răspuns la ce-i transmit. A ajuns la o intensitate care mă sperie, parcă mi-ar fi răpit toate simțurile. Se ridică prin mine, de undeva de la baza coloanei vertebrale. Simt cum gâtul ar vrea să mi se întindă și să se răsucescă, așa că-l las să facă ce vrea el și ajung într-o poziție tare ciudată: sunt așezată în poziția corectă de meditație a yoghinilor silitori, dar cu urechea stângă apăsată puternic de umărul stâng. N-am idee din ce cauză capul și gâtul meu vor să facă lucrul ăsta, dar nu vreau să mă cert cu ele; sunt mult prea insistente. Energia albăstruie care pulsează continuă să-mi străbată corpul și aud acum un soi de rumoare care devine atât de puternică, încât n-o mai pot suporta. Mă sperie foarte tare, așa că îi spun: „Încă nu sunt pregătită!” și deschid deodată ochii. Totul dispare. Sunt iar în cameră, într-un loc cunoscut.

Mă uit la ceas. Am stat aici – sau am fost în vreun alt loc – aproape o oră.

Abia mai pot să-mi trag sufletul. La propriu.

Încercarea de a înțelege experiența prin care am trecut și ce s-a întâmplat de fapt cu mine acolo (și prin „acolo” mă refer și la „grotă de meditație”, și la „în mine”) mă obligă să deschid un subiect mai „sălbatic”, de natură ezoterică – mă refer la kundalini shakti.

Fiecare religie de pe pământ are sau a avut la un moment dat cel puțin un subgrup de credincioși care au căutat un contact transcendent direct cu Dumnezeu, lăsând la o parte studiul dogmei sau al scrierilor sacre fundamentale și încercând să întâlnească personal divinitatea. Interesant la acești mistici e faptul că atunci când își descriu experiențele sfârșesc prin a descrie cu toții aceleași lucruri. Unirea lor cu Dumnezeu se petrece de obicei în timpul stării de meditație, prin intermediul unei surse de energie care le umple tot corpul cu o lumină euforică, aproape electrică. Japonezii o numesc ki, budiștii chinezi îi spun chi, cei din Bali îi spun taksu, creștinii o numesc Sfântul Duh, pentru aborigenii din Kalahari e n-um (șamanii lor o descriu ca pe o forță șerpuitoare care urcă de-a lungul coloanei vertebrale și face o gaură în craniu, prin care apoi intră zeii). Poeții islamici sufiți numesc energia divină „Mult iubita” și i-au dedicat poeme întregi de slavă. Aborigenii australieni descriu un șarpe care coboară din cer, intră în trupul șamanului și îi dă puteri extraordinare, aduse dintr-o altă lume. În tradiția iudaică a Cabalei se spune că unirea cu divinul apare în anumite stadii de ascensiune spirituală, energia urcând pe coloană de-a lungul unor meridiane invizibile.

Sfânta Tereza de Avila, care a fost cel mai mistic personaj al lumii catolice, descria unirea ei cu Dumnezeu ca pe o ascensiune fizică a luminii prin șapte „case” ale ființei ei, după care se simțea plină de prezența lui Dumnezeu. I se întâmpla să intre în stări de transă meditativă atât de adânci, încât celelalte călugărițe nu-i mai puteau simți pulsul. Sfânta le implora în astfel de cazuri să nu spună nimănui nimic despre ceea ce văzuseră, deoarece „sunt lucruri extraordinare, care pot stârni prea multe vorbe”. (Inclusiv o eventuală discuție cu reprezentanții Inchiziției.) Sfânta Tereza susținea în memoriile ei că în timpul meditațiilor cel mai dificil îi era să-și țină gândurile sub control, pentru că ele – chiar și luând forma celor mai fierbinți rugăciuni – aveau darul de a stinge focul dumnezeiesc. Când mintea „începe să compună cuvântări și să născocască argumentări, mai ales dacă e vorba de lucruri inteligente, își va închipui de îndată că face astfel lucruri foarte importante”. Dar ea mai explică și că dacă reușești să-ți transcenzi propriile gânduri și să urci către Dumnezeu „ajungi la o uimire plină de slavă, la o nebunie cerească în care capeți adevărata înțelepciune”. Hafiz, misticul persan sufit, se întreba în poeziile lui de ce nu suntem cu toții beți de fericire odată ce Dumnezeu ne dăruiește atâta dragoste. Fără să știe, Sfânta Tereza de Avila era de aceeași părere cu Hafiz când scria în autobiografia ei că, dacă astfel de experiențe divine sunt pură nebunie, atunci „Te implor, Tată, fă-ne pe toți nebuni!”.

În următoarele fraze din memoriile ei, parcă și-ar trage sufletul. Dacă o citești pe Sfânta Tereza în zilele noastre, aproape că o poți simți cum iese din experiențele delirante prin care tocmai a trecut și cum se uită în jurul ei, la climatul politic al Spaniei medievale (unde a trăit în

timpul uneia dintre cele mai dure tiranii religioase pe care le-a cunoscut vreodată istoria), parcă cerându-și smerită scuza pentru înflăcărea ei. „Iertați-mă dacă am fost prea cutezătoare”, scrie ea, insistând asupra faptului că nu toate bolboroselile ei trebuie luate în seamă, pentru că e – bineînțeles – doar o femeie, un vierme, un gândac abominabil etc. etc. Aproape că o vezi cum își netezește haina monahală și-și îndeasă înapoi sub acoperământ șuvițele de păr scăpate afară – secretul ei divin fiind un rug aprins, tainic.

În tradiția yoghină indiană, secretul divin despre care am vorbit se numește kundalini shakti și e imaginat ca un șarpe care stă încolăcit la baza coloanei vertebrale, până când este eliberat de atingerea unui maestru sau de o minune, urcă apoi prin cele șapte chakre sau roți (pe care le putem numi și cele șapte case ale sufletului) și ajunge în final la cap, dezintegrându-se în unirea cu Dumnezeu. Yoghinii susțin că chakrele nu există în corpul fizic și că e inutil să le căutăm acolo; ele există doar în corpul subtil la care se referă maestrul budiști atunci când își încurajează adeptii să-și extragă din corpul fizic un sine nou, la fel cum ai scoate o sabie din teaca ei. Bob, prietenul meu care e și practicant de yoga, și neurolog, mi-a spus că ideea existenței chakrelor l-a neliniștit întotdeauna și că, pentru a crede în existența lor, își dorea să le vadă cu ochii lui, la disecția unui corp. Dar în urma unei experiențe de meditație transcendentă extrem de intensă, Bob a căpătat o nouă înțelegere asupra subiectului. Mi-a spus:

— Așa cum în scrieri există un adevăr poetic și unul literal, tot astfel există și în om o anatomie literală și alta poetică. Pe una poți să o vezi, pe cealaltă nu. Una e alcătuită din oase, dinți și carne; cealaltă e doar energie, memorie și credință. Dar sunt la fel de reale amândouă.

Îmi plac punctele de intersecție dintre știință și credință. Am citit de curând un articol apărut în The New York Times în care era vorba despre o echipă de neurologi care testase creierul unui călugăr tibetan, oferit voluntar pentru un experiment. Neurologii voiau să afle ce se întâmplă cu o minte transcendentă, științific vorbind, în momentele de iluminare. În mintea unei persoane obișnuite, apare constant o furtună electrică de gânduri și impulsuri, care se înregistrează pe monitorul tomografului sub forma unor pete galbene și roșii. Cu cât subiectul devine mai nervos sau mai tulburat, cu atât respectivele pete roșii sunt mai fierbinți și mai profunde. Misticii din toate timpurile și culturile descriu cu toții pacea care cuprinde creierul în timpul meditației și susțin că unirea totală cu Dumnezeu survine sub forma unei lumini albastre, pe care o simt cum radiază din creștetul capului. În tradiția yoga, lumina aceea e numită „perla albastră” și reprezintă țelul urmărit de orice yoghin. Fără îndoială, călugărul tibetan monitorizat în timpul meditației a fost în măsură să-și reducă toate gândurile la tăcere, astfel încât în cazul său nu s-a putut observa nici o pată galbenă sau roșie. De fapt, toată energia neurologică a respectivului domn s-a adunat până la urmă în centrul creierului – lucru lesne de observat pe monitor – sub forma unei mici perle de lumină albastră, exact așa cum au descris-o dintotdeauna yoghinii.

Aceea e destinația lui kundalini shakti.

Ca în multe alte tradiții șamanice, în India mistică kundalini shakti e considerată o forță periculoasă, cu care nu trebuie să te joci nesupravegheat; yoghinul neexperimentat riscă literalmente să-și distrugă mintea cu el. E nevoie de un profesor – de un guru – care să te îndrume pe drumul cel bun, și ideal ar fi să existe și un loc sigur – un ashram – în care să poți practica. Se spune că atingerea unui guru (fie că e vorba de o atingere fizică sau de una subtilă – cum ar fi un vis) eliberează energia kundalini din locul ei, de la baza coloanei vertebrale, îngăduindu-i astfel să-și înceapă călătoria verticală în căutarea lui Dumnezeu. Momentul acestei eliberări se numește shaktipat, inițierea divină, și e cel mai mare dar pe care-l poate primi cineva de la un maestru iluminat. Ca urmare a acelei atingeri, discipolul poate să muncească ani întregi pentru a ajunge la iluminare, dar important este că și-a început călătoria. Energia a fost eliberată.

Eu am primit inițierea shaktipat în urmă cu doi ani, la New York, când am întâlnit-o pe guru pentru prima dată. S-a întâmplat într-un weekend petrecut în ashramul ei din Catskills. Sinceră să fiu, nu m-am simțit cu nimic diferită imediat după aceea. Eu speram să am parte de cine știe ce întâlnire amețitoare cu Dumnezeu, poate chiar de vreo străfulgerare albastră sau de o viziune profetică. Dar când mi-am cercetat propriul corp în căutarea unor eventuale efecte speciale, tot ce am simțit a fost obișnuita mea senzație de foame. Îmi amintesc cum mă gândeam că poate n-am destulă credință ca să experimentez un lucru atât de nebunesc precum eliberarea lui kundalini shakti. Țin minte că mă consideram prea cerebrală și prea puțin intuitivă, închipuindu-mi că drumul meu spiritual avea să fie mai degrabă unul de natură intelectuală, în nici un caz ezoterică. Aveam să mă rog, să citesc, să gândesc chestii interesante, dar cel mai probabil nu aveam să ajung niciodată la înălțimea beatitudinii divine descrise de Sfânta Tereza. Dar mi se părea că și așa era OK. Practica spirituală îmi plăcea în continuare. Doar că kundalini shakti nu era pentru mine.

Totuși a doua zi s-a întâmplat ceva interesant. Ne mai strânseserăm încă o dată în jurul lui guru. Ne-a condus în meditație și, în mijlocul întregii adunări, eu am adormit (sau cine știe în ce stare am intrat) și am avut un vis. Eram pe o plajă de la malul oceanului. Valurile erau enorme, înfricoșătoare, se formau din ce în ce mai repede. Deodată a apărut lângă mine un bărbat. Era chiar maestrul gurului meu, un mare yoghin carismatic la care mă voi referi aici doar cu apelativul „Swamiji” („preaiubit călugăr”, în sanscrită). Swamiji murise în 1982. Îl văzusem doar în fotografiile din ashram. Trebuie să recunosc, chiar și așa mi se păruse mereu că e un om puțin prea înspăimântător, puțin prea puternic, puțin prea exaltat pentru gustul meu. Evitam de ceva vreme să mă gândesc la el sau să mă uit la fotografiile din care mă țintuia cu privirea. Simțeam că mă copleșește. Nu era genul meu de guru. Am preferat-o întotdeauna pe guru a mea – o femeie vie, plină de dragoste și de compasiune – aceluia personaj care, deși mort, mă umplea de frică.

Dar acum Swamiji mi se arăta în vis, stând lângă mine pe plajă în toată puterea lui extraordinară. Eram îngrozită. A arătat înspre valuri și mi-a spus sever: „Vreau să găsești o cale prin care să le oprești.” Panicată, am scos un carnețel în care am început să desenez tot felul de invenții care ar fi oprit înaintarea valurilor. Am schițat diguri enorme, canale, baraje. Dar toate desenele mele erau absolut stupide și lipsite de sens. Știam și eu că nu mă pricep (doar nu sunt inginer!) și simțeam privirea dezaprobată a lui Swamiji. În cele din urmă am renunțat. Niciuna dintre invențiile mele nu era destul de ingenioasă sau de trainică încât să oprească valurile.

Atunci l-am auzit pe Swamiji râzând. M-am uitat la indianul mărunț de statură, înfășurat în robă portocalie, în timp ce râdea în hohote, ștergându-și înveselit lacrimile de pe obraji.

— Spune-mi, draga mea – mi-a zis el, arătând din nou către oceanul uriaș, fără capăt, puternic, clocotitor. Spune-mi, te rog, dacă ești bună – cum anume voiai tu să oprești asta?

De două nopți visez un șarpe care îmi intră în cameră. Am citit că un astfel de vis e semn bun (și nu doar în religiile orientale; Sfântul Ignațiu a avut viziuni cu șerpi pe tot parcursul experiențelor lui mistice), dar asta nu înseamnă că șerpii din vis par mai puțin reali sau că nu mă sperie. Mă trezesc lac de transpirație. Mai rău de-atât, mintea îmi joacă feste chiar și când sunt trează, pentru că mă târăște într-o stare de panică pe care n-am mai simțit-o de pe vremea anilor cu divorțul. Gândurile îmi zboară înapoi la căsnicia ratată și mă încarc din nou cu toată rușinea și furia de atunci. Ba mai rău, mă pomenesc mereu cu David în minte. Mă cert cu el în gând, sunt singură și supărată și-mi aduc aminte de fiecare lucru dureros pe care l-a făcut sau l-a spus. Plus că nu mă pot opri să nu mă gândesc la toată fericirea pe care am trăit-o împreună, la delirul din vremurile noastre bune. Abia mă pot stăpâni să nu sar din pat și să-l sun din India în toiul nopții, doar ca să – nu știu ca să ce –, probabil doar ca să închid imediat telefonul. Sau să-l implor să mă iubească din nou. Sau să-i țin o predică groaznică despre toate defectele lui de caracter.

De ce îmi revin în minte toate chestiile astea acum?

Știu ce mi-ar spune oricare dintre veteranii ashramului. Mi-ar spune că tot ce mi se întâmplă e cât se poate de normal, că trecem cu toții prin asta, că meditația intensă are darul de a scoate totul la lumină, că așa se purifică mintea de toate resturile demonilor din ea... Dar eu sunt într-o pasă atât de emoțională, că nu mai suport, și în momentele astea n-am nici cel mai mic chef de teorii hipote. Mulțumesc, știu și eu că iese totul la lumină. Și voma tot la lumină iese.

Din fericire, reușesc cumva să adorm din nou. Visez altceva. Fără șerpi, de data asta. Dar în vis apare un câine vagabond furios, care aleargă după mine și-mi spune: „Am să te omor. Am să te omor și am să te mănânc!”

Mă trezesc din nou țipând și tremurând toată. Nu vreau să-mi deranjez colegele de cameră, așa că mă ascund în baie. Baia, mereu baia! Doamne, sunt iar în toiul nopții într-o baie și-mi plâng singură de milă. Of, m-am săturat până peste cap de lumea asta ostilă și de băile ei oribile!

Când nu mă pot opri din plâns, de obicei merg și-mi aduc o agendă și un pix (ultimul refugiu al ticăloasei) și mă așez înapoi pe jos, lângă toaletă. Deschid agenda la o pagină goală și mângălesc acolo deja familiarul strigăt disperat: „AM NEVOIE DE AJUTORUL TĂU.”

Urmărit de un prelung oftat de ușurare, în timp ce – prin intermediul propriului meu scris – prietenul meu dintotdeauna (oricine ar fi el) încearcă din nou, devotat, să mă scoată din criză:

— Sunt aici. E OK. Te iubesc. N-am să te părăsesc niciodată...

Meditația de a doua zi e un dezastru. Îmi implor disperată mintea să se dea la o parte și să mă lase să-l caut pe Dumnezeu, dar ea se holbează la mine cu o putere de neclintit și-mi spune: „N-am să te las niciodată să treci de mine.”

De fapt, sunt toată ziua atât de furioasă și plină de ură, încât mi-e frică de ce-ar putea păți cei cu care mă întâlnesc. Mă răstesc la o biată nemțoaică pentru că nu vorbește bine engleză și nici nu înțelege când îi explic cum să ajungă la bibliotecă. Îmi e atât de rușine de treaba asta, încât fug și mă ascund într-o (altă!) baie să plâng, după care mă înfurii pe mine tocmai pentru că plâng și-mi aduc aminte sfatul primit de la guru – să nu cedăm nervos, pentru că asta devine extrem de ușor un obicei... dar ce știe ea despre asta? Ea e iluminată. Nu mă poate ajuta. Nu mă înțelege.

Nu vreau să vorbească nimeni cu mine. Acum nu sunt în stare să suport pe nimeni. Un timp reușesc să-l evit chiar și pe Richard din Texas, dar în final mă dibuie la cină și se așază, vitejește, sub norul negru al urii mele de sine.

— Ce te-a întors pe dos? mă întreabă el tărăgănat, ca de obicei, cu o scobitoare care-i atârână din gură.

— Nu întreba, îi răspund, dar încep imediat să-i turui totul în amănunt, după care conchid: Și cel mai rău e că nu mă pot opri să mă gândesc încontinuu la David. Credeam că mi-a trecut, dar acum îmi revin toate în minte.

— Mai dă-ți șase luni, o să te simți mai bine.

— Mi-am dat deja douăsprezece, Richard.

— Atunci mai dă-ți șase. Dă-ți câte șase luni până-ți trece. Chestiile astea durează.

Expir înflăcărată pe nas, ca un taur.

— Măi Provizii, reia Richard, ascultă aici la mine. Într-o zi ai să-ți aduci aminte de perioada asta ca de una de doliu. Ai să vezi că jeleai și că erai distrusă, dar că viața ta se schimba în momentele alea și că te aflai în cel mai potrivit loc din lume pentru așa ceva – un loc frumos, un loc de rugăciune, învăluit de harul divin. Oferă-ți ție perioada asta, minut cu minut. Cât timp ești în India, lasă lucrurile să se rezolve de la sine.

— Dar eu chiar l-am iubit.

— Mare brânză. Te-ai îndrăgostit. Nu-ntelegi ce s-a-ntâmplat? Tipu' ăsta a atins ceva în inima ta, mai adânc decât îți închipuiai tu că se poate, te-ai fript, fătuco. Dragostea aia pe care ai simțit-o atunci a fost doar începutul. Abia i-ai prins gustul. Ce-ai pățit tu e doar o chestie dureroasă, dar limitată. Ai răbdare și-ai să vezi că poți să iubești mult mai mult de-atât. La naiba, măi Provizii, tu ai puterea să ajungi într-o zi să iubești lumea întreagă. Asta-i destinul tău. Nu râde.

— Nu râd. (De fapt plângeam.) Și te rog să nu râzi nici tu de mine la chestia asta care urmează, dar cred că-mi vine așa de greu să-l uit pentru că am crezut cu adevărat că David e sufletul meu pereche.

— Poate chiar așa o fi. Problema ta e că nu înțelegeți ce înseamnă asta. Lumea crede că sufletul pereche e cineva cu care te potrivești la fix, toți își doresc să fie așa. Dar sufletul pereche e o oglindă, e ăla care-ți arată toate chestiile care te trag înapoi, ăla care-ți atrage atenția asupra ta însăși, ca tu să-ți poți schimba viața. Probabil că un suflet pereche adevărat e cea mai importantă persoană pe care ți-e dat s-o întâlnești în viață, pentru că-ți dărmă toate prejudecățile și te obligă să te trezești. Da' când e vorba să trăiești toată viața cu respectivul...? Nț. Prea dureros. Sufletele astea pereche ne apar în viață tocmai pentru ca noi să putem descoperi alte fețe ale propriei noastre persoane. După care pleacă. Și-i mulțumesc lui Dumnezeu că se-ntâmplă așa. Problema ta e că nu poți să te desprinzi de treaba asta. Gata, măi Provizii. Scopul lui David a fost să te scuture din amorțeală, să te scoată din căsnicia din care trebuia să ieși, să-ți ciufulească nițel orgoliul, să-ți arate care-ți sunt limitările și viciile, să-ți rupă inima ca să intre lumină înăuntru, să te facă să ajungi atât de disperată și fără control, încât să fii obligată să-ți schimbi viața, după care să-ți facă cunoștință cu maestrul tău spiritual și s-o șteargă. Asta a fost treaba lui, pe care și-a făcut-o perfect, da acu' – gata! Problema e că tu nu poți să accepți că a durat atât de puțin. Ești ca un cățel la groapa de gunoi – lingi întruna o conservă goală și sperii să te sature. Și dacă n-ai grijă, conserva aia o să ți se înfigă în bot și n-are să fie deloc bine de tine. Așa că las-o baltă.

— Dar îl iubesc.

— Foarte bine, iubește-l.

— Dar mi-e dor de el.

— Foarte bine, să-ți fie. Transmite-i dragoste și lumină de fiecare dată când te gândești la el, după care, gata! Ți-e frică să dai drumul ultimelor bucățele din David, pentru că dac-ai face-o ai rămâne singură, și Liz Gilbert e moartă de frică dacă se gândește la ce-o să i se întâmple dacă rămâne singură. Da' iote ce tre'be să-ți intre în cap, măi Provizii: dac-ai goli tot spațiu' din capu' tău pe care-l ocupă obsesia ta cu tipu' ăsta, ai avea acolo un gol, un loc deschis – o ușă. Și ghici ce-ar face universul cu ușa aia? Ar intra pe ea – Dumnezeu ar intra – și te-ar umple cu mai multă dragoste decât ai visat vreodată. Așa că nu-l mai folosi pe David ca să blochezi ușa aia. Gata.

— Dar aș vrea ca eu și David să...

Mă întrerupe:

— Vezi, asta-i problema ta. Vrei prea multe, fătuică. Ar trebui să vrei mai puține și să faci mai multe, nu să aștepti totul plocon de la Moș Crăciun.

Replica asta mă face să râd după o zi întreagă de plâns. Îl întreb:

— Și cât mai am de așteptat până să-mi treacă toată durerea asta?

— Adică vrei o dată exactă?

— Da.

— Vrei s-o încercuiești în calendar?

— Da.

— Hai să-ți zic ceva, măi Provizii – ai o mare problemă: vrei să fii tot timpul călare pe situație.

Iau foc. Călare pe situație? EU? Îmi vine chiar să-l plesnesc pe Richard pentru așa o insultă. După care, din străfundurile furiei mele de om ofensat, răsare adevărul. Adevărul cât se poate de evident, de imediat și de ridicol.

Are perfectă dreptate.

— Ai perfectă dreptate, îi spun.

— Știu că am, drăguță. Uite, tu ești o fată puternică și te-ai obișnuit să obții tot ce-ți dorești în viață, dar te-ai blocat pentru că în ultimul timp n-ai mai obținut nimic din ce ți-ai dorit de la relațiile pe care le-ai avut. Soțul tău nu s-a comportat așa cum ai fi vrut tu și nici David n-a făcut-o. De data asta nu ți-a mai mers. Nimic nu-i seacă mai tare la inimă pe ăștia ca tine decât să nu le mai iasă fix cum vor ei.

— Cum adică „ăștia ca mine”?

— ăștia care vor să controleze ei tot, măi Provizii. Hai, nu pot să cred că nu ți-a mai spus nimeni până-acum că așa faci...

(Păi... mi s-a mai spus. Dar chestia cu divorțul e că atunci când treci prin așa ceva ajungi să nu mai asculți nimic din răutățile pe care ți le spune ăla de care divorțezi.)

Așa că fac un efort și recunosc:

— OK, probabil că ai dreptate. Poate chiar am o problemă și vreau să controlez totul.

Doar că e foarte ciudat că ți-ai dat seama. Pentru că în cazul meu nu cred că sare în ochi. Adică pun pariu că cei mai mulți nu-și dau seama de asta dacă nu mă cunosc de ceva timp.

Richard din Texas râde cu atâta poftă, că aproape rămâne fără scobitoare.

— Nu-și dau seama? Drăguță, și Ray Charles ar putea să vadă asta la tine!

— OK, cred că am terminat deja conversația, mulțumesc.

— Trebuie să înveți să lași lucrurile să curgă, măi Provizii. Altfel ai să te îmbolnăvești. N-ai să mai dormi bine niciodată în viața ta. Ai să te perpelești la nesfârșit, ai să te învinovățești pentru tot ce nu ți-a ieșit cum ai fi vrut. Ce nu-i în regulă cu mine? Cum de reușesc să-mi ratez toate relațiile? Cum de sunt așa un dezastru? Stai să ghicesc – exact asta ai făcut noaptea trecută, nu-i așa?

— Bine, Richard, gata, de-ajuns, răspund eu. Nu vreau să-mi mai cotrobăi prin cap.

— Atunci nu-l mai lăsa deschis, îmi spune marele meu yoghin texan.

Când aveam nouă ani, am trecut printr-o adevărată criză metafizică. Poate vi se pare că eram prea mică pentru așa ceva, dar eu am fost mereu un copil precoc. S-a întâmplat în vara dintre clasele a patra și a cincea. În iulie urma să împlinesc zece ani, și ceva din trecerea asta de la vârsta exprimată printr-o singură cifră la cea cu două mi-a declanșat o panică existențială în toată puterea cuvântului, pe care de obicei o au cei care împlinesc 50 de ani. Țin minte cum mi se părea că viața trece pe lângă mine groaznic de repede. Aveam impresia că abia cu o zi în urmă fusesem la grădiniță și nu mi se părea verosimil să împlinesc deja zece ani. În ritmul ăsta, aveam să ajung imediat adolescentă, apoi matură, apoi bătrână, apoi moartă. Și nici cei din jurul meu nu erau scutiți de îmbătrânirea accelerată. Toți urmau să moară și ei, nu peste mult timp. Părinții mei aveau să moară. Prietenii mei aveau să moară. Pisica mea avea să moară. Sora mea mai mare mai avea puțin și intra la liceu; mi se părea că abia cu câteva momente în urmă o văzusem cu ciorapi trei sferturi, intrând în clasa întâi, și acum urma să meargă la liceu? Era evident că nici ea nu mai avea mult până să moară. Ce sens mai avea totul?

Lucrul cel mai ciudat în legătură cu criza mea e că nu a avut un factor declanșator precis. Nu murise nimeni cunoscut, ca să ajung să mă gândesc la propria mea moarte, nu citisem și nici nu văzusem nimic referitor la așa ceva; nici măcar nu apucasem să citesc Pânza lui Charlotte.

Panica pe care o simțeam la zece ani nu era decât înțelegerea spontană și totală a mersului vieții către moarte, și-mi lipseau pe atunci din vocabular termenii spirituali cu ajutorul cărora aș fi putut

trece mai ușor printr-o astfel de criză. Eram protestanți; și nici măcar nu eram protestanți practicanți. Rugăciunile dinainte de masă se spuneau doar de Crăciun și de Ziua Recunoștinței, iar la biserică mergeam foarte rar. Duminica dimineața, tata prefera să rămână acasă și să-l slăvească pe Dumnezeu muncind prin grădină. Eu cântam în corul bisericii doar pentru că-mi plăcea să cânt; sora mea juca rolul îngerului din piesele de Crăciun pentru că era drăguță. Mama folosea biserica pe post de cartier general al acțiunilor de voluntariat pentru comunitate pe care le organiza. Dar nici măcar la biserică nu-mi amintesc să se fi vorbit prea mult despre Dumnezeu. Trebuie ținut cont că toate astea se petreceau în New England, și cuvântul Dumnezeu are darul de a-i neliniști pe yankei.

Eram copleșită de neputință. Aș fi vrut să pot apăsa pe o imensă frână a universului, cum văzusem că existau în metrourele newyorkeze când fusesem în excursie. Voiam să cer o pauză, să-i pot ruga pe toți să se oprească până când mi-aș fi dat eu seama ce se petrece. Presupun și că nevoia asta de a forța întreaga lume să se oprească pentru ca eu să mă pot dumiri a fost începutul atitudinii mele de „călăreață pe situație”, cum o numește dragul de Richard din Texas. Normal că toate eforturile și gândurile mele de atunci n-au dus la nici un rezultat. Cu cât eram mai atentă la trecerea timpului, cu atât el trecea mai repede, și vara aia s-a terminat atât de rapid, de parcă nici n-ar fi fost. Îmi amintesc cum îmi spuneam la sfârșitul fiecărei zile „S-a mai dus una” și îmi dădeau lacrimile.

Am un prieten din liceu care lucrează cu persoane cu handicap mental; îmi spune că pacienții autiști pe care-i are în grijă au o capacitate aproape dureroasă de a realiza trecerea timpului, de parcă le-ar lipsi filtrul care ne ajută pe noi, ceilalți, să uităm că suntem muritori și să ne vedem pur și simplu de viață. Unul dintre ei îl întreabă în fiecare dimineață pe Rob ce dată e, și seara îl întreabă din nou: „Rob, când va mai fi 4 februarie?” înainte ca Rob să apuce să-i răspundă, omul dă din cap cu amărăciune și adaugă: „Știu, știu, lasă... abia anul viitor, nu-i așa?”

Știu mult prea bine cum e să simți așa. Cunosc dorința neputincioasă de a amâna sfârșitul încă unei zile de 4 februarie. Tristețea care însoțește o astfel de dorință e una dintre marile pietre de încercare ale omenirii. Din câte știm până acum, suntem singura specie de pe planetă căreia i s-a dat darul – sau poate blestemul – conștiinței proprii mortalități. Toate ființele mor până la urmă; doar că noi suntem norocoșii care se pot gândi zilnic la lucrul ăsta. Cum te poți descurca știind asta? Eu la nouă ani nu puteam decât să plâng de fiecare dată când îmi aduceam aminte. Cu anii, hipersensibilitatea mea față de trecerea implacabilă a timpului a ajuns să mă facă să-mi doresc să simt viața la maximum. Dacă tot îmi era sortit un popas atât de scurt pe pământ, voiam să fac tot posibilul să experimentez cât mai multe lucruri în prezent. De unde și explicația pentru toate călătoriile mele, toate iubirile mele, toată ambiția mea și toate pasteles pe care le-am mâncat. Catherine avea un prieten care trăia cu impresia că sora mea are două sau chiar trei surori mai mici, pentru că auzea mereu tot felul de povești despre sora din Africa, sora care lucra la o fermă din Wyoming, sora care lucra într-un bar din New York, sora care scria o carte, sora care se căsătorea – doar nu erau toate una și aceeași persoană! Într-adevăr, dacă m-aș fi putut împărți în mai multe Liz Gilbert, cu siguranță aș fi făcut-o, ca să mă asigur că nu pierd nici un moment din viață. Dar ce tot spun? Eu chiar m-am împărțit în mai multe Liz Gilbert, care s-au prăbușit toate de suprasolicitare pe podeaua unei băi, într-o noapte, în preajma vârstei de treizeci de ani.

Trebuie să spun că sunt perfect conștientă de faptul că nu toată lumea trece prin astfel de crize metafizice. Unii oameni sunt predispuși la anxietate pe tema morții, alții au o atitudine mai relaxată în fața ei. Sigur că există și o grămadă de apatici pe lume, dar mai există și unii care acceptă cu eleganță modul de lucru al universului și care chiar nu par a fi tulburați de paradoxurile și nedreptățile lui. Am o prietenă a cărei bunică îi spunea mereu: „Pe lumea asta nu există nici o problemă care să nu se poată rezolva cu o baie fierbinte, un pahar cu whisky și o

carte de rugăciuni.” Lucrul ăsta e cu siguranță valabil pentru unii oameni. Pentru alții, e nevoie de măsuri mai drastice.

Și acum chiar am să vă povestesc despre prietenul meu fermierul irlandez – la prima vedere, o persoană pe care nu te-ai aștepta s-o găsești într-un ashram indian. Dar Sean e unul dintre oamenii care, ca și mine, s-au născut cu dor de ducă și cu dorința nebunească și de nestăvilit de a înțelege mecanismele existenței. Se pare că în biserița din Cork County nu a reușit să găsească vreun răspuns, așa că prin anii '80 a plecat de la fermă într-o călătorie prin India, în căutarea liniștii interioare pe care spera s-o atingă practicând yoga. S-a întors la ferma din Irlanda după câțiva ani. Era împreună cu tatăl lui – fermier de-o viață și om taciturn – în bucătăria vechii lor case de piatră, și Sean povestea despre descoperirile pe care le făcuse în materie de spiritualitate în exotical Orient. Tatăl lui l-a ascultat cu un oarecare interes, în timp ce privea focul din vatră și își fuma pipa. N-a scos nici un cuvânt până când Sean a spus:

— Tată, chestia asta cu meditația este extraordinar de importantă ca să ajungi la liniștea interioară. Poate să-ți salveze viața. Te învață cum să-ți calmezi mintea.

Moment în care tatăl lui s-a întors către el și i-a spus binevoitor:

— Eu am deja mintea calmă, băiete.

Dar eu nu o am așa. Și nici Sean nu o are. Mulți dintre noi nu o au. Mulți dintre noi se uită la foc și nu văd acolo decât iadul. Eu sunt nevoită să depun efort pentru a învăța ceea ce se pare că tatăl lui Sean știe din naștere – adică (așa cum scria odată Walt Whitman) cum să „stai deoparte de marasm și de tumult... amuzat, împăcat, milostiv, trândav, una cu tine însuși... și înăuntrul, și în afara jocului, privind și minunându-te de toate”. Dar în loc să fiu amuzată, nu reușesc să fiu decât neliniștită. În loc să privesc, mă amestec mereu și încerc să schimb mersul lumii. În timpul rugăciunii de ieri, i-am spus lui Dumnezeu: „Uite, înțeleg că o viață lipsită de îndoieli nu merită trăită, dar crezi că voi putea vreodată măcar să mănânc un prânz fără să am mii de îndoieli în legătură cu asta?”

În tradiția budistă există o povestire despre momentele care au urmat iluminării lui Buda. Când, după 39 de zile petrecute în meditație, vâlul iluziei a căzut în cele din urmă și adevărata natură a universului i s-a revelat marelui maestru, se povestește că Buda a deschis ochii și a spus: „Lucrul ăsta nu poate fi explicat nimănui.” După care s-a răzgândit, a hotărât să colinde lumea și să încerce să predea câtorva adepți practica meditației. Știa că vor fi extrem de puțini cei care aveau să folosească sau măcar să se intereseze de învățăturile lui. Cei mai mulți dintre oameni, spunea el, au ochii atât de bine acoperiți de praful iluziei, încât nu vor ajunge niciodată să vadă adevărul, indiferent cine ar încerca să-i ajute. Alți câțiva (poate unii ca tatăl lui Sean) au din naștere puterea de a vedea adevărul și de a ajunge la pacea interioară, așa că nu mai au nevoie de ajutor sau învățătură. Dar mai sunt și cei ai căror ochi sunt doar parțial acoperiți de praf, și care, cu ajutorul maestrului potrivit, ar putea fi învățați să vadă cândva mai limpede adevărul. Buda a decis să devină învățător în folosul acelei minorități – „pentru cei cu praf puțin”.

Sper din toată inima să mă număr și eu printre cei cu nivel scăzut de praf în ochi, dar nu sunt sigură că e așa. Știu doar că ceva m-a împins să caut pacea interioară prin metode care ar putea să i se pară drastice unui om obișnuit. (De exemplu, când i-am spus unui prieten din New York că am de gând să plec în India ca să-l caut pe Dumnezeu și să locuiesc într-un ashram, el a oftat și mi-a mărturisit: „Of, o parte din mine își dorește foarte tare să facă așa ceva... Dar eu n-am nici cel mai mic chef”.) Și totuși mă îndoiesc că așa avea de ales. Ani întregi am încercat frenetic, în mii de feluri, să-mi aflu mulțumirea, ca până la urmă să-mi dau seama că toate reușitele și câștigurile mele n-au făcut decât să mă doboare. Dacă te încapățânezi să alergi de nebun după viață, în cele din urmă nu vei ajunge decât să mori. Dacă vei urmări timpul ca pe un hoț, timpul va ajunge să se poarte cu tine hoțeste; va fi mereu cu un pas sau cu un continent întreg

Înainte de ea, își va schimba numele și își va vopsi părul doar ca să te păcălească, va fugi pe ușa din spate a vreunui motel exact când tu vei da buzna la recepție, fluturând mandatul de percheziție, și va lăsa în urma lui doar un muc fumegând de țigară într-o scrumieră, ca să-ți facă în ciudă. Tu ești cel care trebuie să se oprească la un moment dat, pentru că timpul cu siguranță n-o va face. Va trebui să recunoști că nu-l poți prinde din urmă. Că nici nu trebuie să-l prinzi. Așa cum îmi spune mereu Richard, până la urmă trebuie să-l lași în pace și să te oprești. Trebuie să lași pacea interioară să vină ea la tine.

Lăsatul ăsta în pace e o chestie groaznic de grea pentru toți cei care credem că pământul se învâрте doar pentru că ne are pe noi pe post de buric și că s-ar opri dacă l-am scăpa din priviri măcar o secundă. Dar încearcă să-l scapi măcar o secundă din priviri, măi Provizii. Asta e mesajul pe care-l tot primesc. Oprește-te, liniștește-te un timp și nu mai încerca să te amesteci. Vezi ce se întâmplă după. Păsările nu vor cădea toate din cer în momentul ăla. Copacii nu se vor usca, râurile nu se vor înroși de sânge. Viața va continua. Chiar și oficiile poștale din Italia vor continua să funcționeze târâș-grăpiș, văzându-și de treabă și fără tine – de ce ești atât de convinsă că încercarea de a controla în fiecare clipă tot ce ți se întâmplă e un lucru esențial? De ce nu lași totul să curgă de la sine?

Aud argumentele astea mereu și încep să-mi placă. Cred în ele, din punct de vedere intelectual. Chiar cred. Apoi încep să mă întreb – cu toată dorința care mă sfâșie, cu toată fervoarea mea la cote maxime și cu îngrozitoarea mea natură mereu flămândă –, atunci unde să-mi canalizez toată energia?

Primesc răspuns și la întrebarea asta:

Caută-l pe Dumnezeu, îmi spune guru. Caută-l pe Dumnezeu așa cum un om cu capul în flăcări caută apa.

La meditația din dimineața următoare mi-au reapărut toate gândurile pline de ură și de sarcasm. Încep să le consider niște negustori enervanți care-și vând marfa prin telefon și care mă sună mereu, în cele mai nepotrivite momente. Mă îngrijorează ideea că aș putea să descopăr în timpul meditației că până la urmă mintea mea nu e atât de interesantă cum credeam eu. De fapt, mă gândesc doar la câteva lucruri, problema e că mă gândesc mereu la ele. Cred că cea mai potrivită definiție pentru comportamentul meu e că îmi fac gânduri negre: în legătură cu divorțul, în legătură cu toată amărăciunea din timpul căsniciei, în legătură cu toate greșelile pe care le-am făcut și cu toate greșelile pe care le-a făcut soțul meu; după care (și de aici nu mai există cale de întoarcere), încep să-mi fac gânduri negre în legătură cu David...

Lucru care, sinceră să fiu, începe să devină jenant. Adică să fim serioși, mă aflu într-un loc de studiu sacru din mijlocul Indiei și tot ce sunt în stare să fac e să mă gândesc la fostul meu iubit? Ce-i cu mine? Am rămas în clasa a opta?

Dar îmi amintesc de o poveste auzită cândva de la Deborah, prietena mea psiholog. Prin anii '80, oficialii primăriei din Philadelphia au rugat-o să ofere voluntar consiliere psihologică membrilor unui grup de refugiați politic din Cambodgia, care veniseră de curând în oraș. Deborah e un psiholog excepțional, dar s-a simțit complet intimidată în fața unei astfel de situații. Cambodgienii suferiseră tot ce poate fi mai rău pe lumea asta – genocid, viol, tortură, înfometare, își văzuseră rudele ucise sub ochii lor, petrecuseră ani întregi în tabere de refugiați și înfruntaseră pericolele unei evadări în barcă și ale unei călătorii către Occident, pe parcursul căreia oamenii care mureau erau aruncați la rechini. Ce ajutor ar fi putut să le ofere Deborah acelor oameni? Cum ar fi putut să le înțeleagă ea suferințele?

— Dar ai idee, mi-a spus, despre ce voiau să discute toți oamenii ăia la ședințele de terapie?

Discuțiile se desfășurau cam așa: Când locuiam în tabăra de refugiați, am întâlnit un băiat și ne-am îndrăgostit. Am crezut că mă iubește cu adevărat, dar când am plecat am ajuns în bărci diferite, și el s-a cuplat până la urmă cu verișoara mea. Acum s-a căsătorit cu ea, dar spune că tot pe mine mă iubește și mă tot sună, și eu știu că ar trebui să-i spun să mă lase în pace, dar încă îl iubesc și mă gândesc tot timpul la el. Și nu știu ce să mai fac...

Așa suntem făcuți. Luați colectiv, ca specie, asta ne e fondul emoțional. Am întâlnit cândva o doamnă în vârstă, avea aproape o sută de ani, care mi-a spus: „Oamenii s-au luptat dintotdeauna doar pentru a răspunde la două întrebări simple: Cât de mult mă iubești? și Care-i șeful?” Toate celelalte lucruri se pot rezolva într-un fel sau altul. Dar nu avem scăpare când vine vorba de dragoste și de putere, ne pierdem și ajungem la război, la jale și la suferință. Și din păcate (sau poate în mod evident) cele două lucruri sunt exact demonii pe care trebuie să-i înfrunt în ashram. Când îmi contemplu mintea în liniște, singurele chestiuni care ies la suprafață să mă tulbure sunt dorul și nevoia de control. Și tulburarea asta mă împiedică să evoluez.

După vreo oră de astfel de gânduri negre, în dimineața asta am încercat din nou să meditez, concentrându-mă pe o nouă idee: compasiunea. Mi-am rugat inima să-mi umple sufletul cu o perspectivă mai generoasă asupra felului în care îmi funcționează mintea. Adică în loc să mă gândesc că sunt o ratată, oare n-aș putea să accept că sunt doar un om, și încă unul normal? Ca de obicei, mi-au apărut în cap tot felul de gânduri – OK, asta e – după care am început să trec prin toate emoțiile care le însoțesc. Am început să mă simt frustrată și să mă judec aspru, eram furioasă și singură. Dar apoi, de undeva, din cele mai îndepărtate peșteri ale inimii mele, s-a ridicat ceva ca un vuiet, care mi-a spus: „Nu am să te judec pentru gândurile astea.”

Mintea mea încerca să protesteze, spunea: „Mda, tot o ratată rămâi și o păguboasă, n-ai să reușești niciodată nimic...”

Dar, dintr-odată, din pieptul meu parcă a ieșit un răget de leu, a cărui forță a acoperit tot zgomotul făcut de minte. Am simțit înăuntrul meu o voce cum nu mai auzisem niciodată. Era atât de a mea, de veche și de puternică, încât mi-am dus palma la gură, temându-mă că, dacă aș fi deschis gura și sunetul ar fi ieșit afară, toate clădirile de acolo și până la Detroit s-ar fi cutremurat din temelii.

Îmi urla următorul lucru:

N-AI IDEE CÂT DE PUTERNICĂ E DRAGOSTEA MEA!

Zumzetul gândurilor negative din capul meu s-a risipit în vântul stârnit de răgetul interior ca niște păsări, iepuri și antilope care s-ar retrage în goană, înspăimântate. A urmat tăcerea. O tăcere intensă, vibrantă și uimită. Leul din savana imensă a inimii mele își privea cu satisfacție regatul în care totul era liniștit. S-a lins pe botul enorm, și-a închis ochii aurii și a adormit din nou.

Și în tăcerea regală care se așternuse, am început în sfârșit să meditez la (și împreună cu) Dumnezeu.

Richard din Texas are niște apucături amuzante. De câte ori ne întâlnim prin ashram și citește pe fața mea că mintea îmi e departe, mă întreabă:

— Ce mai face David?

— Vezi-ți de treaba ta, domnule, îi răspund mereu. Habar n-ai la ce mă gândesc eu.

Sigur că are dreptate de fiecare dată.

Alt obicei de-al lui e să mă aștepte când ies din sala de meditație, pentru că-i place să vadă cât de jumulită și de șifonată arăt când mă târăsc afară de-acolo. De parcă m-aș fi luptat cu crocodili și cu fantome în același timp. Îmi spune că n-a mai întâlnit pe nimeni care să se lupte atât de înverșunat cu sine însuși. Nu știu cât de adevărată e chestia asta, fapt e că ce mi se întâmplă în sala întunecoasă de meditație e ceva extrem de intens. Lucrurile cele mai crâncene se

întâmplă atunci când îmi depășesc ultimele rezerve de frică și dau voie unei veritabile turbine de energie să se dezlănțuie asupra coloanei mele vertebrale. Mă amuză acum convingerea mea de odinioară că kundalini shakti n-ar fi fost decât un mit. Când toată energia aia se dezlănțuie în mine, parcă aş avea înăuntru un motor diesel ținut la turație mică, și tot ce mi se cere e următorul lucru: Ești amabilă să te întorci pe dos, așa încât plămânii și inima și intestinele să-ți fie afară și să facă loc înăuntru întregului univers? Și, te rog, poți face la fel și cu emoțiile tale? În spațiul ăsta vibrant, timpul devine relativ și mă simt dusă – amorțită, abulică și uimită – în tot felul de lumi, în vreme ce mă încearcă tot felul de senzații: frig, căldură, ură, dorință, frică... Atunci când se termină, abia mă pot ridica în picioare și bâjbâi afară, la lumină, într-un hal fără hal – turbată de foame, disperată de sete, mai excitată ca un marinar abia debarcat. De obicei Richard mă așteaptă acolo, gata să izbucnească în râs. De câte ori îmi vede fața descompusă și stoarsă, mă tachinează cu aceeași replică:

— Ce zici, măi Provizii? Ai să fii vreodată bună de ceva?

Dar după meditația din dimineața asta, în care am auzit răgetul leului care-mi spunea N-AI IDEE CÂT DE PUTERNICĂ E DRAGOSTEA MEA, am ieșit din grota de meditație ca o regină războinică. Richard nici n-a mai apucat să mă întrebe dacă o să fiu vreodată bună de ceva; l-am privit drept în ochi și i-am spus:

— Deja sunt, domnule.

— Uită-te la tine! mi-a spus Richard. Asta merită sărbătorit. Hai, fătuco, te duc în oraș și-ți fac cînste cu un Thumbs-Up.

Thumbs-Up e o băutură răcoritoare indiană, ceva gen Coca-Cola, dar de vreo nouă ori mai dulce și cu doză triplă de cofeină. Cred că s-ar putea să conțină și niscai metamfetamine. Mă face să văd dublu. Richard și cu mine ieșim în oraș de câteva ori pe săptămână, și atunci împărțim o sticlă mică de Thumbs-Up – o experiență de-a dreptul violentă după toată puritatea mâncărilor vegetariene din ashram –, atenți să nu atingem cu buzele gura sticlei. Richard are o regulă foarte sănătoasă pentru călătoriile în India: „Nu atinge nimic, atinge-te doar pe tine.” (Da, și ăsta a fost un posibil titlu pentru cartea mea.)

În oraș avem câteva locuri preferate: ne oprim mereu la templu, îl salutăm pe domnul Panicar, croitorul, care dă mâna cu noi și ne spune de fiecare dată: „Felicitări să vă cunosc!” Ne uităm la vacile care se plimbă în voie, fericite de statutul lor de animale sacre (când le văd cum se tolănesc în mijlocul drumului doar ca să accentueze faptul că sunt sfinte, chiar cred că abuzează de privilegiul ăsta), și ne uităm la câinii care se scarpină cu un aer mirat, de parcă s-ar întreba cum naiba au ajuns acolo. Privim femeile desculțe care muncesc la întreținerea drumurilor; sparg pietre sub un soare dogoritor și ridică în aer niște ciocane enorme. Au o frumusețe stranie, îmbrăcate cum sunt în sariuri de culori aprinse, împodobite cu brățări și coliere. Ne aruncă zâmbete largi pe care n-apuc să le înțeleg – cum pot fi fericite când trebuie să facă o muncă atât de grea și în niște condiții atât de vitrege? Cum de nu cad toate leșinate, cum de nu mor după un sfert de oră de lovit cu barosul în căldura asta insuportabilă? Îl întreb pe domnul Panicar, croitorul, care îmi răspunde că așa sunt sătenii, că în colțul ăsta de lume oamenii se nasc pentru astfel de munci fizice, că asta e tot ce știu ei să facă. Și mai adaugă, dezinvolt:

— Pe-aici nici nu apucăm să trăim prea mult.

Ce-i drept, e un sat sărac, dar după standardele indiene e departe de a fi un caz disperat; prezența (și dărnicia) ashramului, dublată de existența unei brume de valută occidentală care circulă în zonă face ca situația să fie semnificativ diferită. Nu că ai găsi mare lucru de cumpărat, deși Richard și cu mine batem mereu magazinele cu mărgelile și statuete. Mai sunt și niște tipi din Kashmir – negustori extrem de abili –, care încearcă mereu să ne paseze marfa lor. Unul chiar a

venit azi după mine, să întrebe dacă doamna n-ar dori cumva să cumpere un superb covor din Kashmir pentru casa dumneaei.

Chestie care l-a făcut pe Richard să râdă. Printre numeroasele motive de amuzament pe care i le ofer, e și faptul că n-am casă.

— Nu te mai osteni degeaba, frate. Fătuca asta n-are nici măcar o podea pe care să pună covorul.

Fără să-și piardă din avânt, negustorul din Kashmir a continuat:

— Dar poate doamnei i-ar plăcea să atârne covorul pe un perete.

— Vezi tu, a adăugat Richard, asta-i chestia: zilele-astea n-are în stoc nici pereți.

— Dar am o inimă curajoasă! m-am înfoiat eu în propria-mi apărare.

— Și multe alte calități indiscutabile, a mai spus Richard, făcându-mi astfel pentru prima dată un compliment.

Meditația nu e cel mai mare obstacol pe care trebuie să-l depășesc în ashram. Sigur, meditația e dificilă, dar nu mă omoară. Există aici ceva care e încă și mai greu de făcut. Ceea ce mă omoară cu adevărat e activitatea de după meditația zilnică de dimineață, care se întâmplă înainte de micul dejun. (Doamne, dar lungi mai sunt diminețile astea!) Trebuie să cântăm un imn numit Gurugita. Richard îi spune Gita. Am mare bătaie de cap cu Gita asta. Nu-mi place deloc, niciodată nu mi-a plăcut, încă de prima dată când am auzit-o cântată în ashramul din New York. Toate celelalte cânturi și imnuri yoghine îmi plac foarte mult, dar Gurugita mi se pare prea lungă, monotonă, gălăgioasă și nesuferită. Sigur că asta e doar părerea mea, altora chiar le place – deși nu reușesc nicicum să-mi dau seama de ce.

Gurugita are 182 de strofe, de-ți vine să urli (și de cele mai multe ori îmi și vine), și fiecare dintre ele e într-o sanscrită imposibilă. Cu tot cu cântul de deschidere și cu corul de încheiere, îndeplinirea întregului ritual durează cam o oră și jumătate. Rețineți, asta se întâmplă înainte de micul dejun, după ora de meditație și după primul imn de dimineață, care ține și el vreo douăzeci de minute. Practic, Gurugita e motivul pentru care trebuie să ne trezim la ora trei.

Nu-mi place melodia, nu-mi plac nici versurile. De câte ori spun asta cuiva din ashram, mi se răspunde: „Vai, dar e un cântec sacru!” O fi... Și Cartea lui Iov e sacră, dar asta nu înseamnă că trebuie s-o citesc cu voce tare înainte de masă, în fiecare zi.

Într-adevăr, Gurugita vine dintr-o tradiție spirituală impresionantă; e de fapt un fragment dintr-o scriere yoghină antică numită Skanda Purana, din care cea mai mare parte s-a pierdut; și din ce a mai rămas s-au făcut foarte puține traduceri din sanscrită. Ca multe alte scrieri yoghine, a fost concepută sub forma unor dialoguri în genul celor socratice. Conversația are loc între zeița Parvati și atotputernicul, atotcuprinzătorul zeu Shiva. Parvati și Shiva sunt reprezentările divine ale creativității (principiul feminin) și conștiinței (principiul masculin). Ea este energia care a creat universul; el este înțelepciunea amorfă. Orice își imaginează Shiva e adus la viață de Parvati. El visează; ea materializează. Dansul și unirea lor (yoga lor) sunt în același timp cauza și manifestarea universului.

În Gurugita, zeița îl întreabă pe zeu care sunt secretele împlinirii în plan lumesc, iar el îi răspunde. Imnul ăsta mă enervează. Am tot sperat ca sentimentele mele față de el să se schimbe în timpul petrecut în ashram. Am crezut că dacă-l voi pune în context indian voi reuși să-l iubesc. S-a întâmplat exact invers. În cele câteva săptămâni de când am ajuns aici, simpla lipsă de simpatie pentru Gurugita s-a transformat într-o adevărată groază. Am început să chiulesc de la ea și să-mi petrec dimineața făcând lucruri cu mult mai constructive pentru dezvoltarea mea spirituală, cum ar fi să scriu în jurnal, să fac duș sau s-o sun pe sora mea în Pennsylvania ca să aflu ce-mi mai fac nepoții.

Richard din Texas mă taxează mereu dacă vede că lipsesc. Îmi spune:

— Am observat că ai lipsit de la Gita din dimineața asta.

— Comunic în alte feluri cu Dumnezeu, îi răspund eu.

— Cum? Dormind până târziu, nu-i așa? continuă el.

Dar când încerc să mă duc la Gurugita nu reușesc decât să devin agitată. La modul fizic. Nu simt că imnul m-ar învălui, simt mai degrabă că mă târăște după el. Mă face să transpir. Lucru ciudat, pentru că mă număr printre oamenii mereu „reci” și pentru că, în zona unde ne aflăm, diminețile de ianuarie sunt friguroase. Pe tot parcursul ritualului, ceilalți stau înfodoliți în păături de lână și căciuli, doar eu simt cum mă scurg în timp ce imnul abia se târâie, aproape că fac spume, sunt ca un cal de fermă după o zi de muncă grea. Când ies din templu după Gurugita, transpirația mi se transformă în aburi care se ridică oribili, verzi și dezgustători, în aerul rece al dimineții. Dar reacția mea fizică nici măcar nu se compară cu valurile fierbinți de sentimente care mă zdruncină când încerc să cânt chestia aia. Nici măcar nu sunt în stare s-o cânt. Pot doar s-o murmur. În ciudă.

Am spus deja că are 182 de strofe?

Așa că acum câteva zile, după o ședință de cânt ultranasoală, m-am hotărât să-i cer sfatul profesorului meu preferat de aici – un călugăr cu un nume sanscrit extraordinar, a cărui traducere aproximativă e „Cel Care Sălășluiește în Inima Domnului Care Sălășluiește în Propria Lui Inimă”. Călugărul are în jur de 60 de ani, e american, inteligent și instruit. Pe vremuri a fost profesor de teatru clasic la Universitatea New York și încă mai emană o demnitate aparte, venerabilă. Și-a depus jurământul de călugăr acum 30 de ani. Îmi place mult, pentru că vorbește pe înțelesul meu și pentru că e haios. Într-unul dintre momentele mele negre de confuzie în legătură cu David, i-am destăinuit acestui om durerea mea. M-a ascultat plin de respect, mi-a oferit cele mai pline de compasiune sfaturi cu putință, după care a spus: „Și acum îmi sărut mantia.” A ridicat un colț al robei lui de culoarea șofranului și l-a pupat zgomotos. Gândindu-mă că era vorba de vreun ritual religios cu maximă încărcătură simbolică, l-am întrebat ce semnificație avea gestul lui. Mi-a răspuns: „E ceva ce fac de fiecare dată când mi se cer sfaturi în chestiuni legate de relațiile afective. Îi mulțumesc Domnului că sunt călugăr și nu mai trebuie să trec prin așa ceva.”

Așa că știam că pot fi sinceră cu el în privința problemelor pe care le aveam cu Gurugita. Ne-am plimbat împreună într-o seară, după cină, prin grădină, i-am spus cât de nesuferită îmi era Gita și l-am întrebat dacă aş putea fi scutită de ea. A izbucnit în râs.

— Nu trebuie să mai cânti, dacă nu vrei. Cât timp ești aici, nimeni nu te va obliga vreodată să faci ceva ce nu vrei, mi-a răspuns.

— Dar ceilalți spun că e o practică spirituală extrem de importantă.

— Așa și este. Dar n-o să-ți spun vreodată că vei ajunge în iad dacă n-o urmezi. Singurul lucru pe care ți-l voi spune este că guru a fost foarte clară în această privință – Gurugita este textul esențial al yogăi pe care o practicăm noi, poate cel mai important lucru pe care-l poți face pe lângă meditație. Dacă stai în ashram, ea se așteaptă ca tu să te trezești în fiecare dimineață și să mergi la cânt.

— Nu trezitul de dimineață e problema mea...

— Atunci care e?

I-am explicat călugărului de ce ajunsese să-mi fie groază de Gurugita și cât de greu îmi era s-o suport. Mi-a răspuns:

— Vai, uită-te la tine. Chiar și când vorbești despre asta parcă te cocoșezi și-ți pierzi toată puterea.

Așa și era. Simțeam la subraț o transpirație rece și lipicioasă. L-am întrebat:

— N-aș putea folosi timpul ăla pentru alte practici? Uneori meditez foarte bine în grotă în vreme ce se cântă Gurugita.

— Of, Swamiji ar fi țipat la tine pentru asta. Te-ar fi numit hoată de energie, pentru că te folosești de munca și de concentrarea celorlalți. Uite ce e, scopul Gurugitei nu e să fie un cântecel drăguț pe care să-l cântăm împreună. Are cu totul altă funcție. E un text cu o putere inimaginabilă. E o practică adânc purificatoare. Îți arde tot balastul, toate emoțiile negative. Și dacă atunci când o cânti îți provoacă astfel de emoții puternice și de reacții fizice, cred că are un efect pozitiv asupra ta. Poate fi și dureros, dar este extrem de benefic.

— Și cum să-mi păstrez motivația să duc imnul până la sfârșit?

— Care ar fi alternativele? Să renunți de fiecare dată când dai de greu? Să te fâțâi toată viața, să te simți mizerabil și neîmplinită?

— Chiar ai spus „să te fâțâi”?

— Da. Da, așa am spus.

— Și ce să fac?

— Asta trebuie să hotărăști singură. Dar sfatul meu – dacă tot m-ai întrebat – e să continui să mergi la Gurugita dacă tot ești aici, mai ales pentru că îți trezește asemenea reacții. Dacă ceva te irită atât de tare, poți fi sigură că acel ceva funcționează. Asta face Gurugita. Îți arde egoul, te transformă toată în cenușă. Așa și trebuie să fie, Liz: intens, dificil. Are o putere mai presus de înțelegerea noastră. Îți mai rămâne doar o săptămână de stat în ashram, nu-i așa? După care ești liberă să călătorești și să te distrezi. Cântă Gurugita de încă șapte ori, și nu va mai trebui s-o cânti niciodată. Adu-ți aminte ce spune guru – fii artizanul propriei tale experiențe spirituale. Aici nu ești nici turist, nici ziarist; ești un om care caută ceva. Deci caută!

— Să înțeleg că nu primesc scutire?

— Poți să te scutești singură de câte ori vrei, Liz. Asta e frumusețea divină a unui lucrușor neînsemnat pe care-l numim liber-arbitru.

Așa că a doua zi dimineață am mers la ritual plină de avânt, dar Gurugita m-a împins în jos pe o scară de ciment cu douăzeci de trepte – sau cel puțin așa am simțit eu. În ziua următoare a fost și mai rău. M-am trezit nervoasă și, mai înainte chiar să ajung la templu, eram transpirată, fiartă și pe punctul de a exploda. Îmi repetam întruna: „E doar o oră și jumătate – poți suporta orice timp de o oră și jumătate. Pentru numele lui Dumnezeu, ai prietene care au fost în travaliu mult mai multe ore...” Și totuși, nici dacă aș fi fost bătută în cuie nu m-aș fi simțit atât de rău ca în momentele alea. Mă inundau valuri de căldură de parcă aș fi avut bufeuri, credeam că am să leșin sau am să mușc pe cineva de câtă mânie clocotea în mine.

Furia mea era uriașă. Îi cuprindea pe toți oamenii din lume, dar era mai ales îndreptată împotriva lui Swamiji – maestrul gurului meu –, care instituise ritualul Gurugita. Nu era prima mea confruntare dureroasă cu marele și acum răposatul yoghin. El mă vizitase în visul cu plaja și-mi ceruse să opresc valurile; și am simțit tot timpul că mă domină.

Swamiji fusese de neoprit pe tot parcursul vieții lui, un adevărat rug spiritual de nestins. Asemenea Sfântului Francisc de Assisi, Swamiji se născuse într-o familie bogată și toți se așteptau să preia afacerile ei. Dar pe când era doar un copil, a întâlnit un om sfânt într-un sătuc învecinat. Experiența l-a marcat în așa măsură, încât la vârsta adolescenței a plecat de acasă fără nimic altceva decât o pânză cu care să-și acopere goliciunea. A petrecut ani în șir făcând pelerinaje la toate locurile sfinte din India, în căutarea unui adevărat maestru spiritual. Se spunea despre el că întâlnise peste șaiszeci de sfinți și învățători, fără să-și găsească printre ei gurul. A suferit de foame, a străbătut pe jos țara, în Himalaya a dormit afară, pe viscol, s-a îmbolnăvit de malarie, de dizenterie – ulterior a numit anii respectivi cei mai fericiți din viața lui –, toate astea doar pentru a găsi persoana care să i-l poată arăta pe Dumnezeu. În acea perioadă, Swamiji a

devenit yoghin hatha, expert în medicina și bucătăria ayurvedică, arhitect, grădinar, muzician și spadasin (asta îmi place cel mai mult). Ajunsese deja la deplină maturitate fără să fi reușit să-și găsească un guru, când un mistic nebun și bătrân i-a spus să se întoarcă acasă, în satul în care-l întâlnise în copilărie pe înțeleptul care îi schimbase viața – și să studieze sub îndrumarea lui.

Swamiji l-a ascultat, s-a întors acasă, a devenit cel mai devotat ucenic al sfântului și sub îndrumarea maestrului a ajuns la iluminare. În final, Swamiji a ajuns el însuși guru. Cu timpul, ashramul pe care-l avea în India s-a transformat – din trei camere ale unei ferme părăsite – în grădina luxuriantă de azi. În urma unei revelații, a început să călătorească și a stârnit o adevărată revoluție a meditației la nivel mondial. În 1970 a ajuns în America, unde a uimit pe toată lumea. Oferea inițiere divină – shaktipat – câtorva sute, ba chiar mii de oameni în fiecare zi. Avea o putere de a te transforma pe care o simțai imediat. Reverendul Eugene Callender (lider respectat al mișcării pentru drepturi civile, coleg cu Martin Luther King Jr. și pastor într-o biserică baptistă din Harlem până în ziua de azi) își amintește de întâlnirea cu Swamiji din 1970, când a căzut uluit în genunchi în fața indianului, gândind: „Nu mai e cale de întoarcere... Omul ăsta știe despre toată lumea tot ce se poate ști.”

Swamiji cerea entuziasm, devotament, autocontrol. Certa mereu oamenii pentru vina de a fi jad, cuvântul hindus pentru „inert”. A adus în viețile – de multe ori rebele – ale tinerilor lui adepți occidentali conceptul antic al disciplinei și le-a impus să nu-și mai piardă timpul și energia (ale lor și ale celor din jur) cu aiurelile hipoteze lipsite de substanță. Ba își arunca bastonul după tine, ba, un minut mai târziu, te lua în brațe. Era un personaj complicat, de multe ori chiar controversat, dar realmente un om în stare să schimbe lumea. Occidentalii au astăzi acces la atâtea texte antice ale tradiției yoghine tocmai datorită faptului că Swamiji s-a implicat direct în traducerea și redescoperirea unor scrieri filosofice care căzuseră în uitare chiar și în numeroase zone ale Indiei.

Gurul meu a fost discipolul cel mai devotat al lui Swamiji. Se născuse literalmente pentru a-i fi discipol; părinții ei se număraseră printre primii adepți indieni ai maestrului. În copilărie i se întâmpla să cânte imnuri chiar și optsprezece ore pe zi, cu o ardoare neobosită. Swamiji i-a intuit potențialul și, odată ajunsă la adolescență, a făcut-o translatorul lui. A călătorit împreună cu el în toată lumea, fiind atât de atentă la ce avea guru de transmis, încât – avea să mărturisească ea mai târziu – simțea că-i vorbește chiar și cu genunchii. A devenit succesoarea lui în 1982, când încă nu împlinise 30 de ani.

Toți guru adevărați se aseamănă între ei prin faptul că se află într-o stare perpetuă de autoperfecționare. Deosebiriile dintre ei țin doar de aspectul exterior, care sunt foarte multe când vine vorba de gurul meu și de maestrul ei – ea e femeie, poliglotă, are studii superioare și e o profesionistă desăvârșită; el era uneori capricios, alteori avea aerul leonin al unui bătrân rege din sudul Indiei. Unei fete cuminți din New England, cum sunt eu, îi vine ușor să urmeze pe cineva cum e ea, cu aerul ei liniștitor – exact genul de guru pe care l-ai duce acasă, să-i cunoască pe mama și pe tata. Dar Swamiji... cu el nu știai niciodată cum stai. Încă de când m-am apucat de yoga, de când i-am văzut pentru prima oară fotografiile și am auzit poveștile care se spuneau despre el, m-am gândit: „Am să mă țin departe de personajul ăsta. E prea mare pentru mine. Mă neliniștește.”

Dar acum, că sunt în India, în ashramul care i-a fost casă, descopăr că tot ce-mi doresc e Swamiji. Tot ce simt e Swamiji. Singura persoană căreia mă adresez în timpul rugăciunii și meditației e Swamiji. Canalul de comunicare cu Swamiji e deschis în permanență. Aici sunt în atelierul lui Swamiji, care meșterește mereu la mine. Deși a murit de mult, există în el ceva extrem de real și de prezent. El e maestrul de care am nevoie când îmi e cu adevărat greu, pentru că mă pot certa cu el, îi pot arăta toate defectele și slăbiciunile mele, iar el nu face decât să-mi

râdă în nas. Râde de mine, dar mă iubește. Hohotele lui mă înfurie și mai mult, și furia mă motivează să fac ceva. Niciodată nu-l simt atât de aproape de mine ca atunci când mă lupt cu Gurugita și cu imposibilele ei versuri sanscrite. Mă cert tot timpul în gând cu Swamiji, îi trântesc chestii ca: „Ar fi cazul să faci și tu ceva pentru mine, pentru că eu fac asta pentru tine! Aștept să văd niște rezultate de-aici! Treaba asta ar face bine să mă purifice!” Ieri, când m-am uitat în cartea cu textul imnului și am văzut că ajunsesem abia la strofa 25, m-am enervat așa de rău, încât n-am mai avut stare, am început să transpir (și asta nu ca un om normal – țâșnea apa din mine de parcă aș fi fost o bucată de brânză) și m-am surprins exclamând cu voce tare: „Cred că glumiți? Câteva femei s-au întors îngrijorate către mine, așteptându-se probabil să vadă ceva demonic – eventual cum capul începe să mi se învârtă necontrolat.

Din când în când, îmi aduc aminte că a existat o vreme când locuiam la Roma și-mi petreceam diminețile mâncând prăjituri, bând cappuccino și citind ziarul.

Era chiar foarte plăcut.

Deși toate astea mi se par acum foarte departe.

Nu m-am trezit la timp azi-dimineață. Asta înseamnă că leneșa de mine a dormit până la neverosimila oră 4.15. M-am trezit abia cu câteva minute înainte să încep Gurugita, m-am hotărât cu greu să cobor din pat, mi-am dat cu apă pe față, m-am îmbrăcat și – nemulțumită, cu capsă pusă și fără nici un chef – am vrut să ies din cameră și să înfrunt beznă dinaintea zorilor... doar ca să-mi dau seama că fusesem încuiată în cameră de colega mea, care plecase devreme.

E foarte greu să reușești așa o treabă. Camera nu e mare și e practic imposibil să nu observi că în patul de alături e cineva care încă doarme.

Colega mea e o australiancă responsabilă, cu mult simț practic, mamă a cinci copii. Chiar nu-i stă în fire. Și totuși a făcut-o. Pur și simplu m-a închis în cameră.

Primul meu gând a fost: Asta chiar că e cea mai bună scuză din lume ca să lipsesc de la Gurugita. Al doilea gând n-a mai fost gând. A fost o acțiune: am sărit pe fereastră.

Mai exact, m-am strecurat afară peste grilaj, l-am apucat cu palmele transpirate și m-am pomenit atârând în beznă, la două etaje distanță de pământ. Abia în momentul ăla mi-am pus întrebarea cea mai logică în situația dată: „De ce sari pe geam?” Răspunsul a venit hotărât, de neclintit: Trebuie să ajung la Gurugita. După care mi-am dat drumul și am căzut prin întuneric, de la mai bine de patru metri, până pe aleea de ciment de dedesubt. M-am lovit în cădere de ceva care mi-a jupuit o fâșie lungă de piele de pe tibia piciorului drept, dar nu mi-a păsat. M-am ridicat și am alergat desculță până la templu, cu pulsul bubuindu-mi în urechi, am găsit un loc liber, mi-am deschis cartea de imnuri exact când ceilalți începeau să cânte și, cu sângele șiroindu-mi din picior, am început să cânt și eu Gurugita.

Respirația mi-a revenit la ritmul normal abia după câteva strofe, moment în care am fost în stare să articulez obișnuitul gând din fiecare dimineață: Nu vreau să fiu aici. Dar imediat după, l-am auzit în gând pe Swamiji izbucnind din nou în râs și spunându-mi: Ciudat, pentru că te porți exact ca cineva care vrea să fie aici.

I-am răspuns: OK, bine, ai câștigat.

Am stat acolo, sângerând și gândindu-mă că poate venise vremea să-mi schimb atitudinea față de ritualul cu pricina. Gurugita trebuia să fie un imn al dragostei pure, dar ceva mă împiedicase să-mi ofer dragostea cu toată sinceritatea. În timp ce intonam strofele, am înțeles că trebuia să identific ceva – sau pe cineva – căruia să-i pot închina imnul, ca să găsesc în interiorul meu locul în care există dragostea pură. Până să ajungem la strofa 20, aveam un destinatar: pe Nick.

Nick e nepotul meu de opt ani; pentru vârsta lui e slăbuț, sensibil, complex, deștept și cu o capacitate de înțelegere ceva de speriat. La câteva minute după ce se născuse, printre toți

bebelușii zgomotoși din jur, el era singurul care nu plângea. Doar se uita cu ochii îngrijorați și maturi ai unui adult, având aerul că mai fusese în situația aia de multe ori înainte, încât nu era foarte sigur dacă e cazul să se bucure că trebuie să treacă din nou prin așa ceva. Pentru copilul ăsta, viața nu e niciodată simplă; aude, vede și simte totul cu o intensitate aparte, și câteodată poate fi copleșit de emoție atât de repede, încât ne uimește pe toți. Îl iubesc pe băiețelul ăsta atât de mult! Aș vrea să-l pot proteja în permanență. Făcând socoteala diferenței de fus orar dintre India și Pennsylvania, am realizat că acasă era aproape ora lui de culcare. Așa că am cântat Gurugita pentru nepotul meu, ca să-l ajut să adoarmă. Câteodată îi e greu să adoarmă, din cauză că mintea lui nu poate sta locului. Așa că i-am dedicat lui fiecare cuvânt sacru al imnului pe care-l cântam. Am pus în cântec toate lucrurile despre viață pe care voiam să i le transmit într-o bună zi lui Nick. Cu fiecare vers, am încercat să-l liniștesc spunându-i că, deși uneori lumea e nedreaptă și crudă, totul va fi bine, pentru că el e un copil foarte iubit. E înconjurat de oameni care ar face orice ca să-i vină în ajutor. Și mai mult decât atât, el însuși are înțelepciune și răbdare, ascunse adânc în ființa lui, care i se vor arăta cu timpul și-l vor ajuta să înfrunte orice greutate. El e un dar de la Dumnezeu pentru noi toți. I-am spus toate astea prin intermediul străvechiului imn sanscrit și am observat destul de repede că pe obraji îmi curgeau lacrimi senine. Gurugita s-a terminat înainte să apuc să le șterg. O oră și jumătate se topise. Parcă trecuseră doar zece minute. Mi-am dat seama ce se întâmplase – Nicky mă însoțise pe tot parcursul ritualului. Suflețelul pe care voisem să-l ajut era de fapt cel care mă ajutase pe mine.

M-am dus până în fața templului și m-am înclinat până la pământ, arătându-mi recunoștința față de Dumnezeu meu, față de puterea extraordinară a dragostei, față de mine, față de guru, față de nepotul meu – înțelegând pentru o clipă, cu toate particulele corpului meu (fără să reușesc același lucru și cu mintea), că nu există nici cea mai mică diferență între cuvintele, ideile și persoanele cărora le mulțumeam. După care am sărit peste micul dejun și m-am strecurat în grotă de meditație, unde am petrecut aproape două ore într-o nemișcare vibrantă.

Nu mai e nevoie să spun că de-atunci nu am mai lipsit niciodată de la Gurugita, care a devenit pentru mine cel mai sacru dintre toate ritualurile la care am participat în ashram. Sigur că Richard din Texas nu se mai sătura să mă tachineze în legătură cu săritura mea pe geam, spunându-mi în fiecare seară înainte de culcare: „Ne vedem mâine-dimineață la Gita, măi Provizii. Și auzi?... Poate încerci pe scări data viitoare, bine?” Și bineînțeles, în săptămâna care a urmat am sunat-o pe sora mea, care mi-a spus că – din motive necunoscute de nimeni – Nick nu mai are probleme cu somnul. După convorbirea avută cu Catherine, am descoperit în bibliotecă o carte despre un sfânt indian numit Ramakrishna, în care am dat peste povestea unei femei care i-a mărturisit maestrului teama că nu e suficient de credincioasă și că nu-l iubește destul pe Dumnezeu. Sfântul a întrebat-o: „Există ceva ce iubești pe lumea asta?” Femeia i-a răspuns că își iubește nepotul mai mult decât orice pe lume. Ramakrishna i-a spus: „Asta e, atunci. El e Krishna al tău, el e dragostea ta. Iubindu-ți nepotul, îl iubești pe Dumnezeu.”

Dar nu asta e important. Lucrul cu adevărat uimitor s-a întâmplat chiar în ziua în care am sărit pe fereastră. M-am întâlnit în după-amiaza aceleiași zile cu Delia, colega mea de cameră, și i-am povestit că mă încuiase în încăpere de dimineață. A fost stupefiată să audă așa ceva. Mi-a spus:

— Nu pot să-mi imaginez cum de-am făcut așa ceva! Cu atât mai mult cu cât m-am gândit la tine toată dimineața. Azi-noapte te-am visat și e incredibil cât de real părea totul. N-am fost în stare să-mi scot visul ăla din minte toată ziua.

— Povestește-mi-l, am rugat-o eu.

— Am visat că luaseși foc și că și patul era în flăcări. Am sărit să te ajut, dar până să ajung să te salvez nu mai rămăsese nimic din tine în afară de niște cenușă albicioasă, mi-a mai spus Delia.

Atunci m-am hotărât să rămân în ashram. Lucru care venea în totală contradicție cu planul meu inițial. Planul meu inițial presupunea să rămân aici doar șase săptămâni, în care să dau un pic de gustul experiențelor transcendente, după care să-mi continui călătoria prin India... ăăă... în căutarea lui Dumnezeu. Îmi luasem la mine hărți, ghiduri turistice, bocanci, de toate! Îmi făcusem o listă cu temple, moschei și sfinți indieni pe care voiam să-i văd. Păi doar e vorba de India! Pe aici sunt enorm de multe lucruri de vizitat și de făcut. Aveam un drum lung în fața mea, înțesat cu temple pe care să le vizitez și cu cămile și elefanți pe care să-i călăresc. Și aș fi regretat enorm să ratez Gangele, deșertul din Rajasthan, cinematografele nebune din Mumbai, Himalaya, vechile plantații de ceai sau întrecerile de ricșe din Calcutta, care te duc cu gândul la scenele cu care de luptă din Ben-Hur. Îmi propusesem inclusiv să merg în martie la Daramsala și să-l cunosc pe Dalai Lama. Speram că el ar putea să mă învețe ceva despre Dumnezeu.

Deci planul meu nu prevedea să rămân pe loc, imobilizată într-un mic ashram pierdut într-un sat oarecare, undeva, în inima Indiei.

Pe de altă parte, maestrul zen au atras mereu atenția asupra faptului că nu-ți poți vedea niciodată reflexia într-o apă curgătoare, ci doar într-una care stă cuminte în același loc. Deci ceva îmi spunea că o eventuală fugă din ashram ar fi fost o dovadă de neglijență spirituală, mai ales într-un moment în care mi se întâmplau atâtea lucruri tocmai acolo, într-un loc mic, retras, în care fiecare moment al zilei e organizat în așa fel încât să ușureze autodescoperirea și rugăciunea. Chiar aveam nevoie acum să fug după trenuri, să mă pricopsesc cu paraziți intestinali și să-mi petrec timpul în compania unor hipioți? N-aș fi putut să fac toate astea cu altă ocazie? N-aș fi putut să-l văd și altă dată pe Dalai Lama? N-avea să fie mereu la Daramsala? (Și dacă, Doamne ferește, urma să moară, nu găseau oricum pe altcineva în locul lui?) De la atâtea vize, pașaportul meu e mai bălțat decât pielea unui circar tatuat din cap până-n picioare. Oare chiar o să reușesc să mă apropiu de un contact revelator cu divinitatea dacă pornesc iarăși la drum?

Nu știam ce să fac. O zi întreagă am șovăit. Ca de obicei, Richard din Texas a avut ultimul cuvânt.

— Șezi blând, măi Provizii, mi-a spus el. Uită de turism, ai toată viața la dispoziție pentru asta. Tu, drăguță, ai pornit într-o călătorie spirituală. Nu chiuli și nu face lucrurile doar pe jumătate. Ai în mână o invitație specială din partea lui Dumnezeu, și sper că n-ai de gând să refuzi așa ceva.

— Și cum rămâne cu toate minunățiile Indiei, în cazul ăsta? l-am întrebat eu. Nu e cam păcat să străbați jumătate de lume doar ca să stai tot timpul într-un ashram mititel și să nu vezi nimic?

— Măi Provizii, draga mea, ascultă tu la prietenu' tău Richard. Du-ți în fiecare zi fundulețul ăla în grota de meditație încă trei luni de-acu' încolo și-ți promit eu că o să începi să vezi niște chestii așa de minunate, de-o să vrei să dai cu pietre în Taj Mahal.

În timpul meditației de dimineață, mi-au trecut prin minte niște chestii.

Mă întrebam unde să mă stabilesc după ce se termină anul ăsta de călătorii. Nu vreau să mă întorc la New York doar din reflex. Poate ar fi bine să încerc cu alt oraș. Am auzit că Austin e un loc tare drăguț. Și la Chicago aș avea de admirat ceva arhitectură. Deși e cam greu cu iarna pe acolo. Sau poate ar fi bine să mă mut în străinătate. Despre Sydney am auzit doar lucruri bune... Dacă m-aș muta într-un oraș mai ieftin decât New Yorkul, poate că mi-aș putea permite un apartament mai mare, în care să am o cameră doar pentru meditație! Asta chiar că ar fi frumos. Aș zugrăvi-o în auriu. Sau în albastru-intens. Ba nu, în auriu... Sau mai bine albastru...

Când am observat unde îmi era mintea, m-am îngrozit. Mi-am spus: Uită-te la tine, ești în India, într-un ashram, într-unul dintre cele mai sfinte locuri de pelerinaj din lume. Și în loc să comunic cu divinitatea, îți faci planuri legate de locul în care ai să meditezi peste un an, planuri care includ o casă ipotetică și un oraș deocamdată necunoscut. Ce-ai zice, nebună agitată ce ești, să încerci să meditezi aici și acum, unde te afli în momentul de față?

M-am concentrat iar pe repetarea în tăcere a mantrei.

Câteva momente mai târziu, m-am oprit ca să-mi retrag comentariul răutăcios pe care-l făcusem numindu-mă singură „nebună agitată”. Am considerat că nu prea fusese o dovadă de afecțiune din partea mea.

Și totuși, m-am gândit în secunda următoare, o cameră aurie doar pentru meditație ar fi foarte drăguță.

Am deschis ochii și am oftat. Doar de-atâta lucru eram în stare?

Așa că în aceeași seară am încercat ceva nou. În ashram cunoscusem de curând o femeie care făcea meditație Vipassana. Vipassana e o tehnică de meditație budistă ultraortodoxă, extrem de purificată și de intensă. Practic, se rezumă la a sta așezat. Un curs introductiv de Vipassana durează zece zile, timp în care stai așezat și câte zece ore pe zi, tăcând neîntrerupt chiar și câte două sau trei ore la rând. E varianta Sport Extrem a practicilor transcendente. Maestrul de Vipassana nu-ți dă niciodată vreo mantra pe care s-o repeți, pentru că e ca și cum ai trișa. Meditația Vipassana e practica reflecției pure, în care îți privești mintea și îți evaluezi tiparele de gândire, fără să-ți părăsești locul în care șezi.

E la fel de dificilă și din punct de vedere fizic. Odată ce te-ai așezat, ți se interzice cu desăvârșire să-ți modifice poziția, indiferent de gradul de disconfort pe care ajungi să-l resimți. Trebuie să continui să stai acolo și să-ți spui: „Nu există nici un motiv pentru care să mă mișc în următoarele două ore.” Dacă simți vreun disconfort, trebuie să meditezi asupra lui și să observi efectele pe care durerea fizică le are asupra ta. În viața de zi cu zi, facem tot felul de eforturi pentru a evita neajunsurile de orice natură, fie ele fizice, emoționale sau psihice, în încercarea de a evada din realitatea durerilor și a neplăcerilor. Învățătura meditației Vipassana arată că durerile și neplăcerile sunt inevitabile în viață, dar susține că, dacă reușim să ne ancorăm în nemișcare suficient de mult timp, vom ajunge treptat să înțelegem adevărul (pe cât de neplăcut, pe atât de liniștitor) că totul e trecător.

O veche învățătură budistă susține că „Lumea este afectată de moarte și de degradare, deci înțeleptul nu o plânge, pentru că știe că așa îi este sortit”. Cu alte cuvinte: Obișnuiește-te cu acest gând!

Nu cred că Vipassana e calea cea mai potrivită pentru mine. E mult prea austeră pentru ideile mele legate de practicarea religiei, care în general se învârt în jurul conceptelor de compasiune și dragoste și fluturași și fericire, și includ un Dumnezeu prietenos (adică lucrurile pe care Darcey, o prietenă de-a mea, le numește „Teologie de Fetițe Drăgălașe”). În Vipassana nici măcar nu se vorbește despre Dumnezeu, pentru că unii budiști consideră noțiunea de Dumnezeu drept obiectul final al unei dependențe, o ultimă plasă de siguranță și ultimul lucru de care trebuie să ne eliberăm înainte de detașarea totală. Ei bine, eu am propriile mele obiecții legate de cuvântul detașare, pentru că mi s-a întâmplat să cunosc oameni care căutau spiritualitatea într-o stare de ruptură totală față de orice altă ființă omenească, oameni pe care – când îi auzeam vorbind despre căutarea sacră a detașării – îmi venea să-i scutur, spunându-le: „Prietenii, asta e chiar ultimul lucru pe care trebuie să-l faceți!”

Și totuși, îmi dau seama că detașarea făcută cu inteligență și măsură poate fi un instrument foarte valoros pentru a obține pacea interioară. După ce-am stat o jumătate de zi în bibliotecă, citind despre Vipassana, am început să mă gândesc la timpul pe care-l petrecusem în viață

zbătându-mă ca peștele pe uscat, pendulând între fuga din fața durerii și vânătoreala după următoreala plăcere. Și mi-am pus problema dacă eu (împreună cu cei ducând povara sarcinii de a ține la mine) aș putea să profit de pe urma învățăturii de a rămâne liniștită și de a îndura un pic mai mult, fără să mă las în permanență târâtă de vârtejurile întâmplării.

Toate gândurile m-au năpădit din nou în seara asta. Am găsit o bancă într-una din grădinile liniștite ale ashramului și m-am așezat, hotărâtă să meditez în stil Vipassana măcar o oră. Fără să mă mișc, fără să repet vreo mantra – pur și simplu să reflectez. Să vedem ce iese. Din păcate, scăpasem din vedere „ce iese” de obicei în India la apus: un mare roi de țânțari. De cum m-am așezat pe bancă în lumina încântătoare a asfințitului, am auzit țânțarii venind spre mine într-un atac concertat. Mi se loveau de față și îmi aterizau pe cap, glezne și brațe. Asaltului i-au urmat înțepăturile. Nu-mi plăcea deloc ce se întâmplă. M-am gândit: „Mi-am ales un moment al zilei tare prost pentru meditația Vipassana.”

Pe de altă parte, care moment din zi, din an sau din viață e mai bun pentru a te așeza și a reflecta? Când se întâmplă să nu fie ceva care să te bâzâie și care să-ți distragă atenția și care să te enerveze doar pentru că poate s-o facă? Așa că am luat o decizie (inspirată din nou de sfatul primit de la guru – de a fi artizanii propriei noastre experiențe spirituale). Mi-am pus întrebarea – Ce-ar fi dacă ai face treaba asta măcar o dată? Ce-ar fi dacă, în loc să încep să pălmuiesc țânțarii, aș îndura tot disconfortul ăsta timp de o oră din viața mea?

Și așa am făcut. Am fost obiectul și martora nemișcată a festinului țânțăresc. Ca să fiu sinceră, o parte din mine se întreba ce anume voiam să demonstrez printr-un astfel de experiment viril. Dar cealaltă parte din mine știa foarte bine – era încercarea unui începător de a se autocontrola. Dacă reușesc să suport un disconfort fizic lipsit de pericol, cine știe prin ce alte neplăceri mult mai solicitante voi putea trece pe viitor? Poate că în același fel voi reuși să înving și neplăcerile emoționale, care pentru mine sunt mai greu de îndurat. Poate voi reuși să-mi înving gelozia, furia, frica, dezamăgirea, singurătatea, rușinea sau plictisul.

La început, mâncărimile mă făceau să turbez, dar până la urmă s-au transformat într-o senzație generală de fierbințeală, pe care am reușit s-o transform într-un soi de euforie. Am disipat durerea, care și-a pierdut atributele obișnuite și s-a transformat în senzație pură – nici bună, nici rea, doar intensă –, iar intensitatea senzației m-a scos din mine însămi și m-a proiectat direct în meditație. Am stat acolo timp de două ore. Dacă vreo pasăre mi s-ar fi așezat pe creștet, nu mi-aș fi dat seama.

Vreau să clarific ceva. Recunosc, experimentul meu n-a fost cel mai stoic act de curaj din istoria umanității și nu mă aștept ca pentru chestia asta să primesc din partea Congresului Medalia de Onoare. Dar am fost încântată, într-un fel greu de definit, când mi-am dat seama că până atunci, în toți cei 34 de ani pe care-i petrecusem pe pământ, nu se întâmplase niciodată ca un țânțar să încerce să mă ciupească fără ca eu să-i răspund imediat cu o palmă. Toată viața fusesem o marionetă aflată la cheremul a milioane de astfel de stimuli – mai mari sau mai mici – generatori de durere sau de plăceri. De câte ori se întâmplă ceva, eu reacționez. Dar de data asta reușisem să nu iau deloc în seamă propriile mele reflexe, ceea ce nu mai făcusem niciodată până atunci. Sigur că fusese ceva neînsemnat, dar de câte ori avem ocazia să facem ceva complet nou? Și oare ce alt lucru, imposibil până acum, urma să pot face mâine?

La sfârșit m-am ridicat, m-am dus în camera mea și am evaluat stricăciunile. Am numărat vreo douăzeci de mușcături de țânțar. Dar jumătate de oră mai târziu, îmi trecuseră aproape de tot. Până la urmă, totul e trecător.

Căutarea lui Dumnezeu reprezintă o răsturnare a ordinii lumești obișnuite. Într-o astfel de căutare, renunți la lucrurile care te atrag în mod natural și optezi pentru lucrurile greu de îndeplinit. Îți abandonezi obiceiurile liniștitoare și speri (doar speri!) că în schimbul lucrurilor la

care renunți și se va oferi ceva cu mult mai mare. Toate religiile lumii funcționează după același principiu a ceea ce înseamnă un discipol devotat – se trezește devreme și se roagă lui Dumnezeu, își cultivă virtuțile, e un bun vecin, se respectă pe sine și-i respectă și pe ceilalți, își stăpânește poftele. Suntem cu toții de acord că ar fi mai ușor să dormim până târziu, și mulți dintre noi chiar așa fac, dar de la începuturile istoriei au existat alții care au ales să se trezească în zori, să se spele pe față și să se ducă la rugăciune. După care încearcă din răsuputeri să rămână credincioși propriilor practici religioase, fără să se lase afectați de nebunia din jurul lor.

Credincioșii practicanți din toată lumea își îndeplinesc ritualurile în lipsa oricărei garanții că vor avea ceva de câștigat de pe urma lor. Sigur că există nenumărate scripturi și nenumărați preoți care fac nenumărate promisiuni în legătură cu rezultatele aduse de faptele bune (neuitând nici să amenințe cu pedepsele care-i așteaptă pe cei care se abat de la drumul drept), dar simpla convingere că toate acestea sunt adevărate constituie un act de credință, pentru că nimănui nu i se arată vreodată sfârșitul înainte de a ajunge la el. Devoțiunea înseamnă dedicare în lipsa oricărei certitudini. Credința e un mod de a spune: „Da, accept din start termenii impuși de univers și îmbrățișez dinainte ceea ce nu sunt deocamdată capabil să înțeleg.” Există un motiv pentru care ne referim la „saltul de credință” – pentru că decizia de a accepta ideea de divinitate echivalează ea însăși cu un salt uriaș din domeniul logicii în cel al necunoscutului, și nu-mi pasă cu câtă convingere și cu câte vrafuri de cărți se înarmează teologii din toate religiile în încercarea de a-mi demonstra prin intermediul scrierilor sacre că ceea ce cred ei are baze raționale; nu are. Dacă ar fi un act rațional, credința ar înceta prin definiție să mai fie credință. Credința e convingerea în existența a ceea ce nu poți vedea sau dovedi sau atinge. Credința înseamnă să te avânți cu capul înainte și fără ezitare în beznă. Dacă am ști cu certitudine dinainte toate răspunsurile la întrebările despre sensul vieții, despre natura lui Dumnezeu sau despre destinul sufletelor noastre, convingerea noastră nu ar mai fi un salt de credință, nu ar mai fi un act de curaj al umanității; ar fi doar... o simplă poliță de asigurare.

Pe mine nu mă interesează industria asigurărilor. Am obosit să mai fiu sceptică, mă irită prudența în chestiunile de spiritualitate, dezbaterile empirice pe tema asta mă plictisesc și mă consumă. Nu vreau să mai aud așa ceva. Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie de dovezi, de probe și de asigurări. Nu-l vreau decât pe Dumnezeu. Îl vreau pe Dumnezeu în ființa mea. Vreau ca Dumnezeu să se joace prin venele mele la fel cum se joacă razele soarelui în apă.

Rugăciunile mele au devenit mai specifice și mai coerente. M-am gândit că nu prea are sens să trimiți în univers rugă dezlănate. În fiecare dimineață, înainte de meditație, mă duc la templu, unde îngenunchez și vorbesc cu Dumnezeu câteva minute. La începuturile șederii mele în ashram, am descoperit că adesea eram foarte incoerentă în timpul conversațiilor mele cu divinul. Dacă eu eram plictisită, confuză și obosită, exact la fel erau și rugăciunile mele. Țin minte că într-o dimineață am îngenuncheat, mi-am lipit fruntea de podea și am început să bâlbâi către creator ceva de genul: „Of, habar n-am ce-mi trebuie... dar sunt sigură că tu ai niște idei în legătură cu asta... așa că... te rog să faci ceva, bine?”

Cam ca discuțiile pe care le aveam de obicei cu coafeza mea. Îmi pare rău, dar așa ceva chiar nu se face. Mi-l și închipui pe Dumnezeu uitându-se peste rugăciunea mea cu o sprânceană ridicată, înainte de a mi-o trimite înapoi cu o adnotare: „Caută-mă din nou când te hotărăști să te dedici serios lucrului ăsta.” Sigur că Dumnezeu știe deja ce-mi trebuie. Problema e – știu și eu? Să te arunci la picioarele lui Dumnezeu în plină disperare e ceva de înțeles – numai Dumnezeu știe de câte ori am făcut-o și eu –, dar în final ai mai multe de câștigat când te rogi dacă pui și tu osul la treabă. O veche anecdotă italienească povestește că un bătrân sărac se ducea în fiecare zi la biserică și se ruga în fața statuii unui mare sfânt, implorându-l: „Sfinte, te rog, te rog, te implor... ajută-mă să câștig la loterie.” S-a rugat așa luni întregi, până când statuia sfântului

exasperat a prins viață, s-a uitat la bietul om îngenuncheat și a spus plină de dezgust: „Fiule, te rog, te rog, te implor... cumpără-ți și tu un bilet!”

Rugăciunea e ca o relație; jumătate din tot ce trebuie făcut îmi revine mie. Dacă doresc să mă transform, dar nici măcar nu mă deranjez să articulez ce anume vreau să obțin, cum ar putea vreodată să se și întâmple ceva? Jumătate din beneficiul rugăciunii e chiar ruga, acțiunea de a-ți declara intențiile într-un mod coerent și justificat. Fără asta, toate rugăciunile și speranțele tale sunt fără susținere, informe, inerte; ți se învârt la picioare ca o ceață rece care nu se ridică niciodată. Așa că acum îmi rezerv în fiecare dimineață un moment ca să mă întreb pentru ce anume vreau cu adevărat să mă rog. Rămân în genunchi, cu fruntea lipită de marmura rece, atât cât e nevoie ca să formulez o rugăciune adevărată. Dacă simt că nu e sinceră, rămân în continuare acolo până reușesc s-o spun cu sinceritate. Ce a funcționat ieri nu e obligatoriu să funcționeze și azi. Rugăciunile pot deveni statice și conținutul lor se poate pierde în plictiseală și în locuri comune dacă nu le mai acordăm toată atenția noastră. Făcând efortul de a rămâne vigilentă, îmi asum responsabilitatea de a-mi menține sufletul în cea mai bună stare.

Destinul e și el tot o relație – o hârjoană între grația divină și efortul dedicat al fiecăruia. Nu ai nici un control peste jumătate din el; cealaltă jumătate e cu totul în mâinile tale, iar acțiunile pe care le întreprinzi au consecințe cuantificabile. Omul nu e nici o marionetă în mâinile zeilor, nici singurul comandant al propriului destin; e câte puțin din fiecare. Galopăm prin viață ca niște acrobați de circ, cu picioarele sprijinite pe spinările a doi cai care aleargă unul lângă celălalt – un picior pe cel numit „destin”, celălalt pe calul numit „liber-arbitru”. Și întrebarea pe care trebuie să ne-o punem în fiecare zi e: cum îi deosebim între ei? Pe care din cei doi cai trebuie să-l lăsăm în pace, nefăcându-ne griji din cauza lui, pentru că oricum nu-l putem controla? Pe care trebuie să-l strunim din toate puterile?

Când vine vorba de soarta mea, sunt foarte multe aspecte pe care nu le pot controla; dar există și unele lucruri care îmi cad chiar mie în grijă. E de datoria mea să cumpăr anumite bilete de loterie, sporindu-mi în felul ăsta șansele de a fi mulțumită. Eu decid cum îmi petrec timpul, cu cine interacționez, cu cine îmi împart corpul și viața și energia și banii. Eu decid ce mănânc și ce citesc și ce studiez. Eu aleg cum voi privi circumstanțele nefericite din viața mea – fie ca pe niște nenorociri, fie ca pe niște ocazii de a evolua (și în situațiile în care, din cauză că-mi plâng prea tare de milă, nu mă pot ridica până la cota cea mai înaltă a optimismului, pot încerca să-mi schimb punctul de vedere). Eu îmi aleg cuvintele și tonul cu care mă adresez celorlalți. Și, cel mai important, eu îmi aleg ce gândesc.

Ultima idee e de o noutate totală pentru mine. Richard din Texas mi-a atras atenția asupra ei nu demult, într-un moment în care mă plângeam de incapacitatea mea de a nu-mi mai face gânduri negre. Mi-a spus:

— Măi Provizii, tu trebuie să înveți cum să-ți alegi gândurile, la fel cum îți alegi hainele cu care te îmbraci în fiecare zi. Asta e o chestie pe care poți s-o exersezi. Dacă vrei așa de tare să-ți controlezi viața, lucrează asupra minții tale. E singurul lucru pe care ar trebui să încerci să-l controlezi. Celelalte... lasă-le încolo. Fiindcă, dacă nu înveți cum să-ți controlezi gândurile, ești în mare încurcătură și așa o să rămâi.

Treaba asta pare aproape imposibilă la prima vedere. Să-ți controlezi gândurile? Nu invers? Dar închipuie-ți, ce-ar fi dacă ai reuși? Aici nu e vorba de reprimare sau de negare. Reprimarea și negarea construiesc tot felul de jocuri elaborate prin care se prefac că nu există vreun gând sau vreun sentiment negativ. Richard vorbește despre cu totul altceva – despre a admite că astfel de gânduri există, a înțelege de unde și de ce apar, și abia apoi a le neutraliza, cu mare curaj și toleranță. Este un exercițiu care se potrivește ca o mânășă oricărui tip de terapie psihologică pe care ar putea-o urma cineva. Cabinetul psihologului poate fi folosit pentru a

înțelege ce anume generează toate aceste gânduri distructive; exercițiile spirituale pot fi folosite pentru a le învinge. Sigur că renunțarea la partea negativă presupune un sacrificiu. Ne pierdem în felul ăsta multe obiceiuri vechi, ranchiune reconfortante și viniete familiare. Firește, așa ceva presupune efort și exercițiu. Nu e o învățătură pe care, odată auzită, ți-o poți însuși imediat. E nevoie de atenție continuă și de dorință sinceră. Trebuie să ne gândim că avem nevoie de asta, că e ceva benefic pentru propria noastră putere de a înfrunta viața. Devo farmi le ossa, spun italienii. „Trebuie să-mi fac oasele.”

Așa că am început să fiu atentă la gândurile mele, pe care le monitorizez îndeaproape. Repet de vreo șapte sute de ori pe zi următoarea promisiune: „Nu voi mai nutri gânduri nesănătoase.” De fiecare dată când apare vreun gând meschin, repet promisiunea. Nu voi mai nutri gânduri nesănătoase. Când m-am auzit prima dată spunând asta, mi-am ciulit urechea interioară la sunetul cuvântului „nutri”, care se poate referi la fel de bine la cultivarea unei anumite idei și la hrănirea propriu-zisă a cuiva. Mi-am adus aminte de mesele copioase din Sicilia și de porturile ei rustice, în care mă simțeam cumva protejată. Un port e un loc de refugiu, dar și o cale de intrare. Mi-am imaginat cum ar arăta portul propriei mele minți – poate puțin ponosit, poate bătut de furtuni, dar bine situat și exact cât trebuie de adânc. Portul minții mele e într-un golf deschis, e singura cale de acces către insula Sinelui meu (care o fi ea o insulă vulcanică și tânără, dar e fertilă și promite multe lucruri bune). Insula asta a văzut multe războaie, e-adevărat, dar acum – sub îndrumarea unui nou stăpân (eu), care a instituit noi reguli capabile s-o protejeze – e trup și suflet de partea păcii. Și acum, să se ducă vestea peste nouă mări și nouă țări – insula are legi mult mai stricte în privința celor care pot intra în port!

Nu mai aveți voie să veniți aici cu gândurile voastre dure și abuzive, cu gândurile voastre negre ca niște corăbii ciumate, cu gândurile voastre ca niște vase cu sclavi, cu gândurile voastre ca niște nave de război – toate astea vor fi respinse. De asemenea, orice gânduri pline de exilați furioși și hămesii, nemulțumiți și pamfletisti, rebeli și criminali periculoși, prostituate disperate, proxeneți și fugari subversivi – nici ele nu vor mai avea loc aici. Din motive evidente, nici gândurile canibale nu vor mai fi acceptate. Chiar și misionarii vor fi atent cercetați, ca nu cumva să fie prefăcuți. Acesta e un port pașnic, calea de acces către o insulă mândră și frumoasă care abia acum începe să cultive liniștea. Dacă veți putea respecta aceste reguli, dragele mele gânduri, sunteți bine-venite în mintea mea – în caz contrar, vă voi trimite înapoi în marea din care ați venit.

Asta îmi e misiunea, care nu va cunoaște sfârșit.

M-am împrietenit cu Tulsi – o indiană de 17 ani. Muncește în fiecare zi cu mine la curățatul podelei din templu. În fiecare seară ne plimbăm împreună prin grădinile ashramului și discutăm despre Dumnezeu și hip-hop, două subiecte de care Tulsi se simte la fel de atrasă. Tulsi e cea mai drăgălașă șoricică indiană de bibliotecă pe care v-o puteți închipui, care a devenit încă și mai drăgălașă de când una dintre lentilele ochelarilor ei s-a spart săptămâna trecută, transformându-se într-un mozaic de cioburi care aduce cu pânzele de păianjen din desenele animate, lucru care n-a împiedicat-o pe Tulsi să-și poarte ochelarii. Pentru mine, Tulsi reprezintă o mulțime de lucruri străine și interesante în același timp – e adolescentă, băiețoasă, indiană, rebela familiei, cu un suflet atât de dedicat lui Dumnezeu, încât pare o elevă de liceu care a făcut o pasiune arzătoare pentru El. Vorbește o încântătoare engleză cântată, genul de engleză pe care-l poți auzi doar în India – care include tot felul de cuvinte coloniale cum ar fi „splendid!” sau „prostii!” și care produce uneori fraze extrem de elocvente, ca „Mersul prin iarbă în cursul dimineții, când roua s-a acumulat deja, este un lucru benefic, deoarece scade temperatura corpului într-un mod natural și plăcut”. Când i-am spus mai demult că urma să merg la Mumbai,

Tulsi mi-a replicat: „Te rog să fii cu mare băgare de seamă, pentru că vei avea surpriza să constăți că pretutindeni sunt foarte multe autobuze, care circulă extrem de repede.”

Are exact jumătate din vârsta mea; și e jumătate cât mine și ca fizic.

În timpul plimbărilor noastre din ultimă vreme, Tulsi și cu mine am vorbit foarte mult despre căsătorie. Va împlini în curând 18 ani, adică vârsta la care va fi considerată o fată de măritat în toată puterea cuvântului. Lucrurile se vor întâmpla în felul următor: după majorat, i se va cere să participe la nunțile din familie îmbrăcată în sari, semn că nu mai e o fetiță. O amma („mătușă”) prietenoasă se va așeza lângă ea și va începe să-i pună întrebări, ca s-o cunoască mai bine: „Câți ani ai? Din ce familie vii? Ce meserie are taică-tău? La ce universitate te-ai înscris? Ce-ți place să faci? Când e ziua ta?” Și după foarte puțină vreme, tatăl lui Tulsi va primi în cutia poștală un plic mare, cu fotografia nepotului femeii de la nuntă – care nepot studiază cibernetica la Delhi –, împreună cu astrograma băiatului, notele lui de la facultate și inevitabila întrebare: „I-ar face plăcere fiicei dumneavoastră să se mărite cu el?”

— E nasol, spune Tulsi.

Dar pentru familie înseamnă foarte mult să-și vadă copiii căsătoriți cum trebuie. Tulsî are o mătușă care de curînd s-a ras pe cap ca să-i mulțumească lui Dumnezeu că fiica ei cea mare în sfîrșit s-a căsătorit – la venerabila vîrstă de 28 de ani. Mai ales că fata era și foarte greu de măritat, avea multe minusuri la capitolul ăsta. Am întrebat-o pe Tulsî ce anume face ca o fată din India să fie greu de măritat și mi-a răspuns că există o grămadă de motive.

— Dacă are o astrograma proastă. Dacă e prea în vârstă. Dacă are pielea de culoare prea închisă. Dacă are studii superioare și nu reușești să-i găsești un soț cu studii mai avansate decât ale ei, lucru care e destul de răspândit în ziua de azi – căci o femeie nu poate să fie mai bine educată decât soțul ei. Sau dacă a avut o aventură cu cineva și toată comunitatea știe lucrul ăsta; după așa ceva, chiar că ar fi greu de găsit un soț...

Scanez repede lista ca să-mi dau seama cât de bună de măritat aş fi după normele indiene. Nu ştiu dacă astrograma mea e bună sau rea, dar e clar că sunt prea bătrână şi mult prea şcolită, fără să mai spun că reputaţia mea e compromisă public în mod iremediabil... Nu prea sunt o variantă atrăgătoare. Măcar am pielea de culoare deschisă. E singurul meu avantaj.

Săptămâna trecută, Tulsi a trebuit să meargă la nunta unei verișoare, și mi-a povestit în modul cel mai ne-indian cu putință cât poate să urască nunțile. Tot dansul și toate bârfele. Tot împodobitul dinainte. Preferă să lustruiască podele și să mediteze în ashram. Nimeni din familia ei nu înțelege asta; ardoarea ei religioasă depășește limitele a ceea ce consideră ei că ar fi normal. Tulsi spune:

— Familia mea deja nu mai speră nimic din partea mea, mă consideră prea ciudată. Mi-am creat o reputație de om care, dacă îi spui să facă ceva, va face cu siguranță exact invers. Mai sunt și arțăgoasă. Și nici nu m-am omorât prea tare cu studiul, dar de-acum înainte lucrurile se vor schimba, pentru că voi merge la universitate și voi decide singură ce anume mă interesează. Vreau să studiez psihologia, la fel cum a făcut guru când a fost la facultate. Sunt considerată o fată dificilă. Se știe despre mine că am nevoie să mi se dea motive întemeiate ca să fac ce mi se cere. Mama înțelege asta la mine și încearcă mereu să-mi ofere astfel de motive, dar nu și tata. Adică îmi spune și el care ar fi motivele, dar mie nu mi se par prea întemeiate. Câteodată mă întreb ce caut eu în familia mea, pentru că nu le semăn deloc.

Verișoara lui Tului care s-a căsătorit săptămâna trecută are doar 21 de ani; sora ei mai mare e următoarea pe lista măritişului la cei 20 de ani pe care-i are, lucru care nu înseamnă decât că după ce sora ei se va căsători va exista o presiune extrem de puternică asupra lui Tului pentru a-și găsi un soț. Am întrebat-o dacă vrea să se căsătorească și mi-a răspuns:

[illegible]

și cuvântul a durat mai mult decât apusul pe care-l priveam din grădină.

— Vreau să călătoresc! Ca tine! mi-a spus ea.

— Știi, Tulsi, nici eu n-am putut să umblu mereu așa ca acum. Am fost și eu căsătorită cândva.

S-a încruntat la mine prin ochelarii ei crăpați, studiindu-mă cu ochi curioși, de parcă i-aș fi spus că fusesem brunetă cândva și ar fi încercat să-și imagineze cum arătam. În final, a spus:

— Tu? Căsătorită? Nu reușesc să-mi închipui asta.

— Dar e adevărat – chiar am fost.

— Tu ești cea care a pus capăt căsniciei?

— Da.

— Cred că e admirabil că ai pus capăt căsniciei. Acum pari extraordinar de fericită. Cât despre mine – cum am ajuns aici? De ce m-am născut indiană? E revoltător! De ce fac parte din familia asta? De ce trebuie să merg la toate nunțile astea?

După care Tulsi a început să alerge exasperată în cerc, strigând (destul de tare pentru standardele ashramului):

— Vreau să locuiesc în Hawaii!

Și Richard din Texas a fost căsătorit cândva. Are doi băieți – care acum sunt bărbați în toată firea și de care e în continuare foarte apropiat. Câteodată, Richard o pomeneste pe fosta lui soție în vreo povestire, și pare că o face cu afecțiune. De câte ori îl aud, sunt puțin invidioasă, gândindu-mă cât de norocos e Richard că a rămas prieten cu ea chiar și după ce s-au despărțit. Asta e un efect secundar destul de ciudat al divorțului meu; devin invidioasă de câte ori se întâmplă să aud despre cupluri care s-au despărțit amiabil. Mai rău de-atât – am ajuns chiar să cred că despărțirile civilizate sunt lucruri din cale-afară de romantice. La modul: „Vaai... ce drăguț... probabil că s-au iubit mult...”

Așa că într-o zi l-am întrebat pe Richard despre treaba asta. I-am spus:

— Mi se pare că ai sentimente de afecțiune față de fosta ta soție. Sunteți în continuare apropiați?

— Nu, mi-a răspuns el într-o doară. Acum crede despre mine că mi-am schimbat numele în „Dobitocul ăla”.

Detășarea cu care mi-a spus asta m-a impresionat. Și fostul meu soț crede despre mine că mi-am schimbat numele, lucru care mă întristează îngrozitor. Unul dintre lucrurile cel mai dificil de suportat la divorțul meu a fost faptul că el nu m-a iertat niciodată că l-am părăsit. Nu a contat câte ocale de scuze sau de explicații i-am pus la picioare, câtă vină mi-am asumat sau câte bunuri și câte gesturi de căință am fost dispusă să-i ofer în schimbul plecării mele. N-avea deloc de gând să mă felicite și să-mi spună: „Ooo, am fost atât de impresionat de generozitatea și de sinceritatea ta! Vreau doar să-ți spun că a fost o reală plăcere să divorțez de tine.” Nu. Eram imposibil de iertat. Și gaura neagră a lipsei iertării continua să existe în mine. Nu reușeam să uit de asta nici măcar în momentele de bucurie și de încântare (mai ales în momentele de bucurie și de încântare). Încă mă urăște. Și s-ar fi zis că lucrul ăsta n-avea să se schimbe sau să slăbească vreodată.

Discutam într-o zi despre asta cu prietenii mei din ashram – ultimul venit în grup e un instalator din Noua Zeelandă, un tip pe care l-am cunoscut pentru că auzise despre mine că sunt scriitoare și m-a căutat să-mi spună că și el scrie. E poet și de curând i s-a publicat în Noua Zeelandă un superb volum de memorii cu titlul *Evoluția unui instalator*¹³, în care e vorba despre căutările lui spirituale. Instalatorul poet din Noua Zeelandă, Richard din Texas, fermierul irlandez, Tulsi – adolescenta indiană băiețoasă – și Vivian, o doamnă mai în vârstă, cu șuvițe de păr alb și ochi incandescenti și voioși (care a fost pe vremuri călugăriță în Africa de Sud) – asta

îmi era cercul de prieteni apropiați de-aici, o adunătură de personaje pe care nu m-aș fi așteptat să le întâlnesc într-un ashram indian.

În timpul unei mese de prânz, discutam cu toții despre căsătorie, când instalatorul poet din Noua Zeelandă a spus:

— Eu văd căsătoria ca pe o operație prin care doi oameni sunt cusuți unul de celălalt, și divorțul e un soi de amputare care are nevoie de mult timp ca să se vindece. Cu cât ai fost căsătorit mai mult timp sau cu cât amputarea a fost mai violentă, cu atât te vei reface mai greu.

Lucru care ar explica senzațiile postdivorț – și deci postamputare – pe care le am deja de câțiva ani, de parcă încă aș mai târî după mine un mădular-fantomă cu care dăram mereu chestii din jurul meu.

Richard din Texas m-a întrebat dacă aveam de gând să-l las pe fostul meu soț să-mi dicteze pentru tot restul vieții părerea mea despre mine, și i-am răspuns că nu sunt foarte sigură în privința asta – până la momentul respectiv, ex-ul meu părea încă să aibă un vot hotărâtor; și, ca să fiu sinceră, jumătate din mine aștepta în continuare ca el să mă ierte, să mă elibereze și să mă lase să-mi văd de treaba mea.

Fermierul irlandez a făcut următoarea observație:

— Așteptatul ăsta nu-i chiar cel mai rațional mod de a-ți folosi timpul.

— Ce să mai spun, oameni buni? Am o problemă cu excesul de vină, așa cum alte femei au probleme cu excesul de bej.

Fosta călugăriță catolică (care totuși ar trebui să se priceapă la treaba asta cu vina) nici n-a vrut s-audă.

— Vina e doar felul în care egoul tău te păcălește și te face să crezi că așa evoluezi moral. Nu te lăsa trasă pe sfoară, draga mea.

— Ce urăsc la felul în care mi s-a terminat căsnicia e că a rămas ceva nerezolvat. O rană deschisă care nu se mai vindecă, am spus eu.

— Dacă insiști, a replicat Richard. Dacă te-ai hotărât s-o consideri așa, eu n-am de gând să-ți stric plăcerea.

— Cândva trebuie să înceteze și asta, am răspuns. Doar că aș vrea să știu și eu când.

La sfârșitul mesei, instalatorul poet din Noua Zeelandă mi-a strecurat un bilețel în care mă ruga să mă întâlnesc cu el după cină, pentru că voia să-mi arate ceva. Așa că, după cina din seara aceleiași zile, m-am întâlnit cu el lângă grotele de meditație. Mi-a spus să-l urmez, pentru că avea un cadou pentru mine. Am traversat ashramul împreună, după care am ajuns în fața unei clădiri pe care n-o mai văzusem până atunci. A descuiat o ușă și m-a condus sus pe niște trepte. Am bănuț că locul îi era cunoscut pentru că el repara toate instalațiile de aer condiționat, iar câteva erau acolo. În capătul scării se afla o ușă pe care a descuiat-o introducând un cod știut pe dinafară și tastat fără nici o ezitare. Ne-am pomenit pe un acoperiș superb, ale cărui țigle erau decorate cu bucăți de ceramică smălțuită și care sclipeau în amurg ca mozaicul de pe fundul unei piscine. Am mers până la un turn mititel, mai degrabă un minaret, de unde mi-a arătat o altă scară îngustă care ducea în vârful micului turn. Și-a îndreptat degetul către el și a spus:

— Acum te las singură. Urcă-te acolo și stai până se termină.

— Până se termină ce?

Instalatorul a zâmbit, mi-a dat o lanternă – „ca să vezi pe unde calci după ce se termină” – și o hârtie împăturită. După care a plecat.

M-am urcat în vârful turnului. Mă aflam în cel mai înalt loc din ashram și puteam să cuprind cu privirea valea în care era așezat satul. Munții și ogoarele se întindeau până la orizont. Am avut o bănuială că locul în care mă găseam nu era unul dintre cele în care vizitatorii ashramului au acces liber, dar era minunat acolo sus. Poate că de-aici privește guru asfințitul când

vine în ashram, m-am gândit. Și soarele asfințea chiar atunci. Bătea o briză caldă. Am despăturit hârtia primită de la instalatorul poet.

Scrisese la calculator următorul text:

INSTRUCȚIUNI PENTRU LIBERTATE

1. Metaforele vieții sunt instrucțiuni de la Dumnezeu.
2. Tocmai ai urcat pe acoperiș, și chiar mai sus de el. Nu există nimic între tine și Infinit. Acum, lasă totul în urmă.
3. Ziua e pe sfârșite. E momentul în care ceva care a fost frumos se transformă în altceva, la fel de frumos. Acum, lasă totul în urmă.
4. Dorința ta de încheiere a fost o rugăciune. Faptul că te afli aici a fost răspunsul lui Dumnezeu. Lasă totul în urmă, uită-te la stelele care răsar – și pe cer, și înăuntrul tău.
5. Din toată inima ta, roagă-te pentru har. Și lasă totul în urmă.
6. Din toată inima ta, iartă-l, IARTĂ-TE ȘI PE TINE. Și lasă-l în urmă.
7. Propune-ți să te eliberezi de suferințe inutile. Apoi, lasă totul în urmă.
8. Observă cum arșița zilei se transformă în răcoarea nopții. Lasă totul în urmă.
9. Când toată karma unei relații s-a consumat, rămâne doar dragostea. De ea nu trebuie să te temi. Lasă totul în urmă.
10. Când, în sfârșit, trecutul ți-a devenit trecut, lasă totul în urmă. Apoi coboară de-aici și începe să-ți trăiești restul vieții. Cu bucurie adevărată.

În primele câteva minute care au urmat, nu mă mai puteam opri din râs. Vedeam toată valea, până peste coroanele arborilor de mango, și părul îmi flutura în vânt de parcă ar fi fost un steag. Am privit cum apune soarele, apoi m-am întins pe spate și am văzut cum răsar stelele. Am îngânat o rugăciune scurtă în sanscrită, pe care am repetat-o de fiecare dată când pe cerul întunecat mai apărea câte o stea, ca și când eu aș fi fost cea care le chema, până când au început să răsară atât de repede, încât n-am mai putut ține pasul cu ele. N-a trecut mult și tot cerul s-a transformat într-un spectacol strălucitor. Singurul lucru care mă despărțea de Dumnezeu... nu exista.

Am închis ochii și am spus:

— Doamne, te rog să-mi arăți tot ce trebuie să înțeleg despre iertare și abandon.

Lucrul pe care mi-l doream de mult era să pot avea o discuție cu fostul meu soț, dar era evident că asta n-avea să se întâmple niciodată. Tânjiseam după o încheiere oficială, după o conferință de pace în urma căreia să tragem o concluzie comună asupra celor întâmplate în căsnicia noastră și să ne iertăm reciproc pentru urâtenia divorțului. Dar lunile de terapie și de meditație nu făcuseră decât să ne despartă și mai rău, să ne încrânceneze și mai tare pe pozițiile pe care ni le asumaserăm, să ne transforme în doi oameni absolut incapabili să-și ofere unul celuilalt vreo scuză. Și totuși, eram sigură că exact de asta aveam amândoi nevoie. Și mai eram sigură de ceva – că regulile transcendenței sunt extrem de clare în privința faptului că nu reușești să te apropii de divinitate nici măcar cu un centimetru atâta timp cât încă te mai agăți fie și de un singur fir de reproș, oricât de seducător ar fi el. Așa cum e fumatul pentru plămâni, tot astfel sunt și resentimentele pentru sufletul omului; chiar și un singur fum e nociv. Cum ar suna o rugăciune în care am cere să ni se dea ura noastră cea de toate zilele? Dacă simțim în continuare nevoia de a învinovăți pe cineva pentru limitările din viața noastră, mai bine renunțăm și ne luăm adio de la Dumnezeu. Așa că, ținând cont de faptul că, foarte probabil, nu aveam să mai vorbesc niciodată cu fostul meu soț, în noaptea petrecută pe acoperișul ashramului i-am cerut lui Dumnezeu să-mi arate o cale prin care am putea totuși să comunicăm. O cale prin care să ajungem să ne iertăm unul pe celălalt.

Eram întinsă undeva sus, deasupra întregii lumi, complet singură. Am început să meditez, în speranța că mi se va arăta ce trebuie să fac. Nu știu câte ore sau minute au trecut până am aflat. Mi-am dat seama că luasem întreaga problemă mult prea ad litteram. Voisem să discut cu fostul meu soț? N-aveam decât să vorbesc cu el! Chiar atunci! Așteptasem să fiu iertată? Trebuia să iert și eu, în cazul ăsta. Chiar atunci! M-am gândit la câți oameni ajung în mormânt fără să ierte și fără să fie iertați. M-am gândit la câți oameni își pierd frații, prietenii, copiii, iubiții, înainte de a le putea oferi atât de prețioasele cuvinte de indulgență și de iertare. Cum pot supraviețuitorii relațiilor încheiate brusc să îndure durerea lucrurilor pe care nu au apucat să le spună? Din locul acela de meditație, am reușit să găsesc răspunsul: poți încheia tu însuși lucrurile neîncheiate, poți face asta înăuntrul tău. Nu e doar un lucru posibil, e un lucru esențial.

Apoi, în timp ce meditam în continuare, am făcut ceva neașteptat. L-am invitat pe fostul meu soț să mi se alăture în India, pe acoperișul unde mă aflam. L-am întrebat dacă e așa de bun să se întâlnească cu mine pentru evenimentul de adio care urma. Am așteptat până l-am simțit că a ajuns. Și chiar ajunsese. Prezența lui devenise deodată tangibilă, incontestabilă. Îi simțeam parfumul în preajma mea. I-am spus:

— Bună, dragule.

Eram gata să plâng, dar mi-am dat seama repede că nu aveam de ce. Lacrimile fac parte din corporalitatea noastră, dar locul de întâlnire al acelor două suflete în noaptea indiană nu avea nimic de-a face cu corpurile. Cei doi oameni care aveau nevoie să-și vorbească pe un acoperiș nici măcar nu mai erau oameni. Nici măcar nu aveau să vorbească. Nu mai erau foști soți, nu mai erau o fată căpoasă din Connecticut și un yankeu nervos, nu mai erau un bărbat în jur de 40 de ani și o femeie pe la 30 și ceva, nu mai erau două persoane limitate care se certaseră ani întregi pe teme legate de sex, bani și mobilă – nimic din toate astea nu mai avea relevanță. Pentru întâlnirea de atunci, pentru nivelul la care se petrecea ea, erau doar niște suflete calme și albastrii care înțelegeau totul dinainte. În lipsa limitărilor corporale și fără apăsarea poveștii complexe pe care o lăsaseră în urma lor, s-au întâlnit sus de tot, pe acoperiș (mai sus și decât locul în care eram așezată), într-o înțelepciune infinită. Am privit cele două suflete calme și albastrii în timp ce se roteau unul pe lângă celălalt, se contopeau, se separau și își admirau reciproc asemănarea și perfecțiunea. Știau totul. Știau de mult totul, și aveau să știe mereu totul. Nu aveau nevoie să se ierte, se născuseră iertându-se.

Lecția pe care trebuia s-o învăț de la dansul sufletelor de deasupra mea era: „Nu te mai amesteca, Liz. Rolul tău în relația asta s-a terminat. Lasă-ne pe noi să ne ocupăm de ea de-acum înainte. Tu mergi și trăiește-ți viața.”

Târziu de tot, când am deschis ochii, am știut că se sfârșise. Nu doar căsnicia mea, nu doar divorțul meu, ci toată tristețea apăsătoare, găunoasă și continuă pe care o asociazam cu ele... se sfârșise. Simțeam că mă eliberasem. Vreau să clarific ceva – asta nu însemna că n-aveam să mă mai gândesc niciodată la fostul meu soț sau că n-aveam să mai simt nici o emoție legată de amintirea lui. Doar că ritualul de pe acoperiș îmi oferise în sfârșit un loc în care să pot adăposti toate gândurile și toate emoțiile pe care urma să le mai am în legătură cu el – și era sigur că urma să mai am astfel de gânduri. Dar, de fiecare dată când aveau să mai apară, le puteam trimite aici, pe acoperișul memoriei mele, în grija celor două suflete calme și albastrii care înțelegeau absolut totul.

De asta există ritualurile. Ca oameni, îndeplinim ceremonii spirituale tocmai pentru a ne crea locuri în care să putem depune cele mai complicate sentimente generate de bucuriile sau traumele prin care trecem, pentru a nu fi nevoiți să le ducem cu noi tot timpul și să fim striviți de greutatea lor. Cu toții avem nevoie de astfel de locuri de păstrare ritualice. Și cred că, dacă în cultura din care facem parte lipsește vreunul din ritualurile de care avem nevoie la un moment

dat, oricare dintre noi are dreptul să-și creeze propriile lui ceremonii cu ajutorul cărora să treacă peste toate problemele emoționale, inclusiv cu trusa de prim ajutor primită de la vreun instalator poet extraordinar de generos. Dacă investim destulă sinceritate în ceremoniile pe care ni le creăm singuri, putem fi siguri că Dumnezeu le va umple cu har. Iată de ce avem nevoie de Dumnezeu.

Așa că m-am ridicat și, pentru a-mi serba nou-găsită libertate, am stat preț de câteva momente în mâini pe acoperișul gurului meu. Simțeam sub palme țiglele prăfuite. Îmi simțeam forța și echilibrul. Simțeam pe tălpile goale briza răcoroasă a nopții. O ridicare spontană în mâini e un lucru pe care niște suflete calme și albastrii nu-l pot face, dar care poate fi făcut de oameni. Noi avem mâini; le putem folosi pentru sprijin, dacă asta vrem. E privilegiul nostru. E una dintre plăcerile pe care le poate oferi faptul că avem un corp. De asta are Dumnezeu nevoie de noi. Pentru că lui Dumnezeu îi place să simtă lumea cu mâinile noastre.

Richard din Texas a plecat azi. S-a întors la Austin. L-am condus până la aeroport; eram triști amândoi. Am stat mult timp împreună pe trotuar înainte să plece.

— Ce-o să mă fac eu fără Liz Gilbert, pe care s-o bârâi mereu la cap? a oftat el. Ai avut parte de lucruri bune în ashram, nu-i așa? Arăți foarte diferit față de acum câteva luni, de parcă ai mai fi dat afară ceva din amăreala aia pe care o tot cărai după tine.

— Mă simt foarte fericită în ultima vreme, Richard.

— Foarte bine, dar ține minte – când pleci, ai să-ți găsești toată nefericirea afară, lângă ușă, așteptându-te. Depinde de tine dacă o să vrei s-o iei înapoi cu tine sau nu.

— N-am să vreau s-o iau înapoi.

— Bravo, fato.

— M-ai ajutat enorm, i-am spus eu. Pentru mine ești un înger cu mâini păroase și unghii murdare la picioare.

— Da, bieteile mele unghii de la picioare nu și-au mai revenit niciodată după Vietnam.

— Putea fi și mai rău.

— Așa a și fost pentru mulți dintre băieții ăia. Măcar eu am plecat de-acolo cu picioare. Să știi că în viața asta am parte de o reîncarnare tare comodă, măi fato. Și tu la fel – să nu uiți asta! În următoarea viață, s-ar putea să te întorci printre săracele indiencele alea care spărgeau piatră pe marginea drumului și să descoperi că nu-i prea distractiv să trăiești. Așa că trebuie să apreciezi ce ai, OK? Să nu uiți să mulțumești mereu. Ai să trăiești mai mult. Și, măi Provizii, îmi faci și mie un hatâr? Vezi-ți de viața ta, bine?

— Asta și fac.

— Ce vreau io să-ți spun e să-ți găsești pe altcineva de care să te îndrăgostești. Așteaptă cât crezi tu că trebuie până te vindec, dar să nu uiți să mai dai și altcuiva inimioara aia a ta. Să nu faci din viața ta un mausoleu pentru David sau pentru fostul tău soț.

— N-am să fac, i-am răspuns.

Și am știut în momentul ăla că era adevărat – chiar nu aveam să fac asta. Simțeam cum toată durerea mea veche, născută din dragoste pierdută și greșeli din trecut, mi se topește dinaintea ochilor și că în sfârșit dispare sub faimoasele puteri vindecătoare ale timpului, ale răbdării și ale îndurării lui Dumnezeu.

Richard mi-a vorbit din nou, smulgându-mă din gânduri și aducându-mă la realitatea cât se poate de prozaică:

— Și, știi cum se spune – ca să-ți revii după cineva, cel mai bine e să te urci pe altcineva. Am râs.

— OK, Richard, gata. Acum chiar că poți să te întorci în Texas.

— Păi ce altceva să fac? a spus el, uitându-se în jur la parcare dezolantă a aeroportului indian. Că mai fășos sigur nu mă fac dacă mai atârn mult pe-aici.

După ce l-am condus pe Richard la aeroport, pe drumul de întoarcere în ashram am ajuns la concluzia că vorbesc prea mult. Sinceră să fiu, toată viața mea am vorbit prea mult, dar în timpul șederii mele în ashram vorbisem încă și mai mult decât de obicei. Mai am de stat aici încă două luni și nu vreau să ratez cea mai mare ocazie spirituală a vieții mele socializând și flecărind întruna. Am descoperit cu uimire că până și aici, la capătul lumii, într-un mediu sacru și retras care invită la contemplare, am reușit să creez în jurul meu o atmosferă ca de cocteil. N-am vorbit tot timpul doar cu Richard – deși cu el am pălăvrăgit cel mai mult, e-adevărat –, ci am discutat mereu cu câte cineva. Chiar m-am pomenit – într-un ashram, da?! – că îmi programez întâlniri cu cunoscuții și că sunt nevoită să spun „Îmi pare rău, nu pot să merg azi cu tine la masă, pentru că i-am promis lui Sakshi că mănânc cu ea... poate reușim marțea viitoare”.

Povestea vieții mele. Așa sunt făcută. Dar în ultimul timp m-am gândit la lucrul ăsta ca la un posibil pericol pentru căutările mele spirituale. Există motive foarte întemeiate pentru care liniștea și singurătatea sunt practici spirituale universal recunoscute. A-ți controla vorbirea e o modalitate de a împiedica pierderea de energie pe care o implică palavragitul în exces, care te extenuază și umple lumea de vorbe, vorbe și iar vorbe, în loc s-o umple de liniște, pace și împăcare. Swamiji, maestrul gurului meu, era extrem de strict în privința asta și chiar impunea tăcerea ca exercițiu religios. Considera că liniștea e singura religie adevărată. E incredibil cât de mult am putut să vorbesc de când am ajuns în ashram, singurul loc din lume în care tăcerea ar trebui să fie – și chiar este – stăpână.

Așa că nu mai am de gând să fiu mondena ashramului, gata, m-am hotărât! De-acum înainte, fără țopăieli, bârfe și glumițe. Fără dat în spectacol și acapararea conversației. Fără acrobații verbale cu care să vreau să impresionez. E vremea să schimb ceva. Acum, că Richard a plecat, am de gând să fac din timpul de stat aici o perioadă de tăcere totală. Îmi va fi greu, dar nu imposibil, mai ales că tăcerea e un lucru respectat de toată lumea din ashram. Toată comunitatea te sprijină în astfel de situații, considerându-ți decizia ca pe un act de autodisciplină devoțională. La librărie chiar se găsesc de cumpărat insigne pe care scrie „Păstrez tăcerea”.

Am să-mi cumpăr patru insigne de-alea.

Pe drumul de întoarcere în ashram, m-am lăsat furată de o fantasmă foarte detaliată în legătură cu viitoarea mea tăcere. Aveam să fiu atât de tăcută, încât urma să devin celebră pentru asta. Mă și vedeam poreclită Fata Aia Tăcută. Urma să-mi continui programul obișnuit din ashram, să mănânc singură, să meditez ore întregi în fiecare zi și să lustruiesc podeaua din templu fără să zic nici păs. Singurele mele interacțiuni cu ceilalți aveau să fie zâmbetele blânde trimise tuturor din lumea mea interioară autosuficientă, plină de pace și pietate. Oamenii aveau să vorbească despre mine. Aveau să întrebe: „Cine este Fata Aia Tăcută din templu, care e tot timpul în genunchi și lustruiește podele? Nu vorbește niciodată. E atât de retrasă. E atât de misterioasă. Nici nu-mi pot imagina cum sună vocea ei. Nici n-o auzi când se apropie de tine în grădină... se mișcă tăcută ca o briză. Probabil că e într-o stare constantă de meditație și de comuniune cu Dumnezeu. E cea mai tăcută fată pe care-am cunoscut-o vreodată.”

A doua zi dimineață eram îngenunchată în templu, lustruind din nou pardoseala de marmură, degajând (îmi închipuiam eu) o aură de tăcere sfântă, când un adolescent indian a venit să-mi aducă un mesaj – eram chemată de urgență la Biroul Seva. Seva e termenul sanscrit care denumește practica spirituală a muncii în folosul celorlalți (cum ar fi lustruirea podelelor). Biroul Seva coordonează toate activitățile de genul ăsta care se petrec în ashram. Așa că m-am dus până acolo, extrem de curioasă să aflu de ce fusesem chemată. Doamna drăguță de la birou m-a întrebat:

— Dumneavoastră sunteți Elizabeth Gilbert?

I-am zâmbit cu cea mai mare căldură și seninătate și am încuviințat din cap.

M-a anunțat că activitatea pe care trebuia s-o îndeplinesc zilnic se schimbase. În urma unei solicitări speciale, venită din partea conducerii ashramului, nu aveam să mai fac parte din echipa care curăța templul. Se gândiseră la o cu totul altă treabă pentru mine.

Și denumirea noii mele poziții era – sunteți liberi să râdeți – „Ghid Principal”.

Asta era, evident, o altă glumă de-a lui Swamiji.

Voiai să fii Fata Aia Tăcută din Templu? Ei, ce să vezi...

Dar așa se întâmplă mereu în ashram. Iei câte o decizie grandioasă în legătură cu ce-ar trebui să faci sau cine ar trebui să devii, după care apare imediat câte ceva care îți arată cât de puține lucruri ai înțeles despre tine. Nu știu de câte ori a spus asta Swamiji pe când trăia și nici de câte ori a repetat-o gurul meu de-atunci încoa, dar se pare că eu încă n-am reușit să asimilez pe deplin adevărul celei mai cunoscute fraze din învățătura lor: „Dumnezeu e în tine, prin tine.”

PRIN tine.

Dacă în toată yoga n-ar exista decât un singur adevăr, replica asta l-ar cuprinde pe de-a-ntregul. Dumnezeu se află în tine sub forma ta, exact în felul în care ești tu însuți. Pe Dumnezeu nu-l interesează să te vadă jucând un rol anume, pe care să ți-l asumi fiindcă așa crezi tu că ar trebui să arate și să se comporte o persoană atrasă de spiritualitate. Avem toți o idee conform căreia, pentru a fi în legătură cu sacrul, trebuie să ne modificăm radical caracterele, trebuie să renunțăm la propria individualitate. Asta e un exemplu clasic a ceea ce orientalii numesc „gândire greșită”. Swamiji spunea că cei care se privează voluntar de anumite lucruri sunt în stare să găsească în fiecare zi încă un lucru la care să renunțe, dar că prin astfel de acte nu ajung de obicei la pace interioară, ci la depresie. Spunea mereu că austeritatea și renunțarea doar de dragul ascetismului nu aduc nici un câștig. Pentru a ajunge la Dumnezeu, trebuie să renunți la un singur lucru, și anume la sentimentul că există ceva ce te desparte de divinitate. În rest, rămâi așa cum ești, în armonie cu caracterul tău.

Și atunci, care e caracterul meu? Îmi place să studiez în ashram, dar în același timp mă întreb: cine e persoana care visează că, transformându-se într-o făptură tăcută și împărțind zâmbete eterice în jur, va ajunge să descopere divinitatea? Cel mai probabil e cineva pe care l-am văzut la televizor cine știe când. Adevărul e că eu, deși o recunosc cu părere de rău, nu voi fi niciodată persoana respectivă. M-au fascinat mereu oamenii spectrali, cei cu suflete delicate. Mi-am dorit mereu să fiu fata aia tăcută. Poate tocmai din cauză că eu nu sunt așa. Din același motiv îmi place părul negru și des – tocmai pentru că eu nu-l am așa, pentru că nu-l voi avea așa niciodată. Dar trebuie să ajungi la un moment dat să te împaci cu ce ți-a fost dat, pentru că dacă Dumnezeu ar fi vrut să fiu o fată retrasă, cu păr negru și des, m-ar fi făcut exact așa, dar uite că nu m-a făcut așa. Deci cel mai indicat lucru ar fi să accept felul în care sunt făcută și să-mi asum tot ce decurge de aici.

Cum ar spune Sextus, un filosof pitagoreic din Antichitate, „Înțeleptul se aseamănă întotdeauna cu sine însuși”.

Toate astea nu înseamnă că nu pot fi o persoană religioasă. Nu înseamnă că nu mă simt complet transformată și uimită în fața dragostei lui Dumnezeu. Nu înseamnă că nu pot fi de folos omenirii. Nici că nu pot să devin o ființă umană mai bună, care încearcă zi de zi să-și corecteze defectele și să-și perfecționeze virtuțile. Știu, de exemplu, că n-am să fiu niciodată o sfioasă, dar asta nu înseamnă că nu pot să-mi evaluez obiceiurile de comunicare și să-mi îmbunătățesc unele lucruri legate de ele – adică să lucrez la personalitatea mea, așa cum e ea. Da, îmi place să vorbesc, dar poate că nu e nevoie să înjur atâtea, să fac atâtea glume superficiale și să vorbesc mai tot timpul despre mine.

Sau – ceva și mai radical: poate că n-ar mai trebui să-i tot întrerup pe ceilalți atunci când vorbesc. Pentru că, indiferent cum aș aborda problema asta, singurul fel în care o văd e așa:

„Cred că ce spun eu e mai important decât ce spui tu.” Cu alte cuvinte: „Cred că eu sunt mai importantă decât tine.” Lucru care trebuie să înceteze.

Toate schimbările astea mi-ar fi cu adevărat folositoare. Dar chiar și așa, în urma unor modificări de bun-simț aduse felului în care comunic, probabil că nu voi fi niciodată poreclită Fata Aia Tăcută. Indiferent cât de bine ar da sau cât de tare m-aș strădui. Pentru că, hai să recunoaștem cinstit cu cine avem de-a face! Când doamna de la Biroul Seva mi-a explicat noua sarcină pe care o aveam de îndeplinit ca Ghid Principal, mi-a spus:

— Avem o poreclă specială pentru cea care face treaba asta. Îi spunem „Micuța Suzy Creamcheese”¹⁴, fiindcă persoana care e ghid principal trebuie să fie mereu sociabilă, veselă și zâmbitoare.

Ce puteam să mai spun?

Am întins mâna către doamna de la birou, mi-am luat adio în gând de la fantezmele de până atunci și am zis:

— Doamnă, v-ați găsit persoana potrivită.

Mai precis, în primăvara asta voi fi ghidul unei serii de pelerinaje la ashram. În fiecare serie urmează să sosească aici vreo sută de discipoli din toată lumea, care vor sta între șapte și zece zile ca să-și perfecționeze tehnica de meditație. Rolul meu va fi să am grijă de ei pe perioada șederii lor în ashram. În cea mai mare parte a timpului, participanții vor rămâne în tăcere deplină, și pentru unii dintre ei va fi prima dată când vor experimenta tăcerea ca formă de exercițiu spiritual, lucru care poate deveni problematic. Eu voi fi singura persoană din ashram cu care vor avea voie să vorbească în caz că ceva nu merge cum trebuie.

Ați înțeles bine – treaba mea oficială e să vorbesc cu toată lumea.

Voi asculta problemele celor veniți să se reculeagă și voi încerca să găsesc soluții pentru fiecare. Poate vor vrea să-și schimbe colegii de cameră din cauză că sforăie; sau poate vor vrea să fie consultați de medic pentru vreo problemă digestivă care are de-a face cu India – orice ar fi, eu voi încerca să-i ajut. Va trebui să știu, în cazul fiecăruia, numele și țara de origine. Voi merge peste tot cu o agendă, luând notițe și verificând ce s-a întâmplat cu fiecare. Sunt Julie McCoy¹⁵, coordonatoarea croazierei dumneavoastră yoghină!

Și în caz că vă întrebați, răspunsul e: Da! Funcția asta presupune să am și pager!

De îndată ce încep pelerinajele, devine evident faptul că sunt făcută pentru treaba asta. Îi întâmpin purtând în piept ecusonul pe care scrie Salut, mă numesc...; toți oamenii ăștia vin din 30 de țări diferite – unii sunt veterani, dar mulți n-au mai fost niciodată în India. La 10 dimineața sunt deja 38 de grade, și majoritatea nou-veniților au zburat la clasa economică toată noaptea. Unii dintre ei intră pe poarta ashramului de parcă tocmai s-ar fi trezit aruncați dintr-un portbagaj – de parcă n-ar avea nici cea mai mică idee ce caută aici. Oricâtă poftă de transcendență or fi avut când s-au înscris ca participanți la pelerinaj, e de mult pierdută, probabil cam de când li s-au rătăcit bagajele pe aeroportul din Kuala Lumpur. Le e sete, dar încă nu știu dacă e bine să bea apă de-aici. Le e foame, dar nu știu nici la ce oră se servește prânzul, nici încotro s-o apuce ca să ajungă la sala de mese. Sunt îmbrăcați exact cum nu trebuie – poartă haine sintetice și bocanci în căldura tropicală. Nu știu nici dacă vor găsi pe cineva care să vorbească rusește.

Eu vorbesc un piculeț de rusă...

Pot să-i ajut. Sunt echipată complet pentru așa ceva. Toate antenele pe care le-am întins pretutindeni de când mă știu, care m-au ajutat să-mi dau imediat seama cum se simt cei din jurul meu, toată intuiția pe care mi-am cultivat-o pe când eram doar un copil hipersensibil, toate talentele de bun ascultător pe care le-am căpătat ca barmaniță empatică și ziaristă curioasă, toată eficiența grijulie acumulată ani de-a rândul ca iubita sau soția cuiva – toate astea le-am deprins pentru a le ușura bieților oameni de aici sarcina grea la care s-au înhămat. Îi văd cum vin din

Mexic, din Filipine, din Africa, din Danemarca, din Detroit și mă simt ca în scena din Întâlnire de gradul trei, în care Richard Dreyfuss și ceilalți „căutători” ajunseseră undeva în Wyoming fără să știe clar de ce, atrași de sosirea navei spațiale. Sunt absolut uimită de curajul lor. Oamenii ăștia și-au lăsat în urmă pentru câteva săptămâni familiile și viețile, ca să meargă în India în pelerinaj și să păstreze tăcerea, înconjurați de o droaie de străini. Nu oricine ajunge să facă așa ceva.

Îi iubesc pe toți, de la început și necondiționat. Îi iubesc chiar și pe cei dificili. Reușesc să văd dincolo de nevrozele lor și-mi dau seama că sunt doar groaznic de speriați de ce se va întâmpla cu ei când vor începe perioada de șapte zile de meditație și tăcere. Îl iubesc pe indianul care vine la mine, revoltat, să-mi aducă la cunoștință că în camera lui e o statuie a zeului hindus Ganesh, înaltă de-o palmă, căreia îi lipsește un picior. E furios, consideră că ăsta-i un semn rău și vrea ca statuia să fie scoasă de-acolo – ideal ar fi s-o facă un preot brahman, printr-o ceremonie de purificare „conform tradiției”. Îi ascult tirul furios și-l liniștesc, după care, în timp ce tipul e la masă, o trimit pe Tulsi la el în cameră să scape de statuie. A doua zi îi dau un bilețel, îi scriu că sper că se simte mai bine după ce a scăpat de statuia spartă și îi reamintesc că-i stau la dispoziție pentru orice ar mai putea să apară; mă răsplătește cu un zâmbet enorm, plin de ușurare. E doar speriat. Franțuzoaica în pragul unui atac de panică provocat de alergia la gluten – și ea e speriată. Argentinianul care vrea o audiență specială la care să ia parte întregul personal al departamentului de Hatha Yoga, pentru a i se spune în ce poziție să mediteze ca să nu-l mai doară glezna – și el e speriat. Toți sunt speriați. Vor intra în perioada de tăcere, în interiorul propriilor minți și suflete. Nimic nu e mai puțin cunoscut decât teritoriul ăla, chiar și pentru cei cu experiență într-ale meditației. Acolo se poate întâmpla orice. În toată perioada de reculegere, vor fi îndrumați de o femeie minunată, o călugăriță la vreo 50 de ani, ale cărei gesturi și vorbe sunt întruchipări ale compasiunii. Dar ei tot se tem, pentru că – oricât de iubitoare ar fi călugărița – ea nu poate merge cu ei acolo unde trebuie să ajungă. Nimeni nu poate.

Pe la începutul perioadei de reculegere, am primit prin poștă o scrisoare de la un prieten de-al meu din State, care e producător de filme despre natură pentru National Geographic. Îmi scria că tocmai fusese la o cină cu pretenții, ținută în hotelul Waldorf-Astoria din New York în onoarea membrilor Explorers' Club¹⁶

Povestea că fusese incredibil pentru el să se afle în compania unor astfel de oameni curajoși, care își riscaseră de nenumărate ori viața în căutarea celor mai îndepărtate și periculoase vârfuri de munte, canioane, râuri, adâncuri oceanice, întinderi de gheață și conuri vulcanice. Povestea cum cei mai mulți dintre participanți pierduseră câte o părticică din ei – degete și nasuri luate zălog de-a lungul anilor de rechini, de frig sau de alte asemenea pericole.

Mi-a mai scris: „N-ai văzut niciodată atâția oameni curajoși strânși în același loc.”

M-am gândit atunci: Tu n-ai văzut nimic, Mike.

Tematica și scopul călătoriei de reculegere e starea de turiya – cel de-al patrulea și cel mai greu de atins nivel al conștiinței umane. Yoghinii susțin că în timpul vieții obișnuite a unui om cei mai mulți dintre noi pendulează între trei niveluri ale conștiinței – starea de veghe, starea de vis sau starea de somn adânc, lipsit de vise. Dar mai există și un al patrulea nivel, care e martorul tuturor celorlalte și care le leagă între ele pe celelalte trei. E vorba de conștiința pură, de luciditatea inteligentă datorită căreia dimineța, după ce te trezești, îți poți aminti visele avute în timpul nopții. Erai adormit, nu mai știai ce se întâmplă cu tine, și totuși cineva îți supraveghea visele în timp ce tu dormeai.

Cine era martorul respectiv? Și cine e cel care observă din afară gândurile și toată activitatea minții tale? Yoghinii spun că e chiar Dumnezeu. Și că, dacă reușești să intri în starea de conștiință-martor, poți simți tot timpul prezența lui Dumnezeu. Luciditatea constantă și

experimentarea prezenței divine dinăuntru tău pot să apară doar la al patrulea nivel de conștiință umană, numit turiya.

Îți poți da seama că ai atins starea turiya după un semn simplu – ești într-o continuă stare de beatitudine. Cel care trăiește în turiya nu resimte schimbările de dispoziție ale minții, nu se teme de trecerea timpului și nu e afectat de nici o pierdere suferită. „Pur, curat, golit, liniștit, fără suflare, fără răutate, fără sfârșit, inalterabil, stabil, etern, nenăscut, independent, trăiește în propria lui măreție.” Așa descriu Upanișadele, vechile scripturi yoghine, pe oricine a atins starea turiya. Marii sfinți, marii guru, marii profeți ai istoriei – toți trăiau în permanență în starea turiya. Cât despre noi, ceilalți, majoritatea am atins la rândul nostru turiya, dar numai pentru câteva clipe. Fie și pentru două minute, cei mai mulți dintre noi am simțit la un moment dat o stare inexplicabilă de fericire, fără nici o legătură cu lucrurile din jurul nostru. Acum ești un om ca oricare altul, ducându-ți traiul obișnuit, și deodată – ce mai e și asta? –, deși nu s-a schimbat nimic, te simți atins de grația divină, ești copleșit de uimire, explodezi de fericire. Fără nici un motiv, totul a devenit perfect.

Sigur că, pentru majoritatea, astfel de stări trec la fel de repede cum au apărut. E ca și când perfecțiunea noastră interioară ni s-ar arăta doar ca o străfulgerare, după care ne rostogolim cu repeziciune înapoi în „realitate”, prăbușindu-ne din nou în vechile noastre temeri și dorințe. Oamenii au încercat de-a lungul secolelor să păstreze starea de fericire perfectă prin tot soiul de mijloace exterioare – droguri, sex, putere, adrenalină, acumulare de lucruri draguțe –, dar nu țin. Căutăm fericirea peste tot, dar suntem precum cerșetorul din povestirea lui Tolstoi, care și-a petrecut viața cerând trecătorilor câțiva bănuți, fără să știe că stătuse tot timpul deasupra unei comori. Comoara noastră – perfecțiunea noastră – există deja în noi. Dar, pentru a o atinge, trebuie să lăsăm deoparte agitația continuă a minții, să renunțăm la dorințele egoului. Și să intrăm în tăcerea inimilor noastre. Kundalini shakti – energia divină supremă – ne va duce acolo.

Pentru asta au venit cu toții aici.

Când am scris propoziția de mai sus, am vrut să spun: „Pentru asta au venit în pelerinaj într-un ashram din India cei o sută de adepți adunați din toată lumea.” Dar sfinții și filosofi yoghini ar fi fost de acord cu sensul mai larg al exprimării mele inițiale: „Pentru asta au venit cu toții aici.” Conform misticilor, căutarea beatitudinii divine e scopul întregii existențe omenești. De asta am ales să ne naștem, de asta merită îndurate toate suferințele și nenorocirile vieții lumești – doar pentru șansa de a simți dragostea infinită. Dar odată găsită divinitatea dinăuntru, oare o putem atinge mereu? Pentru că, dacă putem face asta... beatitudine.

Stau în templu pe toată durata pelerinajului, privindu-i din spatele sălii pe discipolii care meditează în liniște deplină și semiîntuneric. Treaba mea e să mă îngrijesc de confortul lor și să fiu atentă dacă vreunul dintre ei e în încurcătură sau dacă are nevoie de ceva. Au făcut toți jurământul tăcerii pe toată perioada de reculegere și, de la o zi la alta, îi simt cum coboară în tăcere din ce în ce mai adânc, până când întregul ashram se îmbibă de liniștea lor. Din respect pentru participanții la pelerinaj, toată suflarea ashramului își vede de treabă în surdina; până și mesele ni le luăm în liniște. Nu se mai aude nici un fel de pălăvrăgeală. Până și eu sunt tăcută. În jur domnește o liniște ca de miez de noapte, un calm atemporal pe care de obicei îl simți doar când ești complet singur la trei dimineața – și care a invadat totuși ziua, fiind respectat în întregul ashram.

Când cele o sută de suflete meditează, nu am nici cea mai vagă idee despre gândurile ori sentimentele care-i încearcă, dar știu foarte bine ce vor să simtă și mă pomenesc rugându-mă mai tot timpul la Dumnezeu în folosul lor și negociind pentru ei – Te rog, dă-le oamenilor ăstora minunați toate binecuvântările pe care poate că le aveai păstrate pentru mine. Nu intenționez să meditez în același timp cu participanții la pelerinaj; trebuie să am grijă de ei, nu să-mi fac griji în

legătură cu propria mea călătorie spirituală. Dar în fiecare zi mă simt înălțată pe valurile trăirii lor religioase colective, la fel cum unele păsări necrofage se ridică pe valurile de căldură emise de pământ, ajungând în felul ăsta mult mai sus decât ar fi putut să zboare vreodată singure. Așa că nu e întâmplătoare senzația pe care o am în timpul meditației celorlalți. Într-o după-amiază de joi, în timp ce stau în spatele sălii, în plină activitate de Ghid Principal, purtând în piept ecusonul cu numele meu, sunt transportată deodată peste pragul universului și așezată în mijlocul palmei lui Dumnezeu.

Cititoarea și exploratoarea din mine devin frustrate când ajung la un anumit punct din scrierile pe teme spirituale ale altcuiva: anume, acolo unde sufletul se retrage din timp și spațiu și se contopește cu infinitul. De la Buda până la Sfânta Tereza, de la misticii sufiți până la propriul meu guru – foarte multe suflete înalte au încercat de-a lungul secolelor să exprime în cuvinte ce au simțit în momentul contopirii cu divinul, dar nu sunt niciodată pe deplin mulțumită de respectivele descrieri. De prea multe ori apare un adjectiv care mă înnebunește într-un astfel de context – indescriptibil. Dar până și cei mai elocvenți cronicari ai experiențelor religioase – cum ar fi Rumi, care a scris despre cum a renunțat la orice efort și s-a legat de mâneca Domnului, sau Hafiz, care spunea că el și Dumnezeu ajunseseră ca doi oameni grași într-o barcă prea mică – „ne ciocneam mereu unul de celălalt și râdeam” –, chiar și astfel de poeți pe mine mă pierd pe drum. Nu mai vreau să citesc despre asta; vreau să și simt. Sri Ramana Maharshi, un guru indian foarte iubit, obișnuia să le țină discipolilor prelegeri lungi despre experiența transcendențială, pe care le încheia întotdeauna cu îndemnul: „Acum mergeți să descoperiți cum este.”

Așa că acum am descoperit și eu. Și nu vreau să spun că ce am simțit în India în acea după-amiază de joi a fost indescriptibil, deși așa a fost. Am să încerc totuși să explic. Pur și simplu am fost absorbită prin gaura de vierme a Absolutului, și în timpul acelei euforii am înțeles dintr-odată toate legile universului. Mi-am părăsit corpul, am părăsit camera, am părăsit planeta, am pășit prin timp și am intrat în vid. Eram în interiorul vidului, dar în același timp eram vidul însuși și priveam vidul. Vidul era un loc al păcii și înțelepciunii fără sfârșit. Vidul era conștient și avea inteligență proprie. Vidul era Dumnezeu, ceea ce înseamnă că am fost înăuntrul lui Dumnezeu. Dar nu într-un sens fizic, meschin, nu ca și când aș fi fost Liz Gilbert blocată într-un mușchi de-al lui Dumnezeu. Eram pur și simplu parte din Dumnezeu. Pe lângă faptul de a fi fost Dumnezeu. Eram în același timp o particulă infimă a universului și la fel de mare cât tot universul. („Toți știu că picătura se contopește cu oceanul, dar puțini știu că oceanul se contopește cu picătura”, scria Kabir – iar acum sunt și eu în măsură să confirm asta.)

Nu am simțit nimic halucinant. A fost unul dintre cele mai normale lucruri. Da, a fost raiul. A fost cea mai puternică dragoste pe care am simțit-o vreodată, mai puternică decât orice mi-aș fi putut închipui, dar n-a fost ceva euforic. N-a fost o exaltare. Nu mai rămăsese în mine destul ego – și nici destulă pasiune care să genereze euforie și exaltare. Era doar evident. Ca și când te-ai uita mult timp la o iluzie optică, chinându-ți ochii pentru a dezlega misterul, când, brusc, percepția ți s-ar modifica și gata: acum poți vedea limpede cum cele două vase sunt de fapt două chipuri. Și, odată ce-ai văzut dincolo de iluzia optică, nu mai poți nega evidența.

— Deci așa e Dumnezeu, m-am gândit. Felicitări să vă cunosc.

Locul în care eram nu poate fi descris la fel ca un loc pământesc. Nu era nici întuneric, nici lumină, nici mare, nici mic. Nici nu era un loc, tehnic vorbind, nici nu pot spune că eram acolo, sau măcar că mai eram „eu”. Aveam încă gânduri, dar erau foarte cuminți, tăcute și meditative. Simțeam o compasiune fără rezerve și o comuniune cu tot și toate, și mi se părea aproape amuzant că există oameni care nu simt așa. Eram și puțin surprinsă de toate vechile mele idei cu privire la cine și cum sunt. Sunt femeie, sunt din America, sunt vorbăreață, sunt scriitoare – toate astea mi se păreau niște drăgălășenii depășite. Închipuiți-vă cum ar fi să vă îngrămădiți

întreaga ființă în sertarul minuscul al identității voastre când, în loc de asta, ați putea simți infinitul.

M-am întrebat: „De ce am alergat toată viața după fericire, când beatitudinea a fost tot timpul aici?”

Nu știu cât timp am plutit astfel în eterul magnific al comuniunii, însă deodată m-a fulgerat un gând: „Vreau să mă simt mereu așa!” Atunci am început să ies din starea aceea. Un singur cuvânt – Vreau! – și deja începeam să mă întorc în lume. După care mintea mea a început să protesteze cu adevărat – Nu, nu vreau să plec de-aici! –, în vreme ce eu alunecam înapoi din ce în ce mai repede.

Vreau!

Nu vreau!

Vreau! Nu vreau!

Cu fiecare repetare a gândurilor disperate, simțeam cum cad prin straturi succesive de iluzie, ca un erou de bandă desenată care cade de pe o clădire, prăbușindu-se prin toate copertinele de pânză de la geamurile pe lângă care zboară. Întoarcerea la senzația de dorință difuză mă readucea la propria mea mărginire, la hotarele mele de muritoare, la lumea limitată, ca de desen animat, în care trăiam. Mi-am văzut egoul revenind în mine; de parcă m-aș fi uitat cum se dezvoltă o fotografie Polaroid, care devine mai clară secundă după secundă – uite fața, uite ridurile din jurul gurii, uite și sprâncenele – da, acum e gata: a apărut o imagine completă a persoanei care fusesem. Simțeam un fior de panică, eram cumva tristă din cauza sfârșitului unei astfel de experiențe divine. Dar, în paralel cu panica, am simțit existența unui martor, a unei versiuni mai înțelepte și mai mature a propriei mele persoane, care-și legăna capul și-mi zâmbea, pentru că știa că, atâta timp cât credeam că starea de fericire îmi poate fi luată, era evident că încă n-o înțelegeam. Și, prin urmare, încă nu eram gata să trăiesc cu totul în ea. Trebuia să exersezi mai mult. În momentul în care am înțeles asta, Dumnezeu mi-a dat drumul, m-a lăsat să-i alunec printre degete, ducând cu mine un ultim și nerostit mesaj de iubire:

Te vei putea întoarce aici atunci când vei înțelege că ești întotdeauna aici.

Două zile mai târziu, pelerinajul s-a sfârșit și toată lumea a ieșit din perioada de tăcere. Am primit incredibil de multe îmbrățișări de la cei care-mi mulțumeau pentru ajutor.

— Vai, nu! Eu vă mulțumesc! spuneam mereu, frustrată de inadecvarea cuvintelor mele și de imposibilitatea de a-mi exprima enorma grațitudine pentru înălțimile ametoitoare la care mă duseseră meditațiile lor.

După o săptămână, ashramul s-a umplut cu alți o sută de pelerini, și alte suflete au cunoscut învățăturile yoghine, au început curajoase căutări interioare și s-au cufundat în liniște. Am avut grijă și de ei, încercând din toate puterile să-i ajut, și am alunecat de câteva ori înapoi în turiya împreună cu ei. Mai târziu, când mulți discipoli mi-au mărturisit că le apărusem în timpul meditației în chip de „prezență plutitoare tăcută și eterică”, nu m-am putut opri să nu râd. Deci asta era ultima glumă a ashramului pe seama mea? Abia când învățasem să-mi accept natura gălăgioasă, vorbărească și sociabilă și să mă simt bine în chip de Ghid Principal – abia atunci putusem să mă transform în Fata Aia Tăcută din spatele sălii templului, nu-i așa?

Pe parcursul ultimelor săptămâni petrecute acolo, ashramul s-a umplut de un fel de melancolie de sfârșit de vacanță. Parcă din ce în ce mai multe persoane se urcau în autobuze în fiecare dimineață și lăsau locul ceva mai pustiu. Nou-veniți nu mai apăreau. Se apropia luna mai, începutul celei mai calde perioade din an, ceea ce însemna că activitățile de aici aveau să se mai potolească puțin. Cum pelerinajele se terminaseră, am fost mutată la Biroul de înregistrări, unde îmi revenea sarcina dulce-amară de a înregistra oficial în computer plecarea prietenilor mei, pe măsură ce părăseau ashramul.

Eram colegă de birou cu o fostă coafeză de pe Madison Avenue, o tipă foarte haioasă. Ne spuneam rugăciunile de dimineață împreună, cântând imnul către Dumnezeu doar noi două. Într-o dimineață, m-a întrebat:

— Crezi că azi am putea să cântăm imnul ceva mai ritmat? Și eventual și cu o octavă mai sus? Nu de alta, dar să nu mai sune ca versiunea spiritualizată a unui blues de-al lui Count Basie.

Acum am parte de mult timp în care sunt singură. Petrec zilnic cam patru, cinci ore în grotile de meditație. Mi se întâmplă să fiu singură chiar și câteva ore la rând, în care mă simt bine doar cu mine, fără să mai fiu tulburată de propria mea existență. Meditațiile mele sunt câteodată adevărate experiențe suprarealiste, în care simt fizic cum shakti îmi urcă de-a lungul coloanei și-mi face sângele să fiarbă. Încerc de fiecare dată să-i cedez, să opun cât mai puțină rezistență. Alteori mă simt cuprinsă de o mulțumire dulce și domoală, ceea ce e la fel de bine. Mintea mea generează în continuare propoziții, și gândurile continuă să dea și ele reprezentații, dar acum știu atât de bine cum se manifestă, încât nu mă mai deranjează. Gândurile mi s-au transformat în niște vecini vechi, care pot fi obositori câteodată, dar care îmi sunt dragi până la urmă – un fel de domnul și doamna Taca-Taca și cei trei copii ai lor cam tăntălăi: Bla, Bla și Bla. Dar nu-mi tulbură liniștea din casă. În cartierul ăsta avem loc cu toții.

Cât despre alte schimbări care au survenit înăuntrul meu în cursul ultimelor luni, probabil că încă nici nu le realizez. Prietenii mei care fac yoga de mult timp spun că nu-ți poți da seama de impactul unui ashram asupra ta până nu pleci de-acolo și nu te întorci la viața ta obișnuită. „Abia atunci ai să începi să observi că în sertarele tale interioare s-a făcut ordine”, mi-a spus fosta călugăriță din Africa de Sud. Sigur că deocamdată nu știu care poate fi viața mea obișnuită. Adică... cel mai probabil, urmează să mă duc să locuiesc în casa unui bătrân vraci indonezian – asta se poate considera viață obișnuită? Poate că da, cine mai știe? În orice caz, prietenii mei spun că schimbările se văd abia mai târziu. Poți avea surpriza să descoperi că vechile tale obsesii au dispărut sau că tiparele proaste de comportament, de care îți era imposibil să te descotorosești, în sfârșit s-au schimbat. Enervările mărunte care ajungeau să te înnebunească nu mai reprezintă nici o problemă, și durerile cele mai profunde, pe care le cultivai odinioară din obișnuință, nu mai sunt tolerate în viața ta nici măcar pentru cinci minute. Relațiile toxice fie se curăță, fie dispar cu totul, și în jurul tău încep să apară oameni mai luminoși și mai folositori.

N-am putut dormi deloc noaptea trecută. Nu de griji, ci de prea multă nerăbdare. M-am îmbrăcat și am ieșit să mă plimb prin grădină. Luna plutea deasupra mea, coaptă și plină, aruncând în jur o strălucire ca de cositor. Iasomia parfuma aerul în care se amestecau mirosurile amețitoare de flori ale unui arbust indian care nu-și deschide corolele decât noaptea. Ziua fusese umedă și fierbinte, și noaptea se dovedea a fi aproape la fel de umedă și de fierbinte. Aerul cald se rotea în jurul meu, când deodată am realizat: „Sunt în India!”

Port sandale și sunt în India!

Am ieșit de pe alee și am luat-o la goană pe pajiște, prin iarba scăldată în lumina lunii. După lunile în care avusesem parte de yoga, mâncare vegetariană și culcat devreme, îmi simțeam corpul viu și sănătos. Sandalele mele fâșâiau în iarba udă: șipa-șipa-șipa-șipa; era singurul sunet. Toată valea era învăluită în liniște. Mă invadase o fericire atât de mare, încât am alergat către pâclel de eucalipti din mijlocul parcului, unde se spunea că fusese cândva vechiul templu dedicat zeului Ganesh – cel care învinge obstacolele. Am îmbrățișat unul dintre arbori, cald încă de la dogoarea zilei, și l-am sărutat cu pasiune. Am sărutat copacul din toată inima, fără să mă gândesc că e coșmarul suprem al tuturor părinților americani ale căror fete pleacă în India să se regăsească – acela că fiicele lor vor ajunge să facă orgii cu copacii la lumina lunii.

Dar dragostea pe care o simțeam era pură. Era dumnezeiască. M-am uitat în jur la valea întunecată și n-am putut să văd nici un lucru care să nu fie Dumnezeu. Mă simțeam pe deplin

fericită, teribil de fericită, fericită până în adâncul sufletului meu. M-am gândit atunci: „Orice ar fi sentimentul ăsta – pentru el m-am rugat atâta timp. Și m-am rugat chiar la el.”

Să nu uit: mi-am găsit cuvântul.

L-am găsit, bineînțeles, la bibliotecă, șoarece de bibliotecă cum sunt. Din după-amiaza petrecută la Roma, în care Giulio îmi spusese că SEX e cuvântul Cetății Eterne, mă tot gândisem care ar putea fi cuvântul meu. Atunci nu știam care e, dar bănuiam că odată și odată avea să apară, și că atunci urma să-l recunosc.

Și l-am găsit în ultima săptămână petrecută în ashram. Citeam un text vechi despre yoga, în care am dat peste o descriere a căutătorilor spirituali din Antichitate. În paragraf apărea un cuvânt sanscrit: ANTEVASIN. Înseamnă „cel care trăiește la hotar”. În vremurile de demult, asta era o descriere literală. Desemna o persoană care părăsise tumultul vieții din oraș pentru a trăi la marginea pădurii unde locuiau maeștrii spirituali. Antevasin-ul nu mai făcea parte din comunitate, nu mai era un gospodar care să ducă o viață obișnuită. Dar nu era nici un iluminat – nu era unul dintre înțelepții pe deplin realizați spiritual care trăiau în străfundurile pădurii. Antevasin-ul era undeva la mijloc. Trăia pe graniță. De unde se afla, putea să vadă ambele lumi, dar alegea să privească spre necunoscut. Și mai era și învățat.

Când am citit descrierea antevasin-ului am fost atât de încântată, încât am chicotit. ăsta-mi e cuvântul, baby! Sigur că în lumea modernă imaginea pădurii neexplorate e doar o metaforă, ca și conceptul de hotar. Dar încă se poate trăi într-un astfel de loc. Încă se poate trăi pe linia luminoasă care desparte vechea gândire de noua înțelegere a lucrurilor, într-un loc în care înveți în permanență. În sens figurat, e un hotar aflat tot timpul în mișcare; pe măsură ce înaintezi în studiu și în realizări, pădurea misterioasă a necunoscutului rămâne mereu cu câțiva pași în fața ta, așa că, dacă vrei s-o urmezi, nu trebuie să călătorești cu multe bagaje după tine. Trebuie să rămâi suplu, să fii tot timpul mobil. Aproape alunecos. Lucru amuzant, pentru că prietenul meu, instalatorul poet din Noua Zeelandă, plecase din ashram doar cu o zi înainte și, îndreptându-se spre poartă, îmi dăduse o poezie prietenoasă de adio despre călătoria mea spirituală. Mi-am amintit strofa asta:

Elizabeth, prinsă la mijloc, între cuvinte italiene și vise balineze, Elizabeth, la mijloc prinsă, între năvod și – pește-alunecos – sălbatic unde...

În anii din urmă am petrecut enorm de mult timp întrebându-mă ce ar trebui să fiu. Soție? Mamă? Iubită? Celibatară? Italiancă? Gurmandă? Călătoare? Artistă? Yoghină? Dar nu sunt nimic din toate astea, cel puțin nu cu totul. Și nu sunt nici Tușa Liz cea Nebună. Sunt doar un antevasin alunecos – „prinsă la mijloc, între” –, un discipol de pe hotarul nestatornic de la marginea minunatei și temutei păduri a necunoscutului.

Cred că miezul tuturor religiilor lumii e același: dorința de a găsi o metaforă pe care oamenii să se poată înălța. Atunci când vrei să ajungi la comuniunea cu Dumnezeu, vrei de fapt să te rupi de lume și să intri în infinit (să ieși din sat și să intri în pădure, am putea spune, rămânând la tema antevasin-ului), și pentru a ajunge acolo ai nevoie de o idee grandioasă pe care s-o folosești pe post de vehicul. Metafora asta trebuie să fie ceva măreț – ceva cu adevărat enorm, magic, puternic, pentru că trebuie să te ducă foarte departe. Trebuie să fie cea mai mare barcă imaginabilă.

Ritualurile religioase își au de multe ori originea în experimente mistice. Câte un cercetaș curajos pornește în căutarea căii care duce către divin, are o experiență transcendentă și se întoarce acasă profet. Revine în comunitate aducând povestiri despre paradis și hărți ale drumului până acolo. Ceilalți repetă cuvintele, gesturile, rugăciunile sau faptele acestui profet, în speranța că vor trece și ei de cealaltă parte. Uneori, acțiunile lor au succes – se întâmplă ca aceleași combinații de silabe și aceleași practici religioase, repetate de generații întregi, să-i ducă pe mulți

de cealaltă parte. Totuși, lucrul ăsta nu se întâmplă întotdeauna. Chiar și cele mai originale idei înnoitoare se transformă până la urmă în dogmă, sau pur și simplu nu mai funcționează pentru toată lumea.

Indienii de pe-aici au o poveste despre un mare sfânt care era mereu înconjurat de ucenicii lui din ashram. În fiecare zi, sfântul și ucenicii meditau ore întregi, cu gândul la Dumnezeu. Singura problemă era că sfântul avea o pisicuță extrem de săcâitoare, care obișnuia să miaune și să toarcă prin templu, deranjând pe toată lumea în timpul meditației. Așa că sfântul – om practic, de altfel – a hotărât ca, în orele zilnice de meditație, pisica să fie legată de un stâlp din curte, ca să nu mai poată necăji pe nimeni. Devenise o obișnuință: pisica era legată de stâlp, după care începea meditația. Pe măsură ce au trecut anii, obișnuința s-a transformat în ritual religios. Nimeni nu putea să mediteze dacă pisica nu era legată mai întâi de stâlp. Până într-o zi, când pisica a murit. Ucenicii sfântului au intrat în panică. Traversau o mare criză spirituală – cum ar mai fi putut medita, în lipsa unei pisici pe care s-o lege de stâlp? Cum ar mai fi putut să-l găsească pe Dumnezeu? Pisica devenise pentru ei mijlocul prin care reușeau să mediteze.

Povestea ne avertizează în legătură cu pericolul pe care-l reprezintă obsesia ritualurilor religioase repetate doar de dragul obișnuinței. Mai ales în lumea noastră – în care talibanii și coaliția creștină continuă bine-cunoscutul lor război, ca să decidă cine are dreptul de a folosi cuvântul Dumnezeu și cine deține ritualurile corecte pentru a ajunge la Dumnezeu –, ar fi util să ne amintim că legarea pisicii de stâlp nu a condus pe nimeni vreodată la transcendență. La transcendență duce doar dorința constantă a individului de a simți compasiunea eternă a divinității. Când vine vorba de divinitate, flexibilitatea e la fel de importantă ca disciplina.

Deci treaba noastră, presupunând că ne hotărâm s-o acceptăm, e să căutăm în continuare metaforele, ritualurile și învățăturile care ne vor ajuta să ne apropiem din ce în ce mai mult de divinitate. Scrierile yoghine spun că Dumnezeu răspunde rugăciunilor sacre și eforturilor omenești indiferent de modalitatea prin care muritorii îl venerază, atâta timp cât rugăciunile lor sunt sincere. Cum spun și Upanișadele: „Oamenii o apucă pe cărări diferite, fie ele drepte sau sinuoase, în funcție de firea fiecăruia și de cum cred ei că este mai bine sau mai cuviincios – dar toți ajung la Tine, ca râurile care se varsă în ocean.”

Celălalt obiectiv al religiilor e, bineînțeles, să încerce să dea un sens lumii noastre haotice, să încerce să explice inexplicabilul care se manifestă pe pământ zi de zi, sub ochii noștri: nevinovații suferă, cei răi sunt răsplătiți – ce să înțelegem din asta? Tradiția occidentală ne spune: „Totul se echilibrează după moarte, unii ajung în rai, alții – în iad.” (Toată dreptatea e împărțită cu picătura de cel pe care James Joyce l-a numit „Hangman God” – o figură paternă care stă pe tronul său imuabil, de unde pedepsește răul și răsplătește binele.) Totuși, în Orient, Upanișadele nu încearcă să ordoneze haosul existent în lume. Nici măcar nu sunt sigure că lumea e haotică, ci sugerează că s-ar putea doar să ne apară astfel, din cauza viziunii noastre limitate. Aceste texte nu promit cuiva dreptate sau răzbunare, deși susțin că fiecare acțiune are consecințele ei – deci trebuie să ne alegem cu grijă comportamentul. Poate că nu vom vedea consecințele respective prea curând. Viziunea yoga e întotdeauna proiectată pe termen lung. Mai mult, Upanișadele sugerează că așa-zisul haos din lume ar putea avea o funcție divină, pe care noi n-o recunoaștem imediat: „Zeilor le place să fie misterioși și le displac evidențele.” În cazul ăsta, cel mai bun lucru pe care-l putem face, ca reacție la lumea periculoasă și de neînțeles în care trăim, e să exersăm obținerea echilibrului în interiorul nostru – indiferent de nebuniile care se întâmplă în jur.

Sean, fermierul irlandez yoghin, mi-a explicat toate astea în felul lui.

— Imaginează-ți că universul e un motor pornit, unul enorm. Ai vrea să stai lângă centrul lui – unde se întâmplă totul –, nu la margine, în vârtejul nebunesc unde poți ameți sau te poți răni. Centrul calmului asta e inima ta. Acolo, înăuntrul tău, locuiește Dumnezeu. Așa că nu mai căuta

răspunsuri în lume. Întoarce-te mereu în centrul inimii tale; acolo sigur vei găsi, de fiecare dată, pacea.

Din punctul de vedere al spiritualității, nimic nu mi s-a părut vreodată mai logic decât ideea asta. În cazul meu funcționează. Și dacă voi găsi vreodată altceva care să funcționeze și mai bine, vă asigur că-l voi folosi.

Am la New York mulți prieteni care nu sunt deloc religioși. Aș spune că așa sunt cei mai mulți dintre ei. Fie că s-au îndepărtat de învățătura religioasă pe care au primit-o în copilărie, fie că n-au fost deloc educați să creadă în Dumnezeu. Era de așteptat ca unii să fie circumspecți în privința nou-descoperitei mele înclinații către căutarea divinului. Sigur că se fac și glume pe seama mea. Cum, de exemplu, mi-a trântit-o la un moment dat Bobby, un prieten care încerca să-mi repare calculatorul: „Nu vreau să-ți jignesc aura, dar trebuie să-ți spun că faci niște downloaduri de rahat.” Asta e, mă distrez și eu cu glumele lor. Și eu le consider haioase. Pentru că așa și sunt.

Dar, pe măsură ce-i văd îmbătrânind, observ la prietenii mei dorința de a avea ceva în care să creadă. O astfel de dorință se erodează până la urmă, având de înfruntat obstacole ca intelectul sau chiar bunul-simț al celor despre care vorbesc. Și totuși, în ciuda logicii oamenilor ăștora, ei trăiesc tot într-o lume care-i împinge într-o serie de situații demente, devastatoare și complet lipsite de sens. Experiențe sublime sau oribile, fericire sau chin, toate astea fac parte din viețile lor, așa cum se întâmplă cu toată lumea. Astfel de megaexperiențe ne fac să tânjim după un context spiritual în care să putem exprima fie durerea, fie gratitudinea, sau în care să căutăm înțelegerea. Problema e: ce anume să venerăm? Cui să ne rugăm?

Am un prieten foarte apropiat, a cărui mamă a murit cu puțin înainte de nașterea fiului lui. După această combinație de miracol și pierdere, prietenul meu a simțit nevoia să meargă într-un loc sacru sau să împlinească un soi de ritual care să-l ajute să depășească toate emoțiile prin care trecea. El are o educație catolică, dar, ca adult, n-a reușit să se reîntoarcă la biserică. („Știind tot ce știu, nu mai pot să cred lucrurile astea” – mi-a spus.) Sigur că s-ar fi simțit stânjenit să treacă la hinduism sau budism sau orice altceva la fel de ieșit din tipare. Ce-i rămânea de făcut, atunci? După cum mi-a mărturisit, „Nu vreau să m-apuc să-mi aleg o religie, pur și simplu”.

O atitudine pe care o respect fără rezerve, dar cu care nu pot fi deloc de acord. Cred că atunci când vine vorba de a evolua spiritual și a ne găsi pacea în relația cu Dumnezeu avem tot dreptul să alegem pur și simplu. Cred că suntem liberi să căutăm orice metaforă care ne-ar putea transporta peste granițele lumii noastre, de fiecare dată când avem nevoie să găsim alinare sau să fim duși de cealaltă parte. Nu e nimic de care să ne rușinăm. E istoria omenirii în căutarea sfînteniei. Dacă umanitatea n-ar fi evoluat niciodată în explorarea divinului, mulți dintre noi ne-am închina și astăzi la statuile aurite ale unor pisici egiptene. Evoluția gândirii religioase presupune exact genul ăla de alegere făcută pur și simplu. Iei lucrurile care dau rezultate, de oriunde le găsești, și în timpul ăsta continui să mergi spre lumină.

Indienii hopi credeau că fiecare religie a lumii are în ea un fir spiritual și că firele spirituale se caută tot timpul unele pe altele, în dorința de a se reuni. Când toate firele se vor răsuci împreună în cele din urmă, se va forma o funie care ne va scoate din ciclul întunecat al istoriei și ne va duce în lumea de dincolo. Mai aproape de zilele noastre, Dalai Lama a repetat aceeași idee, asigurându-i pe elevii lui occidentali că nu trebuie să devină budiști tibetani pentru a primi învățătura lui. Îi îndemna să aleagă din budismul tibetan orice idee le place și s-o integreze în propriile lor practici religioase. Chiar și în cele mai neașteptate și mai conservatoare dintre instituții poți regăsi uneori ideea luminoasă că Dumnezeu e mai mare decât ne-au învățat limitele noastre doctrine religioase. În 1954, însuși papa Pius al XI-lea a trimis în Libia câțiva

delegați ai Vaticanului, cu următoarele instrucțiuni scrise: „Să NU credeți că mergeți printre păgâni. Și musulmanii ajung să fie mântuiți. Căile Providenței sunt infinite.”

Și oare nu are totul sens așa? Adică faptul că infinitul e cu adevărat... infinit? Că până și cei mai sfinți dintre noi sunt în stare să vadă doar fragmente din lumea eternă? Și că, dacă am aduna toate acele fragmente și le-am compara, ar putea să se prefigureze o imagine a lui Dumnezeu care să semene cu noi toți și care să ne includă pe noi toți? Nu cumva dorința noastră individuală de transcendență e doar o parte din căutarea divinității la scara întregii omeniri? Nu avem cu toții dreptul să nu ne oprim din căutat până când nu vom fi ajuns cât mai aproape de divinitate? Chiar dacă asta presupune câteodată să mergem în India și să sărutăm copacii la lumina lunii, măcar pentru un timp...

Cu alte cuvinte, that's me în the corner. That's me în the spotlight. Choosing my religion.¹⁷

Avionul meu decolează din India la patru dimineața, ceea ce e tipic pentru felul în care funcționează lucrurile pe-aici. Am hotărât să nu dorm deloc în noaptea asta și să-mi petrec toată seara rugându-mă într-una din grotle de meditație. Nu sunt insomniacă din fire, dar o parte din mine vrea să petreacă în stare de veghe ultimele ore în ashram. Am stat trează nopți întregi pentru o mulțime de motive – am făcut dragoste, m-am certat, am condus pe distanțe lungi, am dansat, am plâns, mi-am făcut griji (și uneori am făcut toate lucrurile astea în decursul unei singure nopți) –, dar niciodată nu mi-am sacrificat somnul pentru a mă ruga toată noaptea. De ce nu acum?

Îmi fac bagajul și-l las la poarta templului, astfel încât în zori, când vine taxiul, să-l iau repede și să plec. După care urc pe colină, intru în grota de meditație și mă așez. Sunt singură, dar mă așez undeva de unde să pot vedea o fotografie de-a lui Swamiji, maestrul gurului meu și fondatorul ashramului, leul de mult dispărut, care încă reușește să fie prezent aici. Închid ochii și las mantra să înceapă. Cobor pe scara care duce în centrul liniștii mele interioare. Când ajung acolo, simt cum lumea întreagă se oprește, așa cum îmi dorisem mereu să a se oprească pe când aveam nouă ani și eram speriată de graba cu care trecea timpul. În inima mea, ceasul se oprește și foile din calendar nu mai zboară nicăieri. Mă minunez în tăcere de câte lucruri am ajuns să înțeleg. Nu mă rog. Mă transform în rugăciune.

Aș putea să stau aici toată noaptea.

Și chiar asta fac.

Nu știu ce anume îmi dă de știre când vine timpul să mă urc în taxi, dar după câteva ore de nemișcare, ceva îmi dă ghes. Când mă uit la ceas, este exact momentul să plec. Trebuie să iau avionul spre Indonezia. Lucru ciudat și amuzant. Așa că mă ridic și mă înclin în fața fotografiei lui Swamiji – severul, minunatul, înflăcăratul. Apoi strecor o bucată de hârtie sub covor, în dreptul imaginii lui. Pe ea sunt două poezii pe care le-am scris în decursul celor patru luni petrecute în India. Sunt primele poezii adevărate pe care le-am scris vreodată. Un instalator din Noua Zeelandă m-a încurajat să încerc să scriu și poezie, măcar o dată – asta a fost motivul pentru care le-am scris. Prima poezie am scris-o la o lună după sosirea mea aici. Pe a doua am scris-o în dimineața asta.

Și în spațiul dintre două poezii am găsit întinderi nesfârșite de grație divină.

Două poezii dintr-un ashram indian:

Prima.

Toată vorbăria asta despre nectar și fericire începe să mă enerveze. Prietene, nu știu cum ești tu, dar calea mea spre Dumnezeu nu-i fum dulce de tămâie.

E o pisică într-un porumbăr, și sunt pisica – dar sunt și cei ce strigă disperați când sunt uciși.

Calea mea spre Dumnezeu e revolta muncitorilor, nu va fi liniște până nu fac un sindicat.

Grupul lor e atât de amenințător, încât Garda Națională nu vrea să se apropie.

Calea mi-a fost bătută inconștient dinaintea de un om pământiu necunoscut mie, care, prin noroi până la pulpe, a alergat după Dumnezeu prin toată India, desculț, flămând, cu sângele infestat de malarie, dormind pe praguri și sub poduri – mereu pe drum.

Acum mă aleargă și-mi strigă: „Ai înțeles, Liz?

Ce înseamnă MEREU? Ce e DRUMUL cu adevărat?”

A doua.

Oricum ar fi.

Dacă m-ar lăsa să port haine făcute din iarba proaspăt cosită aici, aș face-o.

Dacă m-ar lăsa să mă sărut cu toți eucaliptii din Crângul lui Ganesh, vă jur, aș face-o.

Sudoarea mi-a fost rouă, zilele-astea, am dat drojdiile-afară și mi-am frecat obraji de coaja copacilor, crezând că strâng piciorul maestrului meu.

Nu pot intra destul de adânc.

Dacă m-ar lăsa să mănânc pământul de-aici cu garnitură de cuiburi de păsări, aș mânca doar pe jumătate și aș dormi toată noaptea pe ce mi-a rămas.

INDONEZIA sau „Chiar și acolo mă simt altfel” sau

36 de povestiri despre căutarea echilibrului.

Nu mi s-a mai întâmplat niciodată să n-am vreun plan de acțiune așa ca acum, la sosirea în Bali. E cea mai dezorganizată călătorie din tot trecutul meu de călătorii dezorganizate... Nu știu unde o să locuiesc, nu știu ce o să fac, nu știu care e cursul de schimb al monedei locale, nu știu cum să găsesc un taxi la aeroport – nu știu nici măcar unde să-i cer șoferului de taxi să mă ducă. Nu mă așteaptă nimeni. Nu am în Indonezia nici un prieten, nici măcar vreun prieten de-al unui prieten. Și mai e ceva legat de ghidul meu turistic vechi, pe care oricum nu l-am citit cum trebuie: nu mi-am dat seama că n-am voie să stau în Indonezia patru luni, presupunând că aș vrea. Descopăr asta abia la intrarea în țară. Se pare că n-am dreptul decât la o viză turistică valabilă o lună. Nici nu-mi trecuse prin cap că statul indonezian s-ar putea simți altfel decât absolut încântat să mă aibă ca oaspete oricât aș avea eu chef să stau.

Când un domn simpatic de la biroul de imigrări îmi aplică pe pașaport viza turistică prin care am dreptul să stau în Bali exact 30 de zile, îl întreb cât mai prietenos cu putință dacă nu cumva aș putea sta mai mult.

— Nu, îmi răspunde el cât mai prietenos cu putință. (Balinezii sunt bine cunoscuți pentru atitudinea lor prietenoasă.)

— Știți, ar trebui să stau vreo trei, patru luni, insist eu.

Nu-i mai spun și că e vorba de o profeție – că un vraci indonezian bătrân și poate dement mi-a prezis acum doi ani, după zece minute de citit în palmă, că o să stau în Bali vreo trei, patru luni. Nu prea știu cum să-i explic toate astea.

Dar de fapt ce anume mi-a spus vraciul? Mi-a spus că o să mă întorc în Bali și o să locuiesc cu el trei sau patru luni? Chiar așa o fi spus, că o să „locuiesc cu el”? Sau o fi vrut, dacă mă mai nimeresc vreodată pe aici, să trec pe la el și să-i mai dau zece dolari ca să-mi citească iar în palmă? A spus că o să mă întorc sau că ar trebui să mă întorc? Chiar o fi spus Seeyou later, alligator? Sau In a while, crocodile!8

?

Din seara aceea n-am mai luat legătura cu el și oricum n-am idee cum să fac asta. Care i-o fi adresa? „Vraciul, Pe prisma casei lui, Bali, Indonezia”? Nici nu știu dacă mai trăiește. Acum doi ani, când ne-am întâlnit, era deja tare bătrân; i se puteau întâmpla multe de atunci până azi. Singurul lucru pe care-l știu sigur e numele lui – Ketut Liyer –, apoi mai țin minte că locuiește într-un sat de lângă orașul Ubud. Dar nu mai știu numele satului.

Poate că trebuia să mă gândesc ceva mai serios la toate astea.

Dar, până la urmă, Bali e un loc în care te poți orienta destul de ușor. Nu aterizasem în mijlocul Sudanului, fără să am idee încotro s-o apuc. E vorba de o insulă cam de dimensiunea statului Delaware și, pe deasupra, de o cunoscută destinație turistică. Totul aici e în așa fel aranjat, încât occidentalul și cărțile lui de credit să se descurce ușor. Engleza e vorbită cu plăcere mai peste tot. (Ceea ce îmi provoacă un vinovat sentiment de ușurare. Sinapsele mele au fost suprasolicitate în ultimele luni de efortul de a învăța italiana modernă și sanscrita veche, așa că nu mai sunt în stare să învăț indoneziana sau, și mai rău, limba din Bali – mai complicată și decât marțiana.) E foarte ușor să te descurci pe-aici. Poți schimba bani la aeroport, poți găsi un taxi cu un șofer amabil care să-ți recomande un hotel drăguț... Și pentru că industria turismului a primit o mare lovitură în urma atentatelor teroriste de acum doi ani (produse la doar câteva săptămâni după prima mea vizită în Bali), acum e și mai simplu să vizitezi insula; toți sar să te ajute, toți caută cu disperare de lucru.

Așa că iau un taxi până la Ubud, oraș ce pare a fi un bun punct de plecare pentru o călătorie. Mă cazez într-un hotel mic și frumos, situat pe o stradă cu nume incredibil – Calea Forestieră a Maimuțelor. Hotelul are o piscină fantastică și o grădină plină de tot felul de plante tropicale cu flori mai mari decât niște mingi de volei (îngrijite de o echipă extrem de organizată, alcătuită din fluturi și colibri). Personalul hotelului e format din localnici, ceea ce înseamnă că, de îndată ce pășești înăuntru, începi să primești adorația și complimentele lor. Din camera mea se văd vârfurile arborilor tropicali. Am micul dejun inclus, un mic dejun cu grămezi întregi de fructe tropicale. Pe scurt, e unul dintre cele mai plăcute locuri în care am fost vreodată și mă costă sub zece dolari pe zi. Mă bucur că m-am întors aici.

Ubud e așezat în munții din centrul insulei, înconjurat de nenumărate temple hinduiste, de versanți terasați unde se cultivă orez, de râuri care taie canioane adânci prin junglă și de vulcani vizibili în depărtare, la orizont. Orașul e considerat centrul cultural al insulei, leagănul picturii, dansurilor, sculpturii și ceremoniilor religioase tradiționale. Nu e foarte aproape de vreo plajă, astfel că turiștii care vin aici se autoselectează și sunt mai sofisticați. Sunt genul de oameni care preferă să asiste la ceremoniile din vechile temple, nu să bea pina colada pe plajă. Indiferent ce se va alege de profeția vrăciului meu, e un loc minunat, în care merită să trăiești măcar o vreme. Orașul e versiunea micșorată, din Pacific, a Santei Fe, cu deosebirea că aici vezi peste tot maimuțe hoinărind liber și familii întregi de localnici îmbrăcați în costum tradițional. Există restaurante foarte bune, dar și mici librării cochete. Aș putea să-mi petrec tot sejurul în Ubud făcând ceea ce fac de obicei, încă de pe vremea fondării YWCA19, simpaticele americance divorțate – să mă înscriu la tot felul de cursuri: de tehnică batik20, de tobe, de făcut bijuterii, de olărit, de dansuri sau de bucătărie tradițională indoneziana... Chiar peste drum de hotelul meu există ceva care se cheamă „Magazinul meditației”, cu o mică vitrină unde sunt anunțate ședințele de meditație care se țin zilnic între șase și șapte seara. „Pogoară-se pacea pe pământ” mai scrie acolo. Sunt într-un totu de acord.

E încă după-amiază devreme când termin cu despachetatul bagajelor, așa că mă hotărăsc să ies la o plimbare, ca să mă familiarizez din nou cu orașul pe care nu l-am mai văzut de doi ani. După aceea o să mă gândesc ce am de făcut ca să-mi găsesc vrăciul. Îmi închipui că va fi destul de dificil, că s-ar putea să-mi ia zile sau chiar săptămâni întregi. Nu știu de unde să încep căutările, așa că în drum spre ieșire mă opresc la recepție și-l întreb pe Mario dacă mă poate ajuta.

Mario e unul dintre tipii care lucrează la hotel. M-am împrietenit cu el de când am ajuns, în mare parte datorită numelui lui. Nu cu mult timp în urmă, am călătorit într-o țară în care pe

mulți bărbați îi cheamă Mario, deși niciunul dintre ei nu e de loc din Bali și nici plin de energie, scund, musculos, cu un sarong de mătase și o floare după ureche. Așa că a trebuit să-l întreb:

— Chiar așa te cheamă, Mario? Nu sună prea indonezian numele ăsta.

— Nu-i numele meu adevărat, mi-a răspuns. Numele meu adevărat e Nyoman.

Aha, ar fi trebuit să mă prind! Ar fi trebuit să știu că am o șansă din patru să-i ghicesc numele. Dați-mi voie să fac o paranteză: în Bali există doar patru prenume pe care majoritatea localnicilor le dau copiilor, indiferent dacă sunt băieți sau fete. Prenumele în cauză sunt Wayan (pronunțat „huai-an”), Made („măă-dei”), Nyoman și Ketut. Traduse, aceste nume înseamnă pur și simplu Primul, Al doilea, Al treilea și Al patrulea, indicând ordinea în care s-au născut copiii. Dacă ți se naște al cincilea copil, reiei ciclul prenumelor, astfel că bebelușul cu numărul cinci va avea un nume de genul „Wayan Al doilea”. Și tot așa. Dacă ai gemeni, îi numești în funcție de ordinea în care s-au născut. Pentru că există practic doar patru prenume în Bali (castele superioare au o selecție proprie de nume), e foarte posibil (ba chiar destul de frecvent) ca doi soți să se numească amândoi Wayan. Urmând ca pe primul lor născut să-l numească – ați ghicit – tot Wayan...

Această situație arată întru câtva ce importantă e familia pentru locuitorii insulei și cât de important este locul ocupat de fiecare membru în cadrul ei. S-ar putea crede că sistemul ăsta onomastic duce la complicații, dar cei din Bali reușesc cumva să se descurce. Poreclele sunt ceva foarte obișnuit, lucru de înțeles; ba mai sunt și utile. De exemplu, una dintre femeile de afaceri de mare succes din Ubud este o doamnă pe nume Wayan, care e patroana unui restaurant extrem de aglomerat numit Cafe Wayan, astfel că ei i se spune „Wayan Cafe” – adică „acea Wayan care e patroană la Wayan Cafe”. Altcineva poate fi poreclit „Made Grasu’”, sau „Nyoman-Inchirieri-Mașini” sau „Ketut-Prostu'-care-a-dat -foc-la-casa-lu'-unchiu-său”. Mario, noul meu prieten, a rezolvat problema spunându-și pur și simplu Mario.

— De ce tocmai Mario?

— Pentru că-mi place orice din Italia, mi-a răspuns el.

Când i-am spus că de curând am petrecut patru luni în Italia, lucrul ăsta i s-a părut atât de incredibil și de uimitor, încât și-a părăsit locul de la birou și mi-a zis:

— Vino, șezi, povestește.

Am venit, am șezut, am povestit. Și așa ne-am împrietenit.

Și uite așa, în după-amiaza aceea, am hotărât să încep căutarea vraciului întrebându-l pe Mario dacă nu cumva cunoaște pe cineva cu numele Ketut Liyer. Mario a căzut pe gânduri, încruntându-se.

Mă așteptam să-mi spună ceva de genul: „A, da! Ketut Liyer! Un vraci bătrân care a murit chiar săptămâna trecută – e trist când se duce un vraci bătrân și venerabil...”

Dar el mă roagă să repet numele și de data asta îl scriu, bănuind că-l pronunț greșit. Bineînțeles, Mario se luminează la față:

— Ketut Liyer!

Acum mă aștept să spună ceva de genul: „A, da! Ketut Liyer! Un nebun! L-au arestat săptămâna trecută pentru că e smintit...” În loc de asta, exclamă:

— Ketut Liyer, mare vindecător!

— Da! El e!

— Îl cunosc. Eu merg în casa lui. Săptămâna trecută iau pe verișoară, ea are nevoie de medicament pentru bebeluș care plânge toată noaptea. Ketut Liyer îl vindecă. Odată am luat fată americană ca tine la casa lui Ketut Liyer. Fata voia vrăji ca să fie mai frumoasă pentru bărbați. Ketut Liyer a făcut desen magic, s-o ajute să fie mai frumoasă. O necăjesc după aia. În fiecare zi îi spun: „Desen bun! Uite ce frumoasă ești! Desen bun!”

Amintindu-mi de imaginea pe care Ketut Liyer o făcuse cu câțiva ani în urmă pentru mine, îi spun lui Mario că și eu am primit cândva de la vraci un desen fermecat. Mario râde.

— Desen bun și la tine!

— Al meu trebuia să mă ajute să-l găsesc pe Dumnezeu, îi explic.

— Tu nu vrei să te faci mai frumoasă pentru bărbați? Întreabă el derutat – pe bună dreptate. Îi spun:

— Ce zici, Mario, m-ai putea duce într-o zi la Ketut Liyer în vizită? Dacă nu ești prea ocupat.

— Nu acum, îmi răspunde.

Chiar când încep să mă dezumflu, adaugă:

— Dar poate în cinci minute...?

Așa se face că – în chiar după-amiaza în care am sosit în Bali – m-am pomenit călare pe o motocicletă, agățată de Mario, noul meu prieten italo-indonezian, care mă duce în mare viteză, printre terasele orezăriilor, către casa lui Ketut Liyer. Deși în ultimii ani m-am gândit adesea la reîntâlnirea cu bătrânul, în clipa asta n-am idee ce o să-i spun când ajung acolo. Și, bineînțeles, mergem neanunțați. Recunosc pancarta din fața casei, aceeași ca și data trecută, pe care scrie „Ketut Liyer – pictor”. E o gospodărie tipică pentru Bali. Proprietatea e înconjurată, toată, de un zid înalt de piatră, în mijloc e o curte, iar în spate un templu. În incintă sunt câteva căsuțe care comunică între ele și în care trăiesc laolaltă mai multe generații ale familiei. Intrăm fără să batem (oricum, nu există ușă), spre disperarea zgomotoasă a câtorva câini de pază, tipici și ei pentru Bali (adică slăbănogi și furioși), și acolo, în curte, îl vedem pe Ketut Liyer, bătrânul vraci, purtând un sarong și un tricou polo și arătând exact la fel ca în urmă cu doi ani, când l-am cunoscut. Mario îi spune ceva și, deși nu sunt mare maestră în limba din Bali, pricep că mă prezintă în linii mari, spunând ceva de genul: „Uite o fată din America – treci la treabă.”

Ketut își îndreaptă spre mine zâmbetul știrb cu forța unui furtun de pompieri prin care țâșnește compasiune. Mă liniștesc: ținusem minte bine, este, într-adevăr, extraordinar. Chipul lui e o întregă enciclopedie a bunătății. Îmi strânge mâna cu putere și încântare.

— Sunt foarte fericit să te întâlnesc, îmi spune.

Habar nu are cine sunt.

— Vino, vino, spune și mă poștește pe prispa căsuței lui, cu covorașe de bambus pe post de mobilier. Arată exact ca acum doi ani. Ne așezăm amândoi. Fără să ezite, îmi ia palma în mâini – gândindu-se că, la fel ca majoritatea occidentalilor care-i calcă pragul, am venit ca să-mi citească în palmă. Îmi spune ce vede și constat, ușurată, că e versiunea prescurtată a ceea ce mi-a zis data trecută. (Fața nu mi-a recunoscut-o, poate, dar pentru ochiul lui exersat destinul meu e același.) Engleza lui e mai bună decât mi-o aduceam aminte, mai bună și decât a lui Mario. Ketut vorbește ca înțelepții chinezi din filmele clasice cu tehnici de luptă kung fu, un soi de engleză pe care l-aș numi „grasshoppereză”, pentru că s-ar putea introduce vorba de dezmiardare „Grasshopper”²¹ în mijlocul fiecărei fraze și, pe deasupra, sună extrem de înțelept. „Aaah – tu ai soartă foarte norocoasă, Grasshopper...”

Aștept o pauză în șirul de predicții al lui Ketut, îl întrerup și încerc să-i aduc aminte că în urmă cu doi ani ne-am mai întâlnit o dată. Mă privește nedumerit.

— Nu prima dată în Bali?

— Nu, domnule.

Se gândește îndelung.

— Tu fată din California?

— Nu, îi spun, cu moralul la pământ. Eu sunt fata din New York.

Îmi spune (și nu prea înțeleg ce legătură are asta cu tot restul):

— Eu nu mai sunt așa frumos, pierdut mulți dinți. Poate merg la dentist într-o zi, iau dinți noi. Dar prea speriat de dentist.

Își deschide gura defrișată și îmi arată dezastrul. Într-adevăr, pe partea stângă a pierdut aproape toți dinții, iar pe dreapta are doar niște cioturi galbene – și par dureroase. Îmi povestește că a căzut și s-a lovit. Așa a rămas fără dinți.

Îi spun că-mi pare rău, după care încerc din nou, vorbind rar:

— Nu cred că mă mai ții minte, Ketut. Am fost aici acum doi ani cu o americană profesoară de yoga, o femeie care a locuit mulți ani în Bali.

Îmi zâmbește radios.

— Eu cunosc Ann Barros!

— Așa e. Ann Barros o cheamă pe profesoara de yoga. Dar eu sunt Liz. Am venit atunci să te rog să mă ajuți, pentru că voiam să fiu mai aproape de Dumnezeu. Mi-ai făcut un desen magic.

Dă din umeri relaxat, nici că-i pasă de tot ce-i spun.

— Nu țin minte, zice.

Este o veste atât de proastă, încât situația devine aproape comică. Ce-o să fac eu acum în Bali? Nu știu exact cum îmi imaginasem că va decurge reîntâlnirea cu Ketut, dar sperasem că vom avea un fel de regăsire superkarmică, scăldată în lacrimi. Și deși e adevărat că mă temusem să nu fi murit între timp, nici măcar nu-mi trecuse prin cap că ar putea – fiind încă în viață – să nu-și amintească deloc de mine. Deși acum mi se pare culmea prostiei să fi crezut că prima noastră întâlnire fusese, pentru el, la fel de memorabilă ca pentru mine. Cu siguranță trebuia să planific totul mai bine.

Așa că îi descriu desenul pe care mi-l făcuse, cu un personaj cu patru picioare („cu picioarele foarte pe pământ”), fără cap („nu mai privi lumea cu mintea”) și cu fața în dreptul inimii („trebuie să te uiți la ea cu inima”), și el mă ascultă politico, fără prea mare interes, ca și când am discuta despre viața altei.

Nu-mi place să fac asta, pentru că nu vreau să pară că-l acuz, dar trebuie s-o spun, așa că-i dau drumul:

— Mi-ai zis că ar trebui să mă întorc în Bali. Mi-ai zis că să locuiesc aici vreo trei sau patru luni. Ai zis că te-aș putea ajuta să înveți engleza, iar dumneata m-ai învăța, în schimb, lucrurile pe care le știi.

Nu-mi place cum sună vocea mea: conține un abia perceptibil dram de disperare. Nu suflu o vorbă despre invitația pe care mi-a făcut-o – să locuiesc cu familia lui. Dată fiind situația, ar fi deplasat să mai amintesc și asta.

Mă ascultă politico, zâmbind și dând din cap de parcă ar spune: Nu-i așa că sunt tare amuzante chestiile pe care le debitează uneori oamenii?

Aproape că mă las păgubașă. Dar dacă tot am ajuns până aici, trebuie să fac un ultim efort. Îi spun:

— Sunt scriitoare, Ketut. Sunt scriitoarea din New York.

Dintr-un motiv necunoscut, asta clarifică totul. Brusc, chipul începe să-i strălucească de fericire, se luminează, devine pur și aproape transparent. În minte îi explodează artificii aducerii aminte.

— TU! spune. TU! Te recunosc! TU!

Se apleacă, mă apucă de umeri și începe să mă scuture fericit, în felul în care un copil ar scutura cadoul de Crăciun încă nedeschis, încercând să ghicească ce-i înăuntru.

— Te-ai întors! TE-AI ÎNTORS!

— M-am întors! M-am întors! spun și eu.

— Tu, tu, tu!

— Eu, eu, eu!

Mi-au dat lacrimile, dar nu vreau să se vadă. E greu să explic ce ușurare simt. Până și eu sunt surprinsă. E ca și când aș fi avut un accident de mașină, un accident în care mașina a căzut de pe un pod în apă și a ajuns pe fundul râului, dar eu am reușit cumva să mă eliberez ieșind pe o fereastră și înotând, m-am zbatut să ajung la lumină, dând din mâini și din picioare prin apa întunecată și rece, și aproape că am rămas fără oxigen, cu arterele pulsându-mi mai-mai să-mi explodeze, cu obraji umflați de ultima gură de aer rămasă în mine, după care – AAAH! – am ieșit la suprafață și am tras în piept tot aerul din lume. Și am supraviețuit. Asta am simțit auzindu-l pe vraciul indonezian spunând „te-ai întors”. Atât de mare mi-a fost ușurarea.

Nu-mi vine să cred că am ajuns aici.

— Da, m-am întors, spun. Sigur că m-am întors.

— Eu atât de fericit! exclamă el. Îmi ține mâinile într-ale lui și e, în mod evident, tare încântat. Eu nu recunosc în început! Așa demult noi întâlnit! Arăți altfel acum! Mult diferit de acum doi ani! Data trecută, tu femeie foarte tristă. Acum – așa fericită! Ca altă persoană!

Ideea că o persoană poate să se schimbe atât de mult în doar doi ani pare să-i provoace o cascadă de chicoteli.

Renunț la încercarea de a-mi ascunde lacrimile și le las să curgă în voie.

— Da, Ketut. Am fost foarte tristă pe vremuri. Dar acum viața mea e mai bună.

— Dată trecută, tu în divorț urât. Nu bine.

— Nu bine, repet și eu.

— Dată trecută, tu ai prea multe griji, prea multe dureri. Dată trecută, tu arăți ca femeie bătrână, supărată. Acum arăți ca fată tânără. Dată trecută, tu urâtă! Acum, tu frumoasă!

Mario izbucnește în aplauze furtunoase și conchide victorios:

— Vezi? Desen bun!

— Mai vrei să te ajut cu engleza, Ketut? întreb eu.

Îmi spune că pot să încep imediat și se ridică, vioi ca un spiriduș. Dispare în căsuța lui, de unde revine cu un morman de scrisori primite din străinătate în ultimii ani (aha, deci are adresă!). Mă roagă să i le citesc cu voce tare; înțelege bine engleza, dar nu prea poate s-o citească. Deja i-am devenit secretară. Sunt secretara unui vraci. Incredibil! Scrisorile sunt din partea unor colecționari de artă străini, oameni care au ajuns cumva în posesia unora dintre desenele și picturile lui magice. Una e de la un colecționar din Australia care-l laudă pe Ketut pentru talentul lui, spunând: „Cum puteți avea atâta dexteritate încât să pictați astfel de detalii?” Ketut îmi răspunde mie, ca și când mi-ar dicta: „Pentru că exersez mulți, mulți ani.”

Când terminăm cu scrisorile, îmi povestește despre viața lui din ultimii doi ani. Au avut loc schimbări. De exemplu, acum are o soție. Arată către o femeie solidă, aflată de cealaltă parte a curții, care stă ascunsă în umbra ușii bucătăriei și se uită la mine, părând să nu se fi hotărât încă: să mă împuște sau întâi să mă otrăvească, după care să mă împuște? Ultima dată când am fost aici, Ketut îmi arătase fotografii cu soția lui care murise de curând – o bătrână frumoasă, cu un aer copilăresc și radios în ciuda vârstei înaintate. Îi fac semn cu mâna noii soții, care dispare imediat în bucătărie.

— Femeie bună, declară Ketut în direcția bucătăriei cufundate în umbră. Foarte bună femeie.

Povestește mai departe că a fost foarte ocupat în ultimul timp cu pacienții localnici, că are mult de lucru, trebuie să facă nenumărate descânțece pentru bebeluși, ritualuri pentru morți, vindecări pentru bolnavi, ceremonii pentru cei care se căsătoresc. Data viitoare când merge la o nuntă, spune, „Noi mergem împreună! Eu te iau!”. Singurul neajuns e că aproape nici un

occidental nu mai vine să-l caute. Nimeni nu mai vine în Bali după atentatul terorist. Ceea ce-l face să se simtă „foarte derutat la cap”. Și-l mai face să se simtă „foarte gol în bancă”, îmi spune:

— Tu acum vii la mine acasă în fiecare zi și vorbim engleză? Aprob fericită din cap, și el adaugă: Eu te învăț meditație din Bali, OK?

— OK, răspund.

— Cred că trei luni destul timp să învăț pe tine meditație din Bali, să găsim pe Dumnezeu pentru tine așa. Poate patru luni. Ți place Bali?

— Îmi place la nebunie.

— Tu căsătorit în Bali?

— Nu încă.

— Eu cred că poate curând. Tu întorci aici mâine?

Promit să mă întorc. Nu-mi mai spune să vin să locuiesc împreună cu familia lui, așa că nu mai spun nici eu nimic, doar arunc o ultimă privire către nevasta înfricoșătoare din bucătărie. E preferabil să locuiesc în hotelul meu cel drăguț. Oricum, e mai confortabil, există canalizare și tot ce mai trebuie. Voi avea totuși nevoie de o bicicletă, dacă vin zilnic să-l văd...

Dar e timpul să plec.

— Sunt foarte bucuros să te cunosc, îmi spune, strângându-mi mâna.

Îi dau prima lecție de engleză. Îl învăț diferența dintre „bucuros să te cunosc” și „bucuros să te văd”. Îi explic că spunem „Mă bucur să te cunosc” doar când facem cunoștință cu cineva. După care spunem, de câte ori ne întâlnim, „Mă bucur să te văd”. Pentru că facem cunoștință cu cineva o singură dată, dar acum noi ne vom vedea de multe ori, zi de zi.

Îi place. Vrea să exerseze și spune:

— Mă bucur să te văd! Sunt foarte bucuros să te văd! Te văd! Nu sunt surd!

Asta ne face să izbucnim în râs toți, inclusiv Mario. Ne strângem mâinile și stabilim că mă voi întoarce mâine după-amiază. Până atunci:

— See you later, alligator! spune Ketut.

— In a while, crocodile! îi răspund.

— Lasă conștiința ta să fie ghid. Dacă ai prieteni care vin în Bali, trimite la mine să citesc în palmă – eu foarte gol acum în bancă, de când cu bomba. Eu autodidact. Eu foarte bucuros să te văd, Liss!

— Și eu sunt foarte bucuroasă să te văd, Ketut.

Bali e o mică insulă hinduistă situată în mijlocul arhipelagului indonezian de peste 5 000 de kilometri lungime, arhipelag care adăpostește cea mai numeroasă națiune islamică din lume. Prin urmare, Bali e un loc ciudat și plin de surprize; existența lui nici măcar n-ar trebui să fie posibilă, și totuși el există. Credința hinduistă a populației e rezultatul unui export cultural din India via Java. În timpul secolului al IV-lea d. Cr., negustorii indieni au adus religia în est. Regii din Java au întemeiat o dinastie hinduistă extrem de puternică, care a lăsat însă puține urme în afara impresionantelor ruine ale templului budist din Borobudur. În secolul al XVI-lea, regiunea a fost zguduită de o violentă revoltă islamică, în urma căreia familia regală și supușii ei credincioși – care-l venerau pe zeul Shiva – s-au refugiat în Bali, producându-se un fel de migrație în masă, cunoscută sub numele de Exodul Majapahit. Castele superioare din Java au venit în Bali însoțite doar de familii nobile, de artizani și preoți, astfel că zicala conform căreia toți locuitorii de acum ai insulei descind dintr-un rege, dintr-un preot sau un artizan nu reprezintă o exagerare nefondată; iată de ce sunt atât de mândri și de talentați balinezii.

Coloniștii sosiți din Java au adus sistemul de caste, dar el n-a fost niciodată impus în Bali cu atâta strictețe ca în India de odinioară. Totuși populația din Bali respectă o ierarhie socială extrem de complexă (casta brahmanilor are, numai ea, cinci subdiviziuni) și așa avea mai multe

șanse să decodific singură genomul uman decât să încerc să înțeleg încrengătura complicată a sistemului de clanuri care încă funcționează aici. (Frumoasele scrieri ale lui Fred B. Eiserman despre cultura din Bali sunt pline de detalii bine documentate care explică subtilitățile acestor relații; și mare parte din informațiile de interes general pe care le-am folosit – nu doar aici, ci în toată cartea – sunt culese din lucrările lui.) E de ajuns să spunem că toată lumea din Bali face parte dintr-un clan, că toată lumea știe din ce clan face parte și că fiecare știe din ce clan fac parte toți ceilalți. Și dacă se întâmplă să fii dat afară din clan din cauza vreunei abateri grave, poți să te duci liniștit să te arunci într-un vulcan, căci din acel moment ești ca și mort pentru lumea din jur.

Cultura din Bali este unul dintre sistemele sociale și religioase cele mai minuțios organizate de pe fața pământului, presupunând sarcini, roluri și ceremonii exact ca într-un stup. Oamenii din Bali sunt imobilizați, prinși cu totul într-o complicată rețea de cutume. Rețeaua aceasta e consecința unui amestec de factori, dar, în esență, se poate spune că Bali e rezultatul extravaganțelor ritualuri hinduiste, altoite pe o societate agrară în care ocupația de bază era cultivarea orezului și care a fost obligată să-și dezvolte un sistem eficient de cooperare. Terasele pe care se cultivă orezul necesită un efort incredibil din partea oamenilor, care – dacă vor să prospere – sunt obligați să muncească în comun pentru crearea și întreținerea lor. Așa că fiecare sat are un banjar – un consiliu al comunității, care administrează prin consens toate deciziile politice, economice, religioase și referitoare la agricultură din acel sat. În Bali, comunitatea primează asupra individului, pentru că altfel toți ar flămânzi.

Ceremoniile religioase au o importanță covârșitoare (să nu uităm că e vorba despre o insulă pe care există șapte vulcani complet imprevizibili – oricine s-ar ruga!). S-a estimat că femeia tipică din Bali își petrece o treime din timpul de veghe pregătindu-se pentru ceremonii, participând la ceremonii sau făcând curat după ceremonii. Viața de aici e un ciclu repetitiv de ofrande și ritualuri. Trebuie să le îndeplinești pe toate, în ordinea corectă și cu intenția cea mai curată: în caz contrar, întregul univers își va pierde echilibrul. Margaret Mead a scris despre „incredibila activitate neconținută” a localnicilor din Bali, lucru adevărat – rareori se face o pauză în gospodăriile de pe-aici. Unele ceremonii trebuie îndeplinite de cinci ori pe zi, altele doar o dată pe zi, pe săptămână, pe lună sau pe an, în sfârșit altele o dată la zece, la o sută sau la o mie de ani. Toate aceste date și ritualuri sunt ținute în bună ordine de preoți și de oameni cucernici, conform unui sistem ultraîntortocheat, care implică trei calendare diferite.

Orice ființă omenească din Bali trebuie să treacă prin treisprezece mari rituri de inițiere, fiecare cu propriul ceremonial bine pus la punct. Se fac elaborate ceremonii spirituale de conciliere de-a lungul întregii vieți, cu scopul de a proteja sufletul de cele 108 vicii (108 – iar dau de numărul ăsta!), printre care se numără fapte precum violența, furtul, lenea și minciuna. Ajunși la pubertate, toți copiii din Bali trebuie să treacă printr-o ceremonie de confirmare extrem de importantă, în cursul căreia caninii (sau „colții”) le sunt piliți până ce se teșesc complet, și asta din motive estetice. Cel mai rău lucru din lume, în Bali, este să fii vulgar și animalic; deci colții – care amintesc de natura sălbatică a omului – trebuie să dispară. Într-o societate cu comunități atât de unite, violența e considerată periculoasă. Tot sistemul de muncă în comun al unui sat se poate dezintegra din cauza unui singur individ cu intenții criminale. Așa că alegerea cea mai bună e să devii alus, ceea ce înseamnă „rafinat” sau chiar „înfrumusețat”. Frumusețea, atât a femeilor, cât și a bărbaților, e ceva bun în Bali. Frumusețea e venerată.

Frumusețea înseamnă siguranță. Copiii sunt învățați să înfrunte toate greutățile și neplăcerile cu un „chip luminos” și un zâmbet larg.

Esența insulei Bali e o matrice, o masivă rețea invizibilă alcătuită din spirite, călăuze, căi și cutume. Fiecare își știe exact locul în rețea, orientându-se cu ușurință pe această mare hartă imaterială. Gândiți-vă doar la cele patru prenume ale majorității locuitorilor – Primul, Al doilea,

Al treilea și Al patrulea –, care amintesc tuturor ordinea în care au apărut în familie și unde le este locul. Nu am putea obține o hartă socială mai grăitoare nici dacă ne-am numi copiii Nord, Sud, Est și Vest. Mario, noul meu prieten italo-indonezian, mi-a spus că nu se simte fericit decât când reușește să se mențină – atât fizic, cât și spiritual – la intersecția unei linii verticale cu alta orizontală, adică într-o stare de echilibru perfect. Pentru asta, trebuie să știe cu exactitate unde se află în fiecare moment atât în relația cu divinul, cât și cu familia lui de pe pământ. Dacă își pierde echilibrul, își pierde puterea.

Deci nu e aberant să spunem că oamenii din Bali sunt maeștrii mondiali ai armoniei, cei pentru care menținerea echilibrului perfect e o artă, o știință și o religie. Eu, care caut echilibrul la nivel personal, am sperat că voi avea multe de învățat de la ei despre păstrarea stabilității în lumea asta haotică. Dar, cu cât citesc mai mult despre cultura din Bali și o observ, realizez cât de departe sunt de harta echilibrului cel puțin din perspectiva lor. Obiceiul de a bate lumea în lung și-n lat fără să țin cont de locul meu în ea, ca și hotărârea de a părăsi sistemul familial și casnic fac din mine – din punctul de vedere al localnicilor din Bali – un soi de fantomă. Mie îmi place să trăiesc așa, dar, după standardele oricărui localnic care se respectă, viața mea e un coșmar. Cum să-ți găsești echilibrul dacă tu nu știi unde te afli sau cărui clan aparții?

Așa stând lucrurile, nu prea știu cât din viziunea despre lume a oamenilor din Bali voi reuși să încorporez în propria mea viziune, pentru că deocamdată ideea mea despre echilibru pare să tindă către definiția occidentală și modernă a termenului. (În acest moment, îl folosesc în sensul de „egală libertate”, de posibilitate – la fel de probabilă – de a porni la un moment dat în orice direcție, în funcție de... mă rog... cum evoluează lucrurile.) Cei din Bali nu așteaptă niciodată să vadă „cum evoluează lucrurile”. Ar fi ceva înspăimântător. Ei organizează mersul lucrurilor, ca nu cumva lucrurile să se dezintegreze.

Când mergi în Bali pe un drum și treci pe lângă un străin, prima întrebare pe care o auzi este: „Unde te duci?” Iar a doua: „De unde vii?” Pentru un occidental, așa ceva poate să pară o invadare destul de brutală a intimității, mai ales dacă persoana e complet necunoscută. Dar ei încearcă doar să înțeleagă ce-i cu tine; încearcă să te localizeze în matrice – din motive de siguranță și confort. Dacă răspunzi că nu știi unde mergi sau că rătăcești la întâmplare, este posibil să neliniștești un pic sufletul noului tău prieten balinez. Ar fi mult mai nimerit să alegi o direcție anumită în care să spui că te îndrepti – orice direcție –, pentru ca toată lumea să fie împăcată.

A treia întrebare pe care o vei auzi cu siguranță în Bali este: „Ești căsătorit(ă)?” Din nou, întrebarea are scop de orientare și situare. Au nevoie să știe asta ca să se asigure că ești o persoană a cărei viață e complet așezată. Își doresc din suflet să spui da. Dacă ești celibatar(ă), bine ar fi să n-o spui în mod direct. Celor divorțați le recomand cu insistență să nu pomenească deloc divorțul. I-ar neliniști din cale-afară pe balinezi. Faptul că ești singur(ă) îi convinge doar că te afli periculos de departe de locul tău în matrice. Dacă ești femeie nemăritată și călătorești în Bali, cel mai potrivit răspuns la întrebarea „ești căsătorită?” este „nu încă”. E cel mai politic mod de a spune „nu”, sugerând totodată că nutrești dorința optimistă de a remedia situația cât mai curând.

Și dacă ai 80 de ani sau dacă ești lesbiană, feministă militantă, călugăriță sau călugăriță feministă lesbiană de 80 de ani care nu s-a căsătorit niciodată și nu are de gând s-o facă vreodată, cel mai politic răspuns pe care-l poți da e tot „nu încă”.

Dimineața, Mario mă ajută să-mi cumpăr o bicicletă. Ca un bun cvasiitalian ce e, îmi spune: „Știi eu pe cineva”, după care mă duce la magazinul unui văr de-al lui, de unde îmi cumpăr o respectabilă bicicletă de teren, o cască, un antifurt și un coș de bagaje, totul cu mai puțin de 50 de dolari americani. Acum sunt liberă să mă mișc prin noul meu oraș, Ubud, sau, mă

rog, sunt liberă în măsura în care mă simt în siguranță pe drumurile înguste, șerpuite, prost întreținute și pline de motociclete, camioane și autocare cu turiști.

După-amiază pedalez până în satul lui Ketut, ca să petrec cu vraciul meu prima zi de... ce-o să facem împreună. Sinceră să fiu, nu prea știu ce. Lecții de engleză? Cursuri de meditație? Stat pe prispă în frumosul stil clasic de altădată? Nu știu ce are în minte Ketut, dar sunt pur și simplu fericită că m-a primit în viața lui.

Când ajung, îl găsesc cu oaspeți. O pereche de la țară, care și-a adus fetița de un an la Ketut, ca s-o ajute. Bietei copile îi cresc dinții și de câteva nopți nu se mai oprește din plâns. Tatăl e un tânăr frumos care poartă sarong; are gambele musculoase ca o statuie de erou sovietic. Mama e drăguță, sfioasă și mă privește de jos de tot, de sub pleoapele aproape închise. I-au adus lui Ketut un mic dar pentru serviciile lui – 2000 de rupii, adică aproximativ 25 de cenți, bani pe care i-au așezat într-un coșuleț lucrat din frunze de palmier, ceva mai mare decât o scrumieră de hotel. Pe lângă bani, în coșuleț mai sunt câteva boabe de orez și o floare îmbobocită. (Sărăcia lor îi face să contrasteze izbitor cu mult mai bogata familie din capitala Denpasar, care avea să-l viziteze pe Ketut ceva mai târziu în cursul aceleiași după-amiezi: mama purta pe cap trei coșuri suprapuse, pline cu fructe, flori și friptură de rață – acoperământ atât de magnific și impresionant, încât pesemne că până și Carmen Miranda²² s-ar fi plecat umilită în fața lui.)

Ketut e relaxat și amabil cu oaspeții. Îi ascultă pe părinții care-i explică suferințele fetiței. După care scotocește într-un cufăraș de pe prispă și scoate de-acolo un catastif vechi, acoperit cu un scris mărunț în sanscrita din Bali. Consultă catastiful ca un adevărat învățat, căutând combinația de cuvinte trebuincioasă, și între timp râde și vorbește cu părinții micuței. Apoi rupe o foaie goală dintr-un caiet cu imaginea lui Kermit Broscoiul pe copertă și scrie pe ea o „rețetă” pentru fetiță. Copila e chinuită de un demon nu prea însemnat, asta pe lângă suferințele fizice cauzate de creșterea dinților, sună diagnosticul lui. Pentru durerile de dinți, părinții sunt sfătuiți să frece gingiile copilului cu zeamă de ceapă roșie, nimic mai mult. Pentru a împăca demonul, trebuie să facă o ofrandă: un pui mai mic, un purceluș și o prăjitură din care să nu lipsească anumite ierburi pe care bunica familiei cu siguranță le are în grădina ei de plante medicinale. (Mâncarea nu se va irosi; după ceremonia de închinare a ofrandelor, familiile balineze pot mânca fără probleme din darurile aduse zeilor, pentru că gestul în sine e mai mult metafizic decât fizic. Se crede că Dumnezeu ia ce-i aparține – gestul –, în timp ce omul ia ce este al lui – mâncarea propriu-zisă.)

După ce scrie rețeta, Ketut ne întoarce spatele, umple cu apă un vas și murmură deasupra lui o mantra specială, care îți dă fiori. Apoi binecuvântează fetița cu apa descântată. Deși are doar un an, copila știe deja cum să primească o binecuvântare în stilul tradițional din Bali. Mama o ține în brațe, în timp ce ea întinde mânuțele grăsuțe ca să primească apa, din care bea de două ori, după care își aruncă apă pe creștet – ritual perfect executat. Nu e deloc speriată de bătrânul fără dinți care îngână descântece. Ketut ia restul de apă sfințită și-l toarnă într-o pungă de plastic pe care o leagă la gură și o dă părinților ca s-o folosească pe viitor. Mama pleacă ducând punga; parcă ar fi câștigat un peștișor de aur la bălci, dar a uitat, la plecare, să-l ia.

Ketut Liyer a oferit acestei familii cam 40 de minute de consultație, pentru care a primit circa 25 de cenți. Ar fi făcut același lucru și dacă n-ar fi primit nici un ban: e datoria lui de vindecător. Nu are voie să refuze pe nimeni, altminteri zeii îi vor lua puterea de a vindeca. Ketut primește zilnic cam zece astfel de vizite, de la localnici care au nevoie de ajutorul sau sfatul lui în probleme legate de religie sau de sănătate. În zilele socotite foarte favorabile, în care toată lumea vrea o binecuvântare deosebită, se întâmplă să primească și peste o sută de vizitatori.

— Nu obosești?

— Dar asta e meseria mea, îmi răspunde. Asta hobby meu – vraci.

În cursul după-amiezii mai apar câțiva pacienți, dar Ketut și cu mine reușim și să stăm un pic singuri pe prispă. Sunt atât de relaxată în prezența lui, de parcă mi-ar fi bunic. Îmi dă prima lecție de meditație, îmi spune că există numeroase moduri de a ajunge la Dumnezeu, dar cele mai multe sunt prea complicate pentru occidentali, așa că mă va învăța o meditație simplă. Care se rezumă la asta: stai așezat, taci și zâmbești. Îmi place la culme. În timp ce mă învață cum să procedez, râde și el. Șezi și zâmbești. Perfect.

— Tu studiat yoga în India, Liss? mă întreabă.

— Da, Ketut.

— Poți să faci yoga, dar yoga prea greu. Când spune asta, se contorsionează într-o poziție lotus forțată și se strâmbă, punându-și pe față o expresie chinuită și schimonosită de efort. După care revine la vechea poziție și mă întreabă:

— De ce ei mereu așa serioși la yoga? Faci fața așa serioasă, sperii energie bună. Ca să meditezi, trebuie doar tu să zâmbești. Zâmbești cu față, zâmbești cu minte și energie bună vine la tine și curăță energie murdară. Chiar și cu ficat trebuie tu să zâmbești. Faci exercițiu diseară, la hotel. Nu te grăbești, nu încerci prea tare. Prea serios, tu te îmbolnăvești. Tu poți chemi energie bună cu un zâmbet. Gata pentru azi. See you later, alligator. Vino mâine înapoi. Sunt foarte bucuroși să te văd, Liss! Lasă conștiința ta să fie ghid. Dacă ai prieteni care vin în Bali, trimite la mine să citească în palmă – eu foarte gol acum în bancă de când cu bomba.

Iată povestea vieții lui Ketut Liyer, spusă de el însuși: „De nouă generații vraci în familia mea. Tata, bunicul, străbunicul, toți vraci. Toți vor eu să fiu vraci pentru că ei văd că eu am lumină. Ei văd că eu am frumos și eu am inteligent. Dar eu nu vreau să fiu vraci. Prea multă învățătură! Prea multă informație! Și eu nu cred în vraci! Eu vreau să fiu un pictor! Eu vreau să fiu un artist! Am talent bun la asta.

Când eu încă tânăr, întâlnesc american foarte bogat, poate chiar persoană din New York, ca tine. El place picturile mele. El vrea să cumpere pictură mare de la mine, poate mare de un metru, cu bani mulți. Bani destui să fii bogat. Așa că eu încep să pictez pictura pentru el. Fiecare zi, eu pictez, pictez, pictez. Și noaptea eu pictez. În ziua aia, demult, nu bec electric ca azi, dar eu am lampă. Lampă cu petrol, da? Pompează lampa, trebuie să pompezi lampa ca să vină petrol. Și pictez mereu pictură în fiecare noapte cu lampă cu petrol.

Într-o noapte, lampa întunecată, așa că eu pompezi, pompezi, pompezi și ea explodează! Dă foc la mâna mea! Eu merg la spital o lună cu mână arsă, face infecție. Infecție merge până la inimă. Doctorul spune că eu trebuie să merg la Singapore pentru tăiat mâna mea, pentru amputat. Asta nu-mi place. Dar doctor spune că eu trebuie să merg la Singapore, facem operație să taie mână. Îi spun la doctor – întâi merg acasă, în sat la mine.

Noaptea aia, în sat, am vis. Tată, bunic, străbunic – toți vin în vis la mine acasă și spun cum să vindec mână arsă. Ei spun faci zeamă din șofran și santal. Pune zeamă pe arsură. După aia faci praf din șofran și santal. Freci arsură cu praf. Ei spun faci așa și după aia nu mai pierzi mână. Așa adevărat visul, parcă ei în casă cu mine, toți împreună.

Eu trezesc. Nu știu ce să fac, pentru că visele poate doar glumă, știi? Dar eu merg acasă și pun zeamă de șofran și santal pe mână. Și după aia pun praf de șofran și santal pe mână. Mână foarte infectată, foarte durere, făcută mare, foarte umflat. Dar după zeamă și praf ajunge foarte răcoare. Ajunge foarte rece. Încep să mă simt mai bine. În zece zile, mâna e bună. Toată vindecată.

De la asta, eu încep să cred. Acum am vis iar, cu tată, bunic, străbunic, stră-străbunic. Ei spun acum tu trebuie să fii vraci. Sufletul meu trebuie dat la Dumnezeu. Ca să fac asta, eu trebuie să postesc șase zile, știi? Nu mâncare, nu apă. Nu băut. Nu mâncat dimineață. Nu ușor. Eu am așa sete de la post, că merg în câmpul de orez dimineață, înainte de soare pe cer. Eu stau în câmp de

orez cu gură deschisă, să ia apă din aer. Cum spui asta, apă în aer la câmp, dimineața? Rouă? Da. Rouă. Doar rouă mănânc pentru șase zile. Nu altă mâncare, doar rouă de asta. În ziua cinci, eu leșin. Văd doar culoarea galben peste tot. Nu, nu culoarea galben – AUR. Văd culoarea aur peste tot, și înăuntru la mine. Foarte fericit. Înțeleg acum. Culoarea aur e Dumnezeu și e înăuntru la mine. Același lucru care e Dumnezeu e înăuntru la mine. Același-același.

Așa că acum eu trebuie să fiu vraci. Acuma trebuie să învăț cărți de vraci de la străbunicul. Cărțile astea nu din hârtie, din frunze de palmier. Se numesc lontar. Asta e în enciclopedie medicală din Bali. Eu trebuie să învăț toate plantele diferite în Bali. Nu ușor. Una câte una, eu învăț tot. Eu învăț să am grijă de oameni cu multe probleme. O problemă e când cineva e bolnav de la fizic. Eu ajut problema de la fizic cu ierburi. Altă problemă e când familia bolnavă, când în familie mereu certuri. Eu ajut asta cu armonie, cu tablou magic special, la fel și cu vorbit pentru ajutor. Pui tablou magic în casă, nu mai sunt certuri. Câteodată oamenii bolnavi în dragoste, nu găsești pereche bună. Pentru oameni din Bali și chiar din Vest, mereu multe probleme în dragoste, greu să găsești pereche bună. Eu rezolv problemă în dragoste cu mantra și cu tablou magic, aduc dragoste. La fel, eu învăț magie neagră, ca să ajut dacă oamenii au vrajă neagră pusă pe ei. Pictură magică, o pui în casă, aduce la tine energie bună.

Încă eu iubesc să fiu un artist, eu iubesc să fac pictură când am timp, vând la galerie. Pictura mea mereu aceeași pictură – când Bali era paradis, poate acum o mie de ani. Pictură cu junglă, animale, femei cu – cum spui? – sâni. Femei cu sâni. Greu pentru mine să găsesc timp pentru pictură din cauza la vraci, dar eu trebuie să fiu vraci. Asta e meseria mea. Asta hobby meu. Trebuie să ajut oameni sau Dumnezeu e supărat pe mine. Trebuie să ajut la naștere câteodată, trebuie să fac ceremonie pentru om mort sau ceremonie pentru pilit dinți, sau căsătorie. Câteodată mă trezesc, e trei dimineața, eu fac pictură la bec electric – atunci doar pot să fac pictură pentru mine. Eu bucuros să fiu singur atunci, oră bună pentru pictură.

Eu fac magie adevărată, nu fac glumă. Mereu spun adevăr, chiar și când e veste proastă. Eu trebuie să fiu om bun mereu în viața mea sau merg în iad. Eu vorbesc limbă din Bali, din Indonezia, puțin japoneză, puțin engleză, puțin olandeză. În război, mulți japonezi aici. Nu prea rău pentru mine – eu citesc în palmă la japonezi, îi fac prieteni, înainte de război, mulți olandezi aici. Acum mulți din Vest aici, toți vorbesc engleză. Eu olandeza – cum spui? Ce cuvânt ai învățat pe mine ieri? Ruginită? Da – ruginită. Olandeza mea ruginită. Așa!

Eu sunt în castă numărul patru în Bali, în castă foarte de jos, ca un țăran. Dar văd mulți oameni în castă numărul unu nu așa inteligent ca mine. Mă cheamă Ketut Liyer. Liyer e nume de la bunicul, mi l-a dat când eram băiat mic. Înseamnă «lumină strălucitoare». Asta sunt eu.”

Sunt atât de liberă aici de orice obligații, încât e aproape ireal. Singurul lucru pe care-l am de făcut zilnic e să-l vizitez în cursul după-amiezii pe Ketut Liyer, ceea ce nu e în nici un caz o corvoadă. În rest, îmi umplu ziua cu tot felul de activități plăcute. În fiecare dimineață meditez timp de o oră, folosind tehnicile yoga învățate de la guru, iar seara meditez încă o oră în felul pe care mi l-a arătat Ketut („șezi, taci și zâmbește”). Între două meditații, mă plimb pe jos și cu bicicleta prin împrejurimi, mănânc la prânz în oraș și vorbesc câteodată cu oamenii pe care-i întâlnesc. Am descoperit o bibliotecuță care împrumută cărți pentru acasă și mi-am făcut permis, așa că acum mă delectez citind pe săturate în grădina hotelului. După viața intensă din ashram și chiar după ocupația cât se poate de decadentă din Italia – aceea de a mă plimba și a mânca tot ce-mi cădea sub ochi –, acest episod al vieții mele e plin de prospețime și seninătate. Am tone de timp liber.

De câte ori plec din hotel, Mario și ceilalți membri ai personalului mă întreabă unde mă duc; și de fiecare dată când revin, mă întreabă unde am fost. Aș putea să-mi închipui că au în sertarul biroului niște hărți mititele cu itinerariile zilnice ale tuturor apropiaților, pe care

marchează poziția fiecăruia în fiecare moment al zilei, doar ca să fie siguri că stupul e atent monitorizat tot timpul.

Seară de seară, îmi iau bicicleta și merg pe dealurile din nordul orașului, printre întinderile nesfârșite ale orezăriilor, cu panorame splendide, pline de verdeață. Norii rozalii de pe cer se reflectă în apa nemișcată a orezăriilor, dându-ți senzația că există două ceruri – unul sus, cu raiul și zeii lui, celălalt aici, jos, în mlaștinile cu orez, dat nouă, muritorilor. Ieri am fost până la rezervația de egrete, unde te întâmpină o pancartă cu un mesaj nu prea îmbietor („OK, aici puteți vedea egrete”), dar nu era nici o egretă prin preajmă, erau doar rațe. Așa că m-am uitat o vreme la rațe, după care mi-am continuat drumul către satul următor. Pe drum am întâlnit bărbați, femei, copii, găini și câini, fiecare ocupat în felul lui cu câte ceva, dar nu în așa măsură încât să nu se oprească și să mă salute.

Cu câteva seri în urmă, am văzut în vârful unui deal împădurit, încântător, un anunț: „Casă pentru artiști. De închiriat, cu bucătărie”. Și pentru că universul e darnic, în trei zile eram instalată deja în casa cea nouă. Mario m-a ajutat să mă mut și toți prietenii lui de la hotel și-au luat rămas-bun într-un mod foarte emoționant.

Noua mea locuință e așezată pe un drum liniștit și e înconjurată de orezarii. E o căsuță cochetă, plasată între ziduri acoperite de iederă, aparținând unei englezoaice care își petrece vara la Londra. Așa că mă strecur în casa ei, luându-i locul în spațiul ăsta absolut miraculos. Am o bucătărie decorată în roșu aprins, un iaz plin cu peștișori aurii, o terasă pardosită cu marmură și, în curte, o cabină de duș, toată cu mozaic strălucitor. În timp ce mă spăl pe cap, pot să privesc egretele care au cuiburi în palmierii din jur. Alei secrete duc către o grădină absolut încântătoare. Moștenesc un grădinar, așa că singura mea treabă e să admir florile. Nu știu cum se cheamă niciuna dintre florile astea tropicale extraordinare, așa că inventez eu niște nume. De ce nu? Sunt în propriul meu Paradis, nu-i așa? Curând, fiecare floare are câte o poreclă – copacul-narciselor, palmierul-varză, buruiana-rochie-de-banchet, spirala-excentrică, bobocelul-sfios, liana-melancolică; am botezat o spectaculoasă orhidee roz „Mânuța bebelușului”. Nivelul la care ajunge aici frumusețea pură, complet gratuită, e incredibil. Pot culege banane și papaya direct din pomii aflați în dreptul ferestrei de la dormitor. Hălăduiește pe-aici un motan care mă iubește la nebunie timp de jumătate de oră, de când mă trezesc până îmi dau să mănânce, dar care, după ce s-a săturat, începe să miaune atât de prelung și de tare, de parcă are vedenii din războiul din Vietnam. Ciudat e că nu mă deranjează. Nu mă mai deranjează nimic. Nu-mi mai pot închipui și nu-mi mai amintesc cum e să fii nemulțumit.

Universul sonor de aici este și el spectaculos. Serile sunt pline de muzica unei orchestre de greieri, bașii fiind broaștele din iaz. În puterea nopții, urlă câinii, deplângându-și pesemne soarta de ființe neînțelese. Înainte de venirea zorilor, toți cocoșii din jur, până hăt, departe, anunță ce chestie grozavă e să fii cocoș („Suntem COCOȘI!” strigă ei. „Suntem singurii care știm cum e să fii COCOȘI!”). Dis-de-dimineață cam pe la răsărit, începe concursul de canto al păsărilor tropicale și de fiecare dată sunt cel puțin zece participante la finală. Când răsare soarele, locul se liniștește și fluturii ies la muncă. Casa e toată acoperită cu liane; mi se pare că poate oricând să dispară complet sub frunziș, și eu odată cu ea, transformându-mă într-o floare tropicală. Chiria e mai mică decât suma lunară pe care o plăteam pe taxi la New York...

Apropo: cuvântul paradis, care vine din persană, înseamnă la origine „grădină înconjurată de ziduri”.

Acestea fiind spuse, trebuie să fiu sinceră și să mărturisesc că, după doar trei după-amiezi petrecute în biblioteca locală, mi-am dat seama că toate ideile mele inițiale privind paradisul din Bali sunt cam alături cu drumul. De doi ani, de când am fost prima dată aici, spun peste tot că mica insulă a fost singura societate de tip utopic adevărată a lumii, un loc care pe parcursul

întregii sale istorii a cunoscut doar pacea, armonia și echilibrul. Un Eden perfect, în care n-a existat niciodată violență și vărsare de sânge. Nu prea știu de unde mi-a venit ideea asta măreață, dar am fost absolut convinsă că am dreptate.

— Chiar și polițiștii au flori în păr, spuneam, ca și când ăsta ar fi fost argumentul suprem.

În realitate, Bali a avut o istorie la fel de sângeroasă, de violentă și plină de opresiuni ca orice alt loc de pe pământ în care au locuit oameni. În secolul al XVI-lea, când au emigrat aici, regii din Java au înființat o colonie de tip feudal, bazată pe un sistem de caste foarte strict, care – asemenea oricărui sistem de caste care se respectă – nu se străduia prea tare să le poarte de grijă celor din castele inferioare. Economia din acea perioadă era alimentată de un extrem de profitabil comerț cu sclavi (care nu numai că a precedat cu câteva secole intrarea europenilor pe piața de sclavi internațională, dar a și continuat mult timp după ce Europa a renunțat la traficul de vieți omenești). Pe plan intern, războaiele se țineau lanț, căci regii rivali înscenau atacuri (din care nu lipseau crimele și violurile în masă) asupra vecinilor. Până către sfârșitul secolului al XIX-lea, locuitorii insulei aveau, printre marinari și negustori, reputația de luptători de temut. (Cuvântul amoc, ca în expresia „l-a apucat amocul”, e un cuvânt originar din Bali: desemnează o tehnică de luptă care presupune să devii sălbatic de agresiv cu dușmanii, practică în trântă corp la corp ultrasângeroasă, frizând sinuciderea; europenii au fost de-a dreptul îngroziți de această practică.) Având o armată bine disciplinată, formată din 30 000 de luptători, regii din Bali i-au învins de trei ori pe olandezii care le ocupaseră țara: în 1848, în 1849 și încă o dată, definitiv, în 1850. Bali a ajuns sub stăpânire olandeză abia când regii locali au rupt alianțele și s-au trădat unul pe celălalt în lupta pentru putere, trecând de partea olandezilor pentru că li se făgăduiseră pe viitor relații economice privilegiate. Așa că, dacă învâluie azi istoria insulei într-o atmosferă de vis paradiziac, insultă oarecum realitatea; oamenii de aici nu și-au petrecut defel ultimul mileniu șezând zâmbitori și murmurând cântecele vesele.

Dar în anii '20 și '30, când Bali a fost descoperit de elita călătorilor occidentali, toată această violență a fost uitată și nou-veniții au căzut de acord că ajunseseră cu adevărat în „Insula Zeilor”, unde „fiecare om e un artist” și toată suflarea trăiește o perpetuă stare de fericire. Ideea a dăinuit vreme îndelungată, a fost un vis în care cei mai mulți vizitatori (printre care și eu, după prima mea vizită) încă mai cred. „M-am supărat pe Dumnezeu că nu m-am născut în Bali”, a scris fotografii german George Krauser după ce a vizitat locul, în anii '30. Mulți turiști de primă clasă au vizitat insula, ademiniți de povestirile despre ireala ei frumusețe și seninătate: artiști ca Walter Spies, scriitori ca Noël Coward, dansatoare ca Claire Holt, actori ca Charlie Chaplin, cercetători ca Margaret Mead (care, în ciuda sânilor goi ai localnicilor, a descris realist civilizația din Bali, vorbind de o societate la fel de conservatoare ca Anglia victoriană: „nicăieri, în toată cultura, nici un dram de libido necontrolat”).

Distrația s-a terminat în 1940, când toată lumea a plecat la război. Indonezia a fost invadată de japonezi, și expatriații fericiți, care-și trăiau viața în casele și grădinile lor superbe din Bali, îngrijite de băieți frumoși, au fost nevoiți să se ducă acasă. În lupta pentru independența Indoneziei de după război, Bali s-a dovedit un loc la fel de violent și de dezbinat ca și restul arhipelagului; și prin anii '50 (conform unui studiu intitulat Bali: Paradisul inventat), dacă îndrăzneau cumva să viziteze insula, occidentalii înțelepți dormeau cu o armă sub pernă. În anii '60, lupta pentru putere a transformat întreaga Indonezie într-un câmp de bătălie între naționaliști și comuniști. După o încercare de lovitură de stat petrecută la Djakarta în 1965, soldații forțelor naționaliste au fost trimiși în Bali prevăzuți cu liste cu numele tuturor localnicilor bănuiați a fi comuniști. Cu ajutorul necondiționat al poliției și al autorităților locale, în decurs de o săptămână, forțele naționaliste parcurseră insula, ucigând în dreapta și-n stânga. Când masacrul a încetat, vreo sută de mii de cadavre sufocau frumoasele râuri din Bali.

Visul unui Eden fabulos a renăscut la sfârșitul anilor '60, când guvernul indonezian a hotărât să relanseze insula pe piața internațională a turismului în chip de adevărată „Insulă a Zeilor”, demarând o masivă campanie de marketing care s-a bucurat de un succes enorm. Turiștii ademeniți din nou în Bali erau oameni destul de rafinați (la urma urmei, nu era vorba de Fort Lauderdale²³), așa că au fost îndrumați către minunile artistice și religioase inerente culturii din Bali. Evenimentele tragice ale istoriei locale au fost trecute cu vederea. Și așa au rămas până astăzi.

După ce citesc toate astea în după-amiezile mele la bibliotecă, rămân destul de derutată. Stai puțin – de ce am venit eu în Bali, în fond? Ca să caut echilibrul între plăcerile lumești și înălțarea spirituală, nu? Dar este oare locul potrivit să caut așa ceva? Oare oamenii de aici chiar trăiesc acest echilibru senin în mai mare măsură decât cei din alte colțuri ale lumii? Adică – e adevărat, arată destul de echilibrați, cu toate dansurile și rugăciunile și sărbătorile și frumusețea și zâmbetele lor, dar eu nu știu, de fapt, ce se petrece pe dedesubt. Polițiștii chiar poartă o floare la ureche, dar în Bali există peste tot corupție, exact ca în restul Indoneziei (așa cum am descoperit deunăzi, când i-am strecurat unui domn în uniformă câteva sute de dolari ca să-mi prelungească în mod ilegal viza de ședere și să pot sta aici patru luni). Balinezii trăiesc literalmente de pe urma imaginii internaționale – potrivit căreia sunt cel mai pașnic, religios și artistic popor din lume –, dar oare cât e realitate și cât e doar calcul rece, dictat de nevoi economice? Și în ce măsură poate o străină ca mine să afle vreodată ceva despre tensiunile lăuntrice dinapoia acestor „fețe luminoase”? Și aici e ca peste tot – dacă te uiți la imagine de foarte aproape, liniile clare încep să dispară, topindu-se într-o masă amorfa de tușe cețoase sau pixeli amestecați.

Deocamdată, tot ce pot spune cu siguranță e că ador casa pe care am închiriat-o și că localnicii au fost extraordinar de drăguți cu mine, fără excepție. Cred că arta și ceremoniile lor sunt frumoase și reconfortante, iar ei par să fie de aceeași părere. Iată ce am trăit până acum într-un loc mult mai complex, probabil, decât pot eu să înțeleg. Dar, orice ar vrea să facă oamenii din Bali pentru a-și păstra echilibrul (și a-și câștiga traiul), e treaba lor. Eu una mă aflu aici ca să lucrez la propriul meu echilibru – și încă mă simt (cel puțin deocamdată) într-un climat foarte prielnic pentru așa ceva.

Nu știu ce vârstă are vrăciul meu. L-am întrebat, dar nu prea știe nici el. Dacă-mi aduc bine aminte, acum doi ani, când am fost aici, translatorul spunea că are 80 de ani. Dar Mario l-a întrebat ieri câți ani are și Ketut i-a spus:

— Poate șaiszeci și cinci, nu sigur.

Când l-am întrebat în ce an s-a născut, mi-a răspuns că nu ține minte nimic despre nașterea lui. Știu că era deja adult în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când japonezii au ocupat insula, ceea ce înseamnă că trebuie să aibă acum în jur de optzeci. Dar când mi-a povestit despre arsura de la mână din tinerețe și l-am întrebat în ce an se întâmpla asta, mi-a spus:

— Nu știu. Poate 1920?

Bun, dacă avea cam douăzeci de ani în 1920, câți ani are acum? Vreo sută cinci? Una peste alta, putem estima că are între șaiszeci și o sută cinci ani. Am remarcat și că estimările lui privind propria vârstă variază de la o zi la alta, în funcție de cum se simte. Când e foarte obosit, oftează și spune: „Poate optzeci și cinci azi.” Iar când se simte mai bine: „Cred că azi am șaiszeci.” Poate că e un mod la fel de bun ca oricare altul de a-ți aproxima vârsta – de câți ani te simți azi? Până la urmă, ce altceva contează? Totuși eu încerc în continuare să aflu. Într-o zi, am simplificat totul și l-am întrebat:

— Ketut, când e ziua dumitale de naștere?

— Joi, mi-a răspuns.

— Joia asta?

— Nu. Nu joia asta. O joi.

E și așa un început... dar chiar nu mai există vreo indicație în plus? O joi din ce lună? Din ce an? Nu se știe. Oricum, în Bali e mult mai importantă ziua din săptămână în care te-ai născut decât anul, motiv pentru care, deși Ketut nu știe câți ani are, știe că zeul care veghează asupra copiilor născuți joi e Shiva Distrugătorul și că această zi are drept călăuze spiritele a două animale – leul și tigru. Copacul copiilor născuți joi e arborele banyan. Pasărea lor e păunul. Celor născuți joi le place să vorbească mereu primii, îi întrerup pe ceilalți, pot fi un pic agresivi, de obicei sunt frumoși („un playboy sau o playgirl”, cu vorbele lui Ketut), dar au în general caracter bun, o memorie excelentă și dorința de a-i ajuta pe ceilalți.

Când localnicii vin la Ketut cu probleme serioase de sănătate, de bani sau de amor, el îi întreabă întotdeauna în ce zi a săptămânii s-au născut ca să știe care e cea mai potrivită combinație de rugăciuni și leacuri. Pentru că uneori, spune el, „oamenii sunt bolnavi la ziua de naștere” și deci au nevoie de o ajustare astrologică pentru a reveni la echilibru. O familie din partea locului și-a adus ieri la Ketut fiul cel mic. Un copil de vreo patru ani. L-am întrebat pe Ketut ce problemă avea, și el mi-a spus că familia era îngrijorată pentru că „... foarte agresiv băiatul ăsta. Băiatul ăsta nu ia ordine. Rea purtare. Nu are atenție. Toți din casă obosiți de la băiatul ăsta. Și uneori băiatul prea amețit”.

Ketut i-a întrebat pe părinți dacă poate să ia un pic copilul în brațe. Ei i-au pus băiețelul pe genunchi, și el s-a sprijinit cu spatele de pieptul lui Ketut, relaxat și fără pic de frică. Bătrânul îl ținea cu tandrețe. A pus palma pe fruntea băiatului și a închis ochii. După care i-a pus palma pe burtică și a închis din nou ochii. În tot acest timp, a surâs și i-a vorbit băiețelului cu blândețe. Consultația s-a terminat repede. Ketut a dat copilul înapoi părinților și oamenii au plecat în scurt timp, după ce au primit o rețetă și puțină apă sfințită. Ketut mi-a povestit că i-a întrebat pe părinți despre nașterea băiatului; aflase că micuțul se născuse într-o sâmbătă, sub o stea fără noroc – sâmbăta fiind o zi cu elemente care predispun la influența unor spirite malefice, cum ar fi spiritul corbului, al bufniței, al cocoșului (care-l făcea pe copil să fie bățaios) și spiritul păpușii (cel care-i provoca amețelile). Dar nu totul era rău. Fiind născut într-o sâmbătă, băiețelul avea totodată în corp spiritul curcubeului și spiritul fluturelui, iar acestea puteau fi întărite. Trebuiau aduse câteva ofrande și copilul avea să-și recapete echilibrul.

— De ce ți-ai pus mâna pe fruntea și pe burtica lui? Voiai să vezi dacă are febră?

— Să văd în creier, răspunse Ketut. Să văd dacă are spirite rele în minte.

— Ce fel de spirite rele?

— Liss – eu din Bali. Eu cred în magie neagră. Eu cred că spirite rele ies din râu și fac rău la oameni.

— Și băiatul avea spirite rele?

— Nu. El doar bolnav la ziua de naștere. Familia lui face sacrificiu. După aia, OK. Și tu, Liss? Tu faci meditație din Bali în fiecare seară? Ții inimă și minte curată?

— În fiecare seară, îl asigur.

— Tu înveți să zâmbești chiar și cu ficat?

— Chiar și cu ficatul, Ketut. Zâmbet mare cu ficatul.

— Bun. Zâmbet ăsta te face femeie frumoasă. El dă putere ca să fii foarte frumoasă. Tu poți să folosești puterea asta – putere frumoasă! – ca să ai ce vrei în viață.

— Putere frumoasă! repet eu, plâcându-mi la nebunie. Parcă aș fi o păpușă Barbie, varianta care meditează. Da, vreau putere frumoasă!

— Tu mai faci meditație indiană, da?

— În fiecare dimineață.

— Bun. Nu uita de yoga. Bun pentru tine. Pentru tine bun să faci amândouă feluri de meditație – și indiană, și din Bali. Amândouă diferite, dar bun, la fel de bun. La fel-la fel. Eu gândesc că religia – la fel-la fel.

— Nu toată lumea crede asta, Ketut. Unora le place să se certe când vorbesc despre Dumnezeu.

— Nu e neapărat, continuă el. Eu am idee bună, dacă întâlnești persoană din altă religie și el vrea să facă ceartă despre Dumnezeu. Ideea mea e: tu ascultă la tot ce spune persoană despre Dumnezeu. Nu certă niciodată cu el despre Dumnezeu. Lucrul cel mai bun, zici: „Sunt de acord.” După aia tu mergi acasă, faci rugăciune cum vrei. Asta e ideea mea ca să aibă oamenii pace cu religia.

Ketut își ține tot timpul bărbia ridicată, am remarcat, ține capul dat puțin pe spate, ușor întrebător, dar în același timp elegant. Ca un bătrân rege curios, privește lumea de undeva, de deasupra propriului nas. Are o piele luminoasă, de un brun-auriu. E chel aproape complet, dar compensează asta cu sprâncenele extraordinar de stufoase și de lungi, care dau impresia că vor să-și ia zborul în orice moment. Dacă nu ții cont de dinții lipsă și de cicatricea de la arsură de pe mână, pare perfect sănătos. Mi-a spus că în tinerețe a fost dansator, dansa la ceremoniile din templu, și că era frumos pe atunci. Îl cred. Mănâncă o singură masă pe zi – o mâncare simplă, tipică pentru Bali, orez cu carne de rață sau cu pește. Îi place să bea în fiecare zi o ceașcă de cafea cu zahăr, mai mult ca să se bucure că își permite să cumpere cafea și zahăr. Cu o asemenea dietă, oricine ar putea atinge cu ușurință suta de ani. Spune că își menține corpul puternic prin meditația de seară, în timpul căreia absoarbe în el energia sănătoasă din univers. Mai spune că trupul omenesc e format numai și numai din cele cinci elemente ale creației – apă (apa), foc (tejo), vânt (bayu), cer (akasa) și pământ (pritiwt) – și tot ce ai de făcut în timpul meditației e să te concentrezi asupra realității elementelor tale; dacă faci asta, primești energie din toate cele cinci elemente și rămâi puternic. Dovedind că are ureche fină și pricepe uneori subtilitățile limbii engleze, Ketut mi-a spus:

— Microcosmosul devine macrocosmos. Tu – microcosmos – devii la fel ca univers – macrocosmos.

Azi a fost foarte ocupat cu pacienții care-i umpluseră curtea până la refuz, toți având în poală copii mici sau coșuri cu ofrande. Veniseră țărani și oameni de afaceri, tați și bunici. Erau părinți cu prunci care nu țineau hrana în stomac, dar și bătrâni urmăriți de blesteme malefice. Erau tineri chinuți de agresivitate și poftă, tinere care-și căutau perechea, copii suferinzi, cu trupul acoperit de erupții. Toți cu echilibrul dat peste cap, toți având nevoie să le fie redat echilibrul.

Cu toate astea, cei care se strâng în curtea lui Ketut au întotdeauna răbdare. Unii au de așteptat și trei ore până când vrăciul se poate ocupa de ei, dar nu bat din picior și nici măcar nu ridică, exasperați, ochii spre cer. E extraordinar și felul în care fac față copiii orelor de așteptare: rezemați de frumoasele lor mame, jucându-se cu propriile degete ca să le treacă timpul mai repede. Mă amuz de fiecare dată când, după consultație, aflu că acești copilași cuminiți și liniștiți fuseseră aduși la Ketut pentru că părinții hotărâseră că sunt „prea obraznici” și au nevoie de tratament. Fetița aceea? Fetița aceea de trei ani, care a stat cuminte vreo patru ore în soare, fără să ceară ceva bun de mâncare sau o jucărie? E obraznică? Aș vrea să le pot spune: „Oameni buni, dacă vreți să vedeți copii obraznici, haideți în America să vă arăt eu unii – după care o să aveți încredere doar în Ritalin²⁴

!” Dar aici există cu totul alte standarde pentru cuminenția și obraznicia copiilor.

Ketut s-a ocupat cu amabilitate de toți pacienții, unul câte unul, părând să nu-i pese de trecerea timpului, oferind fiecăruia exact atenția de care avea nevoie, indiferent cine urma la rând.

A fost atât de prins, încât nici măcar n-a luat, la prânz, unica lui masă, a rămas ținut pe prispă, obligat de respectul față de Dumnezeu și de strămoșii lui să stea acolo ore în șir, vindecând pe toată lumea. Către seară avea ochii la fel de obosiți ca ai unui chirurg de campanie din războiul civil american. Ultimul pacient al zilei a fost un bărbat de vârstă mijlocie, care se plânga că nu mai dormise bine de câteva săptămâni; spunea că îl chinuie un coșmar în care „se înecă în două râuri în același timp”.

Până în seara asta, n-am prea știut care e rolul meu în viața lui Ketut Liyer. L-am întrebat zi de zi dacă e sigur că vrea să fiu prin preajmă, iar el a insistat mereu că trebuie să vin și să stau cu el. Mă simt vinovată că îi ocup atât de mult timp, dar pare dezamăgit în fiecare seară când plec. Nu prea îl învăț nici engleză. Atâta câtă e, engleza pe care a învățat-o cu multe decenii în urmă i s-a înrădăcinat așa de bine în minte, încât nu prea mai e loc de îndreptări sau de cuvinte noi. Tot ce pot face e să-l conving să spună „Mă bucur să te văd” în loc de „Mă bucur să te cunosc” când ne întâlnim.

Astă-seară, după ce ultimul pacient a plecat, lăsându-l pe Ketut frânt de oboseală, cu o mină îmbătrânită, l-am întrebat dacă n-ar fi cazul să plec și eu ca să se odihnească, dar el mi-a răspuns: „Am mereu timp pentru tine.” După care m-a rugat să-i povestesc ceva despre India, despre Italia, despre America și despre familia mea. Mi-am dat atunci seama că de fapt nu sunt nici profesoara de engleză a lui Ketut Liyer și nici discipola lui într-ale teologiei; sunt omul care-i oferă bătrânului vraci una dintre cele mai mici și mai simple bucurii ale vieții – îi ține de urât. Sunt omul cu care poate vorbi, pentru că îi place să audă povești despre lumea pe care n-a prea apucat s-o vadă.

În orele petrecute împreună pe prispă, Ketut mi-a pus întrebări despre absolut tot, de la prețul mașinilor în Mexic până la cauzele maladiei SIDA. (M-am străduit să-i explic cât mai bine ambele subiecte, deși cred că mi-a lipsit substanța unui specialist în domeniu.) Ketut n-a părăsit insula Bali niciodată. De fapt, nu s-a prea îndepărtat de prispă lui. A fost cândva în pelerinaj la muntele Agung, vulcanul cel mai înalt și cu însemnătatea spirituală cea mai mare din Bali, și-mi spunea că acolo energia era atât de puternică, încât nici n-a putut să mediteze, de teamă că va fi mistuit de focul sacru. Merge la templu cu ocazia ceremoniilor foarte importante și e invitat în casele vecinilor pentru a oficia el însuși ritualuri de nuntă sau de confirmare, dar cea mai mare parte a timpului și-o petrece chiar aici, așezat turcește pe covorașul lui de bambus, înconjurat de enciclopediile medicale scrise pe frunze de palmier ale străbunicului lui, îngrijind oamenii, alungând demonii și, din când în când, delectându-se cu o cafea îndulcită.

— Am un vis de la tine noaptea trecută, mi-a spus azi Ketut. Am un vis că mergi cu bicicleta oriunde.

Pentru că s-a oprit, am încercat să-i corectez engleza.

— Vrei să spui că ai avut un vis în care eu mergeam peste tot cu bicicleta?

— Da! Eu visez noaptea trecută că tu mergi cu bicicleta oriunde și peste tot. Ești așa fericită în vis! În toată lumea, tu mergi cu bicicleta. Și eu vin după tine!

Poate că de fapt și-ar dori să facă asta...

— Poate că ai să vii să mă vizitezi odată în America, Ketut, i-am spus.

— Nu pot, Liss. A dat din cap resemnat, dar mulțumit de destinul său. Nu am de ajuns dinți să merg cu avion.

Cât despre soția lui Ketut, îmi ia ceva timp să mă obișnuiesc cu ea. Nyomo, cum îi spune el, e mare și durdulie, șchioapătă din cauza unui șold înțepenit și are dinții pătați cu roșu pentru că mestecă nucă de betel cu tutun. Are degetele de la picioare deformate de artrită și dureroase. Privirea îi este pătrunzătoare. Mi-a fost frică de ea încă de la început. Degajă aerul acela de femeie atotputernică pe care-l au câteodată văduvele italiene și mamaiele negrese bisericoase. Îți

dă impresia că ar putea să-ți tragă una la fund dacă faci vreo prostie, oricât de mică. La început era extrem de suspicioasă la adresa mea – Cine mai e și bătlănița asta care-mi bântuie casa zi de zi? De la adăpostul perdelelor afumate ale bucătăriei, mă fixa îndelung cu privirea, parcă îndoindu-se de dreptul meu la existență. Îi zâmbeam, dar ea continua să mă fixeze, întrebându-se dacă e sau nu cazul să pună mătura pe mine.

Dar la un moment dat ceva s-a schimbat. Chiar după episodul cu fotocopiile.

Ketut Liyer are maldăre întregi de caiete și de catastife vechi, acoperite cu un scris mărunt de mână în sanscrita folosită în Bali și care conțin străvechi secrete medicale. A copiat toate textele în caiete cândva, prin anii '40 sau '50, după moartea bunicului lui, ca să aibă notate toate informațiile medicale trebuincioase. Că e vorba de ceva de o incalculabilă valoare e puțin spus. Sunt cantități uriașe de date despre arbori, frunze, plante rare și proprietățile lor curative. Sunt peste șaiszeci de diagrame despre cititul în palmă și multe alte caiete despre astrologie, mantre, descânțece și leacuri. Singura problemă e că toate caietele astea au avut de luptat decenii în șir cu umezeala și cu șoarecii, și acum sunt aproape ferfeniță. Îngălbenite, sfărâncioase și mucegăite, arată ca o grămadă de frunze uscate gata să se dezintegreze. De câte ori întoarce o foaie, Ketut de fapt o rupe. Săptămâna trecută, în timp ce țineam în mână un asemenea caiet distrus, i-am spus:

— Ketut, eu nu sunt doctor ca tine, dar cred că registrul ăsta e pe moarte.

— Crezi că pe moarte? a râs el.

— Domnule, am adăugat eu cu gravitate, opinia mea de profesionist este că acest registru va muri în următoarele șase luni dacă nu primește urgent îngrijiri.

După care l-am întrebat dacă n-aș putea lua caietul cu mine în oraș, ca să-l fotocopiez înainte de a-și da obștescul sfârșit. A trebuit să-i explic ce înseamnă să faci o fotocopie și i-am promis că aveam să țin caietul doar 24 de ore, timp în care nu i se va întâmpla nimic rău. În final, după ce l-am asigurat în modul cel mai solemn că voi fi atentă cu înțelepciunea moștenită de la bunicul lui, a acceptat. Am pedalat până în oraș, am intrat în magazinul cu copiatoare și acces la internet, am reprodus cu grijă fiecare pagină și am legat frumos fotocopiile într-un dosar de plastic. A doua zi, înainte de prânz, îi aduceam înapoi lui Ketut ambele variante ale registrului. A fost uimit și încântat de rezultat, pentru că, spunea el, avea caietul acela de cincizeci de ani. Ceea ce putea să însemne chiar „de cincizeci de ani” sau doar „de foarte mult timp”.

L-am întrebat dacă-mi dă voie să copiez și restul caietelor, ca să se poată păstra și informațiile de-acolo. Mi-a dat alt registru șchiop, sfâșiat și suferind, plin de desene complicate și texte sanscrite, ca și celălalt.

— Alt pacient, mi-a spus.

— Lasă-mă pe mine să-l vindec, i-am replicat.

Alt succes răsunător. Până la sfârșitul săptămânii, fotocopiasem deja multe dintre vechile lui manuscrise. Ketut își chema de fiecare dată soția și îi arăta fericit copiile. Expresia ei nu se schimba nici măcar un pic, dar studia cu mare atenție dosarele noi.

Lunea următoare, când am revenit, Nyomo mi-a adus cafea fierbinte într-un borcan de dulceață. Am privit-o cum traversează curtea cu borcanul așezat pe o farfurioară de porțelan, șchiopătând încet de-a lungul potecii dintre bucătăria ei și prispa lui Ketut. Am crezut că lui îi era destinată cafeaua, dar nu – el deja băuse. Era pentru mine. O făcuse special pentru mine. Am încercat să-i mulțumesc, dar n-a părut să-i placă, m-a trimis la plimbare, parcă, așa cum ușuiește cocoșul cocoțat pe masa din fața bucătăriei atunci când face de mâncare și n-are loc de el. Dar a doua zi, pe lângă borcanul cu cafea, mi-a adus și un bol cu zahăr. Ziua următoare, alături de cafea și zahăr era un cartof fiert, rece. În fiecare zi din acea săptămână a mai adăugat câte ceva. Situația începuse să semene cu jocul din copilărie: „Mă duc la bunicuța și-mi dă un măr... Mă duc la

bunicuța și-mi dă un măr și o minge... Mă duc la bunicuța și-mi dă un măr, o minge, un borcan cu cafea, un bol cu zahăr și un cartof rece...”

Pe urmă, ieri, când îmi luam la revedere de la Ketut în curte, m-am pomenit cu Nyomo lângă mine, măturând și prefăcându-se că nu dă nici o atenție la ce se petrecea în împărăția ei. Aveam mâinile împreunate la spate și ea a venit înapoia mea și m-a apucat de o mână. Mi-a cotrobăit prin palmă, ca și când ar fi încercat să descopere combinația unei încuietori, și s-a oprit asupra arătătorului. Mi l-a apucat în pumnul ei mare și vânjos și l-a strâns îndelung și cu putere. Îi simțeam dragostea vibrând în pumn, urcându-mi prin braț și luând-o apoi în jos, până mi-a ajuns în stomac. După care mi-a dat drumul și a plecat șchiopătând, fără să spună măcar un cuvânt, măturând în continuare ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Am rămas pe loc, tăcută, simțind că mă înec în două râuri de fericire deodată.

Am un nou prieten. Îl cheamă Yudhi, nume care se pronunți „iu-dei”. E indonezian originar din Java. Ne-am cunoscut pentru că de fapt de la el am închiriat casa; lucrează pentru proprietărea englezoaică și are grijă de casă pe timpul verii, când ea e plecată la Londra. Yudhi are 27 de ani, e solid și vorbește cam ca un surfer din sudul Californiei. Îmi spune tot timpul „omule” și „frate”. Are un zâmbet capabil el singur să oprească criminalitatea. Povestea vieții lui e tare lungă și încurcată pentru cineva atât de tânăr.

S-a născut la Djakarta; mama lui era casnică, tatăl avea o mică afacere cu frigidere și aparate de aer condiționat și era un mare fan indonezian de-al lui Elvis. Erau creștini – lucru ciudat pentru partea asta de lume. Yudhi spune povești palpitate despre batjocura la care-l supuneau băieții musulmani din vecini, pentru păcate de genul „Mănânci carne de porc!” sau „Îl iubești pe Isus!”. Pe Yudhi nu-l deranjau chestiile astea; prin firea lui, prea puține lucruri îl deranjează. Dar mamei lui nu-i plăcea deloc să-l vadă jucându-se cu băieții musulmani, în primul rând pentru că ei umblau de obicei desculți – lucru care-i plăcea și lui Yudhi foarte mult, dar pe care ea îl considera neigienic. Așa că i-a spus fiului ei să aleagă: ori iese la joacă încălțat, ori stă în casă desculț. Pentru că nu-i place să poarte încălțări, Yudhi și-a petrecut mare parte din copilărie și adolescență în camera lui, unde a și învățat să cânte la chitară. Desculț.

Tipul are o ureche muzicală mai bună ca a oricui dintre oamenii pe care-i cunosc. Cântă minunat la chitară: n-a luat niciodată lecții, dar cunoaște armonia și melodia de parcă ar fi surorile lui mai mici. Face combinații între muzica orientală și cea occidentală, amestecând cântecele clasice indoneziene cu ritmuri de reggae și cu un funk în genul celui de la începuturile carierei lui Stevie Wonder – mi-e greu să explic, dar sunt convinsă că ar trebui să ajungă celebru. N-am întâlnit pe nimeni care să fi ascultat muzica lui Yudhi și să nu creadă că ar trebui să devină celebru.

Și-a dorit mai mult ca orice să ajungă în America și să intre în showbiz. Visul oricui, de altfel. Așa că, pe când era încă adolescent și aproape nu vorbea engleza, a reușit să se angajeze pe o navă de croazieră a companiei Carnival Cruise, aruncându-se astfel în lumea cea mare și albastră și lăsând în urmă mediul sufocant al Djakartei. Slujba lui pe vas era una dintre slujbele acelea infernale pe care le primesc de obicei imigranții ambițioși – stătea mereu sub punte, lucra douăsprezece ore pe zi, avea o zi liberă pe lună și făcea curățenie. Colegii lui erau filipinezi și indonezieni: dormeau și mâncau în zone diferite ale vaporului, nu aveau de-a face niciodată unii cu alții (erau musulmani și creștini, nu?). Dar, așa cum îi stă în fire, Yudhi a reușit să se împrietenească cu toată lumea, transformându-se într-un fel de om de legătură între cele două grupuri de lucrători asiatici. A văzut că existau mai multe asemănări decât deosebiri între cameristele, oamenii de întreținere și spălătorii de vase care munceau ore nesfârșite doar ca să poată trimite familiilor vreo sută de dolari pe lună.

Când vasul a intrat în portul New York, Yudhi n-a putut dormi deloc toată noaptea. A stat pe cea mai înaltă punte, admirând orașul luminat aflat la orizont, în timp ce inima îi bubuia de emoție. Mai târziu, a coborât de pe vas și a chemat un taxi newyorkez, exact ca-n filme. Când șoferul african, proaspăt imigrat în America, l-a întrebat unde să-l ducă, Yudhi i-a răspuns: „Oriunde, omule – mergi pe unde vrei. Vreau să văd cât mai mult.” Peste câteva luni, vasul ancora din nou în portul New York. De data asta, Yudhi a debarcat cu adevărat. Contractul cu compania de croaziere se încheiase și el voia acum să trăiască în America.

Din toate locurile posibile, a ajuns tocmai în suburbiile din New Jersey, unde a locuit o vreme împreună cu un indonezian pe care-l cunoscuse pe vas. Și-a găsit de lucru la un fast-food dintr-un mall – având din nou parte de cele zece-douăsprezece ore de muncă pe zi tipice pentru imigranți, doar că de data asta lucra alături de mexicani, nu de filipinezi. În primele luni de stat în America, a învățat mai bine spaniola decât engleza. În rarele momente în care era liber, Yudhi lua autobuzul până în Manhattan și rătăcea pe străzi, fiind încă îndrăgostit până peste cap de marele oraș, pe care acum îl descrie ca „locul cel mai plin de dragoste din toată lumea”. La New York a reușit cumva (iar îi apare pe chip zâmbetul) să intre într-un cerc de muzicieni tineri, veniți din toată lumea, cu care a început să cânte la chitară. Seri întregi improviza împreună cu puști talentați din Jamaica, Africa, Franța, Japonia... Într-o astfel de ocazie a cunoscut-o pe Ann – o blondă drăguță din Connecticut, care cânta la chitară bas. S-au îndrăgostit. S-au căsătorit. Au găsit un apartament în Brooklyn; erau înconjurați tot timpul de prieteni marfă, împreună cu care făceau excursii până în Florida Keys. Viața era incredibil de fericită. A învățat repede și engleza la perfecție. Se gândea să meargă la facultate.

Pe 11 septembrie 2001, Yudhi a văzut de pe acoperișul lui din Brooklyn cum se prăbușesc turnurile gemene. La fel ca toată lumea, a fost paralizat de durere în fața grozăviei – cum s-a putut produce o asemenea atrocitate tocmai în orașul cel mai plin de dragoste din toată lumea? Nu știu cât de atent la ce se întâmpla a fost Yudhi puțin mai târziu, când, ca răspuns la amenințarea teroristă, congresul american a ratificat The Patriot Act²⁵ – cu măsuri care includeau noi legi de imigrație, absolut draconice, multe vizând în mod direct țările islamice, printre care și Indonezia. Una dintre măsuri le cerea tuturor cetățenilor indonezieni care locuiau în America să se înregistreze la Department of Homeland Security²⁶

Telefoanele au început să sune; Yudhi și prietenii lui indonezieni încercau să-și dea seama ce ar trebui să facă – multora le expirase viza și se temeau că dacă se duc să se înregistreze aveau să fie expulzați. Pe de altă parte, le era și mai frică să nu se înregistreze, purtându-se astfel ca niște delincvenți. Probabil că fundamentalistii musulmani din Indonezia care umblau liberi prin America n-au ținut cont de obligația de a se înregistra, dar Yudhi a hotărât s-o facă. Era căsătorit cu o americană și voia să-și aducă la zi toate actele de imigrare, ca să devină în mod legal cetățean american. Nu voia să trăiască ascunzându-se.

El și Ann au fost pe la tot felul de avocați, dar nimeni n-a știut ce sfat să le dea. Înainte de 9/11, n-ar fi existat nici o problemă – Yudhi, acum căsătorit, ar fi putut să se ducă la biroul de imigrări, să-și reînnoiască viza și să demareze procedura de obținere a cetățeniei. Dar acum? Cine să mai știe? „Legile n-au fost încă testate, i-au spus avocații. Vor fi testate pe voi.” Așa că Yudhi și soția lui s-au dus la întâlnirea cu un foarte amabil angajat al biroului de imigrări, căruia i-au explicat toată situația. Li s-a spus că Yudhi trebuie să revină în aceeași zi la sediul biroului de imigrări, în vederea „unui al doilea interviu”. Asta ar fi trebuit să le dea de gândit; Yudhi a fost rugat foarte insistent să revină fără soția lui, fără avocat și fără nimic în buzunare. Sperând la o clarificare a situației, s-a întors singur și cu mâna goală la al doilea interviu; și atunci l-au arestat.

L-au dus într-un centru de detenție din Elizabeth, statul New Jersey, unde a stat închis săptămâni de-a rândul împreună cu nenumărați imigranți de toate felurile, toți – ca și el – arestați de puțin timp, în urma prevederilor din Homeland Security Act²⁷

Mulți dintre ei trăiau și munceau în America de ani buni și cei mai mulți nu vorbeau engleza. Unora le fusese imposibil să-și contacteze familiile după arestare. Odată intrați în centrul de detenție, deveniseră invizibili; nimeni nu mai știa dacă mai trăiesc sau nu. Lui Ann, care ajunsese aproape isterică, i-a luat câteva zile să descopere unde fusese dus soțul ei. Cea mai vie amintire a lui Yudhi din perioada de detenție erau cei doisprezece nigerieni slabi, negri ca tăciunile și speriați de moarte, care fuseseră găsiți ascunși în containerele de marfă din cala unui vapor, unde stătuseră aproape o lună înainte să fie descoperiți. Înceau să ajungă în America – sau în orice alt loc de pe pământ. Habar nu aveau unde se află. Ochii lor erau atât de larg deschiși, spunea Yudhi, încât păreau încă orbiți de reflectoare.

După ce l-a ținut o vreme în detenție, guvernul american l-a trimis pe prietenul meu creștin Yudhi – devenit acum suspect de terorism islamist – înapoi în Indonezia. Asta se întâmpla anul trecut. Nu știu dacă va mai avea voie vreodată să se apropie măcar de America. El și soția lui încă încearcă să-și dea seama ce se va petrece cu viața lor, din care nu face parte visul de a trăi împreună în Indonezia.

Neputând suporta ghetourile Djakartei după ce trăise atâta timp în lumea civilizată, Yudhi a venit în Bali să caute de lucru, deși acceptarea lui de către societate e o mare problemă, nefiind originar de aici.

E din Java, și celor din Bali nu le plac deloc oamenii de-acolo, socotindu-i pe toți hoți și cerșetori. Așa se face că Yudhi are de luptat aici, în Indonezia natală, cu mai multe prejudecăți decât pe când locuia la New York. Nu știe ce urmează să facă. Poate că Ann va veni după el. Sau poate că nu. Ce-ar aștepta-o aici? Tânăra lor căsnicie – care deocamdată se rezumă la schimb de e-mailuri – e pe butuci. El nu-și găsește locul, se simte total dezorientat. Este, înainte de orice altceva, american. Yudhi și cu mine folosim același argou, discutăm despre restaurantele noastre favorite din New York și am descoperit că ne plac aceleași filme. Serile vine pe la mine și-mi cântă la chitară niște cântece incredibile. Aș vrea să fie celebru. Dacă ar exista dreptate pe lume, Yudhi ar fi celebru. Îmi spune:

— Frate, de ce e viața în halul ăsta de nebună?

— Ketut, de ce e viața în halul ăsta de nebună? I-am întrebat a doua zi pe vraciul meu.

— Bhuta ia, dewa ia, mi-a răspuns el.

— Ce înseamnă asta?

— Omul e demon, omul e zeu. Amândouă adevărat.

E o idee pe care o cunosc foarte bine. Foarte indiană, foarte yoghină. E un concept – guru ni l-a explicat de foarte multe ori – care susține că omul se naște cu potențial la fel de mare atât pentru evoluție, cât și pentru involuție. Elementele luminii și ale întunericului există în egală măsură în fiecare dintre noi și e sarcina individului (sau a familiei, sau a societății) să decidă ce anume va prevala – virtutea sau viciul. Nebunia din lume e în mare parte rezultatul dificultății oamenilor de a-și găsi echilibrul moral interior. De aici rezultă demența (individuală sau la nivel colectiv).

— Și ce putem face cu nebunia asta din lume?

— Nimic, râde Ketut cu blândețe. Asta e natura la lume. Asta e destin. Ai grijă de nebunia ta numai, fă pace la tine.

— Dar cum ar trebui să găsim pacea în noi? mai întreb.

— Cu meditație, îmi răspunde. Scopul meditației e doar fericire și pace – foarte ușor. Azi învăț pe tine meditație nouă, te face persoană și mai bună. Se numește „meditație patru frați”.

Ketut continuă, explicându-mi: balinezii cred că fiecare dintre noi e însoțit la naștere de patru frați invizibili, care vin pe lume odată cu noi și ne protejează de-a lungul întregii vieți. Când copilul e în pântecul mamei, cei patru frați sunt și ei acolo – sub formă de placentă, lichid amniotic, cordon ombilical și substanța aceea gălbuie și alunecoasă care protejează pielea bebelușului înainte de naștere. Când se naște copilul, părinții strâng într-o nucă de cocos cât mai mult din toate aceste resturi ale travaliului; apoi îngroapă nuca de cocos în fața ușii de la intrarea în casă. Potrivit tradiției, nuca îngropată e locul sacru de odihnă al celor patru frați nenăscuți, iar sălașul ei e îngrijit veșnic, asemenea unui altar.

De când începe să înțeleagă, copilul e învățat că are patru frați care-l vor urma mereu în lume, indiferent unde s-ar duce, și care-l vor proteja. Frații întruchipează cele patru virtuți necesare oricărui om ca să se simtă în siguranță și fericit în viață: inteligența, prietenia, tăria și (pe asta o ador!) poezia. Poți să-ți chemi frații în situații de urgență, ca să te salveze și să-ți fie de ajutor. Când mori, aceiași patru frați spirituali îți iau sufletul și-l duc în rai.

Azi Ketut mi-a spus că până acum n-a mai învățat pe nici un occidental tehnica de meditație patru frați, dar pe mine mă consideră pregătită pentru asta. Întâi îmi spune numele fraților mei invizibili – Ango Patih, Maragio Patih, Banus Patih și Banus Patih Ragio. Mă îndeamnă să țin minte toate aceste nume și să le cer fraților mei ajutorul oricând am nevoie în viață. Îmi spune că nu trebuie să fiu prea protocolară când vorbesc cu ei, așa cum suntem când ne rugăm lui Dumnezeu. Am voie să le vorbesc afectuos și familiar fraților mei, pentru că „sunt din familie”. Mă învață să le spun numele dimineata, în timp ce mă spăl, iar ei vor veni lângă mine. Să le spun numele și înainte să mă așez, așa vor lua și ei parte la plăcerile mele culinare. Să-i chem înainte să mă culc și să le spun: „Acum eu mă culc, așa că voi trebuie să rămâneți treji și să mă ocrotiți” – și frații mei vor avea grijă de mine toată noaptea și vor ține la distanță demonii și coșmarurile.

— Foarte bine, spun eu, pentru că uneori chiar am o problemă cu coșmarurile.

— Ce coșmaruri?

Îi explic vrăciului că am, încă din copilărie, același coșmar oribil: văd lângă pat un bărbat cu un cuțit în mână. Visul e atât de real, omul e atât de real, încât uneori mi se întâmplă să țip de groază și de fiecare dată mă trezesc cu inima bătându-mi nebunește (nici pentru cei cu care am dormit în același pat n-a fost prea plăcut). Am coșmarul ăsta de când mă știu, cam o dată la câteva săptămâni.

Îi povestesc toate astea lui Ketut, și el îmi zice că de când mă știu înțeleg visul exact pe dos. Omul cu cuțitul de lângă patul meu nu este vreun dușman: e de fapt unul dintre cei patru frați ai mei. E fratele spiritual care reprezintă tăria și nu stă acolo ca să mă atace, ci ca să mă păzească în timp ce dorm. Pesemne că mă trezesc deoarece simt cum spiritul fratelui meu se luptă cu vreun demon care încearcă să-mi facă rău. Și nu are în mână un cuțit, ci un kris – un pumnal mic și foarte eficace. Nu trebuie să-mi mai fie frică. Pot să mă culc la loc, știind că sunt ocrotită.

— Tu norocoasă, spune Ketut. Norocoasă că tu vezi. Câteodată eu văd pe frații mei în meditație, dar foarte rar persoană obișnuită să vadă așa. Eu cred că tu ai putere mare spirituală. Eu sper că tu poate într-o zi vrăci, femeie vrăci.

— OK, i-am răspuns râzând, dar numai dacă fac și după mine un serial... ca Dr. Quinn!

Fără să înțeleagă gluma, a râs împreună cu mine doar pentru că îi place când oamenii glumesc. După care m-a învățat ca de fiecare dată când voi vorbi cu cei patru frați spirituali ai mei să le spun cine sunt, ca să mă poată recunoaște. Și pentru asta trebuie să folosesc porecla secretă pe care mi-au dat-o ei. Trebuie să le spun: „Sunt Lagoh Prano.”

Lagoh Prano înseamnă „Corp fericit”.

Am pedalat până acasă, silindu-mi corpul fericit să urce dealurile, sub soarele târziu al după-amiezii. Când treceam prin pădure, un maimuțoi mare a sărit dintr-un copac exact în fața mea, de unde mi-a arătat supărat colții. Nici măcar n-am tresărit. I-am spus:

— Șterge-o, fraiere – am patru frați care-mi țin spatele! Și am trecut pur și simplu mai departe.

Doar că a doua zi (cu sau fără frați protectori) m-a lovit un autobuz. Era un autobuz mai mic, dar oricum m-a zburat de pe bicicletă în timp ce coboram pe șoseaua fără parapet. M-am trezit într-un șanț de irigații pavat cu ciment. Martori la incident, vreo treizeci de localnici s-au dat jos de pe motocicletele ca să mă ajute (în timp ce autobuzul dispăruse de mult). Toți m-au invitat la ei acasă să bea un ceai, oferindu-se să mă ducă la spital și regretând sincer cele întâmplate. Nu era chiar un dezastru dacă mă gândesc la ce se putea întâmpla. Bicicleta era întreagă, doar cu coșul puțin îndoit. Mi se crăpase și casca. (În situații de genul ăsta, mai bine casca decât capul.) Cea mai mare problemă era o tăietură adâncă la un genunchi, acoperită în clipa aceea de praf și pietricele, care în zilele următoare, în atmosfera tropicală umedă, s-a infectat destul de urât.

N-am vrut să-l îngrijorez pe Ketut, dar peste câteva zile, fiind noi pe prispă, m-am hotărât să-mi suflec cracul pantalonului, să dau la o parte pansamentul îngălbenit și să-i arăt bătrânului vraci rana. S-a uitat la ea îngrijorat.

— Infecție, mi-a pus el diagnosticul. Dureros.

— Da, am confirmat.

— Trebuie să mergi să vadă doctor.

Asta m-a cam surprins. Nu era el doctorul? Dar, nu se știe din ce motiv, nu s-a oferit să mă ajute, așa că n-am insistat. Poate că nu dă leacuri occidentalilor. Sau poate că avea un plan secret în ce mă privea, pentru că datorită genunchiului rănit am ajuns s-o întâlnesc până la urmă pe Wayan. Și de la acea întâlnire a noastră, tot ce trebuia să se mai întâmple... s-a întâmplat.

Wayan Nuriyasih este, ca și Ketut Liyer, vraci. Există totuși câteva diferențe între ei. El e în vârstă și e bărbat; ea e femeie și are spre patruzeci de ani. El e un fel de preot, o figură mai mistică, în vreme ce Wayan e o doctoariță practică, combină ierburi și leacuri în prăvălia proprie și îngrijește pacienții pe loc.

Wayan are o prăvălioară la stradă în centrul Ubudului, numită „Centru de vindecare internațional”. Am trecut de multe ori cu bicicleta prin fața ei în drum spre Ketut și mi-a atras atenția din cauza nenumăratelor plante în ghivece de afară și a tablei pe care e o reclamă la „Prânzul special cu multivitamine”, într-o ciudată grafie de mână. Dar nu intrasem niciodată acolo înainte să mă fi rănit la genunchi. După ce Ketut m-a trimis la doctor, mi-am amintit de magazin și am venit aici pe bicicletă, sperând ca cineva să mă ajute s-o scot la capăt cu infecția.

Domeniul lui Wayan cuprinde în același spațiu o clinică foarte mică, locuința ei și un restaurant. La subsol există o bucătărie minusculă și zona de luat masa, cu trei mese și câteva scaune. La etaj e locul în care Wayan face masaj și tratamente. În spate e un dormitor cufundat în beznă.

Am intrat în prăvălie șchiopătând din cauza genunchiului dureros și m-am autoprezentat vrăciței Wayan, o femeie extrem de atrăgătoare cu păr negru, lucios, lung până în talie. Mai erau acolo două fete sfioase, care se ascundeau înapoia ei; au zâmbit când le-am salutat, apoi au dispărut în bucătărie. I-am arătat lui Wayan rana infectată și am întrebat-o dacă poate să facă ceva. Nu după multă vreme, pe sobă fierbea o oală cu ierburi, iar Wayan îmi dădea să bea jamu, o mixtură medicinală indoneziană tradițională, făcută în casă. Mi-a pus pe genunchi niște frunze verzi opărite și m-am simțit imediat mai bine.

Am început să povestim. Vorbea foarte bine englezește. Ca orice localnic, mi-a pus obișnuitele trei întrebări: Unde te duci acum? De unde vii? Ești căsătorită?

Când i-am zis că nu sunt căsătorită („nu încă!”), a părut foarte surprinsă.

— Niciodată căsătorită? a întrebat.

— Nu, am mințit. Nu-mi place să mint, dar am descoperit că e preferabil să nu pomenesci de divorț în fața balinezilor – prea îi mâhnești.

— Chiar niciodată căsătorită? a întrebat iar, uitându-se la mine cu mare curiozitate.

— Nu, cinstit nu, am mințit. N-am fost niciodată căsătorită.

— Ești sigură?

Situația începea să fie stranie.

— Absolut sigură!

— Nici măcar o dată?

Asta e, poate să vadă înăuntrul meu.

— Păi, am mărturisit, am fost o dată...

Chipul i s-a luminat, ca și cum ar fi spus: Da, mi-am dat și eu seama.

— Divorțată?

— Da, am zis rușinată, da. Divorțată.

— Eu văd că ești divorțată.

— Nu prea există oameni divorțați pe aici, nu-i așa?

— Dar și eu, spuse Wayan, spre surprinderea mea. Și eu divorțată.

— Dumneata?

— Eu făcut tot ce am putut, zise. Eu încercat tot înainte să divorțez, rugat zi de zi. Dar trebuia să plec departe de el.

Ochii i s-au umplut de lacrimi și în secunda următoare îi țineam mâna într-a mea și murmuram:

— Sigur că ai făcut tot ce se putea, scumpo. Sunt sigură că ai încercat tot.

— Divorțul trist, spuse ea.

Am dat din cap.

Am rămas acolo, în prăvălioara lui Wayan, încă vreo cinci ore, vorbind cu noua mea prietenă despre necazurile ei. Mi-a curățat genunchiul infectat, iar eu i-am ascultat povestea vieții. Soțul lui Wayan era un bărbat „care bea tot timpul, joacă mereu jocuri de noroc, pierde toți banii noștri, bate pe mine când nu-i dau bani pentru joc și băutură”. „Bătut până ajuns în spital de multe ori.” Și-a dat părul la o parte, arătându-mi niște cicatrice pe cap, și mi-a zis: „Asta de când el lovit pe mine cu casca de motocicletă. Mereu lovit pe mine cu casca dacă el beat sau dacă eu nu fac bani. Lovit așa mult că eu leșinat, amețit, nu pot să văd. Cred că eu am noroc că sunt vraci, familia mea are mulți vraci, pentru că știu să mă vindec după ce el bate. Dacă nu, cred că pierd urechea, știi, nu mai pot să aud. Sau poate pierd ochi, nu mai pot să văd.” L-a părăsit, mi-a povestit, după ce a bătut-o așa de rău, încât „am pierdut copilașul meu, al doilea copilaș, din burtă”. După ce s-a întâmplat asta, primul copil, o fetiță isteță poreclită Tutti, i-a spus: „Mami, trebuie divorț. Când mergi la spital lași mereu treburi prea multe în casă pentru Tutti.”

Tutti avea patru ani când a zis asta.

În Bali, să ieși dintr-o căsătorie înseamnă să rămâi o persoană singură și lipsită de ocrotire în niște privințe pe care occidentalii aproape că nu și le pot imagina. Unitatea familială din interiorul zidurilor unei locuințe înseamnă în Bali aproape totul: patru generații de rude – veri, părinți, bunici, copii –, trăind laolaltă într-o serie de căsuțe ce înconjoară templul familiei, având grijă unii de alții de la naștere până la moarte. Locuința familială este sursa puterii, securității

financiare, îngrijirii medicale, protecției, educației și, mai important ca orice în Bali, legăturilor spirituale.

Locuința familială este atât de importantă în Bali, încât oamenii o socotesc o entitate vie, cu individualitate proprie. Populația unui sat se socotește de regulă nu în număr de persoane, ci de locuințe familiale. Locuința este un univers suficient sieși. Prin urmare, n-o părăsești. (Decât, firește, dacă ești femeie, caz în care o părăsești o singură dată, trecând din locuința familială a tatălui în cea a soțului.) Dacă sistemul acesta funcționează – și în această societate sănătoasă funcționează aproape tot timpul –, el produce ființele umane cele mai sănătoase, mai protejate, senine, fericite și echilibrate din lume. Dar dacă nu funcționează, ca în cazul prietenei mele Wayan? Proscrișii sunt azvârliti de pe orbită în vid. Wayan fie rămânea în plasa de siguranță a locuinței familiale, cu un soț care o trimitea în permanență în spital, fie se salva și pleca, dar nu mai avea nimic.

Mă rog, nu chiar nimic. Îi rămâneau cunoștințele enciclopedice de vraci, bunătatea, morala de om care muncește și fiica ei Tutti – pentru care avea de luptat serios dacă voia s-o păstreze. Societatea balineză e de fapt patriarhală. În rarele cazuri de divorț, copiii revin automat tatălui. Ca s-o recupereze pe Tutti, Wayan a trebuit să-și ia un avocat, pe care l-a plătit cu tot ce avea. Cu absolut tot. Și-a vândut nu numai mobila și bijuteriile, ci și furculițele și lingurile, ciorapii și pantofii, cârpele de spălat pe jos și lumânările pe jumătate consumate – totul s-a dus pe avocat. Dar, după doi ani de luptă, și-a recuperat în fine fiica. Wayan a avut noroc că Tutti e fată; dacă era băiat, nu și-ar mai fi văzut copilul. Băieții sunt mult mai prețioși.

De doi ani încoace, Wayan și Tutti locuiesc pe cont propriu – singure în stupul din Bali! –, mutându-se dintr-un loc într-altul o dată la câteva luni, pe măsură ce banii vin și se duc, chinuite neîncetat de grija că vor rămâne pe drumuri. E greu, căci la fiecare mutare pacienții lui Wayan (majoritatea localnici, și toți o duc prost acum) nu mai știu cum să dea de ea. Pe deasupra, mica Tutti trebuie scoasă de la școală. Tutti era mereu prima din clasă mai demult, iar acum a ajuns cam a douăzecea din cincizeci de copii.

În timp ce Wayan povestește, intră ca o vijelie în prăvălioară și Tutti, venind de la școală. Are opt ani și sclipește de inteligență și carismă ca un foc de artificii. Bobocul ăsta de fetiță (subțirică, purtând codițe, veselă) mă întrebă într-o engleză vioaie dacă nu vreau să mănânc de prânz, Wayan spune: „Vai, am uitat, trebuie să mănânci ceva”, mama și fiica dispar grăbite în bucătărie și, cu ajutorul celor două fete sfioase care se ascund acolo, reapar după o vreme cu cea mai bună mâncare pe care am gustat-o până acum în Bali.

Iute ca argintul viu, mica Tutti a inaugurat fiecare fel cu câte o explicație despre ingredientele din farfurie, însoțind-o de un zâmbet larg:

- Zeamă de ghimbir, ține rinichi curați!
- Alge de mare pentru calciu!
- Salată de roșii pentru vitamina D!
- Amestec de ierburi pentru nu iei malarie!

În cele din urmă, am întrebat-o:

- Tutti, unde ai învățat așa de bine engleza?
- Dintr-o carte! a declarat.
- Cred că ești o fată tare isteată, am informat-o.
- Mulțumesc! a spus și a schițat câteva mișcări de dans. Și tu ești fată isteată!

Copiii din Bali nu sunt în general așa. Sunt de obicei foarte tăcuți și politicoși și se ascund în fustele mamei. Nu era cazul lui Tutti. Era un întreg spectacol. Un show de gesturi și replici.

- Eu arăt cărțile mele! ciripi Tutti și o luă ca o furtună în sus pe scări, să le aducă.
- Vrea să ajungă doctor de animale, îmi zise Wayan. Care e cuvântul în engleză?

— Veterinar?

— Da, veterinar. Are multe întrebări despre animale și eu nu știu răspuns. Spune: „Mami, dacă cineva aduce la mine tigru bolnav, eu pun mai întâi bandaj la el pe colți, ca să nu muște? Dacă un șarpe e bolnav și are nevoie de medicament, unde e deschizătura lui?” Nu știu de unde are ideile astea. Eu sper ea poate să meargă la universitate.

Tutti veni legănându-se pe scări, cu brațele pline de cărți. Se repezi în brațele mamei ei. Wayan râse, își sărută fata și toată tristețea provocată de amintirea divorțului îi dispăru de pe chip. Mă uitam la ele, gândindu-mă că fetițele care-și readuc mamele la viață vor fi, când devin mari, femei puternice. Fusesse de ajuns o după-amiază ca să mă îndrăgostesc de acest copil. Am înălțat spre cer o rugă spontană: Dă Doamne ca Tutti Nuriyasih să bandajeze cândva colții a o mie de tigri albi!

— O să vin și mâine, i-am făgăduit lui Wayan, și o să comand iar „Prânzul special cu multivitamine”.

— Genunchiul tău mai bine acum, spuse Wayan. Repede mai bine. Nu mai este infecție.

Îmi șterse pasta de ierburi de pe picior. Bătu ușor, rapid rotula cu palma, părând să caute ceva. Pe urmă îmi pipăi și celălalt genunchi, închizând ochii. Deschise ochii, zâmbi și spuse:

— După genunchi eu spun că tu nu mult sex în ultima vreme.

— De ce? Sunt prea apropiați?

— Nu, râse ea, e cartilajul. Foarte uscat. Hormonii de la sex ung articulații. De când tu fără sex?

— Vreun an și jumătate...

— Ai nevoie de bărbat bun. Eu găsesc bărbat la tine. Mă rog la templu pentru bărbat bun la tine, pentru că acum tu sora mea. Și dacă vii aici mâine, eu curăț rinichii la tine.

— Un bărbat bun și pe deasupra niște rinichi curați? Foarte bună afacere!

— La nimeni nu spus înainte lucruri despre divorțul meu, îmi replică. Dar viața mea apasă, prea trist, prea greu. Nu înțeleg de ce viața așa greu.

Deodată, am făcut un lucru ciudat. Am luat mâinile vrăciței într-ale mele și i-am spus cu o convingere absolută: „Partea cea mai grea din viața ta e acum în spate, Wayan.”

După care am ieșit din prăvălie tremurând imperceptibil, inundată de o intuiție sau un impuls pe care nu le puteam nici identifica, nici elimina. „

Zilele mele se împart acum de la sine în trei părți. Diminețile mi le petrec cu Wayan la prăvălie, râzând și mâncând. După-amiezile mi le petrec cu vraciul Ketut, vorbind și bând cafea. Serile mi le petrec în grădina minunată a casei fie de una singură, citind, fie discutând cu Yudhi, care vine pe la mine și cântă la chitară. În fiecare dimineață meditez în timp ce soarele răsare peste orezarii și, înainte de culcare, vorbesc cu cei patru frați spirituali ai mei și îi rog să aibă grijă de mine cât timp dorm.

Sunt aici de numai câteva săptămâni și deja am sentimentul că mi-am îndeplinit misiunea. Scopul meu în Indonezia era să-mi caut echilibrul, dar acum nu mai simt că aș căuta ceva, pentru că echilibrul și-a găsit singur locul. Nu mă transform într-o localnică (nu mai mult decât în Italia sau în India), dar simt un lucru – că am ajuns la pacea interioară – și ador felul în care zilele mele pendulează între devoțiune și bucuriile peisajului superb, prietenilor dragi și mâncării bune. M-am rugat mult în ultimul timp, des și fără efort. De cele mai multe ori, îmi dau seama că vreau să mă rog în timp ce sunt pe bicicletă și pedalez spre casă venind de la Ketut, prin pădurea cu maimuțe sau printre orezarii, seara târziu, după asfințit. Sigur că mă rog și să nu mă mai lovească vreun autobuz, să nu-mi sară vreo maimuță în spinare și să nu mă muște vreun câine, dar nu asta contează. Cele mai multe dintre rugăciunile mele exprimă cea mai pură grațitudine pentru

mulțumirea deplină pe care o resimt. Nu m-am mai simțit nicicând atât de puțin împovărată de mine însămi și de lume.

Îmi reamintesc mereu una dintre învățăturile gurului meu – despre fericire. Ne spunea că oamenii au tendința să considere fericirea un noroc care dă peste ei, ceva ce te va învălui, ca vremea frumoasă, dacă soarta îți surâde. Doar că fericirea nu funcționează așa. Fericirea e consecința propriului efort. Te lupți pentru ea, muncești pentru ea, insiști, uneori mergi până la capătul pământului în căutarea ei. Trebuie să participi mereu la manifestările lucrurilor bune care îți apar în viață. Iar când atingi o stare de fericire, nu trebuie niciodată să lenevești, să renunți la a o menține: trebuie să te străduiești din răputeri să înoți contra curentului, ca să fii veșnic în unda fericirii, ca să plutești mereu deasupra ei. Căci dacă nu faci asta sentimentul lăuntric de mulțumire se va scurge încet-încet din tine. E ușor să te rogi când ai nevoie de ajutor, dar să continui să te rogi chiar și când criza a trecut e ca un proces de cicatrizare, care-ți ajută sufletul să păstreze tot ce a reușit cu greu să dobândească.

Amintindu-mi de toate aceste lucruri în timp ce pedalez în voie, la asfințit, spun încontinuu rugăciuni care se transformă în făgăduieli, îi descriu lui Dumnezeu starea de armonie la care am ajuns și îi spun: „Asta aș vrea să am. Te rog, ajută-mă să țin mereu minte acest sentiment de împlinire și să-l păstrez mereu.” Îmi plasez toată fericirea într-o bancă, undeva – nu cu garanții de stat, ci cu garanțiile pe care doar cei patru frați spirituali ai mei le pot oferi, ei fiind asigurările mele în fața încercărilor viitoare ale vieții. E un exercițiu pe care l-am denumit „Fericire responsabilă”. În timp ce mă concentrez asupra Fericirii responsabile, îmi aduc aminte și de ce spunea cândva prietena mea Darcey – că toată durerea și necazurile lumii sunt cauzate de oamenii nefericiți. Și nu doar la nivel mare, ca în cazul lui Hitler și Stalin, ci și la cel mai mic nivel personal. Chiar și în viața mea: acum văd exact unde și când anume nefericirea mea a adus suferință, disperare și (cel puțin) neplăceri celor din jur. Deci căutarea mulțumirii proprii nu e doar un efort de autoconservare, care îți este doar ție folositor, ci e un dar generos pe care-l faci întregii lumi. Curățat de toată nefericirea ta, nu mai stai în drumul nimănui. Încetezi să mai fii un obstacol nu numai pentru tine, ci și pentru toți ceilalți. Abia atunci devii liber să-i ajuți și să-i bucuri pe alții.

Pentru moment, persoana de care mă bucur cel mai mult e Ketut. Bătrânul – cu adevărat unul dintre cei mai fericiți oameni pe care i-am întâlnit vreodată – se deschide total înaintea mea, acceptă să-i pun cele mai insistente întrebări despre divinitate și despre natura umană, îmi plac tehnicile de meditație pe care mi le-a arătat, simplitatea amuzantă a „zâmbetului în ficat” și prezența reconfortantă a celor patru frați spirituali. Ieri mi-a spus că știe șaisprezece tehnici diferite de meditație și foarte multe mantre pentru tot felul de lucruri. Unele au scopul de a aduce pace și fericire, altele sunt pentru sănătate; dar altele sunt pur mistice – îl transportă în alte zone ale conștiinței. Mi-a spus, de exemplu, că știe o tehnică de meditație care-l duce „la sus”.

— La sus? Ce e la sus? am întrebat eu.

— La șapte niveluri sus, mi-a răspuns. La rai.

Auzind atât de cunoscuta idee a celor „șapte niveluri”, l-am întrebat dacă voia să spună că meditația lui reușea să-l ducă prin cele șapte chakre sacre ale corpului, pe care le cunoșteam deja din yoga.

— Nu chakre, mi-a replicat. Locuri. Meditația duce pe mine în șapte locuri în univers. Sus și sus. Ultimul loc ajung la rai.

— Ai fost în rai, Ketut?

A zâmbit. Normal că a fost, mi-a răspuns. E ușor de ajuns în rai.

— Cum e acolo?

— Frumos. Totul frumos acolo. Toate persoanele frumoase sunt acolo. Toate lucrurile bune de mâncat sunt acolo. Tot ce e dragoste e acolo. Raiul e dragoste.

După care Ketut mi-a spus că mai știe o tehnică de meditație. „La jos”. Meditația asta în jos îl duce la șapte niveluri dedesubtul lumii. E o tehnică periculoasă. Nu e pentru începători, e doar pentru un maestru. Am întrebat:

— Dacă în primul caz urci în rai, atunci înseamnă că în al doilea fel de meditație cobori în...?

— Iad, mi-a terminat el propoziția.

Interesant. Conceptele de rai și iad nu sunt idei cu care te întâlnești prea des în hinduism. Hindușii concep universul în termeni de karma, un proces continuu în decursul căruia nu „ajungi” nicăieri definitiv la sfârșitul vieții – nu în rai sau în iad –, ci ești „reciclat” înapoi pe pământ sub altă formă, ca să-ți poți rezolva toate greșelile sau relațiile rămase neîncheiate în viața anterioară. Când, în final, atingi perfecțiunea, ieși complet din ciclu și te topești în marele Nimic. Noțiunea de karma presupune că raiul și iadul există doar pe pământ, unde avem posibilitatea să le creăm chiar noi atunci când – în funcție de destinul și caracterul fiecăruia – alegem să facem fie binele, fie răul.

Conceptul de karma mi-a plăcut dintotdeauna. Nu chiar la propriu. Nu neapărat pentru că aș crede că am fost paharnicul Cleopatrei, ci într-un sens mai metaforic. Filosofia karmică mă atrage în plan figurat pentru că, și pe parcursul unei singure existențe, e evident cât de des trebuie să ne repetăm greșelile, rămânând supuși acelorași dependențe și acte compulsive, care generează iar și iar aceleași rezultate catastrofice și dureroase, până când reușim să ne oprim și să le îndreptăm. Aceasta e lecția supremă a karmei (și, în treacăt fie spus, a psihologiei occidentale): rezolvă-ți acum problemele, pentru că altfel vei avea de înfruntat consecințele lor mai târziu, când vei strica din nou totul. Or, tocmai repetarea aceasta a unei suferințe este, de fapt, iadul. Dacă reușești să ieși din cercul nesfârșit al repetării greșelilor, ajungând la un nou nivel de înțelegere, acolo vei găsi raiul.

Dar Ketut vorbea altfel despre rai și iad; vorbea ca și când ar fi locuri reale din univers, pe care el chiar le vizitase. Sau asta înțelegeam eu. Am vrut să clarific lucrurile și l-am întrebat:

— Ai fost și în iad, Ketut?

A zâmbit. Normal că fusese și în iad.

— Cum e în iad?

— La fel ca rai, a venit răspunsul.

Mi-a observat nelămurirea și a încercat să explice:

— Universul e un cerc, Liss.

Tot nu eram sigură că înțeleg.

— La sus, la jos – la sfârșit, toate la fel-la fel.

Mi-am amintit ceva din vechea mistică creștină: Cum e deasupra, așa și dedesubt. Am întrebat:

— Atunci cum faci deosebirea între rai și iad?

— Cu drum pe care mergi. Rai, mergi sus, prin șapte locuri fericite. Iad, mergi jos, prin șapte locuri triste. De aia e mai bine pentru tine să mergi sus, Liss. Râse.

— Adică e mai bine să-ți petreci viața pe drumul care duce în sus, prin locurile fericite, dacă destinațiile – raiul și iadul – sunt oricum la fel, nu?

— La fel-la fel, spuse. La fel la sfârșit, așa că mai bine fericit pe drum.

Am continuat:

— Deci dacă raiul e dragoste, atunci iadul e...

— Și iad dragoste.

M-am gândit o vreme la treaba asta, încercând să pun totul cap la cap. Ketut a râs din nou și m-a bătut afectuos peste genunchi.

— Mereu greu pentru persoană tânără să înțeleagă asta!

În dimineața asta eram, ca de obicei, la Wayan. Se tot gândea cum să-mi facă părul să crească mai des și mai repede. Cum ea are o mândrețe de păr des și strălucitor, care aproape că-i ajunge până la fund, îi pare rău de mine și de claua mea blondă, pleoștită. Ca vraci, sigur că are o soluție ca să mi se îndesească părul, doar că nu-mi va fi deloc ușor s-o pun în practică. În primul rând, trebuie să găsesc un bananier, după care să-l tai eu, cu mâinile mele. Trebuie să „arunc vârful copacului”, după care să fac o adâncitură mare, „ca o piscină”, în buturuga rămasă. Apoi trebuie să acopăr totul cu o bucată de lemn, ca să nu intre roua și ploaia înăuntru. Peste câteva zile, când mă întorc la buturuga scobită, am s-o găsesc plină de toată seva pe care au colectat-o rădăcinile bananierului – încă vii și înfipite în pământ. Trebuie să iau toată seva de-acolo în niște sticle și s-o aduc la Wayan. Ea o s-o descânte și o s-o sfințească la templu pentru mine, după care o să mă frece pe cap în fiecare zi cu sevă de bananier. Îmi garantează că în câteva luni o să am păr des și strălucitor până la fund, așa cum are ea.

— Și dacă ești cheală, spune, asta face să ai păr.

În timp ce noi discutăm, Tutti, care s-a întors de la școală, stă pe jos și desenează o casă. Cele mai multe dintre desenele lui Tutti sunt desene cu case. Își dorește la culme să aibă și ele o casă a lor. În fundal desenează mereu câte un curcubeu și lângă casă – o familie zâmbitoare; cu tot cu tată.

Asta facem zi de zi când merg la Wayan. Stăm și vorbim; Tutti desenează, iar eu și Wayan râdem și ne tachinăm reciproc. Umorul lui Wayan e fără perdea, vorbește mereu despre sex, mă ceartă că sunt singură și face speculații în legătură cu înzestrarea genitală a fiecărui bărbat care trece pe stradă. Îmi tot spune că se duce la templu și se roagă în fiecare seară ca în viața mea să apară un bărbat care să-mi devină iubit. I-am repetat și în dimineața asta:

— Nu, Wayan, n-am nevoie. Mi s-a frânt inima de prea multe ori.

— Știu leac eu pentru inimă frântă, mi-a răspuns.

Pe un ton autoritar și cu un aer de specialist, îmi enumera pe degete cele șase elemente ale Tratatului Infailibil pentru Vindecarea Inimilor Frânte:

— Vitamina E, dormi mult, bei multă apă, călătorești departe de fostul iubit, meditezi și înveți inima că așa e destinul.

— Le-am făcut pe toate, mai puțin vitamina E.

— Atunci tu vindecată. Și acum tu ai nevoie de bărbat nou. Eu aduc bărbat, cu rugăciuni.

— Păi eu nu mă rog pentru un bărbat, Wayan. Singurul lucru pentru care mă rog în perioada asta e să am eu pace în inimă.

Wayan și-a ridicat ochii spre cer, ca și când ar fi spus: Da, bine, cum spui tu, albă mare și ciudată ce ești, după care a explicat:

— Asta pentru că tu ai problemă mare la memorie. Nu mai amintești ce bun e sex. Eu am avut problemă mare la memorie când eram căsătorită. Când vedeam bărbat frumos că trece pe stradă, uitam că am bărbat acasă.

Aproape că a căzut pe podea de-atâta râs. Apoi și-a revenit și a încheiat:

— Toată lumea are nevoie de sex, Liz.

Chiar atunci, pe ușă a intrat o femeie care arăta extraordinar, cu un zâmbet luminos ca un far. Tutti i-a sărit în brațe și a început să strige „Armenia! Armenia! Armenia!”. Ceea ce s-a dovedit a fi chiar numele femeii, și nu cine știe ce strigăt naționalist de luptă. Am făcut cunoștință cu Armenia, care mi-a spus că e braziliancă. Femeia asta era atât de energică, atât de braziliancă! Era superbă, îmbrăcată elegant, fermecătoare, plină de vervă și fără vârstă, dar insistent de sexy.

Armenia e și ea prietenă cu Wayan și vine des pe la ea să mănânce și să-și ia tot felul de tratamente tradiționale pentru frumusețe. S-a așezat cu noi și am vorbit și bârfit aproape o oră. Mai are de stat o săptămână în Bali înainte să plece ori în Africa, ori poate înapoi în Tailanda, unde are o afacere. Aflu că Armenia n-a avut o viață tocmai plicticoasă.

A lucrat pentru înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați. Prin anii '80 a fost trimisă în junglele din El Salvador și Nicaragua, pe când ambele țări erau zone de război civil; rolul ei era să-și folosească frumusețea, farmecul și inteligența pentru a-i aduce pe generali și pe rebeli la masa tratativelor (ceva în genul „Putere frumoasă” a lui Ketut). Acum conduce Novica – o companie multinațională de marketing, care susține artiști locali din toată lumea, vânzându-le operele pe internet. Vorbește vreo șapte sau opt limbi. Are cei mai fabuloși pantofi pe care i-am văzut de când am plecat de la Roma.

După ce s-a uitat și la mine, și la Armenia, Wayan mi-a spus:

— Liz, tu de ce nu încerci să fii sexy ca Armenia? Tu fată așa frumoasă, tu ai capital bun de față frumoasă, corp frumos, zâmbet frumos. Dar porți tricou rupt, mereu tricou la fel, porți pantaloni ruți, mereu la fel. Tu nu vrei să fii sexy ca ea?

— Wayan, Armenia e braziliancă. E o situație complet diferită, m-am apărut eu.

— De ce diferită?

— Armenia, i-am spus noii mele prietene. Încerci, te rog, să-i explici lui Wayan ce înseamnă să fii braziliancă?

Armenia a râs, după care a răspuns foarte serios:

— Bun, eu am încercat întotdeauna să fiu drăguță și feminină chiar și în zonele de război și în taberele de refugiați din America Centrală. Nici în timpul celor mai mari crize și tragedii nu ai motive să contribui la mizeria generală arătând mizerabil. Asta-i filosofia mea. De aceea m-am machiat și am purtat bijuterii chiar și în junglă – nimic extravagant, bineînțeles, dar o brățară mică de aur, niște cercei, puțin ruj, un parfum bun, destul cât să se vadă că încă nu mi-am pierdut respectul de sine.

Într-un fel, Armenia îmi aduce aminte de englezoaicele epocii victoriene, care călătoreau prin toată lumea și care susțineau că nu există vreo scuză valabilă ca în Africa să te îmbraci cu ceva ce ți-ar fi rușine să porți într-un salon englezesc. Armenia e incredibil de activă. Pentru că avea treabă, n-a stat prea mult la Wayan, dar m-a invitat în acea seară la o petrecere. Cunoaște un alt expat brazilian care locuiește în Ubud și care dă diseară o petrecere specială la un restaurant drăguț din oraș. Are să pregătească o feijoada – un festin tipic brazilian, constând din mormane de carne de porc și de fasole neagră. Vor fi și cocteiluri braziliene, firește. Și tot felul de expați interesanți din toată lumea, care locuiesc aici, în Bali. Nu vreau să merg și eu? Poate că după restaurant vor ieși undeva la dans. Nu prea știe dacă-mi plac sau nu petrecerile, dar...

Cocteiluri? Dans? Mormane de carne de porc?

Vin sigur.

Nici nu mai țin minte când m-am îmbrăcat elegant ultima oară, dar în seara asta am scormonit în rucsac după singura mea rochie decoltată, cu bretele subțiri, pe care o am în fundul bagajului, și m-am îmbrăcat cu ea. M-am dat chiar și cu ruj. Nu mai țin minte nici când m-am dat cu ruj ultima oară, dar cu siguranță a fost cu mult înainte să ajung în India. În drum către petrecere, m-am oprit acasă la Armenia, care m-a împodobit cu bijuteriile ei elegante, m-a lăsat să mă dau cu parfumul ei elegant, mi-a adăpostit bicicleta la ea în curte și m-a dus la petrecere cu mașina ei elegantă, așa cum îi stă bine unei femei adulte, cu scaun la cap.

M-am distrat nemaipomenit la cină cu toți oamenii ăia veniți din toată lumea și am simțit că redescopăr toate aspectele personalității mele sociabile, pe care aproape că le uitasem. M-am și amețit un pic, lucru mare după lunile de purificare și rugăciuni în ashram și de ceaiuri băute în

grădina mea plină de flori din Bali. Și am flirtat! Nu mai flirtasem cu nimeni de secole! Avusesem de-a face în ultima vreme numai cu călugări și vraci, iar acum, dintr-odată, mă pomeneam că scot de la păstrare vechea mea sexualitate. Deși nu prea pot spune cu cine am flirtat. Era ca un soi de aură pe care o răspândeam în jur. Mă atrăgea cumva fostul ziarist australian atât de spiritual, așezat lângă mine la masă? („Aici toți suntem bețivi – spunea el. Și dăm scrisori de recomandare altor bețivi ca noi.”) Sau poate intelectualul neamț foarte tăcut din capătul celălalt al mesei? (Îmi promisese că o să-mi împrumute romane din biblioteca lui.) Sau o fi fost brazilianul mai în vârstă și foarte arătos care pregătise festinul ăla enorm pentru noi toți? (Mi-au plăcut accentul și ochii lui căprui, deosebit de calzi. Și cum a gătit, bineînțeles. Nu știu ce m-a apucat, dar i-am zis ceva teribil de provocator. Spunea, autoironic: „Sunt o catastrofă de brazilian – nu știu nici să dansez, nici să joc fotbal, nici să cânt la vreun instrument.” M-am pomenit că-i răspund: „Așa o fi, dar presimt că ai fi un Casanova foarte bun.” Câteva secunde, timpul s-a oprit pur și simplu în loc. Ne uitam unul la celălalt de parcă am fi spus Hm, interesant fel de a pune problema. Îndrăzneala mea încă plutea ca un parfum în aerul dintre noi. El nu a negat ce-i spusese. Eu mi-am mutat prima privirea, simțind că mă înroșesc.)

Oricum, feijoada a fost incredibilă. Imorală, iute și sățioasă – adică tot ce nu găsești în bucătăria balineză tipică. Am mâncat farfurii întregi de carne de porc și am ajuns la concluzia că n-o să devin niciodată vegetariană atâta timp cât există așa ceva pe lume. După cină am mers să dansăm într-un club – dacă se poate numi așa. Aducea mai mult cu o discotecă de plajă, doar că n-avea plajă. Înăuntru era o formație de puști balinezi care cânta un reggae foarte bun, iar clienții erau o amestecătură de toate vârstele și naționalitățile, de la străini stabiliți pe insulă și turiști până la tineri localnici superbi, băieți și fete, care dansau relaxați, fără inhibiții. Armenia n-a mai venit, spusese că a doua zi are treabă, dar arătosul domn brazilian s-a oferit să-mi fie însoțitor. Nu dansa atât de prost cum se lăudase. Probabil că știa să joace și fotbal. Îmi deschidea ușile, îmi făcea complimente, îmi spunea „dragă” – mă simțeam bine alături de el. Ce-i drept, mai apoi am observat că spunea „dragă” tuturor, chiar și barmanului păros care ne servea. Dar, oricum, era foarte plăcut să primesc atâta atenție...

Nu mai fusesem într-un bar de foarte mult timp. Nici în Italia nu fusesem în baruri, de fapt nici în perioada mea cu David nu prea mergeam. Cred că ultima dată am dansat într-un local pe vremea când încă eram căsătorită... și ne mergea bine împreună, dacă stau să mă gândesc. Doamne, au trecut secole de-atunci! Pe ringul de dans m-am întâlnit cu Stefania, o italiancă tânără și vioaie pe care o cunoscusem de curând la un curs de meditație din Ubud, și am dansat împreună cu părul fluturând, șuvițe blonde și șuvițe negre, învărtindu-ne vesele pe ring. Muzica s-a oprit cândva după miezul nopții și oamenii s-au amestecat, grupuri-grupuri.

Și așa am făcut cunoștință cu Ian. Chiar mi-a plăcut tipul ăsta! Mi-a plăcut de la bun început. Arăta foarte bine, era o combinație între Sting și fratele mai mic al lui Ralph Fiennes. Era galez, așa că avea vocea aia a lor adorabilă. Vorbea bine, era deștept, puneă întrebări, discuta cu Stefanie în aceeași italiană stângace ca și mine. Am aflat că era percuționist în formația de reggae de-acolo și cânta la bongo. Așa că am făcut o glumă, i-am zis că e de fapt „bongo-lier”, adică în loc să aibă gondolă, el are bongo, și cumva ne-am apropiat și am continuat cu râsetele și conversația.

La un moment dat a apărut Felipe – așa îl chema pe brazilian. Ne-a invitat pe toți să mergem la un restaurant foarte la modă, al unor europeni stabiliți în Bali, care nu se închide niciodată, poți să-ți faci de cap acolo și ești servit cu bere și aiureli la orice oră. M-am pomenit că mă uit la Ian (oare el voia să meargă?) și, când a spus că merge, am spus că merg și eu. Așa că ne-am dus cu toții la restaurant, unde am vorbit și am râs cu Ian toată seara. Da – îmi plăcea tipul. Era primul bărbat după foarte mult timp despre care puteam să spun că-mi place în felul acela.

Avea câțiva ani mai mult ca mine și avusese o viață interesantă, cu toate punctele esențiale în CV bifate (îi plăcea Familia Simpson, călătorise în toată lumea, trăise la un moment dat într-un ashram, l-a pomenit pe Tolstoi, părea să aibă o slujbă etc). Își începuse cariera în armata britanică, unde fusese expert genist în Irlanda de Nord. După care s-a ocupat de detonat mine ca specialist internațional și a construit tabere de refugiați în Bosnia. Acum era într-o pauză, pe care și-o petrecea în Bali, unde se relaxa cântând în formația de reggae... toate, chestii care te amețeau.

Nu-mi venea să cred că se făcuse ora trei jumătate dimineața și eu eram încă trează – și nu ca să meditez! Eram trează la ora aceea, purtam rochie și vorbeam cu un străin atrăgător. Ce schimbare radicală! La sfârșitul serii, eu și Ian ne-am mărturisit unul celuilalt cât de bine ne-am simțit împreună. M-a întrebat dacă îi pot da numărul meu de telefon și i-am spus că n-am așa ceva, dar am o adresă de e-mail. Mi-a răspuns:

— Daaa, dar prin e-mail e așa de... Îh...

Așa că la despărțire n-am făcut schimb de numere de telefon sau de altceva. Doar ne-am îmbrățișat, și el mi-a spus:

— Ne mai vedem noi dacă ei – și a arătat în sus, către cerul zeilor – vor asta.

În zori, Felipe – arătosul domn brazilian mai în vârstă – s-a oferit să mă ducă acasă. În timp ce mașina urca pe drumurile șerpuite dintre orezarii, mi-a spus:

— Dragă, toată seara ai vorbit cu cel mai mare mincinos din Ubud.

Mi s-a strâns inima.

— Ian e mincinos? am întrebat. Spune-mi acum, ca să nu aflu prea târziu.

— Ian? a răspuns Felipe și a început să râdă. Nu, dragă, Ian e un tip serios. E un om bun. Mă refeream la mine. Eu sunt cel mai mare mincinos din Ubud.

O vreme am continuat drumul în tăcere.

— Dar să știi că doar te tachinez, a adăugat.

A urmat o altă lungă tăcere, după care m-a întrebat:

— Îți place Ian, nu-i așa?

— Nu știu, am spus. Nu aveam mintea tocmai limpede după toate cocteilurile braziliene pe care le băusem. E interesant, inteligent. A trecut mult timp de când nu m-am mai gândit cum ar fi să-mi placă cineva.

— O să ai parte de câteva luni minunate în Bali. Așteaptă și o să vezi că am dreptate.

— Nu prea știu de câtă viață socială o să fiu în stare, Felipe. Am doar rochia asta.

Oamenii o să observe că mă îmbrac mereu cu aceeași rochie.

— Dragă, ești tânără și frumoasă. N-ai nevoie decât de o unică rochie.

Eu – tânără și frumoasă?

Credeam că sunt bătrână și divorțată.

Abia dacă pot închide ochii în noaptea asta. M-am dezobișnuit complet să fiu trează la ore târzii, muzica încă îmi bubuie în urechi, părul îmi miroase a fum de țigară, stomacul s-a revoltat de cât alcool a primit. Ațipesc un pic, după care mă trezesc odată cu soarele, așa cum fac de obicei. Doar că în dimineața asta nu sunt deloc odihnită, nu-mi găsesc liniștea și în nici un caz nu sunt în stare să meditez. De ce sunt așa agitată? Am avut parte de o seară foarte plăcută, nu? Am cunoscut niște oameni interesanți, m-am îmbrăcat frumos, am dansat, am flirtat cu bărbați...

BĂRBAȚI.

Devin încă mai agitată când ajung la cuvântul ăsta, aproape că am un atac de panică. Nu mai știu cum se face. Pe vremuri flirtam cu nerușinare, în adolescență și pe la douăzeci și ceva de ani aveam o îndrăzneală ieșită din comun. Parcă-mi aduc aminte că a fost plăcut cândva – să cunosc un bărbat, să-l ademenesc către mine, să-i arunc tot felul de invitații și provocări mai mult

sau mai puțin voalate, să dau deoparte toate precauțiile și să las lucrurile să-și urmeze în voie cursul.

Dar acum nu simt decât valuri de panică și de îndoială. Încep să toc mărunț toată seara și fac din țânțar armăsar, închipuindu-mi cum ar fi să mă combin cu galezul care nu mi-a dat nici măcar adresa de e-mail. Deja îmi văd viitorul cu el, inclusiv toate argumentele mele împotriva fumatului (are acest prost obicei). Mă întreb dacă relația cu un bărbat nu mi-ar da iar peste cap toată călătoria/cariera de scriitoare/viața etc. Pe de altă parte – o mică poveste de amor ar fi ceva drăguț. Am în urmă o perioadă lungă, foarte lungă de uscăciune. (Îmi aduc aminte ce mă sfătuia Richard din Texas odată, apropo de viața mea amoroasă: „Fato, tu ai nevoie de cineva care să oprească seceta. Treb'e să-l găsești pe omu care aduce ploaia”) După care mi-l imaginez pe Ian, cu torsul lui frumos de soldat, cum vine aici pe motocicletă și face dragoste cu mine în grădină, Doamne, tare bine ar fi... Totuși gândul ăsta deloc neplăcut reușește cumva să mă zgârie pe creier și să mă facă din nou să mă perpelesc, căci nu vreau să mai sufăr iar din dragoste. După care începe să-mi fie dor de David mai mult decât mi-a fost vreodată în ultimele luni și încep să mă gândesc: Poate ar trebui să-l sun și să-l întreb dacă vrea să mai încercăm o dată... (Urmează o foarte clară intervenție a lui Richard, care-mi spune: Vai, dar ești genială, măi Provizii! Ce-ai făcut aseară? După ce te-ai amețit, ți-ai tras și-o lobotomie, cumva?) De la gândurile despre David până la obsesiile legate de divorț calea e tare scurtă, și foarte repede încep din nou (ca pe vremuri) cu autoflagelarea: fostul meu soț, divorțul...

Măi Provizii, io credeam că terminasem cu subiectu' ăsta.

După care, din nu știu ce motiv, încep să mă gândesc la Felipe – domnul brazilian cel arătos. E drăguț. Felipe. Spune că sunt tânără și frumoasă și că o să mă simt minunat în Bali. Are dreptate, nu? Ar trebui să mă relaxez și să încep să mă distrez și eu puțin, nu? Dar dimineața asta nu e deloc distractivă.

Nu mai știu cum se face, nu mai știu...

— Ce e viața asta? Tu înțelegi? Eu nu înțeleg.

Vorbește Wayan.

Mă întorsesem în restaurantul ei să mănânc deliciosul prânz special cu multivitamine, în speranța că avea să-mi vindece și mahmureala, și anxietatea. Armenia, braziliancă, era și ea acolo și arăta ca de obicei – de parcă se întorsese după un weekend de relaxare, oprindu-se pe drum la un salon de cosmetică. Micuța Tutti era pe podea și desena case, ca de obicei.

Wayan tocmai aflase că în august – adică peste doar trei luni – contractul ei de închiriere urma să fie reînnoit, ceea ce însemna că și chiria avea să crească. Probabil va trebui să se mute din nou, pentru că nu-și va mai putea permite să rămână acolo. Singura problemă era că poseda în bancă doar vreo 50 de dolari și n-avea nici cea mai vagă idee unde să se ducă. Mutatul însemna ca Tutti să fie din nou retrasă de la școală. Le trebuia o casă a lor. Felul în care trăiau nu era nici pe departe potrivit pentru o mamă și o fiică din Bali.

— De ce nu se termină suferința niciodată? întrebă Wayan. Nu plângea, doar punea o întrebare simplă, exasperată, la care nu exista răspuns. De ce trebuie tot să repeți, să repeți, niciodată nu terminat, niciodată nu odihnești? Într-o zi muncești așa din greu, dar a doua zi trebuie muncești la fel. Mănânci, dar a doua zi iar foame. Găsești dragoste, după aia dragostea pleacă. Te naști cu nimic – nu ceas, nu tricou. Muncești așa din greu și mori cu nimic – nu ceas, nu tricou. Ești tânăr, după aia ești bătrân. Nu contează cât muncești, tot ajungi bătrân, nu poți opri bătrânețe.

— Nu e cazul Armeniei, am glumit eu. Se pare că ea nu îmbătrânește.

— Dar asta e pentru că Armenia braziliancă, a adăugat Wayan, înțelegând în fine cum merg lucrurile pe lumea asta.

Am râs toate, însă era un râs amar, pentru că nu exista nimic amuzant în situația lui Wayan pe lumea asta. Datele erau următoarele: mamă singură, copil precoc, afacere de simplă subzistență, sărăcie iminentă, posibilitate mare de rămas pe drumuri. Unde să meargă Wayan? E evident că nu poate locui cu familia fostului soț. Familia ei trăiește departe, la țară. Sunt țărani săraci, cultivatori de orez, locuiesc afară din oraș și, dacă s-ar muta la ei, asta ar însemna sfârșitul afacerii ei de vrăciță.

Pacienților le-ar fi imposibil să dea de ea, iar Tutti nu va mai putea niciodată să-și continue școala, ca până acum – așa că adio Facultate de Doctori de Animale. Au mai apărut și altele între timp. Le țineți minte pe cele două fete sfioase care se ascundeau în bucătărie când am venit prima dată aici?

Sunt de fapt două orfane pe care Wayan le-a adoptat. Le cheamă Ketut pe amândouă (doar ca să se bramburească și mai mult cartea asta) și li se spune Ketut Mare și Ketut Mică. Wayan le-a găsit pe amândouă, acum câteva luni, moarte de foame și cerșind prin piață. Fuseseră abandonate acolo de o femeie parcă ieșită din cărțile lui Dickens – probabil o rudă de-a fetelor, un fel de codoașă de copii cerșetori. Lăsa copii orfani prin piețe la cerșit, seara îi lua cu o mașină, le lua banii strânși peste zi și îi ducea undeva să doarmă. Când le-a găsit Wayan, fetele nu mai mâncaseră de câteva zile și erau pline de păduchi, de paraziți intestinali și de tot ce se mai poate închipui. Crede că cea mică are în jur de zece ani, iar cea mare vreo treisprezece. Ele oricum nu știu nici câți ani au, nici ce nume de familie poartă. (Ketut Mică știe doar că s-a născut în același an cu „porcul cel mare” din satul ei; ceea ce nu ne-a fost de mare ajutor când am încercat să stabilim data.) Wayan le-a luat acasă și are grijă de ele exact cum are de Tutti, cu aceeași afecțiune. Dorm toate patru pe o singură saltea în dormitorul de la etaj.

Cum a găsit o mamă singură din Bali – pândită de o posibilă evacuare – atâta forță sufletească încât să mai aducă acasă doi copii fără adăpost e ceva ce depășește cu mult puterea mea de înțelegere în materie de compasiune.

Vreau să le ajut.

Asta era! Asta însemna senzația de tremur interior pe care o avusesem când plecasem de la Wayan, după ce făcusem cunoștință. De atunci am vrut s-o ajut pe femeia asta singură, cu trei copii de crescut. Voiam să le iau pe sus și să le duc cumva într-o viață mai bună. Doar că nu reușeam să-mi dau seama ce am de făcut. Dar azi, în timp ce mâneam de prânz împreună cu Wayan și Armenia și discutam de-ale noastre, ca de obicei, m-am uitat la micuța Tutti și am observat că făcea ceva destul de ciudat. Se plimba prin prăvălie cu o placă mică de ceramică, smălțuită într-un albastru intens. O ținea în palmele înălțate și murmură un soi de incantație. M-am uitat la ea o vreme, curioasă să înțeleg ce face. Tutti s-a jucat cu bucata de ceramică mult timp: o arunca în aer, îi șoptea, îi cânta, o târa pe podea ca pe o mașinuță de jucărie. În final s-a așezat pe ea într-un colț ferit, cu ochii închiși, cântându-și sieși, închisă într-un spațiu invizibil, doar al ei, învăluită într-un soi de transă mistică.

Am întrebat-o pe Wayan ce se întâmplă. Am aflat că fetița găsisse bucata de ceramică pe lângă un șantier din apropiere, unde se construiește un hotel de lux. De atunci îi tot spune lui Wayan: „Dacă vom avea vreodată casa noastră, poate îi punem o podea albastră frumoasă, așa ca asta.” Acum, susține Wayan, Tutti petrece ore întregi jucându-se cu bucata de ceramică și când închide ochii își închipuie că locuiește deja în casa ei.

Ce să mai spun? Când am auzit povestea și m-am uitat la copila aceea care parcă medita, concentrându-se asupra peticului ei de ceramică albastră, m-am gândit: Gata, până aici.

M-am scuzat că trebuie să plec și m-am dus să rezolv situația asta insuportabilă o dată pentru totdeauna.

Wayan mi-a povestit odată că atunci când își îngrijește pacienții i se întâmplă uneori să simtă că devine o conductă prin care Dumnezeu își trimite dragostea. Atunci încetează să se mai gândească ce trebuie să facă, intelectul nu-i mai funcționează și controlul e preluat de intuiție. Nu mai trebuie să facă nimic, doar îi dă voie lui Dumnezeu să curgă prin ea.

— Simt cum vine un vânt și-mi ia mâinile, spune.

Poate că același vânt m-a împins și pe mine afară din prăvălia lui Wayan în ziua aceea, m-a scos din anxietatea mahmură privind reluarea întâlnirilor cu bărbați și m-a dus până la internet café-ul din Ubud, unde m-am așezat și am scris dintr-o suflare un e-mail către toate rudele și toți prietenii mei din toată lumea, cerându-le să participe la o colectă de bani.

Le-am scris tuturor că în curând o să fie ziua mea – în iulie împlinesc 35 de ani –, că nu există vreun lucru în toată lumea asta de care să am nevoie sau pe care să mi-l doresc, că n-am fost niciodată mai fericită ca acum. Le-am mai spus că dacă aș fi la New York de ziua mea aș da o petrecere mare și stupidă, la care i-aș pune să vină, ei simțindu-se obligați să-mi aducă daruri, sticle de vin, de pildă, astfel că totul s-ar transforma într-o distracție ridicol de scumpă. Așa că, am continuat, o modalitate mai ieftină și mult mai plăcută să-mi ureze „La mulți ani” ar fi să doneze bani ca să ajute o femeie din Indonezia pe nume Wayan Nuriyasih să cumpere o casă pentru ea și copiii ei.

Le-am spus apoi povestea lui Wayan, a lui Tutti și a celor două orfane. Le-am promis că voi dubla suma donată de ei, indiferent cât va fi, din propriile mele economii. Am explicat că știu bine că lumea e plină de războaie și de suferințe nespuse și că oamenii care au nevoie de ajutor sunt nenumărați, dar ce putem face noi? Balinezii despre care le-am povestit au devenit familia mea și trebuie să avem grijă de familiile noastre, indiferent în ce colț de lume le-am descoperit. Pe când încheiam e-mailul, mi-am adus aminte ce-mi spusese Susan, prietena mea, cu nouă luni în urmă, înainte să plec în călătorie. Se temea că n-o să mă mai întorc niciodată acasă, și mă avertizase: „Te știu cum ești, Liz. Parcă văd că o să întâlnești pe cineva, o să te îndrăgostești și ai s-ajungi să-ți cumperi o casă în Bali.”

Mare Nostradamus Susan asta!

A doua zi dimineață, când mi-am verificat e-mailurile, se strânseseră deja 700 de dolari. În ziua următoare, suma donațiilor devenise mai mare decât aș fi putut eu adăuga ca s-o dublez.

N-am să povestesc toate emoțiile din săptămâna aceea, n-o să explic cum e să găsești zilnic mesaje venite din toată lumea, în care ți se spune: „Trece-mă și pe mine pe listă!” Toată lumea a făcut donații. Oameni despre care știam sigur că au datorii sau probleme financiare au donat și ei, fără nici cea mai mică ezitare.

Unul dintre primele mesaje sosite era de la o prietenă a prietenei unei cunoștințe, căreia i se transmisese e-mailul meu: voia să contribuie cu 15 dolari. John, un prieten campion într-ale ironiei, nu s-a abținut de la un comentariu sarcastic la adresa tonului plângăreț și șantajist sentimental al mesajului meu („Auzi, data viitoare când plângi că ai vărsat laptele, măcar ai și tu grijă să fie lapte condensat, da?”), dar a donat și el. Noul iubit al prietenei mele Annie (care e bancher pe Wall Street și pe care nu l-am văzut niciodată) s-a oferit să dubleze el suma finală a donațiilor pe care urma să le strâng. După care e-mailul meu a început să se plimbe prin toată lumea, așa că am început să primesc donații de la oameni complet străini. Am simțit că sunt martora unei avalanșe de generozitate la nivel mondial. Ca să închei acest episod la doar șapte zile după mesajul meu inițial, familia și prietenii mei plus alți nenumărați necunoscuți de pe tot pământul mă ajutaseră să strâng aproape 18 000 de dolari americani cu care să-i cumpăr lui Wayan Nuriyasih o casă doar a ei.

Știam că Tutti făcuse, de fapt, cu puțință miracolul prin puterea rugăciunilor ei, dorind ca bucățița de ceramică albastră să se înmoaie, să se umfle și să crească în jurul ei – ca fasolea

fermecată a lui Jack – până când se va fi transformat într-o casă adevărată, care s-o ocrotească pe ea, pe mama ei și pe cele două fete orfane pentru totdeauna.

Și încă ceva: mi-e rușine s-o spun, dar nu eu, ci prietenul meu Bob și-a dat seama de ceva absolut evident, anume că în italiană „Tutti” înseamnă „toți”. Cum de nu-mi dădusem seama până atunci? După tot timpul petrecut la Roma! Nu fusesem în stare să observ legătura. Așa că a trebuit să mi se atragă atenția tocmai din Utah, de unde îmi scria Bob, care mi-a trimis săptămâna trecută un mesaj. Făcea și el o donație și spunea: „Deci asta e lecția finală, nu? Când pleci în lume să te ajuți pe tine, inevitabil ajungi să ajuți pe... Tutti.”

Nu vreau să-i spun nimic lui Wayan până nu strâng toți banii, îmi e greu să țin un secret așa de mare, mai ales când o văd cum își face tot timpul griji cu ce va fi, dar nu vreau să-i dau speranțe până când nu devine oficial totul. Așa că o săptămână întreagă îmi țin gura și-mi umplu timpul luând cina aproape seară de seară cu brazilianul Felipe, căruia nu pare să-i pese că am o singură rochie frumoasă.

Cred că m-am cam îndrăgostit de el. După câteva cine, sunt aproape sigură că m-am îndrăgostit un pic de el. Autoproclamatul „rege al minciunilor”, care cunoaște pe toată lumea din Ubud și e mereu sufletul petrecerilor, este mai mult decât pare la prima vedere. Am întrebat-o pe Armenia ce știe despre el. Sunt prieteni de ceva vreme. I-am spus:

— Tipul ăla, Felipe, e mai profund decât pare, nu-i așa? Are ceva anume...

— O, da! mi-a răspuns ea. E un om tare bun. Dar a trecut printr-un divorț urât. Cred că a venit aici ca să-și revină după divorț.

Mă rog – iată un subiect despre care nu știu absolut nimic.

Numai că are 52 de ani. Interesant. Oare am ajuns la vârsta la care perspectiva unei relații cu un bărbat de 52 de ani mi se pare posibilă? Și totuși îl plac. Are părul argintiu și un început de chelie care-i stă foarte bine, ceva în genul lui Picasso. Are ochii căprui și foarte calzi, o față blândă și miroase minunat. Și e bărbat în toată firea. Masculul ajuns la maturitate – ceva ce n-am mai experimentat până acum.

E în Bali de cinci ani și lucrează cu orfevieri locali care fac bijuterii din pietre prețioase aduse din Brazilia, pe care le exportă în America. Înainte de apariția tuturor factorilor extrem de complicați care l-au dus la divorț, a fost căsătorit timp de douăzeci de ani, și-mi place lucrul ăsta. Îmi place și că și-a crescut copiii, și i-a crescut bine, și e un tată iubit. Îmi place că a fost părintele care a stat acasă și a avut grijă de copii când erau mici, în timp ce soția lui, o australiancă, își vedea de carieră. (Un soț feminist ca la carte, spune Felipe, pentru că „am vrut să fiu în tabăra celor cărora istoria le dă dreptate”.) Îmi place felul lui brazilian lipsit de inhibiții de a-și arăta afecțiunea. (Când locuia în Australia, fiul lui, care avea 14 ani, a fost nevoit să-i spună, până la urmă: „Tati, acum că am împlinit 14 ani, poate că n-ar mai trebui să mă pupi pe gură când mă lași la școală.”) Îmi place că Felipe vorbește fluent patru sau poate chiar cinci limbi. (Îmi tot spune că nu vorbește indoneziana, dar toată ziua îl aud discutând în limba asta.) Îmi place că a călătorit în peste cincizeci de țări până acum și că lumea i se pare un loc mic, în care e ușor să te descurci. Îmi place că se apleacă spre mine în timp ce mă ascultă și că nu mă întrerupe decât când întreb dacă-l plictisesc, și atunci îmi spune: „Am tot timpul din lume pentru tine, drăguța mea frumoasă.” Îmi place să mi se spună „drăguța mea frumoasă”. (Deși o strigă și pe chelneriță tot așa.) Într-o seară, m-a întrebat:

— Liz, de ce nu-ți faci un amant pentru perioada cât stai în Bali?

Spre lauda lui, nu se referea neapărat la el, deși cred că ar vrea să preia postul în cauză. M-a asigurat că Ian – galezul cel atrăgător – ar fi o pereche foarte potrivită pentru mine, dar existau și alți posibili candidați. Era un maestru bucătar din New York, „un tip de încredere, mare și musculos”, pe care crede că l-aș putea plăcea. Chiar există tot felul de bărbați care bântuie prin

Ubud, mi-a spus, expatriați din toată lumea care se ascund aici, în comunitatea mereu schimbătoare a celor „fără casă și fără bunuri” de pe această planetă, și care ar fi mai mult decât bucuroși să se asigure că „ai parte de o vară minunată în Bali, drăguța mea frumoasă”.

— Nu cred că sunt pregătită, îi răspund. Nu mă simt în stare să trec din nou prin tot efortul pe care-l presupune o relație amoroasă, înțelegi? N-am chef să fiu nevoită să mă rad pe picioare în fiecare zi ori să-mi arăt corpul unui nou iubit. Și nu vreau să-mi spun iar povestea vieții sau să-mi bat capul cu contracepția. Oricum, nici măcar nu sunt sigură că mai știu cum se face. Am impresia că la 16 ani aveam mai multă încredere în mine în materie de sex și relații decât am acum.

— Sigur că aveai, zise Felipe. Atunci erai tânără și toantă. Doar cei tineri și tonți se simt încrezători în materie de sex și relații. Crezi că știe vreunul dintre noi în ce se bagă? Crezi că se poate ca oamenii să se iubească fără complicații? Dragă, ar trebui să vezi ce se întâmplă în Bali. Toți occidentalii care vin aici după ce și-au făcut varză viețile de-acasă, care au ajuns la concluzia că s-au săturat de femeile din Vest se căsătoresc cu localnice adolescente mititele, dulci și ascultătoare. Ei cred că fetițele astea frumoase îi vor face fericiți și le vor ușura viața. Dar de câte ori văd treaba asta, mă gândesc la același lucru. Mult noroc. Pentru că tot o femeie ai în fața ta, prietene. Și tu tot bărbat ai rămas. E vorba tot de doi oameni care încearcă să se înțeleagă, deci mai devreme sau mai târziu lucrurile se vor complica. Și dragostea e întotdeauna complicată. Dar, dragă, asta nu înseamnă că oamenii ar trebui să nu se mai iubească. Uneori e nevoie să ne mai frângem și inimile. O inimă frântă e semn bun. Înseamnă că măcar am încercat.

— Inima mea s-a frânt așa rău data trecută, că încă mă doare, îi spun eu. Asta nu-i nebunie? Să te doară și după doi ani după ce s-a terminat totul?

— Dragă, eu sunt brazilian din sud, pe mine poate să mă doară și zece ani o poveste cu o femeie pe care nici măcar n-am sărutat-o.

Vorbim despre căsniciile și divorțurile noastre. Nimic meschin, doar facem schimb de dureri și de păreri despre hăurile fără fund ale depresiei de după divorț. Bem vin și mâncăm bine și ne povestim unul altuia istorioarele cele mai drăguțe pe care ni le putem aminti despre fostele noastre jumătăți. Ca să mai îndulcim amărăciunea discuțiilor despre pierderi.

— Vrei să faci ceva cu mine weekendul ăsta? mă întreabă Felipe. Mă pomenesc spunând că da, ar fi foarte drăguț. Pentru că exact așa ar fi.

S-a întâmplat deja de două ori ca Felipe să mă aducă acasă și să-mi spună noapte bună. De fiecare dată s-a întins către mine din locul șoferului, pentru un sărut de despărțire, și de fiecare dată am făcut același lucru: m-am lăsat trasă spre el, dar mi-am ferit capul în ultimul moment, lipindu-mi obrazul de pieptul lui. Stând așa, l-am lăsat să mă țină în brațe un timp – mai mult decât ar fi normal pentru o îmbrățișare prietenească. Îl simt cum își îngroapă fața în părul meu, în timp ce fața mea îi presează ceva, poate sternul. Simt mirosul cămășii lui mătăsoase de in. Îmi place la nebunie cum miroase. Are brațe musculoase și un piept frumos și lat. Pe vremuri, când era în Brazilia, a fost campion la gimnastică. Sigur, asta se petrecea în 1969, adică în anul în care m-am născut eu, dar nu asta contează. Are un corp puternic.

Felul în care îmi tot feresc capul de câte ori se întinde către mine e o formă de a mă ascunde – evit un simplu sărut de noapte bună. Dar în același timp e și o formă de a nu mă ascunde. Dându-i voie să mă strângă îndelung în brațe la sfârșitul fiecărei seri, îmi dau și mie voie să fiu strânsă în brațe.

Lucru care nu s-a mai întâmplat de foarte multă vreme.

L-am întrebat pe Ketut, bătrânul meu vraci:

— Ce știi despre idile?

Mi-a spus:

— Ce e asta, idile?
— Nu contează.
— Nu – ce e asta? Ce înseamnă cuvânt?
— Idilă, încep eu. Când un bărbat și o femeie se îndrăgostesc. Sau câteodată doi bărbați se îndrăgostesc. Sau două femei. Săruturi și sex și căsătorie – lucruri din astea.
— Eu nu fac sex cu prea multe persoane în viața mea, Liss. Numai cu soția mea.
— Ai dreptate, asta nu înseamnă prea multe persoane. Dar te referi la prima soție sau la a doua?
— Eu am singură soție, Liss. Ea moartă acum.
— Păi cum rămâne cu Nyomo?
— Nyomo nu soție de-adevărat, Liss. Ea soție la fratele meu. Văzându-mi expresia derutată, adaugă: Asta tipic la Bali.

Fratele mai mare al lui Ketut e țaran, cultivă orez, locuiește alături de Ketut și e căsătorit cu Nyomo, cu care are trei copii. Pe de altă parte, Ketut și soția lui n-au putut face copii, așa că, pentru a avea un moștenitor, l-au adoptat pe unul dintre fiii fratelui lui Ketut. Când soția lui Ketut a murit, Nyomo a început să aibă grijă de ambele gospodării, și de a ei, și de a vrăciului. După tradiția balineză, ea e soția lui Ketut din toate punctele de vedere (gătește, face curat, are grijă de bunul mers al ceremoniilor și ritualurilor casei), mai puțin unul: nu întreține relații sexuale cu Ketut.

— De ce nu? am întrebat.
— Prea BĂTRÂN! mi-a răspuns el. După care a chemat-o pe Nyomo ca să-i spună și ei că doamna din America vrea să știe de ce nu fac ei doi sex. Nyomo mai avea puțin și murea de râs. A venit lângă mine și mi-a tras una în braț. Foarte tare.
— Eu doar o soție, a continuat Ketut. Și ea acum moartă.
— Îți e dor de ea?
— Era vremea la ea să moară, a zâmbit el trist. Acum eu povestesc ție cum găsesc soția mea. Când am douăzeci și șapte ani, eu cunosc fată și iubesc pe ea.
— În ce an era asta? întreb eu, încercând cu disperare, ca de obicei, să aflu câți ani are Ketut.

— Nu știu. Poate 1920?
(Adică acum ar avea vreo 112 ani. Cred că ne apropiem de dezlegarea misterului...)
— Eu iubesc fata asta, Liss. Foarte frumoasă. Dar caracterul nu bun, la fata asta. Vrea doar bani. Ea fuge după alt băiat. Ea niciodată spune adevăr. Eu cred că ea are minte secretă în mintea cealaltă, nimeni nu poate vede acolo. Ea gata, nu mă mai iubește, fuge cu alt băiat. Eu foarte trist. Supărat în inimă. Eu mă rog și mă rog la frații mei spirituali, știi tu, întreb de ce ea nu mai iubește Ketut. După aia, un frate spune adevăr. El spune: „Asta nu perechea ta adevărată. Ai răbdare.” Așa că eu am răbdare și după aia găsesc soția mea. Frumoasă femeie, bună femeie. Mereu dulce pentru mine. Niciodată ceartă, nu, mereu armonie în casă, mereu ea zâmbeste. Și când nu bani acasă, mereu ea zâmbeste și spune ce bucuroasă că mă vede. Când ea moare, eu foarte trist în minte.

— Ai plâns?
— Doar puțin, în ochi. Dar eu fac meditație, pentru curățat corp de durere. Eu meditez pentru sufletul ei. Foarte trist, dar și vesel. Eu vizitez pe ea în meditație în fiecare zi, chiar sărut pe ea. Ea singura femeie cu care eu fac sex. Vezi, nu știu... care e cuvânt nou, de azi?
— Idilă.
— Da, idilă. Eu nu știu idilă, Liss.
— Deci nu e tocmai aria ta de expertiză, nu?

— Ce e asta... expertiza? Ce înseamnă cuvânt?

Până la urmă, am discutat cu Wayan și i-am spus despre banii donați pentru casa ei. I-am explicat ce mi-am dorit de ziua mea, i-am arătat lista cu numele tuturor prietenilor mei și i-am spus ce sumă finală se strânsese: 18 000 de dolari americani. La început a fost atât de șocată, încât pe fața ei se putea citi o durere incredibilă. E ciudat și adevărat – uneori emoția intensă ne face să reacționăm la veștile cutremurătoare exact pe dos decât ar dicta logica. Este valoarea absolută a emoției omenești – evenimentele fericite se înregistrează câteodată pe o scală Richter a traumelor noastre interioare. Durerea cruntă ne poate face să izbucnim uneori în râs. Vestea pe care i-o dădusem lui Wayan era prea mare pentru ea, n-o putea înțelege dintr-odată, aproape că o percepea ca pe un nou motiv de îngrijorare. Așa că am stat cu ea câteva ceasuri, în care i-am repetat povestea și i-am arătat cifrele iar și iar, până a început să înțeleagă cu adevărat ce se întâmplă.

Prima ei reacție articulată (înainte de a izbucni în plâns de fericire, la gândul că va avea o grădină) a fost:

— Te rog, Liz, tu trebuie să explici oamenilor care au ajutat la strâns bani că asta nu e casa lui Wayan, asta e casa la toți care au ajutat pe Wayan. Dacă ei vin în Bali, ei nu trebuie niciodată să stea la hotel, OK? Tu spui că vin și stau la mine acasă, OK? Promiți să spui asta? O numim Casă de grup... Casă pentru toți...

După care și-a dat seama că va avea și grădină – și a izbucnit în plâns.

Încetul cu încetul, au început să-i mijească în minte și alte lucruri bune. Parcă ar fi fost un vas cu emoții, pe care cineva îl răstoarnă și toată camera se umple cu conținutul lui. Dacă va avea o casă, înseamnă că va avea și o mică bibliotecă pentru cărțile ei de medicină! Și o farmacie cu remedii tradiționale! Și un restaurant adevărat, cu mese și scaune cumsecade (pentru că mesele și scaunele ei vechi, bune trebuiseră vândute ca să plătească onorariul avocatului). Dacă va avea o casă, va putea în sfârșit să apară în Lonely Planet28, pentru că publicația voise mereu s-o treacă și pe ea la secțiunea de servicii, dar nu putuse niciodată din cauză că nu avea o adresă permanentă. Și dacă va avea o casă, va putea să-i facă lui Tutti petreceri de ziua ei! Apoi a redevenit serioasă:

— Cum pot să-ți mulțumesc, Liz? Ți-aș da orice. Dacă era la mine soț iubit și tu nevoie de bărbat, eu dat bărbatul meu.

— Păstrează-ți bărbatul, Wayan. Vreau doar să te asigur că Tutti are să meargă la facultate.

— Ce mă fac dacă tu niciodată nu venit aici?

Dar eu veneam aici orice s-ar fi întâmplat. M-am gândit la una dintre poeziile mele sufite preferate, în care se spune că, demult, Dumnezeu a desenat un cerc pe nisip exact în locul în care stai acum. Nu aveam cum să nu vin aici. N-ar fi fost cu puțință să nu vin aici.

— Unde vrei să-ți construiești casa, Wayan? am întrebat-o.

Ca un copil care pândește de mult o anumită minge din vitrina magazinului de articole sportive sau ca o fetiță visătoare care de la treisprezece ani își tot desenează rochia de mireasă, Wayan știa deja ce vrea. Știa că vrea să cumpere o parcelă de teren în centrul unui sat din apropiere. Lotul de pământ în cauză avea apă curentă, canalizare și electricitate, era în apropierea unei școli foarte bune pentru Tutti, era bine situat, într-un loc în care pacienții și clienții ar fi ajuns și mergând pe jos. Frații ei o puteau ajuta la construcția casei. Se gândise la tot, mai puțin la culoarea pereților din dormitor.

Așa că am mers împreună la un expatriat francez foarte amabil, consilier financiar și agent imobiliar, care ne-a explicat cum se pot transfera cel mai ușor banii. Propunerea lui a fost să simplificăm totul și să trimitem banii din contul meu direct în contul bancar al lui Wayan. În felul acesta, ea putea să-și cumpere cu ei orice, casă ori teren, iar eu eram scutită de complicațiile

legale și financiare ale cumpărării unei proprietăți în Indonezia. Atât timp cât sumele pe care urma să le transfer nu depășeau 10 000 de dolari, nici Fiscul, nici CIA nu aveau să mă suspecteze de spălare de bani proveniți din droguri sau mai știu eu ce. După care am mers la banca unde Wayan avea cont și am discutat cu directorul despre viitoarele transferuri de bani. În concluzie, domnul de la bancă a spus:

— Wayan, deci peste câteva zile, când se vor termina transferurile, în contul tău vor fi cam 180 de milioane de rupii.

Eu și Wayan ne-am uitat una la cealaltă și am bufnit într-un hohot de râs ridicol. Ce sumă uriașă! Pentru că ne aflam într-un birou de bancă, încercam să ne abținem, dar nu prea puteam. Când am ieșit de-acolo, ne legănam ca și când am fi fost bete, sprijinindu-ne una pe cealaltă ca să nu cădem. Mi-a spus:

— N-am văzut niciodată ca minune se întâmplă așa repede! Tot timpul rugat la Dumnezeu să ajute Wayan. Dar și Dumnezeu ruga Liz să ajute Wayan.

— Și Liz îi ruga pe prietenii ei s-o ajute tot pe Wayan, am adăugat.

Ne-am întors la prăvălie, unde am găsit-o pe Tutti care abia venise de la școală. Wayan a căzut în genunchi, a luat-o în brațe pe fetiță și i-a spus:

— Casă! Casă! Avem casă!

Tutti s-a prefăcut că leșină și s-a prăvălit teatral pe podea.

În timp ce râdeam toate, am observat că cele două orfane priveau din bucătărie toată scena și mi-am dat seama că se uitau la mine cu niște expresii care păreau să exprime... teamă. În timp ce Wayan și Tutti țopăiau de fericire, eu mă întrebam ce le trecea prin cap fetițelor. De ce anume le era așa de frică? Că Wayan le va părăsi? Sau eu mă transformasem deodată în cineva de care e bine să-ți fie frică, dacă reușisem să aduc dintr-odată în casa lor atât bani? (Ațâți bani, încât poate că făcusem cine știe ce magie neagră pentru ei.) Sau poate că o viață atât de fragilă ca a acestor copii te face să resimți orice schimbare ca pe ceva îngrozitor...

Într-un moment de respiro al veseliei, am vrut să mă asigur și am întrebato pe Wayan:

— Dar Ketut Mare și Ketut Mică? Este și pentru ele o veste la fel de bună?

Wayan s-a uitat către fetițele din bucătărie și a văzut pesemne pe chipurile lor aceeași îngrijorare ca mine. S-a dus într-un suflet la ele, le-a strâns în brațe pe amândouă și le-a șoptit cuvinte liniștitoare. Păreau că se relaxează în îmbrățișarea ei. Telefonul a început apoi să sune, și Wayan a încercat să se smulgă din îmbrățișare ca să poată răspunde, dar mânuțele slabe ale celor două Ketut se agățaseră cu disperare de mama lor neoficială, în timp ce căpșoarele lor se ghemuieră pe burta și la subsuorile ei... Mult timp au refuzat – dovedind o îndărătnicie de care nu le credeam capabile – s-o lase să plece.

Așa că am răspuns eu la telefon în locul ei:

— Aici Centrul tradițional de vindecare! Vă așteptăm azi la mari reduceri de lichidare de stoc, înainte să ne mutăm!

Am ieșit din nou cu brazilianul Felipe; în weekend chiar de două ori. Sâmbătă l-am dus la Wayan și la fete să le cunoască. Tutti a desenat case special pentru el, iar Wayan îmi tot făcea cu ochiul pe la spatele lui și-mi șoptea: „Iubit nou?” Eu îi suflam „Nu, nu, nu” (deși, ca să vă spun drept, nu mă mai gândesc deloc la galezul ăla simpatic). L-am dus pe Felipe și la Ketut, care i-a citit în palmă și a spus despre el, de șapte ori la rând (în timp ce se uita fix și foarte insistent la mine), că e „om bun, om foarte bun, om foarte, foarte, foarte, foarte bun. Nu om rău, Liss – om foarte bun!

Duminică, Felipe m-a întrebat dacă nu mi-ar plăcea să merg o zi la plajă. Mi-am dat seama că locuiam deja în Bali de două luni și nu fusesem la plajă nici măcar o dată, ceea ce acum mi se părea curată prostie, așa că am acceptat. M-a luat de-acasă cu jeepul și am mers cam o oră

până la o plajă micuță, ascunsă, din Pedangbai, unde turiștii nu ajung mai niciodată. Locul era exact cum ți-ai putea închipui că arată paradisul, cu apă albastră, nisip strălucitor și umbră de palmieri. Am pălăvrăgit toată ziua, cu întreruperi doar pentru înotat, dormit și citit. Ne citeam din când în când unul celuilalt cu voce tare. Localnicele de la tarabele din apropiere ne-au fript pește proaspăt, abia prins de pescari, și am mai cumpărat bere rece și fructe la gheață. Ne-am povestit printre valuri acele detalii din viața noastră pe care nu apucaserăm încă să ni le spunem în ultimele săptămâni, când cinaserăm împreună în cele mai liniștite restaurante din Ubud, în compania multor sticle de vin.

După ce m-a văzut pe plajă, mi-a spus că-i place corpul meu și că brazilienii au o denumire specială pentru tipul meu de corp (normal că au), și anume magra-falsa, adică „fals-slabă”. Ceea ce înseamnă că de la distanță femeia respectivă are o siluetă destul de zveltă, dar când te apropii observi că de fapt e rotunjită și cărnosă exact cât trebuie, ceea ce ei consideră că e o chestie bună. Binecuvântați fie brazilienii ăștia... În timp ce stăteam lungiți pe prosoapele de plajă, el se întindea spre mine din când în când și-mi ștergea niște nisip de pe nas sau îmi muta o şuviță rebelă de pe frunte. Cred că am vorbit vreo zece ore încheiate. Când s-a întunecat, ne-am luat lucrurile și am făcut o plimbare braț la braț de-a lungul drumului nepavat și prost luminat, care străbătea vechiul sat de pescari din apropierea plajei. La lumina stelelor, Felipe din Brazilia m-a întrebat pe tonul cel mai natural și mai relaxat cu putință (ca și când ar fi întrebat dacă am chef să mănânc ceva):

— Crezi că e cazul ca noi doi să avem o aventură, Liz? Ce părere ai?

Îmi plăcea la culme felul în care se întâmplau lucrurile. Nu printr-un gest, nu cu încercarea de a mă săruta sau a mă strânge în brațe, ci cu o întrebare. Ba chiar cu întrebarea cea mai potrivită. Mi-am adus aminte ce-mi spusese psihoterapeutul meu la una dintre ședințe, cu vreun an înainte de a-mi începe călătoria. Îi mărturisisem că mă bate gândul să nu am aventuri amoroase în anul în care voi călători, dar îmi pun totuși întrebări:

— Și dacă întâlnesc pe cineva care îmi place cu adevărat? Ce-ar trebui să fac? Să încep o relație cu el sau nu? Să-mi păstrez autonomia? Sau să mă delectez cu o idilă?

Terapeutul mi-a răspuns cu un zâmbet plin de indulgență:

— Știi ceva, Liz? Toate astea le vei discuta cu persoana respectivă atunci când le va veni timpul.

Și iată: timpul, locul, subiectul și persoana. Avem o întreagă discuție despre propunerea lui, care se leagă cu ușurință în timp ce ne plimbăm relaxați la braț, pe malul oceanului. Îi răspund:

— Felipe, probabil că, în împrejurări normale, aș accepta. Indiferent ce înseamnă împrejurări normale...

Am râs amândoi. Dar am continuat și i-am explicat ezitățile mele. Adică – oricât de mult mi-ar surâde ideea de a mă da, trup și suflet, pe mâna expertă a unui amant expat, există ceva în mine care îmi cere cu insistență să dedic acest an de călătorie în exclusivitate mie însămi. Simt că în viața mea, am continuat, se petrece o transformare vitală, care are nevoie de timp și de spațiu pentru a se încheia așa cum trebuie. Sunt, în fond, ca o prăjitură abia scoasă din cuptor, care trebuie să se răcească un pic înainte de a fi glasată. Nu vreau să-mi fur singură timpul prețios pe care l-am obținut atât de greu. Nu vreau să pierd din nou controlul asupra vieții mele.

Desigur, Felipe mi-a spus că înțelege și că ar trebui să fac ce cred eu că e mai bine pentru mine, că speră să-l iert pentru întrebarea pe care mi-a pus-o („Odată și-odată trebuia să te întreb, draguța mea frumoasă”). M-a asigurat că, indiferent ce o să hotărâsc, vom rămâne prieteni, pentru că e evident cât bine ne face amândurora timpul petrecut împreună.

— Totuși, a continuat, acum trebuie să ascuți și argumentele mele.

— Corect, am recunoscut eu.

— În primul rând, dacă am înțeles bine, tot acest an al tău e gândit ca tu să găsești echilibrul dintre plăcere și devoțiune. Înțeleg ce ai făcut pentru partea cu devoțiunea, dar nu prea văd unde a fost plăcerea.

— Am mâncat o groază de paste în Italia, Felipe.

— Paste, Liz? Paste?

— Bun, ai dreptate.

— În al doilea rând, cred că știu ce te neliniștește. Te gândești că iar are să intre un bărbat în viața ta și o să-ți fure din nou toi ce ai. Eu nu ți-aș face niciodată așa ceva, draga mea. Am fost singur mult timp și eu, și am pierdut mult în dragoste și eu, exact ca tine. N-aș vrea ca vreunul dintre noi să-i răpească ceva celuilalt. Doar că nu m-am simțit niciodată așa bine în compania cuiva cum mă simt cu tine – și chiar mi-ar plăcea să fim împreună. Nu te speria, n-am de gând să merg după tine la New York în septembrie, când pleci de-aici. Cât despre toate motivele pe care mi le-ai dat acum câteva săptămâni, când te-am întrebat de ce nu-ți găsești un amant... Uite, gândește-te în felul ăsta: pe mine nu mă interesează să te razi pe picioare în fiecare zi, deja îți ador corpul, mi-ai spus povestea vieții tale și pe deasupra nu trebuie să-ți bați capul cu contracepția, pentru că am făcut vasectomie.

— Felipe, asta-i oferta cea mai romantică și mai tentantă pe care mi-a făcut-o vreodată un bărbat.

Și așa era. Dar răspunsul meu a rămas nu.

M-a dus acasă. A tras mașina în fața casei și am schimbat câteva dulci săruturi sărate, pline de nisip și de ziua aceea petrecută la ocean. A fost minunat. Dar răspunsul meu a rămas în continuare nu.

— E OK, dragă, mi-a spus. Dar te aștept mâine-seară la mine. Îți fac friptură la cină.

Apoi a plecat și eu m-am dus singură la culcare.

În trecut, aveam obiceiul să iau foarte repede decizii în privința bărbaților. Întotdeauna m-am îndrăgostit repede și fără să mă gândesc la riscuri. Am tendința să văd partea bună a fiecărui bărbat, ba mai mult, să presupun că toți sunt capabili emoțional să-și atingă potențialul maxim. M-am îndrăgostit de mai multe ori decât vreau să recunosc de potențialul maxim al câte unui bărbat, mai degrabă decât de bărbatul în carne și oase, după care m-am agățat de relația în cauză mult timp (uneori mult prea mult), așteptând ca partenerul să ajungă la propria-i măreție. În poveștile mele de dragoste, am fost de multe ori doar victima propriului optimism.

M-am căsătorit foarte repede și foarte de tânără, plină de speranțe și de dragoste, dar fără să fi discutat cu adevărat ce urma să însemne realitatea unei căsnicii. Nimeni nu-mi dăduse sfaturi în privința asta. Părinții mă educaseră să fiu independentă, pe picioarele mele și capabilă să iau singură decizii. Când am împlinit 24 de ani, se presupunea că eram în stare să aleg, să fiu autonomă. Dar lumea n-a fost mereu așa. Dacă m-aș fi născut în oricare dintre secolele occidentale de patriarhat, până în momentul căsătoriei aș fi fost considerată proprietatea tatălui meu, după care aș fi intrat în patrimoniul soțului, ca bun conjugal. Aș fi avut prea puțin de spus în privința chestiunilor importante din viața mea. Cândva, dacă vreun bărbat mi-ar fi cerut mâna, tata i-ar fi pus o lungă listă de întrebări în urma cărora ar fi hotărât dacă pețitorul este sau nu perechea potrivită. Ar fi vrut să afle: „Cum o s-o întreții pe fata mea? Ce reputație ai în comunitate? Ești sănătos? Unde veți locui? Ai datorii? Ai bunuri? Ce trăsături bune de caracter ai?” Pe atunci, tatăl meu nu m-ar fi dat pur și simplu de soție cuiva doar pentru că eram îndrăgostită de bărbatul cu pricina. Dar în lumea de azi, când am luat hotărârea să mă căsătoresc, modernul meu tată nu s-a implicat deloc. S-a amestecat în decizia mea în aceeași măsură ca în stilul meu de a mă coafa.

Credeți-mă, nu am nici un fel de nostalgii legate de patriarhat. Dar am realizat că, odată cu dezmembrarea (justificată) a sistemului patriarhal, n-a apărut neapărat o altă formă de protecție. Vreau să spun că mie nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap să pun vreunui dintre bărbații de care m-am îndrăgostit acele întrebări pe care, în alte vremuri, le-ar fi pus tatăl meu. M-am dăruit de multe ori doar de dragul dragostei. Și uneori era să pierd totul. Ca să devin cu adevărat autonomă, ar trebui să-mi asum rolul de gardian al propriei mele persoane. Gloria Steinem²⁹ a dat cândva femeilor un sfat devenit celebru: să încerce să devină asemenea bărbaților cu care își doresc să se căsătorească. Mi-am dat de curând seama că ar trebui să fiu nu numai propriul meu soț, dar și propriul meu tată. Și de aceea mă duceam să dorm singură în noaptea aceea. Pentru că simțeam că e mult prea devreme să primesc în vizită un domn care mă curtează.

Acestea fiind spuse, m-am trezit pe la două noaptea cu un oftat și cu o dorință fizică atât de puternică, încât nu știam cum aș putea-o potoli. Motanul nebun care bânuie pe-aici mieuna plin de jale, iar eu i-am spus: „Te înțeleg perfect.” Trebuia să fac ceva cu starea mea, așa că m-am ridicat din pat, m-am dus la bucătărie în cămașă de noapte, am curățat o mulțime de cartofi, i-am fiert, i-am tăiat, i-am prăjit în unt, i-am sărat bine și i-am mâncat absolut pe toți. În timp ce mă îndopam, îmi rugam corpul să accepte schimbul: să primească satisfacția unui morman de cartofi prăjiți în locul senzației de împlinire care urmează după ce faci dragoste.

După ce a ras toți cartofii, corpul meu a răspuns sec:

— Iubita, n-ai nimerit-o!

Așa că m-am dus înapoi în pat, am oftat de plictiseală și am început să...

Câteva vorbe despre masturbare, dacă-mi dați voie. Uneori, e o soluție la... îndemână, dar alteori poate fi ceva atât de groaznic de nesatisfăcător, încât ajungi să te simți și mai rău decât înainte. După un an și jumătate de singurătate, după un an și jumătate în care n-am avut de-a face cu nimeni în pat (în afară de mine), mă cam săturasem de sportul ăsta. Totuși, așa agitată cum eram – ce altceva să fac? Cu cartofii dădusem chix. Așa că am profitat din nou de mine însămi. Ca de obicei, mintea îmi cotrobăia prin toate folderele cu amintiri erotice, în căutarea unei întâmplări sau fantezii care să mă ajute să termin treaba cât mai repede. Dar în seara aia nu mergea nimic – nici povestea cu pompierul, nici povestea cu pirații, nici faza cu bătrânul-Bill-Clinton-cel-pervers (care de obicei merge la fix), nici măcar scena cu domnii englezi care mă înghesuie într-un salon victorian, chemându-și în ajutor junele lor slujnice. În final, singurul lucru care m-a mulțumit a fost să recunosc, cu oarecare reticență, că bunul meu prieten din Brazilia vine în pat cu mine... deasupra mea...

Și apoi am dormit. Când m-am trezit, dormitorul era cufundat în liniște, iar afară se zărea un cer senin și albastru. Simțindu-mă în continuare neliniștită și fără echilibru, mi-am petrecut mare parte din dimineață cântând toate cele 182 de versuri în sanscrită din Gurugita – marele imn de purificare din ashramul meu indian. Când am terminat cu Gurugita, am meditat o oră în absolută nemișcare, până când am simțit din nou perfecțiunea fără nume, constantă, senină și imuabilă a fericirii mele. O fericire mai bună și mai adevărată decât orice am simțit vreodată, inclusiv dulci săruturi sărate și cartofi cu unt încă și mai sărați.

Eram extrem de mulțumită de hotărârea de a rămâne singură.

Așa că am fost destul de surprinsă când, în seara următoare – după ce-mi pregătise cina la el acasă, după ce petrecuserăm câteva ore tolăniți pe canapea și discutând câte-n lună și-n stele și după ce se apropiase deodată de mine, își îngropase fața în subsuoara mea și spusese că-mi adoră mirosul murdar –, Felipe mi-a luat obraji în palme și mi-a spus:

— De ajuns, dragă. Acum hai în pat.

Și așa am făcut.

Da, m-am dus cu el în pat, în dormitorul cu ferestre enorme, prin care se vedea cerul nopții deasupra orezăriilor tăcute. A dat la o parte perdeaua albă, subțire a baldachinului împotriva țăntarilor și m-a condus în pat. M-a ajutat să-mi scot rochia cu grija și priceperea tandră a cuiva care, în mod evident, își dusese copiii la culcare ani în șir. Mi-a explicat condițiile lui – nu voia absolut nimic de la mine, în afara permisiunii de a mă adora exact atât timp cât doream eu s-o facă. Eram de acord cu condițiile astea?

Îmi pierdusem glasul pe la jumătatea drumului dintre canapea și pat, așa că doar am dat din cap. Nu mai aveam altceva de spus. Trecusem printr-un anotimp al singurătății, lung și auster. Mă descurcasem onorabil. Dar Felipe avea dreptate – era de ajuns.

— OK, a continuat el zâmbind, în timp ce-mi făcea loc printre perne și mă aducea sub el. Hai să ne organizăm un pic.

Lucru destul de amuzant, pentru că, din acel moment, toate eforturile mele de organizare aveau să fie zădărnice.

Mai târziu, Felipe mi-a spus cum m-a văzut în noaptea aceea. Mi-a spus că i-am părut foarte tânără, nemişcându-se deloc cu femeia sigură pe ea pe care o cunoscuse la lumina zilei. Mi-a spus că i-am părut teribil de tânără, dar în același timp deschisă, încântată, ușurată că cineva mă descoperise, sătulă să fiu curajoasă. Mi-a spus că era evident că nimeni nu mă atinsese de foarte mult timp. M-a văzut tremurând de dorință, dar și recunoscătoare că mi se dă ocazia să mi-o exprim. Deși nu pot spune că-mi aduc aminte toate astea, îl cred pe cuvânt, căci părea să fie nesfârșit de atent la fiecare gest al meu.

Ce-mi amintesc cel mai clar din noaptea aceea e voalul contra țăntarilor care ne înconjura – alb, unduitor. Mi se părea că e o parașută deschisă. Simțeam că deschisesem eu însămi această parașută ca să mă arunc din avionul disciplinei stricte în care călătorisem toți anii din urmă pentru a ieși din Perioada Foarte Greă a Vieții Mele. Dar acum, solida mea mașinărie de zbor devenise nefolositoare, deși era încă în aer, și sărisem din avionul având un singur scop, un singur motor, lăsasem parașuta albă să mă poarte în jos, prin atmosfera ciudată care îmi despărțea trecutul de viitor, și aterizasem în siguranță pe o insulă mică, de forma unui pat, locuită de un singur naufragiat – un brazilian frumos care (după ce fusese și el prea mult timp singur) era atât de fericit și de surprins să mă vadă venind, încât uitase, dintr-odată, toate celelalte cuvinte englezești și, de câte ori se uita la mine, nu era în stare decât să articuleze cinci cuvinte: frumoasă, frumoasă, frumoasă, frumoasă și frumoasă.

Nu am dormit deloc, firește. Și apoi s-a întâmplat ceva ridicol: a trebuit să plec. A trebuit să mă întorc acasă a doua zi stupid de devreme, pentru că stabilisem o întâlnire cu Yudhi. Cu mult timp înainte, planificasem împreună o excursie de o săptămână de-a lungul insulei. Ideea ne venise într-o seară, când Yudhi mi-a zis că, în afară de soția lui și de Manhattan, ce-i lipsea cel mai mult aici era condusul. Să te urci în mașină cu niște prieteni și să pleci în aventură peste întinderi nesfârșite, de-a lungul fabuloaselor autostrăzi americane. I-am spus:

— OK, atunci hai să facem împreună o excursie aici, în Bali: în stil american.

Ni s-a părut irezistibil de comică ideea asta – în Bali nu ai cum să faci vreo excursie cu mașina în stil american. Pe o insulă cât statul Delaware nu există distanțe uriașe, mai întâi. Apoi, „autostrăzile” sunt oribile, suprarealist de periculoase din cauza numărului nebunesc de mare a ceea ce se numește în Bali „automobil de familie” – o motocicletă mică, pe care se înghesuie cinci persoane. Tatăl conduce cu o mână, în timp ce cu cealaltă ține ca pe un pepene, la piept, bebelușul familiei; mama stă în spatele lui, ținându-și ambele picioare – înfășurate în sarong – pe aceeași parte a motocicletei și purtând pe cap un coș enorm, în timp ce-i îndeamnă pe copiii gemeni, ceva mai marișori, din spatele ei să stea cuminiți ca să nu cadă din mers. Și toate astea se întâmplă de cele mai multe ori pe contrasens, eventual și fără faruri. Căștile de protecție nu se

poartă pe cap aproape niciodată, dar (n-am înțeles niciodată de ce) sunt duse în mână. Imaginați-vă horde de asemenea vehicule gonind nebunește, depășindu-se ca într-un dans nebunesc, și vă puteți face o oarecare idee despre autostrăzile din Bali. Nu înțeleg de ce localnicii nu au murit cu toții în accidente de circulație.

Dar Yudhi și cu mine hotărâserăm să facem totuși excursia, să închiriem o mașină și timp de o săptămână să străbatem în lung și-n lat insula minuscule, închipuindu-ne că suntem în America și n-avem nici o grijă pe lume. Luna trecută, când mă gândisem la asta, mi se păruse o idee excelentă. Dar acum, când sunt în pat cu Felipe, care-mi sărută degetele și brațele și umerii și care mă îndeamnă să mai stau, ideea mi se pare nefericită. Totuși trebuie să merg. Și într-un fel chiar vreau să merg. Nu doar ca să petrec o săptămână cu Yudhi, care-mi e foarte drag, ci și ca să mă odihnesc după noaptea cea mare cu Felipe, să-mi pun capul la loc pe umeri și să pricep că – așa cum se spune în romane – mi-am luat un amant.

Așa că Felipe mă duce acasă, unde ne despărțim cu o ultimă îmbrățișare pasională. Mai am timp doar să fac un duș și să-mi revin puțin înainte să apară Yudhi cu mașina închiriată. Aruncă doar o privire spre mine și mă întreabă:

— Frate – la ce oră ai ajuns astă-noapte acasă?

— Frate, n-am mai ajuns astă-noapte acasă, îi răspund.

— Fraaaaaateeee... adaugă el înainte să înceapă să râdă, probabil din cauză că ține minte discuția de acum două săptămâni, când îi spuneam cu toată seriozitatea că s-ar putea să nu mai fac sex niciodată, tot restul vieții mele. Îmi spune:

— Ai cedat, nu?

— Yudhi, îi răspund, să-ți povestesc ceva. Vara trecută, exact înainte să plec din State, am fost să-mi văd bunicii, în afara orașului. Soția bunicului meu – a doua lui soție – e o doamnă tare drăguță, pe care o cheamă Gale și care acum are vreo 80 de ani. A scos un album vechi și a început să-mi arate poze de prin anii '30, de când avea 18 ani și a fost un an în Europa, împreună cu două prietene și cineva care să le păzească. Dădea paginile albumului și-mi arăta niște fotografii incredibile cu Italia de pe vremuri, când deodată a ajuns la o poză din Veneția cu un italian tânăr și frumos. O întreb: „Gale, cine-i frumosul?” La care ea îmi răspunde. „E fiul proprietarilor hotelului în care eram cazate la Veneția. Era prietenul meu.” La care eu: „Prietenul tău?” Și drăguța soție a bunicului se uită șireată la mine, cu o privire sexy à la Bette Davis, și-mi spune: „Mă săturasem să mă uit la biserici, Liz.”

Yudhi bate palma cu mine și-mi spune:

— Marfă, fratele meu!

Pornim în pseudoexcursia noastră americană prin Bali, eu și geniul muzical indonezian în exil, cu portbagajul plin de chitare, bere și echivalentul indonezian al hranei americane de excursie – batoane de orez prăjit și niște bomboane din producția locală, cu un gust oribil. Detaliile călătoriei noastre au devenit cam încețoșate acum, amestecate cum sunt cu gândurile care mă duceau la Felipe și cu amețeaua ciudată care însoțește orice excursie, în orice țară din lume. Ce țin minte e faptul că eu și Yudhi am vorbit tot timpul americană – o limbă pe care n-o mai vorbisem de foarte mult timp. Sigur că în acest an am tot vorbit engleză, dar nu americană; și categoric nu am vorbit genul de americană hip-hop care îi place lui Yudhi. Așa că ne facem de cap și ne transformăm în fani MTV adolescenți, ne tachinăm ca niște puști din Hoboken³⁰ și ne spunem unul celuilalt frate și omule și câteodată – cu multă afecțiune – fraiere. Mare parte din dialogurile noastre se rezumă la insulte drăgăstoase la adresa mamei celuilalt.

— Frate, ce naiba ai făcut cu harta aia?

— Întreab-o pe maică-ta ce-am făcut cu harta aia!

— Da, omule, aș întreba-o, da-i așa grasă...

Și tot așa.

Nu mergem deloc în interiorul insulei; conducem de-a lungul coastei și toată săptămâna avem parte de plaje, plaje și iar plaje. Din când în când, închiriem o barcă de pescari și mergem pe insulițele din apropiere, să vedem ce găsim pe-acolo. În Bali sunt foarte multe tipuri de plaje. Ne plimbăm o zi întreagă prin Kuta, unde plaja e largă, cu nisip alb, ca în California; a doua zi ne îndreptăm către coasta de vest a insulei: aici sunt plaje superbe, dar în același timp sinistre, cu stânci mari și negre. După care trecem frontiera invizibilă către zona în care turiștii par să nu meargă niciodată, ne îndreptăm spre plajele sălbatice de pe coasta din nord, unde se avântă doar surferii (și nu oricare – doar cei de-a dreptul nebuni). Stăm pe plajă și admirăm valurile enorme, ne uităm la fanaticii surfingului, indonezieni și occidentali, care despică valurile de parcă ar deschide fermoarul enormei rochii de seară albastre a oceanului. Îi vedem cum sunt aruncați pe stânci și cum se lovesc de corali, după care se întorc cu un curaj dement și se ridică pe alt val, și noi nu mai putem decât să oftăm și să spunem:

— Frate, AȘTIA-S RAZNA!

Așa cum ne-am propus, ore în șir uităm că suntem în Indonezia (asta doar de dragul lui Yudhi) și ne fățăm peste tot cu mașina, mâncăm junk food, cântăm cântece americane și ne cumpărăm pizza de oriunde o găsim. Când suntem copleșiți de evidența... balinezității din jurul nostru, încercăm s-o ignorăm și continuăm să ne prefacem că suntem în State. Eu întreb:

— Care-i cel mai scurt drum care ocolește vulcanul?

— Cred că trebuie s-o luăm pe I-95, îmi răspunde Yudhi.

— Păi așa o să ajungem la Boston fix într-un ambuteiaj...

E doar un joc, dar cumva funcționează.

Câteodată descoperim fâșii întinse de ocean albastru și liniștit și înotăm cât e ziua de lungă, dându-ne voie unul celuilalt să bem bere încă de la zece dimineața („Frate, e o chestie medicinală”). Ne împrietenim cu toată lumea cu care ne întâlnim. Yudhi e genul de om care, dacă merge pe plajă și vede pe cineva că lucrează la o barcă, se oprește și spune: „Ooo, construiești o barcă?” Și curiozitatea lui e atât de adorabilă, încât în secunda următoare omul ne invită pe amândoi să locuim laolaltă cu familia lui cel puțin un an.

Seara se întâmplă lucruri ciudate. Descoperim în cine știe ce locuri uitate ritualuri misterioase și ne lăsăm hipnotizați de tobe, de corul de voci și de gamelan.³¹ Găsim un orașel de coastă în care toți localnicii s-au strâns pe o străduță întunecoasă, unde are loc o ceremonie de aniversare; Yudhi și cu mine suntem scoși imediat din mulțime (fiind străini, devenim oaspeți de onoare) și invitați să dansăm cu cea mai frumoasă fată din sat. (E învăluită în aur și fum de mirodenii, e plină de bijuterii și machiată în stil egiptean; nu cred că are mai mult de 13 ani, dar își mișcă soldurile cu încrederea molatică și senzuală a unei creaturi care știe că ar putea seduce chiar și zeii.) A doua zi, în același sat, nimerim într-un restaurant de familie destul de ciudat, al cărui proprietar se declară specialist în mâncare tailandeză – ceea ce cu siguranță nu e – și ne petrecem toată ziua acolo, bând Cola rece, mâncând un pad thai³² cam gras și jucând jocuri strategice gen Milton Bradley cu fiul adolescent și efeminat al patronului. (Abia mai târziu ne dăm seama că băiatul cel frumuseț putea foarte bine să fi fost mica dansatoare din noaptea trecută, balinezii fiind mari maeștri ai travestiului ritual.)

Îl sun în fiecare zi pe Felipe de la fiecare telefon public pe care-l întâlnesc, și el mă întreabă:

— De câte ori mai dorm singur până te întorci? Îmi place să mă îndrăgostesc de tine, draga mea, îmi mai spune. Mi se pare cel mai natural lucru din lume, de parcă îl fac cel puțin o dată la două săptămâni. Dar de fapt n-am mai simțit așa ceva pentru nimeni de aproape treizeci de ani.

Eu n-am ajuns încă în stadiul ăsta, nu vreau încă să mă arunc orbește într-o poveste de dragoste; scot niște sunete ezitante și îi aduc timid aminte că în câteva luni plec. Felipe nu e îngrijorat.

— Poate că e doar o idee romantică stupidă, cum numai în America de Sud mai găsești, dar vreau să înțelegi – pentru tine sunt dispus să și sufăr, draga mea. Sunt împăcat cu orice durere aș îndura pe viitor, căci îmi place la nebunie să fiu acum cu tine. Hai să ne bucurăm de perioada asta. E minunată.

— Știi, e ciudat, dar înainte să te cunosc mă gândeam foarte serios să rămân pentru totdeauna singură. Mă gândeam să duc o viață de contemplare spirituală...

— Contemplă asta, dragă..., spune și începe să-mi explice în cele mai mici detalii primul, al doilea, al treilea, al patrulea și al cincilea lucru pe care plănuiește să le facă trupului meu de îndată ce voi reveni în patul lui. Invariabil, plec de lângă telefon cu picioarele tremurând, amuzată și tulburată de toată această nouă pasiune.

În ultima zi a excursiei noastre, eu și Yudhi stăm ore întregi tolăniți pe plajă. Așa cum ni se întâmplă destul de des, începem din nou să vorbim despre New York, cât e de frumos și cât îl iubim. Lui Yudhi îi e foarte dor, spune că-i e aproape la fel de dor de oraș ca de soția lui – ca și când New Yorkul ar fi o persoană, o rudă pierdută în timpul deportării. În timp ce discutăm, Yudhi netezește nisipul dintre prosoapele noastre și desenează acolo o hartă a Manhattanului. Îmi spune:

— Hai să încercăm s-o completăm cu tot ce ne aducem aminte.

Desenăm cu vârful degetelor toate străzile și intersecțiile principale, dezordinea Broadway-ului, râurile, Village-ul, Central Park-ul. Alegem o scoică subțire și frumoasă pe post de Empire State Building și încă una pentru Chrysler Building. Luăm două bețe și, respectuoși, punem turnurile gemene la locul lor.

Ne arătăm unul altuia pe harta de nisip care sunt locurile noastre preferate din oraș. De-aici și-a cumpărat Yudhi ochelarii de soare pe care-i poartă chiar acum; de acolo mi-am cumpărat eu sandalele pe care le am în picioare. Aici am luat cina cu fostul meu soț pentru prima oară; dincoace e locul în care Yudhi și-a întâlnit soția. Aici se găsește cea mai bună mâncare vietnameză din tot orașul, aici sunt cei mai buni covrigi, dincoace cei mai buni tăiței („Ba nu, fraiere – aici sunt cei mai buni tăiței!”). Schițez pe nisip Hell's Kitchen³³, unde am locuit, și Yudhi îmi spune:

— Știi un local bun acolo.

— Tick-Tock, Cheyenne sau Starlight? întreb eu.

— Tick-Tock, frate.

— Ai încercat cocteilul cu ou de-acolo?

— Ooof, Doamne, daaa... știi... oftează el.

Îi înțeleg atât de bine dorul de New York, încât, pentru o clipă, îl simt și eu. Dorul lui de casă mă molipsește rău de tot, o clipă uit că eu sunt oricând liberă să mă întorc în Manhattan, pe când el nu. Se joacă puțin cu cele două bețe gemene, le înfige mai adânc în nisip, după care privește spre superbul ocean albastru.

— Știi că e frumos aici... dar crezi că o să mai văd vreodată America?

Ce-aș putea să-i răspund?

Tăcem amândoi. Yudhi își scoate din gură acadeaua indoneziana la care sugerează de câteva ore și spune:

— Frate, acadeaua asta are gust de rahat. De unde naiba ai luat-o?

— De la maică-ta, frate, îi răspund. De la maică-ta.

Când ajungem înapoi la Ubud, mă duc direct acasă la Felipe și nu mai ieșim din dormitor cam o lună. Nu exagerez aproape deloc. N-am mai fost iubită și adorată așa de nimeni, niciodată, nu cu atâta plăcere, nu cu atâta concentrare obsesivă. Nu am fost niciodată atât de dezbrăcată, dezvăluită, dezlănțuită și avântată în actul dragostei.

Despre intimitate știu un lucru sigur: că există anumite legi naturale care guvernează orice experiență sexuală dintre doi oameni, legi la fel de imposibil de ignorat ca și gravitația. Nu poți lua pur și simplu hotărârea de a te simți confortabil lângă corpul altcuiva. Lucrul acesta are prea puțin de-a face cu felul în care gândesc, vorbesc sau chiar arată oamenii în cauză. Magnetul misterios fie există – îngropat adânc, undeva în spatele sternului –, fie nu. Când nu există (asta am învățat, în trecut, cu o claritate care mi-a frânt inima), nu-l poți forța să apară, așa cum un chirurg nu poate forța corpul unui pacient să accepte un rinichi de la un donator incompatibil. Prietena mea Annie spune că totul se rezumă la o întrebare simplă: „Vrei să-ți lipești abdomenul de al lui pe vecie, sau nu?”

După cum am descoperit amândoi cu bucurie, eu și Felipe ne potrivim perfect, suntem un succes al ingineriei genetice în privința compatibilității abdomen-pe-abdomen. Nu există părți ale corpurilor noastre care să fie alergice în vreun fel la părți din corpul celuilalt. Nimic nu e periculos, nimic nu e greu, nimic nu e refuzat. În universul simțurilor noastre, totul se potrivește perfect și ușor. Totul e... pus în valoare.

— Uită-te la tine, îmi spune Felipe după ce am mai făcut o dată dragoste, ducându-mă la oglindă și arătându-mi corpul meu gol. Părul îmi stă de parcă aș fi ieșit dintr-o centrifugă de antrenament spațial de la NASA. Felipe continuă:

— Uită-te cât de frumoasă ești... fiecare linie a ta e o curbă... arăți ca o dună de nisip...

(Într-adevăr, nu cred că trupul meu a arătat ori s-a simțit vreodată, în toată viața mea, atât de relaxat, cel puțin nu de când aveam șase luni și mama îmi făcea poze, în timp ce mă răsfațam fericită într-un prosop pus pe masa din bucătărie, după ce-mi făcuse băiță în chiuvetă.)

Apoi mă duce înapoi în pat și-mi spune în portugheză: Vem, gostosa.

Vino, delicioso.

Felipe e campionul alinturilor. Când suntem în pat, începe să-mi vorbească în portugheză, și asta înseamnă că din „drăguța mea frumoasă” mă transform în queridinha (adică „drăguța mea frumoasă”). De când sunt în Bali, m-am lenevit și n-am învățat nici indoneziana, nici limba localnicilor, dar uite că învăț portugheza și pare ușoară. Ce-i drept, învăț doar cuvintele de dragoste, dar e și asta ceva util. Îmi spune:

— Dragă, o să ți se urască. O să te plictisești de mângâierile mele și o să te plictisești auzindu-mă de prea multe ori pe zi că-ți spun cât ești de frumoasă.

Hai să vedem.

Pierd șirul zilelor, dispar printre cearșafurile lui, dispar sub mâinile lui. Îmi place senzația asta că nu mai știu ce zi este. Programul meu bine organizat s-a risipit în vânt. Până la urmă îi fac totuși o vizită într-o după-amiază vrăciului meu, pe care nu l-am mai văzut de tare demult. Ketut citește adevărul pe fața mea, înainte să-i spun vreo vorbă.

— Tu ai găsit iubit în Bali, spune.

— Da, Ketut.

— Bun. Fii atentă, nu rămâi însărcinată.

— Așa am să fac.

— El om bun?

— Tu să-mi spui asta, Ketut. I-ai citit în palmă și ai spus că e om bun. Ai spus asta de șapte ori.

— Da? Când?

— În iunie. L-am adus aici, la tine. E brazilianul ăla mai în vârstă ca mine. Mi-ai spus că-ți place.

— Nu, a insistat el, și nu l-am putut convinge că nu e așa orice i-am spus.

Uneori Ketut uită lucruri, cum ar face pesemne oricine cu vârsta cuprinsă între 65 și 112 ani. De cele mai multe ori e foarte lucid și ascuțit la minte, dar câteodată simt că-l deranjez, el aflându-se pe cine știe ce alt nivel de conștiință sau într-un univers paralel. (Acum câteva zile mi-a spus așa, din senin: „Tu prietena mea bună, Liss. Prietenă credincioasă. Prietenă iubitoare.” După care a oftat, s-a uitat o vreme în gol și a adăugat supărat: „Nu ca Sharon.” Cine naiba mai e și Sharon? Ce i-a făcut? Nu mi-a răspuns când am încercat să-l descos. A început să se poarte ca și când habar n-avea despre ce vorbesc. Ca și când eu fusesem cea care deschisese subiectul cu nenorocita de Sharon.)

— De ce tu nu aduci iubit aici la mine? m-a întrebat.

— L-am adus, Ketut. Serios că l-am adus. Și mi-ai spus că-ți place.

— Nu țin minte. El bogat, iubitul tău?

— Nu, Ketut. Nu e bogat. Dar are bani câți îi trebuie.

— Bogat așa-și-așa? Vraciul vrea detalii, extrase de cont...

— Are bani câți îi trebuie.

Răspunsul meu a părut să-l irite pe Ketut.

— Tu ceri lui bani, el poate să dea bani sau nu?

— Ketut, eu nu vreau bani de la el. N-am luat niciodată bani de la vreun bărbat.

— Tu petreci toată noaptea cu el?

— Da.

— Bun. El răsfăță pe tine?

— Foarte tare.

— Bun. Tu tot meditezi?

Da, meditez în continuare în fiecare zi, după ce mă strecor afară din patul lui Felipe și mă duc pe canapea, unde pot sta în tăcere, mulțumind pentru tot ce mi se întâmplă. În fața verandei, rațele măcăne și pleoscăie prin băltoacele orezăriilor. (Cârdurile de rațe gălăgioase din Bali, spune Felipe, îi amintesc de braziliencele care se fâțâie pe plajele din Rio; vorbesc tare, se întrerup una pe alta tot timpul și își leagă posteriorul, pline de mândrie.) Sunt atât de relaxată, încât mă cufund în meditație cum m-aș cufunda într-o baie pregătită de iubitul meu. Goală sub soarele dimineții, fără nimic altceva pe mine decât o pătură ușoară, pusă peste umeri, dispar în starea de grație, plutind pe deasupra vidului ca o scoică așezată în echilibru pe o linguriță.

De ce mi se părea odată viața atât de grea?

O sun într-o zi pe Susan la New York, și ea îmi mărturisește detaliile despărțirii de ultimul ei iubit, pe fundalul sonor al sirenelor de poliție din oraș. Vocea mi-e calmă și catifelată, cu intonații ca ale DJ-ilor din emisiunile de jazz de la miezul nopții, când îi spun că trebuie să le lase pe toate să treacă, să învețe să înțeleagă că totul pe lume e deja perfect și că universul ne dă tot ce avem nevoie, draga mea, și că pacea și armonia sunt peste tot în jurul nostru...

Aproape că o aud cum înalță ochii spre cer, în timp ce vocea ei, acoperind sirenele, răspunde:

— Vorbe de femeie care a avut deja patru orgasme pe ziua de azi!

Dar peste câteva săptămâni toată distracția s-a răzbunat pe mine. După toate acele nopți nedormite și după toate acele zile în care am făcut dragoste aproape fără oprire, corpul meu a ripostat și m-am pomenit cu o cumplită infecție a vezicii urinare. Suferința tipică a celor care fac prea mult sex; și care se manifestă cel mai adesea după ce te-ai obișnuit să nu mai faci deloc prea mult sex. M-a lovit deodată, cum lovesc toate nenorocirile. Într-o dimineață, când ieșisem cu

niște treburi în oraș, au început durerile și febra. Mai avusesem infecții de genul ăsta și înainte, pe vremea tinereților mele rebele, așa că știam ce se întâmplă. În primul moment m-a apucat panica – infecțiile astea pot fi groaznice –, dar mi-am adus aminte că cea mai bună prietenă a mea din Bali e vrăciță. Așa că am dat fuga la Wayan.

— Sunt bolnavă, i-am spus.

S-a uitat la mine și mi-a spus și ea:

— Tu bolnavă de prea mult sex, Liz.

Am gemut și, rușinată, mi-am îngropat fața în mâini. Ea a chicotit și a continuat:

— Tu nu poți ții secret de Wayan...

Aveam niște dureri cumplite. Oricine a avut vreodată o asemenea infecție știe despre ce vorbesc. Oricine n-a avut – să-și închipuie o metaforă care să exprime tortura și în care să intre neapărat, pe undeva, „fier înroșit”.

Wayan, la fel ca pompierii veterani sau chirurgii de la urgență, se mișcă foarte încet. A început să toace meticulos niște ierburi și să fiarbă rădăcini, ba venind la mine, ba plecând în bucătărie; aducea tot felul de zemuri fierbinți și maronii cu gust toxic și-mi spunea:

— Bea, dulceață...

Când era gata câte o fiertură, se așeza în fața mea și-mi arunca niște priviri șirete, cu subînțeles, fără să piardă ocazia să mă descoasă.

— Tu atentă să nu rămâi însărcinată, Liz?

— Nu pot rămâne, Wayan. Felipe are vasectomie.

— Felipe are vasectomie? a întrebat ea, uimită de parcă ar fi auzit că Felipe are orezărie. (Apropo, sunt la fel de încântată de treaba asta ca și ea.) Foarte greu în Bali să convingi pe bărbat să facă așa. Mereu problema femeii contracepția.

(Dar adevărul este că rata natalității a scăzut în ultimul timp în Indonezia, grație unui program guvernamental extrem de deștept: fiecărui bărbat care își face vasectomie, guvernul îi oferă o motocicletă nouă... deși mi se face rău la ideea că respectivii ar pleca înapoi acasă pe motocicletă în aceeași zi.)

— Sexul e distracție mare, a mustăcit Wayan, în timp ce mă privea cum mă strâmb de durere și beau leacurile ei făcute în casă.

— Da, Wayan, să știi. Te strici de râs, nu alta.

— Nu, sexul este distracție, a continuat ea. Pune oamenii să facă lucruri distractive. Toți fac așa la început de dragoste. Vor prea multă fericire, prea multă plăcere, până se îmbolnăvesc. Și la Wayan se întâmplă așa la început de dragoste. Pierdut echilibrul.

— Mi-e tare rușine, adaug eu.

— Nu trebuie, îmi mai spune ea. După care adaugă într-o engleză perfectă (și o logică de Bali la fel de perfectă): Câteodată, să pierzi echilibrul din dragoste e dovada că trăiești perfect echilibrat.

M-am hotărât să-l sun pe Felipe. Aveam acasă un stoc special de antibiotice pentru cazuri de urgență, cu care mergeam peste tot. Pentru că mai avusesem infecții ca asta, știam cât de rele pot fi, știam că pot să urce și la rinichi. Nu voiam să trec prin asta, oricum nu în Indonezia. Așa că l-am sunat, i-am spus ce mi se întâmplase (s-a simțit umilit) și l-am rugat să-mi aducă pastilele. Nu pentru că n-aș fi avut încredere în leacurile lui Wayan, ci pentru că durerile erau realmente crunte...

— Nu ai nevoie de pastile occidentale, mi-a spus ea.

— Dar poate că e mai bine să mă asigur...

— Lasă două ore. Dacă nu te fac bine, poți să iei și pastile.

Cu inima îndoită, am acceptat. Știam din experiență că o astfel de infecție are nevoie de câteva zile ca să treacă, chiar și cu antibiotice puternice. Dar n-am vrut s-o supăr.

Tutti se juca prin prăvălie și-mi tot aducea desenele ei cu căsuțe ca să mă înveselească, după care mă mângâia pe mână cu o milă de care doar un copil de opt ani e capabil.

— Mama Elizabeth bolnavă?

Bine măcar că nu știa ce anume mă îmbolnăvisese.

— Ți-ai cumpărat casă, Wayan? am schimbat eu vorba.

— Nu încă, dulceață. Nu grabă.

— Cum a rămas cu locul ăla care-ți plăcea? Credeam că ai de gând să-l cumperi.

— Eu aflat că nu de vânzare. Prea scump.

— Mai știi de alt loc?

— Nu îngrijora de asta acum, Liz. Acum lasă eu fac pe tine repede bine.

Felipe sosi cu medicamentele și cu un chip pe care se citeau remușcările. Își ceru scuze și de la mine, și de la Wayan, convins că el era cauza durerilor mele.

— Nu serios, i-a spus Wayan. Nu probleme. Eu fac bine repede. Repede se simte bine.

Apoi s-a dus în bucătărie, de unde s-a întors cu un castron enorm plin cu frunze, rădăcini, bobite, ceva ce părea să fie curcuma, altceva ca o masă nedefinită, arătând ca niște păr de vrăjitoare, plus o chestie care mie una mi s-a părut a fi un ochi de salamandră... toate astea pluteau în zeama lor maronie. Cred că erau vreo cinci litri de ceva, indiferent ce-o fi fost, în castron. Și mirosea ca un cadavru în descompunere.

— Bea, dulceață, mi-a spus Wayan. Bea tot.

Am înghițit tot. Și în mai puțin de două ore... cred că știm cu toții ce s-a întâmplat. În mai puțin de două ore, mă simțeam bine, nu mai aveam nimic. O infecție pentru care mi-ar fi trebuit zile întregi de tratament cu antibiotice – pur și simplu trecuse. Am încercat să-i plătesc pentru că reușise să mă vindece, dar a râs.

— Sora mea nu plătește. S-a întors către Felipe cu o față amenințătoare: Tu ai grijă cu ea acum. Doar dormit la noapte, nu atins.

— Nu ți-e jenă să tratezi oameni cu probleme de-astea, de la sex? am întrebat-o eu.

— Liz, eu vraci. Eu rezolv toate probleme, cu vaginul la femei, cu banana la bărbați. Câteodată, pentru femei, fac și penis fals. Pentru făcut sex singure.

— Faci... dildo-uri? am întrebat eu, șocată.

— Nu toată lumea are iubit brazilian, Liz, m-a muștrat ea. După care s-a uitat la Felipe și a spus cu seninătate: Dacă tu ai nevoie să faci banana țepăună, eu dau medicament.

Am intervenit ca s-o asigur pe Wayan că Felipe n-avea deloc nevoie de ajutor, dar el m-a întrerupt – omul de afaceri din el n-avea stare – ca s-o întrebe pe Wayan dacă tratamentul ei de întărit banane ar putea fi ambalat și vândut în cantități mai mari.

— Am putea face o avere... a mai spus Felipe.

Dar Wayan i-a explicat că nu merge chiar așa. Ca să aibă efect, toate leacurile trebuie preparate în ziua respectivă, din ingrediente proaspete. Și trebuie însoțite de rugăciunile ei. Oricum, Wayan ne-a asigurat că pentru întărit banane avea, pe lângă leacurile de uz intern, și masajul. Și, spre uimirea noastră fără margini, ne-a explicat diferitele tehnici de masaj pe care le aplică bananelor impotente, cum le apucă de la bază și cum le scutură vreo oră ca să stimuleze circulația sângelui, incantând rugăciuni speciale.

— Bine, Wayan, dar ce faci dacă bărbatul se întoarce în fiecare zi și spune: „Nu m-am lecuit, doctore! Mai vreau un masaj la banană!”?

A râs de o idee așa perversă, dar a recunoscut că trebuie să aibă foarte mare grijă și să nu-și petreacă prea mult timp vindecând banane, pentru că asta-i provoacă o anumită doză de...

sentimente puternice... ceea ce se îndoiește că ar avea influențe benefice asupra energiei vindecătoare. Și sigur că uneori sunt și bărbați care o iau razna. (Lucru total de înțeles pentru cineva care a fost ani întregi impotent și care se trezește că o femeie frumoasă, cu pielea ca de mahon strălucitor și păr lung, mătăsos, îi repune motorul în funcțiune.) Ne-a povestit despre un bărbat care, în timpul unui tratament anti-impotență, a sărit de pe pat și a început s-o alerge prin cameră, strigând întruna: „Vreau pe Wayan! Vreau pe Wayan!”

Dar Wayan poate să facă și alte lucruri. Ne-a povestit că uneori e chemată să dea lecții de făcut sex cuplurilor care suferă fie din cauza impotenței sau frigidității, fie pentru că nu pot avea copii. Trebuie să deseneze figuri magice pe cearșafurile lor și să le explice care sunt pozițiile cele mai potrivite pentru diversele zile ale lunii. Spune că dacă un bărbat vrea să aibă copii ar trebui să facă sex cu soția lui „foarte, foarte tare” și să trimită „apă din banană în vaginul ei foarte, foarte repede”. Uneori, Wayan trebuie să fie și ea în cameră în timpul contactului sexual dintre cei doi soți, ca să le explice cât de tare și cât de repede trebuie să se petreacă lucrurile.

— Dar bărbatul mai e capabil să scoată apă din banană așa de tare și de repede, cu dr. Wayan stând acolo și uitându-se la el? întreb eu.

Felipe și-o imaginează pe Wayan dând indicații, în timp ce observă cuplul în acțiune:

— Mai repede! Mai tare! Vrei copilu' ăla sau nu?

Da, râde Wayan, știe că pare o nebunie, dar asta e meseria de vraci, însă recunoaște că acest aspect implică numeroase ceremonii de purificare și înainte, și după, astfel ca spiritul ei sacru să rămână intact. Și nici nu-i place să facă prea des asemenea lucruri, căci se simte „ciudat”. Dar dacă e vorba de conceperea unui copil, atunci cu siguranță va ajuta pe oricine.

— Și toate cuplurile astea au acum copii?

— Normal că au! a confirmat ea mândră. Sigur că da.

După care Wayan ne mărturisește ceva extrem de interesant. Ne spune că dacă un cuplu nu reușește să conceapă copii, atunci ea îi consultă pe ambii parteneri, ca să-și dea seama cine e – cum se spune – de vină. Dacă problema e la femeie, se rezolvă – Wayan o face bine cu tehnici de vindecare străvechi. Dar dacă de vină e bărbatul, ei bine, asta-i o situație cât se poate de delicată în societatea patriarhală din Bali. Soluțiile medicale pe care Wayan le are la dispoziție într-o astfel de situație sunt foarte limitate, pentru că aici nu i se poate spune unui bărbat că e steril; e pur și simplu imposibil să fie adevărat. Bărbații sunt bărbați, la urma urmei. Dacă nu apare sarcina, trebuie să fie vina femeii. Și dacă femeia nu-i oferă curând soțului un copil, atunci apar cu adevărat problemele – bărbatul poate s-o bată, s-o facă de rușine sau să divorțeze.

— Și ce faci în situații din astea? întreb eu, surprinsă că cineva care numește sperma „apă de banană” poate diagnostica infertilitatea masculină.

Wayan ne-a povestit tot. În cazuri de sterilitate masculină, îi spune bărbatului că soția lui e cea cu probleme și că trebuie să-i facă „ședințe de tratament special” în fiecare zi. Când femeia vine la tratament, Wayan cheamă câte un tinerel potent de prin sat, care face sex cu femeia și, dacă totul merge bine, o lasă însărcinată. Felipe e total șocat:

— Wayan! Nu se poate!

Dar ea dă calmă din cap că se poate. Se poate.

— E singura soluție. Dacă femeia sănătoasă, are copii. După aia, toată lumea fericită.

De vreme ce locuia în acel oraș, Felipe a vrut să știe:

— Cine? Pe cine chemi să facă treaba asta?

— Șoferii, a răspuns Wayan.

Am râs cu toții, pentru că Ubud e plin de ei, de tineri „șoferi” care stau la colț de stradă și pun mereu aceeași întrebare turiștilor: „Transport? Transport?”, în încercarea de a scoate un ban dintr-o excursie până la vulcani, la plajă sau la vreun templu. În general, băieții în cauză sunt

foarte arătoși, au o piele minunată, ca a personajelor lui Gauguin, sunt musculoși și au niște plete superbe. Probabil că în America ai scoate ceva bani dintr-o „clinică de fertilitate” pentru femei în care ar lucra și băieții ăștia. Wayan ne spune că partea cea mai bună a tratamentului ei de fertilitate e că, de obicei, băieții nici măcar nu cer bani pentru serviciile lor de transport sexual, mai ales dacă femeia este drăguță. Și eu, și Felipe suntem de acord că purtarea băieților e lăudabilă și aduce doar foloase comunității. Nouă luni mai târziu, se naște un copil frumos și toți sunt fericiți. Partea cea mai bună: nu mai e nevoie de anularea căsătoriei. Și știm cu toții cât de groaznică e anularea unei căsătorii, mai ales în Bali.

— Doamne, cât de fraieri suntem noi, bărbații, spune Felipe.

Dar Wayan nu consideră nimic nelalocul lui în toată povestea. E nevoie de un asemenea tratament doar pentru că nu-i poți spune unui localnic că nu e fertil fără să-ți asumi riscul ca, ajuns acasă, el să-i facă ceva groaznic soției sale. Dacă bărbații din Bali ar fi altfel, Wayan ar putea să le vindece infertilitatea în alte moduri. Dar asta e realitatea culturii locale, și ea trebuie să se adapteze. N-are nici măcar un strop de remușcare, ceea ce face e pentru ea o altă cale de a-și manifesta creativitatea ca vraci. Oricum, adaugă, uneori e foarte plăcut pentru femei să facă dragoste cu unul dintre băieții aceia frumoși, pentru că cei mai mulți soți balinezi nu știu să facă dragoste.

— Cei mai mulți soți – ca niște cocoși, ca niște țapi!

— Poate că ar fi cazul să ții niște cursuri de educație sexuală, Wayan, i-am sugerat eu. Ai putea să-i înveți pe bărbați cum să atingă femeile cu blândețe și poate că astfel și soțiilor le-ar plăcea mai mult sexul. Pentru că dacă un bărbat te atinge ușor, îți mângâie pielea, spune lucruri frumoase, te sărută peste tot, nu se grăbește... sexul devine foarte plăcut.

Am văzut-o deodată că a roșit. Wayan Nuriyasih, maseuza de banane, vindecătoarea de afecțiuni genitale, vânzătoarea de dildo-uri, codoașa ocazională – a roșit.

— Tu faci pe mine să simt ciudat când vorbești așa, mi-a spus, făcându-și vânt cu mâna. Vorbitul așa mă face să mă simt... altfel. Chiar și acolo mă simt altfel! Plecați acasă acumă voi! Nu mai vorbim atâta de sex. Plecați acasă, vă culcați, dar dormiți doar, OK? Doar DORMIȚI!

Pe drumul spre casă, Felipe m-a întrebat:

— Și-a cumpărat casă?

— Nu încă. Dar își caută.

— A trecut deja o lună de când i-ai dat banii, nu?

— Da, dar locul pe care-l voia nu e de vânzare...

— Ai grijă, dragă, nu lăsa lucrurile să se lungească prea mult. Nu lăsa situația asta să devină tipică pentru Bali.

— Cum adică?

— Nu vreau să mă bag în treburile voastre, dar locuiesc aici de cinci ani și știu cum merg lucrurile. Totul se complică pe-aici. Uneori e greu să afli exact ce s-a întâmplat.

— Ce vrei să spui, de fapt? I-am întrebat și, când am văzut că nu-mi răspunde imediat, i-am servit una dintre frazele lui preferate: Dacă îmi explici rar, o să înțeleg repede.

— Ce încerc să-ți spun, Liz, e că prietenii tăi au strâns al naibii de mulți bani pentru femeia asta, bani care în momentul de față stau degeaba în contul lui Wayan. Asigură-te că își cumpără o casă din ei.

A venit sfârșitul lui iulie și odată cu el ziua mea – împlineam 35 de ani. Wayan mi-a organizat la ea în prăvălie o petrecere cum n-am mai avut niciodată. M-a îmbrăcat în costumul tradițional de sărbătoare – un sarong violet, o bustieră fără bretele și o bucată lungă de material auriu, pe care mi-a înfășurat-o atât de strâns în jurul torsului, încât abia mai puteam să respir ori să gust din tortul de ziua mea. Eram în dormitorul ei minuscul și întunecos, plin ochi cu lucrurile

ei și ale celorlalte trei ființe mitite cu care-l împărțea. Mă înfășură de zor în costumul ăla superb și, în timp ce-mi aranja niște cute și prindea materialul doar ea știa cum, m-a întrebat, fără să se uite la mine:

— Tu planuri de căsătorie cu Felipe?

— Nu, i-am răspuns. Nu avem niciunul planuri de căsătorie. Nu mai vreau alt soț, Wayan. Și cred că nici Felipe nu mai vrea altă soție. Dar mă simt bine cu el.

— Găsești ușor bărbat frumos pe afară, dar frumos pe afară și frumos pe înăuntru – asta nu ușor. Felipe așa e.

I-am dat dreptate.

— Și cine adus bărbatul bun la tine, Liz? Cine rugat în fiecare zi pentru bărbat? a zâmbit ea.

— Mulțumesc, Wayan, ai făcut o treabă minunată, i-am spus și am sărutat-o.

A început apoi petrecerea. Wayan și fetițele decoraseră toată camera cu baloane, frunze de palmier și hârtii pe care scriseseră mesaje lungi și complexe, care sunau cam așa: „La mulți ani pentru inimă caldă și bună, pentru tine, draga noastră surioară, pentru iubita noastră Doamnă Elizabeth, La mulți ani pentru tine, pacea mereu cu tine și La mulți ani!” Wayan are un frate ai cărui copii sunt dansatori de templu extrem de talentați, așa că nepoții și nepoatele ei au venit în magazin și au dansat pentru mine, oferindu-mi un spectacol superb și impunător, rezervat de obicei preoților. Toți copiii erau înfășurați din cap până-n picioare în material auriu, aveau pe cap ornamente enorme și erau machiați foarte violent. Picioarele lor mici băteau cu putere pământul, în timp ce mâinile grațioase descriau mișcări extrem de feminine și de elegante.

Petrecerile din Bali sunt de obicei organizate pe principiul următor: oamenii se îmbracă în hainele cele mai bune, după care se așază în cerc și se uită unii la ceilalți. Așa cum se întâmplă, de fapt, și la petrecerile organizate de revistele newyorkeze. („Doamne, draga mea, are să fie atât de plictisitor...” a gemut Felipe când i-am spus că Wayan îmi pregătește o petrecere în stil local.) Dar n-a fost deloc plictisitor – a fost doar un eveniment foarte tăcut. Foarte diferit. A început cu îmbrăcatul, a urmat dansul copiilor, apoi partea cu statul în cerc și uitatul unii la ceilalți, care nici ea n-a fost prea rea. Toată lumea arăta minunat. Venise întreaga familie a lui Wayan; toți îmi zâmbeau și-mi făceau cu mâna de la un metru distanță, iar eu le zâmbeam și le făceam cu mâna la rândul meu.

Am suflat în lumânările tortului împreună cu Ketut Mică, una dintre orfane, pentru că hotărâsem ca ziua ei de naștere să fie de-acum înainte 18 iulie, ca a mea, dat fiind că nu avusese până acum nici zi de naștere, nici petreceri de ziua ei. După ce am stins lumânările, Felipe i-a dat fetiței cadoul de ziua ei – o păpușă Barbie pe care ea a despachetat-o cu o uimire imposibil de descris și la care se uita de parcă ar fi fost un bilet de călătorie pe Jupiter – ceva ce nu și-ar fi imaginat vreodată că poate primi nici în șapte miliarde de ani.

Petrecerea a fost chiar amuzantă. Eram o amestecătură ciudată de naționalități și de generații: familia și prietenii lui Wayan, plus câțiva dintre pacienții ei occidentali pe care nu-i mai văzusem niciodată, Yudhi, care mi-a făcut cadou de ziua mea o cutie cu șase beri, mai venise și un scenarist din L. A., tânăr și foarte cool, pe care-l chema Adam... Eu și Felipe îl cunoscuserăm pe Adam cu o seară înainte, într-un bar, și-l invitaserăm și pe el la petrecere. Adam și Yudhi au discutat tot timpul cu un puști pe nume John, a cărui mamă (o nemțoaică designer de haine, căsătorită cu un american care locuiește în Bali) era pacienta lui Wayan. John are șapte ani, n-a fost niciodată în America și spune că e puțin american pentru că tatăl lui e american. Băiatul vorbește nemțește cu maică-sa, indoneziana cu ceilalți copii și engleză cu Adam și Yudhi. A fost extrem de încântat când a auzit că Adam e din California și că face surfing.

— Domnule, care e animalul dumneavoastră preferat? l-a întrebat el pe Adam.

— Pelicanul, i-a răspuns Adam.

— Ce-i ăla un pelican? a vrut să știe băiețelul, și Yudhi s-a băgat și el și i-a spus:

— Frate, nu știi ce-i ăla un pelican? Frate, treb'e să te duci acasă și să-l întrebi pe taică-tu. Pelicanii sunt cei mai tari, fratele meu!

După care John, micuțul puțin american, s-a întors să-i spună lui Tutti ceva în indoneziana (probabil s-o întrebe ce-i ăla un pelican), în timp ce Tutti stătea la Felipe în brațe și încerca să citească felicitările pe care le primisem de ziua mea, iar Felipe vorbea o franțuzească minunată cu parizianul pensionar care se tratează de rinichi la Wayan. Între timp, Wayan dăduse drumul la radio, de unde a început să se audă un cântec de-al lui Kenny Rogers, pe când trei turiste japoneze, intrate din întâmplare în magazin, încercau să afle dacă ar putea face niște masaje terapeutice. În timp ce încercam să le conving pe japoneze să guste din tortul de ziua mea, Ketut Mare și Ketut Mică îmi prindeau în păr niște bentițe enorme, pline de paiete, pe care mi le cumpăraseră din toate economiile lor. Nepoții lui Wayan – dansatori de templu și copii de țărani – priveau în podea și stăteau nemișcați, asemenea unor mici zeități înmuiate în aur, radiind în jur ceva sacru, din altă lume. Afară, cocoșii s-au pornit deodată să cânte, deși nici măcar nu căzuse înserarea. Hainele mele tradiționale începuseră să mă strângă îngrozitor, parcă eram într-o îmbrățișare de foc, și simțeam că iau parte la cea mai ciudată – dar, poate, și cea mai fericită – aniversare din viața mea.

Cu toate astea, Wayan trebuie să-și cumpere casă și eu am început deja să-mi fac griji, dat fiind că lucrurile trenează. Nu înțeleg ce se întâmplă, dar trebuie neapărat să treacă la treabă. Felipe și cu mine decidem să intervenim. Am găsit un agent imobiliar care să ne arate proprietățile din zonă, dar lui Wayan nu i-a plăcut nimic din ce a vizitat. Îi tot spun:

— Wayan, e foarte important să cumpărăm ceva. Eu plec în septembrie și trebuie să le spun prietenilor mei că banii lor au intrat într-o casă pentru tine. Pe deasupra, și tu trebuie să fii sigură că ai un acoperiș deasupra capului înainte să fii evacuată de-aici.

— Nu așa simplu cumperi casă în Bali, îmi răspunde ea mereu. Nu la fel ca intri în bar și cumperi bere. Ia mult timp.

— Nu avem atâta timp, Wayan.

Dă din umeri și eu mă gândesc atunci la „timpul de cauciuc”, noțiune tipic balineză conform căreia timpul e un concept extrem de relativ și de elastic. „Patru săptămâni” înseamnă pentru Wayan cu totul altceva decât înseamnă pentru mine. Pentru ea, o zi nu are neapărat 24 de ore; uneori e mai lungă, alteori mai scurtă, în funcție de încărcătura ei emoțională și spirituală. Ca și în cazul vrăciului meu și al vârstei lui misterioase, uneori zilele se numără, alteori se cântăresc.

Între timp a mai apărut ceva: se pare că am subestimat total prețul proprietăților din Bali. Din cauză că totul aici e foarte ieftin, ești tentat să crezi că același lucru e valabil și pentru terenuri, ceea ce e o mare greșeală. Terenul din Bali – și cu atât mai mult cel din Ubud – poate fi la fel de scump ca în Westchester County³⁴, în Tokio sau pe Rodeo Drive³⁵. Lucru lipsit de orice logică, pentru că odată ce ai cumpărat o proprietate nu vei reuși niciodată să-ți amortizezi investiția în vreun mod logic, tradițional. Poți ajunge să plătești în jur de 25 000 de dolari pentru un singur aro (un aro e o măsură care s-ar putea traduce prin: „ceva mai mare decât un loc de parcare pentru un SUV”), ca apoi să-ți construiești acolo o prăvălie minusculă, în care vei vinde un sarong pe zi toată viața, cu un profit de aproximativ 57 de cenți la fiecare vânzare. Chiar nu are logică...

Dar balinezii pun mare preț pe pământul lor, atât de mare, încât sfidează logica economică. Dat fiind că proprietatea asupra terenului e singura bogăție pe care localnicii o socotesc legitimă, pământul e pentru ei la fel de valoros ca vitele pentru tribul Masai sau ca glosul de buze pentru nepoțica mea de cinci ani: adică nu ai niciodată de ajuns, iar dacă ai – nu

mai renunți la el niciodată și consideri că n-ar fi rău ca tot pământul din lume să fie al tău și numai al tău.

Mai mult – așa cum am descoperit în cursul lunii august, când m-am avântat în hățișul afacerilor imobiliare indoneziene (ușor de comparat cu lumea din Narnia³⁶) –, e aproape imposibil să afli dacă și când un anumit teren e scos la vânzare. Cei care își vând terenul nu vor îndeobște ca alții să știe acest lucru. Poate vă imaginați că, pentru a-l vinde, puțină publicitate le-ar fi de folos, dar balinezii n-ar fi de acord. Dacă ești proprietar și vrei să-ți vinzi pământul înseamnă că ai nevoie disperată de bani, lucru umilitor. În plus, dacă află că ai vândut ceva teren, rudele și vecinii vor presupune că ai bani, așa că vor veni toți pe capul tău să-ți ceară să-i împrumuți. Așa se face că, în Bali, terenurile ies la vânzare doar pe bază de... zvonuri. Și toate tranzacțiile se derulează, în mod straniu, în cel mai mare secret.

Când au auzit că îi caut casă lui Wayan, occidentalii expatriați aici s-au strâns în jurul meu și mi-au povestit tot felul de istorii de groază din propria lor experiență. M-au avertizat că aici nu poți fi niciodată sigur ce se întâmplă când vine vorba de proprietăți. Terenul pe care-l „cumperi” s-ar putea să nici nu-i aparțină celui care ți-l „vinde”. Tipul care ți-a arătat o proprietate s-ar putea să nici nu fie proprietarul, ci un nepot frustrat de-al adevăratului proprietar, care încearcă să i-o coacă unchiului din cauza cine știe cărei dispute de familie. Nu trebuie să-ți imaginezi că granițele proprietății pe care o cumperi vor fi vreodată precizate. Pământul pe care-l cumperi pentru a-ți construi casa mult visată poate fi declarat la un moment dat „prea aproape de un templu” ca să primești autorizație de construcție (și pe o insulă mică, în care se estimează că există peste douăzeci de mii de temple, e aproape imposibil să găsești un teren care să nu fie prea aproape de un asemenea locaș).

Mai trebuie să iei în calcul faptul că vei locui, probabil, la poalele unui vulcan și că te afli pe un teritoriu nesigur. Nu doar din punct de vedere geologic. Oricât de idilică ar fi insula Bali, trebuie avut în vedere că face parte din Indonezia – cea mai populată țară musulmană din lume, națiune instabilă prin definiție, coruptă de sus până jos, începând cu cei mai înalți demnitari ai statului până la tipul care-ți face plinul la benzinărie (și ți-l face doar cu numele). Întotdeauna va fi posibilă cine știe ce revoluție, iar proprietățile îți vor putea fi confiscate oricând de învingători. Pesemne sub amenințarea puștii.

Nu am absolut nici un fel de calificare pentru negocieri complicate. Adică... am trecut eu printr-un divorț în statul New York, dar acum mă confrunt cu un alt capitol din Kafka. Între timp, cei 18 000 de dolari donați de mine, de familia și de prietenii mei stau în contul lui Wayan, convertiți în rupii indoneziene – o monedă având prostul obicei de a se devaloriza fără preaviz, transformându-se în abur. Wayan urmează să fie evacuată prin septembrie, adică în perioada când voi pleca eu de aici. Ceea ce înseamnă în vreo trei săptămâni.

E tot mai clar că lui Wayan îi va fi imposibil să găsească un teren pe care să-l socotească bun pentru construirea unei case. Lăsând deoparte toate considerentele practice, Wayan trebuie să verifice ce fel de taksu – spirit – există pe fiecare proprietate. Fiind vrăciță, sensibilitatea ei la taksu e extrem de mare, chiar și după standardele din Bali. Găsisem un loc despre care credeam că ar fi perfect, dar Wayan mi-a spus că e bântuit de demoni furioși. Următorul teren n-a intrat în discuție, căci era prea aproape de un râu și, după cum știm cu toții, fantomele trăiesc în râuri. (În noaptea de după vizita la locul respectiv, Wayan mi-a spus că a visat o fată frumoasă îmbrăcată în zdrențe, care plângea. Era clar – nu putea să cumpere terenul ăla.) După care am găsit un mic magazin chiar în oraș, foarte drăguț și care avea de toate, inclusiv o curte, dar se afla pe colț și doar cineva care vrea să dea faliment și să moară de tânăr ar putea locui într-o casă pe colț. După cum știm cu toții.

— Să nici nu încerci măcar s-o convingi, m-a sfătuit Felipe. Crede-mă, draga mea, nu trebuie să te bagi între localnici și taksu.

Săptămâna trecută, Felipe a găsit ceva care părea să corespundă perfect criteriilor – o mică parcelă drăguță, aproape de centru, aflată pe o stradă liniștită, lângă un câmp de orez, cu loc berechet pentru grădină și care se încadra foarte bine în bugetul nostru. Când am întrebat-o pe Wayan dacă să cumpărăm terenul, mi-a răspuns:

— Nu știu încă, Liz. Nu prea repede luat așa decizii. Întâi trebuie vorbit cu preot.

Mi-a explicat că trebuie să consulte un preot care să-i indice o zi favorabilă în care să cumpere pământul, asta în caz că se hotărăște până la urmă să-l cumpere. Pentru că în Bali nu se poate face nimic cu adevărat important fără să alegi înainte o zi favorabilă. Problema e că nici măcar nu poate să-l întrebe pe preot care e data favorabilă până nu se hotărăște dacă vrea sau nu să locuiască acolo. Și refuză categoric să se hotărăască înainte de a visa ceva favorabil. Pentru că timpul mă presa, ca bună newyorkeză ce sunt, am întrebat-o pe Wayan:

— Cât de curând crezi că poți aranja să visezi ceva favorabil?

Ca bună balineză ce este, Wayan mi-a răspuns:

— Nu poți grăbi asta.

Deși, a zămbit ea, ar ajuta dacă s-ar duce cu o ofrandă la unul dintre marile temple și s-ar ruga ca zeii să-i trimită un vis favorabil...

— OK, am spus. Măine Felipe te ia cu mașina și te duce la un mare templu ca să faci ofranda și să-i rogi pe zei să-ți trimită un vis favorabil.

Wayan mi-a spus că ar fi încântată să meargă și că e o idee minunată. O singură problemă. Nu are voie să intre în nici un templu toată săptămâna.

Pentru că... e la ciclu.

Mi-e teamă că nu reușesc să redau în cuvinte cât e de distractiv tot ce se întâmplă. Chiar așa, totul e ilar – dar la modul ciudat. Sau poate că acest moment suprealist al vieții mele mă distrează atât de tare doar pentru că tot acum mă îndrăgostesc, și întotdeauna când te îndrăgostești lumea ți se pare minunată, oricât de nebunească ar fi în realitate.

Felipe mi-a plăcut de la început. Dar ceva, ceva din felul în care se implică în saga casei lui Wayan ne-a apropiat în cursul lui august și ne-a transformat într-un cuplu adevărat. E clar că ceea ce se întâmplă cu vrăcița asta halucinantă din Bali nu e problema lui. El e om de afaceri. A reușit să locuiască aici cinci ani fără să se amestece prea mult în viața personală și în ultracomplexele ritualuri ale localnicilor. Dar acum a început să bată cu mine orezăriile noroioase ca să căutăm preotul capabil să-i indice lui Wayan data norocoasă...

— Eram perfect fericit cu viața mea plicticoasă înainte să apari tu, îmi spune mereu.

Se plictisea mai demult în Bali. Lenevea, își omora timpul cum putea, ca un personaj dintr-un roman de Graham Greene. Indolența lui a luat sfârșit în momentul când ne-am cunoscut. Acum, că suntem împreună, am ocazia să aud și versiunea lui despre întâlnirea noastră – o poveste delicioasă, de care n-o să mă satur niciodată. Anume că în seara aceea, la petrecere, m-a văzut din spate și nici măcar n-a fost nevoie să întorc capul și să-mi vadă fața ca să aibă convingerea adâncă, venită de undeva, dinăuntrul lui: „Asta-i femeia mea. O să fac orice ca s-o am pe femeia asta.”

— Și a fost chiar ușor să pun mâna pe tine, mai spune. N-a trebuit decât să implor și să pledez câteva săptămâni.

— Ba nu, n-ai implorat și n-ai pledat.

— N-ai observat cum imploram și pledam?

Îmi povestește cum a fost atunci, când ne-am dus la dans și a văzut ce mult îmi plăcea galezul cel drăguț și i-a stat inima-n loc și își spunea: „Eu mă chinui atât s-o seduc și-acum apare

tipul ăsta tânăr și frumos ca să mi-o ia și să-i complice viața – Doamne, dacă ar ști măcar câtă iubire i-aș putea dăruia eu.”

Și chiar poate. Știe să aibă grijă de cineva, îl simt cum gravitează, parcă, în jurul meu, cum face din mine nordul busolei lui și devine cavalerul meu protector. Felipe e genul de om care are neapărat nevoie de o femeie în viață – și nu ca să-i poarte ea de grijă, ci ca să aibă el pe cineva căreia să-i ofere toată atenția și să i se dedice. Cum a trăit în afara unei asemenea relații de la divorț încoace, viața lui n-a mai avut o țință clară. Dar acum a început să și-o reorganizeze în jurul meu. E minunat să se poarte cineva așa cu tine. Dar mă și sperie. Când îl aud la parter cum îmi pregătește cina, în timp ce eu sunt la etaj și citesc, și fluieră câte-o samba veselă, strigându-mi: „Draga mea, nu mai vrei un pahar de vin?”, încep să mă întreb dacă sunt capabilă să fiu soarele cuiva, să fiu totul pentru cineva. Oare mi-am găsit într-adevăr centrul de echilibru, astfel încât să devin acum centrul vieții altcuiva? Numai că într-o seară, când am adus în discuție subiectul, mi-a replicat:

— Dragă mea, ți-am cerut eu să fii o astfel de persoană? Ți-am cerut eu să fii centrul vieții mele?

Mi s-a făcut imediat rușine de îngâmfarea mea, de faptul că ajunsese la concluzia că și-ar dori să rămână cu mine pentru tot restul vieții și să-mi facă toate plăcerile la nesfârșit.

— Îmi pare rău, i-am spus. A fost cam arogantă ideea mea, nu-i așa?

— Puțin, a confirmat el și mi-a sărutat urechea. Nu foarte. Dragă mea, bineînțeles că trebuie să discutăm despre asta, pentru că da, e adevărat – sunt îndrăgostit nebunește de tine.

Am pălit – act reflex –, și el a încercat să mă consoleze cu o glumă.

— Spun asta la modul absolut ipotetic, bineînțeles. După care a continuat cu seriozitate: Uite ce e, am 52 de ani. Crede-mă, știu deja cum se petrec lucrurile în viață. Îmi dau seama că tu nu mă iubești încă așa cum te iubesc eu pe tine, dar adevărul e că nu-mi prea pasă. Din cine știe ce motiv, simt pentru tine ce simțeam pentru copiii mei când erau mici – că nu e treaba lor să mă iubească, e treaba mea să-i iubesc. Tu poți să simți ce vrei, dar eu te iubesc și am să te iubesc mereu. Chiar dacă n-o să ne mai vedem niciodată, tu m-ai readus la viață, și asta-i mare lucru. Bineînțeles, mi-ar plăcea să rămânem împreună toată viața. Singura problemă e că nu prea știu ce viitor aș putea să-ți ofer aici, în Bali.

Și eu mă gândisem la asta. Observasem societatea expaților din Ubud și-mi fusese absolut clar că nu era viața pe care mi-o doream. În tot orașul nu vezi decât același tip de personaje: occidentali care au suferit atât de mult în țara natală, încât au renunțat la orice fel de luptă și au hotărât să-și instaleze tabăra aici, în Bali, pentru toată viața. Pentru că aici pot locui în case superbe cu doar 200 de dolari pe lună, își pot lua un tânăr sau o tânără dintre localnici să le țină companie, pot să bea încă de dimineață fără să aibă probleme, pot chiar să scoată ceva bani din exportul de mobilă. Dar, în general, tot ce fac acești oameni este să se asigure că nu li se va mai pretinde niciodată să facă ceva serios. Nu, nu sunt niște oameni fără căpătâi. Vorbesc despre oameni extrem de rafinați, talentați și inteligenți, veniți din absolut toată lumea civilizată. Dar mi se pare că toți cei pe care-i întâlnesc aici au fost ceva pe vremuri (ceva însemnând „căsătoriți” sau „angajați”). Ceea ce-i unește în prezent e absența unui singur lucru, pe care se pare că l-au abandonat definitiv cu toții: ambiția. Inutil să mai spun, se bea serios.

Dar, pe de altă parte, orașul Ubud nu e cel mai rău loc de pe pământ în care să-ți petreci viața în liniște, ignorând trecerea timpului. Cred că în privința asta se aseamănă foarte mult cu Key West din Florida sau Oaxaca din Mexic³⁷

Când sunt întrebați de cât timp locuiesc aici, cei mai mulți expatriați din Bali răspund că nu prea știu. În primul rând, nu prea știu cât timp a trecut de când s-au mutat aici. Dar, în al doilea rând, nu prea știu nici măcar dacă locuiesc aici. Nu aparțin vreunui loc, nu sunt ancorați cu

adevărat nicăieri. Unora le place să creadă că sunt doar în trecere, ca și când ar aștepta la semafor cu motorul pornit. Dar după șaptesprezece ani petrecuți așa, începi să-ți pui întrebări... oare pleacă vreodată cineva de-aici?

Există multe lucruri cu care te poți delecta în compania lor leneșă, în după-amiezile lungi de duminică petrecute la mese cu șampanie și discuții despre nimic. Totuși, de câte ori văd astfel de scene, mă simt ca Dorothy în câmpul de maci din țara lui Oz. Fii atentă! Nu adormi pe pajiștea asta amețitoare, pentru că s-ar putea să-ți petreci tot restul vieții moțâind pe-aici!

Prin urmare, ce vom face Felipe și cu mine? Mai ales acum, când, după toate aparențele, a apărut o entitate numită „Felipe și cu mine”? Nu demult, mi-a spus:

— Câteodată mi-aș dori ca tu să fi fost o fetiță rătăcită și eu să te fi luat cu mine, spunându-ți: „Hai să stai la mine de-acum înainte, lasă-mă să am grijă de tine mereu.” Dar tu nu ești o fetiță rătăcită. Ești o femeie cu o carieră și cu ambiție. Ești melcul perfect: îți duci casa cu tine peste tot. Ar trebui să-ți păstrezi cât mai mult timp libertatea asta... Dar eu nu-ți pot spune decât: dacă te interesează brazilianul din fața ta, îl poți avea. Sunt al tău oricum.

Nu prea știu ce vreau. Știu sigur că există în mine o parte care a vrut mereu să audă un bărbat spunându-i: „Lasă-mă să am grijă de tine mereu”, ceva ce n-am auzit niciodată până acum. În ultimii ani renunșasem să mai caut acel bărbat, învășasem să-mi spun eu însămi propoziția asta dătătoare de curaj – când mă copleșea anxietatea, mai ales. Dar s-o aud acum rostită de cineva, de cineva care vorbește sincer...

Mă gândeam la toate astea noaptea trecută, după ce Felipe adormise și eu stăteam ghemuită lângă el, întrebându-mă ce-o să se întâmple cu noi. Care erau variantele? Cum puteam rezolva problema geografică – unde urma să locuim? Mai era și diferența de vârstă de luat în considerare. Deși, cu câteva zile înainte, când o sunasem pe mama să-i spun că am întâlnit un bărbat foarte drăguț, dar – ține-te bine, Mama! – „are 52 de ani”, ea n-a fost deloc dată peste cap. Nu mi-a spus decât: „Păi, Liz, draga mea, în caz că nu știi, tu ai 35” (Bine punctat, mamă. Sunt norocoasă dacă mai prind vreun bărbat, orice bărbat, la vârsta mea venerabilă.) Dar, ca să fiu sinceră, nu mă deranjează nici diferența de vârstă. De fapt îmi place că Felipe e mult mai în vârstă. E ceva sexy. Mă face să mă simt așa... ca o franțuzoaică.

Ce-o să se întâmple cu noi?

Și de ce, mă rog, îmi fac griji?

Nu cumva am uitat că e inutil să-ți faci griji?

Așa că, după un timp, nu m-am mai gândit la nimic și l-am luat în brațe pe Felipe care dormea în continuare. Mă îndrăgostesc de bărbatul ăsta. Apoi am adormit și am avut două vise memorabile.

Ambele erau despre gurul meu. În primul vis, guru îmi spunea că își va închide toate ashramurile și că n-o să mai vorbească în public, n-o să mai dea lecții și n-o să mai scrie cărți. Le ținea discipolilor ei un ultim discurs, în care spunea: „Ați avut parte de foarte multe învățături. Vi s-a oferit tot ce trebuia să știți pentru a fi liberi. E vremea să vă întoarceți în lume și să trăiți fericiți.”

Al doilea vis era încă mai grăitor. Eram împreună cu Felipe într-un superb restaurant din New York. Aveam la masă niște minunății de costițe de miel cu anghinare, beam un vin bun, vorbeam și râdeam, fericiți. M-am uitat spre cealaltă parte a încăperii și acolo l-am văzut pe Swamiji, maestrul gurului meu, care a murit în 1982. Dar în seara aceea era viu și se afla chiar acolo, într-un restaurant ultraelegant din New York. Lua cina cu un grup de prieteni și toți păreau să se simtă foarte bine. Privirile ni s-au întâlnit, și Swamiji mi-a zâmbit și a ridicat paharul cu vin, salutându-mă.

După care – foarte clar – l-am auzit pe acel mic guru indian, despre care știam că vorbise foarte puțină engleză în viața lui, că-mi spune doar atât:

Bucură-te.

Nu l-am mai văzut de foarte mult timp pe Ketut Liyer. Cândva, demult, între povestea cu Felipe și lupta de a-i găsi o casă lui Wayan, lungile după-amiezi în care discutam relaxat despre spiritualitate pe prispa bătrânului vraci luaseră sfârșit. M-am mai oprit pe la el de câteva ori doar ca să-l salut și să las pentru soția lui câteva fructe cadou, dar, începând din iunie, n-am mai stat cu el la discuții interesante. De câte ori încerc să-mi cer scuze pentru absență, Ketut râde ca cineva care știe deja toate răspunsurile la întrebările universului și-mi spune:

— Totul merge perfect, Liss.

Totuși îmi era dor de bătrân, așa că în dimineața asta m-am oprit pe la el. Mi-a zâmbit ca de obicei și mi-a spus:

— Eu foarte fericit să te cunosc! (N-am reușit să-l dezvăț de obiceiul ăsta.)

— Și eu mă bucur că te văd, Ketut.

— Tu pleci curând, Liss?

— Da, Ketut. În mai puțin de două săptămâni. De aceea am vrut să vin azi. Am vrut să-ți mulțumesc pentru tot ce mi-ai dat. Dacă nu erai dumneata, nu m-aș fi întors în Bali.

— Mereu tu întorci în Bali, spuse el, convins și fără patos. Tu tot meditezi cu patru frați, cum eu învățat?

— Da.

— Tu tot meditezi cum învățat guru din India?

— Da.

— Tu încă ai vis urât?

— Nu.

— Tu fericită acum cu Dumnezeu?

— Foarte.

— Tu iubești iubit nou?

— Cred că da. Da.

— Atunci tu trebuie răsfeti pe el. Și el trebuie răsfete pe tine.

— OK, i-am promis.

— Tu prietena mea bună. Mai bună decât prietenă. Tu ești ca fiica mea, a spus el. (Nu ca Sharon...) Când eu mor, tu întorci în Bali, vii la incinerare la mine. Ceremonie incinerare foarte distractivă în Bali – o să-ți placă.

— OK, am promis din nou, de data asta cu un nod în gât.

— Lasă conștiința ta să fie ghid. Dacă ai prieteni care vin în Bali, trimite la mine să citească în palmă – eu foarte gol acum în bancă de când cu bomba. Tu vrei vii cu mine azi la ceremonie de bebeluș?

Și așa ajung să particip la ceremonia de binecuvântare a unui bebeluș care a ajuns la vârsta de șase luni și care are voie acum să atingă pământul prima dată în viața lui. Balinezii nu-și lasă copiii să atingă pământul în primele șase luni de viață pentru că nou-născuții sunt considerați zei veniți direct din rai și nu se cuvine să lași un zeu să se târâie pe jos, printre mucuri de țigară și bucăți de unghii tăiate. Așa că, până la șase luni, copiii din Bali sunt purtați în brațe peste tot și adorați ca niște mici zeități. Dacă un copil moare înainte să împlinească șase luni, i se face o ceremonie specială de incinerare și cenușa lui nu ajunge într-un cimitir obișnuit, pentru că ființa aceea n-a fost una omenească: a fost tot timpul un zeu. Dar dacă trece de șase luni, copilului i se organizează o ceremonie specială, în cursul căreia piciorușele lui ating pentru prima dată pământul și micuțul intră în rândurile rasei umane.

Ceremonia de azi s-a ținut în casa unuia dintre vecinii lui Ketut. Copilul era o fetiță care avea deja o poreclă – Putu. Părinții erau doi adolescenți frumoși, tatăl fiind nepotul unui văr de-al lui Ketut (sau ceva asemănător). Ketut s-a îmbrăcat cu cele mai bune haine pentru eveniment, un sarong alb de satin, tivit cu aur, și o cămașă albă cu mâneci lungi, guler tip Nehru și nasturi aurii, vestimentație care-l făcea să semene cu un boy dintr-un hotel de lux. Avea capul înfășurat într-un turban mare, alb. Mi-a arătat cu mândrie degetele, gătite cu inele de aur enorme, încrustate cu pietre magice. Vreo șapte inele, toate cu puteri sacre. Avea cu el și clopoțelul de aramă al bunicului lui, cu care se cheamă spiritele. M-a pus să-i fac o grămadă de poze.

Am mers împreună la gospodăria vecinului, care era tare departe. O vreme a trebuit să mergem pe drumul principal, foarte aglomerat. Mă afluam de patru luni în Bali, dar nu-l văzusem niciodată pe Ketut plecând de acasă. Era deconcertant să-l văd că merge pe șosea, pe lângă toate mașinile și motocicletele care treceau nebunește pe lângă el. Părea îngrozitor de mic și de vulnerabil. Arăta nelalocul lui în decorul modern al traficului și în zgomotul de claxoane. Mi-a venit, nu știu de ce, să plâng, dar oricum eram ultrasensibilă în ziua aceea.

Când am ajuns, în casa vecinului se strânseseră deja vreo patruzeci de invitați. Altarul familiei era plin de ofrande – mormane de coșuri din frunze de palmier pline cu orez, flori, tămâie, purcei fripți, câteva găște și găini moarte, nuci de cocos și niște bancnote care fluturau în vânt. Toți erau îmbrăcați cu cele mai bune mătăsuri și dantele. Eu eram în haine obișnuite, transpirată după ce pedalasem tot drumul, stânjenită de tricoul meu rupt care contrasta cu toată frumusețea din jur. Dar am fost întâmpinată frumos, exact așa cum ți-ai dori să fii primit undeva unde ești singura femeie albă, nimerită acolo din întâmplare, îmbrăcată nepotrivit și fără invitație. Toți mi-au zâmbit cu căldură, după care nu mi-au mai dat atenție pentru că petrecerea ajunsese la partea în care musafirii stau în cerc și se admiră reciproc.

Ceremonia a durat câteva ore, Ketut făcând oficiile. Doar un antropolog cu o echipă de traducători ar fi putut spune ce s-a întâmplat acolo, dar unele ritualuri le-am înțeles și eu din explicațiile lui Ketut și din cărțile pe care le citisem. În timpul primei runde de binecuvântări, tatăl a fost cel care a ținut copilul în brațe; mama ținea o efigie a fetei, adică o nucă de cocos înfășată ca un bebeluș. Nuca a fost binecuvântată și stropită cu apă sfințită exact ca un copil adevărat, după care a fost așezată pe pământ înainte ca picioarele fetei să atingă solul: în felul acesta erau păcăliți demonii, care aveau să atace falsul bebeluș și să lase copilul adevărat neatins.

Înainte ca picioarele copilului să atingă pământul, s-a petrecut un ceremonial care a durat ore întregi. Ketut suna din clopoțel și își recita la infinit mantrile, în timp ce tinerii părinți radiau de plăcere și mândrie. Invitații veneau și plecau; se foiau prin curte, vorbeau, se opreau puțin ca să privească ceremonia, ofereau darurile și apoi plecau la treburile lor. Era un amestec ciudat de relaxare și de formalism ritualic, o combinație între un picnic în curte și o slujbă religioasă solemnă. Mantrile incantate de Ketut pentru fetiță erau blânde, amestec de afecțiune și sacralitate. În tip ce mama o ținea în brațe, Ketut flutura înaintea copilei clopoțelul și eșantioane din ofrandele de mâncare, fructe, flori aduse – o aripioară de pui, o bucată de friptură de porc, o nucă de cocos spartă... Îi cânta câte ceva la fiecare articol pe care i-l arăta. Fetița râdea și bătea din palme, Ketut râdea și el și continua să cânte.

Îmi imaginam cum ar suna traducerea cuvintelor lui:

— Daaa... fetiță mică, asta-i pui fript, ca să papi tu! Când o să te faci mare, o să-ți placă puiul fript și noi vrem să ai parte de cât pui vrei! Daaaa... fetiță mică, uite aici orez fiert, să ai parte de tot orezul pe care-l vrei și să plouă tot timpul cu orez peste tine! Daaaa... fetiță mică, asta e nucă de cocos, uite-o ce poznașă e, când te faci mare o să papi multe nuci de cocos! Daaaa... fetiță mică, uite-i pe mami și tati, vezi ce mult te iubesc ei? Daaaa... fetiță mică, toată

lumea te iubește! Tu ești cea mai drăgălașă! Tu ești o cocă mică și gustoasă! Iepuraș mititel! Ești o floare, ești un crin, ești un fir de trandafir...

Peste adunare se aruncau petale muiate în apă sfințită, în chip de binecuvântare. Micuța a fost ținută cu rândul de toți membrii familiei, care se întreceau în drăgălășenii la adresa ei, în timp ce Ketut intona în continuare mantre străvechi. M-au lăsat chiar și pe mine – așa, în blugi, cum eram îmbrăcată – s-o țin în brațe, și pe când ceilalți cântau, eu i-am șoptit urările mele: „Să fii norocoasă. Și curajoasă.” Până și la umbră era îngrozitor de cald. Îmbrăcată cu o bustieră sexy și cu o bluză de dantelă deasupra, tânăra mamă transpira. La fel tatăl, care părea să nu mai cunoască altă expresie în afara zâmbetului mândru, înțepenit pe față. Pleiada de bunici își făcea vânt cu evantaiele; bătrânele obosiseră, se așezau pe jos, se ridicau, își făceau de lucru pe lângă purceii fripiți din mormanul de ofrande și goneau câinii de-acolo. Toți erau când atenți, când dezinteresați, când obosiți, când plini de vervă, dar la fel de sinceri în fiecare ipostază. Ketut și fetița însă păreau să trăiască împreună o experiență proprie, în care fiecare era atent numai la celălalt. Cât a fost ziua de lungă, copilul nu și-a dezlipit privirea de la bătrânul vraci. Unde s-a mai auzit de un bebeluș de șase luni care să nu plângă, să nu doarmă și să nu se foiască în soarele arzător timp de patru ore în șir, ci doar să se uite curios la cineva?!

Și Ketut, și fetița și-au făcut treaba foarte bine. Ea fusese extrem de atentă la toată ceremonia care o scotea din rândul zeilor și o transforma în ființă omenească. Știuse să se achite minunat de responsabilitățile ei, era deja cum trebuie să fie orice fetiță din Bali – răbdătoare pe parcursul ritualurilor, sigură de credința ei, supusă în fața cerințelor tradiției.

La sfârșitul ceremoniei, micuța a fost înfășurată într-o pânză lungă și albă care atârna până în pământ, îi dădea un aer regal și o făcea să pară înaltă – o veritabilă domnișoară aflată la primul ei bal. Ketut a desenat pe fundul unui vas de lut cele patru direcții ale universului, a umplut vasul cu apă sfințită și l-a așezat jos. Busola pe care o desenase trebuia să indice locul sfânt în care copilul urma să atingă pământul pentru prima dată.

Toată familia s-a strâns în jurul fetei – părea că toți o țin în brațe în același timp. Și – hopa! – i-au cufundat ușor piciorușele în vasul cu apă sfințită exact deasupra desenului magic după care se ordona întreg universul, apoi tălpile ei mici au atins prima dată pământul. Când au ridicat-o din nou, pe locul atins rămăseseră două urme mititele și umede: ele urmau să-i stabilească locul în marea matrice din Bali, hotărau cine avea să fie copilul, pentru că spuneau clar unde era locul ei. Toată adunarea a aplaudat bucuroasă. Fetița era acum una de-a noastră. O ființă omenească – cu toate riscurile și satisfacțiile care decurg dintr-o atât de minunată încarnare.

Micuța s-a uitat în sus, apoi în jurul ei, și a zâmbit. Nu mai era o zeităte. Nu părea s-o deranjeze. Nu părea să se teamă. Părea să fie absolut mulțumită de toate deciziile pe care le luase vreodată.

Wayan n-a cumpărat până la urmă terenul pe care-l găsisese Felipe. Când o întreb ce s-a întâmplat, îmi dă un răspuns neclar despre niște acte care s-au pierdut. Nu cred că-mi spune adevărul. Nu mai contează, contează doar că afacerea a căzut. Povestea asta cu casa lui Wayan mă face să intru, încet-încet, într-un soi de panică. Încerc să-i explic frământările mele:

— Wayan, în mai puțin de două săptămâni trebuie să plec de-aici și să mă întorc în America. Nu pot să mă întâlnesc cu prietenii mei, care mi-au dat o grămadă de bani, și să le spun că tu tot nu ți-ai cumpărat casă.

— Dar, Liz, dacă locul nu are taksu bun... Fiecare cu prioritățile lui în viață.

Peste câteva zile, Wayan sună agitată acasă la Felipe. A găsit alt teren, și acesta-i place cu adevărat. O întindere de pământ semănată cu orez, verde ca smaraldul, pe un drum liniștit din apropierea orașului. Are cel mai bun taksu, se vede cu ochiul liber. Wayan ne spune că pământul e al unui țăran prieten cu tatăl ei, care are nevoie disperată de bani. Proprietarul ar avea șapte aro

de vânzare, dar pentru că vrea urgent banii e dispus să-i vândă doar cei doi aro pe care și-i poate permite ea. Îi place la culme terenul. Și mie îmi place. Și lui Felipe îi place. Și lui Tutti – care face piruete prin iarbă ca o Julie Andrews de Bali – îi place.

— Cumpără-l, îi spun lui Wayan.

Dar trec câteva zile și ea continuă să tragă de timp.

— Vrei să locuiești acolo? Da sau nu? o tot întreb.

Mai trage de timp o vreme, după care schimbă placa. Spune că de dimineață a sunat-o proprietarul și i-a spus că nu mai e sigur că poate să vândă doar doi aro, s-ar putea să vrea să vândă tot lotul de șapte aro... că nu-l lasă nevasta... Trebuie să mai discute cu nevasta, s-o întrebe dacă e de acord să vândă terenul pe bucăți...

— Poate dacă eu aveam mai mulți bani... spune Wayan.

Sfinte Dumnezeule, acum vrea să-i procur bani să cumpere tot terenul! Deși încerc să-mi dau seama de unde aș mai putea face rost de încă 22 000 de dolari, îi spun:

— Wayan, nu se poate. N-am bani. Nu te poți înțelege cu proprietarul?

Atunci Wayan, ai cărei ochi par să se ferească de ai mei, începe să depene o poveste complicată. Îmi spune că ieri a fost la un clarvăzător, care clarvăzător a intrat în transă și i-a spus că e musai să cumpere tot terenul de șapte aro ca să facă acolo un centru de vindecare bun... că ăsta e destinul... și că, oricum, clarvăzătorul i-a spus că dacă ar cumpăra tot terenul ar putea cândva să construiască acolo un hotel elegant...

Un hotel elegant?

Of.

Și brusc nu mai aud nimic, păsărelele se opresc din cântat, văd cum Wayan își mișcă buzele, dar nu mai ascult ce spune, pentru că prin minte mi-a trecut un gând care-mi zgârie creierii groaznic: MĂI, PROVIZII, ASTA ÎNCEARCĂ SĂ TE FACĂ.

Mă ridic, îmi iau la revedere de la Wayan, merg încet până acasă și-l întreb pe Felipe care-i părerea lui sinceră:

— Crezi că încearcă să mă facă?

Felipe n-a comentat niciodată afacerea mea cu Wayan, nici măcar o singură dată.

— Draga mea, îmi răspunde cu blândețe, normal că încearcă să te facă.

Tot sângele din mine îngheață instantaneu.

— Dar n-o face intenționat, adaugă el repede. Trebuie să înțelegi cum gândesc oamenii de aici. Să încerce să stoarcă bani cât mai mulți de la străini e pentru ei un mod de viață. Așa supraviețuiesc. Așa că acum ea a început să inventeze tot felul de povești despre proprietar. Dragă, tu crezi că vreun bărbat din Bali are nevoie de discuții cu nevasta ca să facă sau nu o afacere? Gândește-te – omul are nevoie disperată de bani. A spus deja că vrea să-i vândă doar o parcelă. Dar acum ea vrea tot terenul. Și vrea să i-l cumperi tu pe tot.

Mă îngrozește ce aud. Din două motive. În primul rând, nu vreau să mă gândesc că ăsta-i adevărul în privința lui Wayan. În al doilea rând, urăsc implicațiile culturale pe care le au cuvintele lui Felipe, adică genul acela de superioritate colonială, argumentul albului condescendent – așa sunt ei.

Dar Felipe nu e colonialist; e brazilian. Îmi explică:

— Eu am crescut în sărăcie în America de Sud, crezi că nu înțeleg cultura sărăciei? I-ai dat lui Wayan mai mulți bani decât a văzut în toată viața ei, și acum mintea i-a luat-o razna. Din punctul ei de vedere, tu ești binefăcătoarea, minunea de care avea nevoie. Ești ultima ei șansă de a scăpa de necazuri. Așa că, înainte să pleci, vrea să stoarcă de la tine tot ce poate. Să fim serioși – acum patru luni, femeia asta n-avea bani nici măcar pentru mâncarea copilului ei, și acum vrea... un hotel?

— Și ce să fac?

— Orice s-ar întâmpla, nu te supăra pe ea. Dacă te superi, ai s-o pierzi și ar fi mare păcat, pentru că e o persoană minunată și te iubește. Asta e tactica ei de supraviețuire, trebuie s-o accepți și gata. Nu să crezi că nu e o persoană OK sau că ea și copiii nu au cu adevărat nevoie de ajutorul tău. Dar nu trebuie s-o lași să profite de tine, draga mea. Am văzut treaba asta de multe ori. Occidentalii care trăiesc aici ajung să se împartă în două tabere. Unii continuă să facă pe turiștii și spun: „Vai ce drăguți sunt localnicii, așa de îndatoritori și de simpatici...” – și continuă să fie jecmăniți de nu-ți vine să crezi. Ceilalți – tocmai pentru că văd cât de jecmăniți sunt – devin atât de frustrați, încât ajung să-i urască pe localnici. Și e mare păcat, pentru că pierde o mulțime de prieteni minunați.

— Și totuși, ce să fac?

— Trebuie să recapeți cumva controlul situației. Joacă-te și tu cu ea cum se joacă ea cu tine. Ameninț-o cu ceva care s-o motiveze să treacă la acțiune. Îi faci o favoare, pentru că are cu adevărat mare nevoie de casă.

— Dar nu vreau să joc nici un joc, Felipe.

— Atunci nu poți locui în Bali, draga mea, mi-a spus și m-a sărutat în creștet.

A doua zi de dimineață, clocesc un plan. Nu-mi vine să cred că, după un an întreg de studiu al virtuților și de strădaniei ca să devin cât mai sinceră, urmează să spun o minciună gogonată. O s-o mint pe ființa din Bali care mi-e cea mai dragă, care-mi e ca o soră, pe cea care mi-a curățat rinichii. Pentru Dumnezeu, o s-o mint pe mama lui Tutti!

Plec pe jos până la magazinul lui Wayan. Când mă vede, se repede să mă îmbrățișeze, dar mă feresc și mă prefac supărată.

— Wayan, trebuie să discutăm. Am o problemă serioasă.

— Cu Felipe?

— Nu. Cu tine.

Arată de parcă e gata-gata să leșine.

— Wayan, îi spun, prietenii mei din America sunt groaznic de supărați pe tine.

— Pe mine? De ce, dulceată?

— Pentru că acum patru luni ți-au dat o groază de bani cu care să-ți cumperi casă și tu n-ai cumpărat nici o casă până acum. Primesc în fiecare zi o mulțime de e-mailuri, și în toate găsesc aceleași întrebări: „Unde e casa lui Wayan? Ce-ai făcut cu banii mei?” Acum sunt toți convinși că le-ai furat banii și că de fapt vrei să faci altceva cu ei.

— Eu nu fur!

— Wayan, prietenii mei din America cred că ești... o țepară.

Trage are în piept de parcă s-ar îneca. Arată atât de ofensată, încât pentru o clipă ezit, îmi vine s-o iau în brațe și să-i spun: „Nu, nu, nu-i adevărat! Inventez!” Însă nu trebuie să fac asta. Trebuie să termin ce-am început. Dar, Doamne, e îngrozitor de tulburată. Cuvântul acesta, țepară, a fost incorporat în limba localnicilor cu o încărcătură emoțională uriașă. Unul dintre cele mai groaznice lucruri pe care i le poți spune cuiva din Bali e să-l faci „țepară”. Într-o cultură în care oamenii se mint unii pe ceilalți de zeci de ori pe zi, unde datul de țepe e în același timp sport național, artă, obișnuință și tactică de supraviețuire, să-i spui cuiva că e țepară este ceva cutremurător. În Europa altor vremuri, așa ceva ar fi echivalat cu o provocare la duel.

— Dulceată, îmi spune ea cu lacrimi în ochi, eu nu țepară.

— Știu asta, Wayan. Tocmai de-aceea sunt așa de tristă. Tot încerc să le explic că Wayan nu e țepară, dar nu mă mai crede nimeni.

Își pune mâna pe mâna mea.

— Îmi pare rău că pun pe tine în încurcătură.

— Wayan, e o încurcătură mare de tot. Toți prietenii mei sunt supărați, îmi spun că trebuie să-ți cumperi un teren înainte să plec eu de-aici. Mi-au spus că dacă nici săptămâna asta nu-ți cumperi teren, atunci... va trebui să-ți iau toți banii.

Acum nu mai arată de parc-ar sta să leșine, arată de parc-ar sta să moară. Mă simt mizerabil că trebuie s-o mint așa pe femeia asta, care – printre alte lucruri – e evident că nu-și dă seama că am mai multe șanse să-i revoc cetățenia indoneziana decât să-i scot banii din cont. Dar cum să știe ea asta? Nu eu i-am umplut în mod miraculos contul din bancă? Înseamnă că pot la fel de ușor să i-l și golesc.

— Dulceață, îmi spune, crede-mă, eu găsesc acum teren, nu face griji, foarte repede găsesc teren. Te rog, fii liniștită... poate în trei zile gata, eu promit.

— Trebuie, Wayan, îmi spun cu o gravitate care nu e într-un totuș mîmată.

E adevărat: trebuie. Copiii ei au nevoie de o casă. Mai are puțin și va fi evacuată. E cel mai nepotrivit moment pentru tras țepe. Îi spun:

— Acum mă întorc acasă la Felipe. Să mă suni după ce ai cumpărat ceva.

Și plec de la prietena mea; deși sunt conștientă că se uită după mine, nu întorc nici măcar o dată capul s-o privesc. Pe drumul către casă, îl rog pe Dumnezeu ceva tare ciudat: „Te rog, fă să fie adevărat că încercă să mă țepuiască.” Pentru că, dacă nu asta încercă și dacă și cu 18 000 de dolari îi e realmente imposibil să găsească ceva, atunci avem cu adevărat o problemă și mă îndoiesc că va reuși vreodată să scape de sărăcie. Dar, dacă încercă să-mi dea țepă, treaba asta poate fi într-un fel o rază de speranță. Arată că, până la urmă, are destule resurse de viclenie ca să se descurce în lumea asta plină de neprevăzut.

Mă simt mizerabil când ajung acasă. Îi spun lui Felipe:

— Dacă ar ști Wayan cum am pus la cale pe la spatele ei...

— cum i-am pus la cale fericirea și bunăstarea – îmi completează el fraza.

Patru ore mai târziu – patru ore de chin! – sună telefonul. E Wayan. Abia mai respiră. Vrea să-mi spună că treaba e rezolvată. Tocmai și-a cumpărat cei doi aro de la țăranul cu terenul (a cărui „nevastă” a renunțat din senin la orice obiecție). Se pare că până la urmă n-a mai fost nevoie de vise magice sau de intervenții ale vreunui preot sau de teste mai ceva ca la NASA pentru a detecta taksu. Wayan are până și certificatul de proprietate asupra terenului, îl ține în mână! Autentificat la notar! Și mă asigură că a comandat deja materialele de construcție pentru casă. Și că muncitorii vor începe lucrul la începutul săptămânii viitoare, înainte de plecarea mea. Deci voi putea să văd cu ochii mei cum demarează totul. Speră că nu sunt supărată pe ea. Vrea să mă asigure că mă iubește mai mult decât își iubește propriul trup, mai mult decât își iubește propria viață, mai mult decât iubește toată lumea asta.

Îi spun că și eu o iubesc pe ea. Și că abia aștept să vin cândva s-o vizitez în casă nouă. Și că vreau o fotocopie după certificatul de proprietate.

Când închid telefonul, Felipe spune:

— Bravo, fetițo!

Nu știu dacă se referă la ea sau la mine. Deschide o sticlă de vin și ridicăm paharele în cinstea prietenei noastre Wayan, proprietară de teren. Și Felipe spune:

— Și acum... putem pleca și noi în vacanță?

Destinația vacantei noastre e Gili Meno – o insulă mică-mică din apropiere de Lombok (vecina estică a insulei Bali din marele arhipelag indonezian). Mai fusesem în Gili Meno și am vrut să-i arăt locul lui Felipe, care nu-l văzuse niciodată.

Insula Gili Meno e pentru mine unul dintre cele mai importante locuri din lume. Acum doi ani, la prima mea vizită în Bali, trimisă fiind de revista care voia să scriu despre vacanțele în stil yoga, am venit aici singură. Eram plină de vigoare după ce făcusem două săptămâni de

cursuri de yoga. Am hotărât să-mi prelungesc șederea în Indonezia, după ce am terminat ce aveam de făcut pentru revistă, de vreme ce tot mă aflam în Asia. De fapt, doream să găsesc un loc foarte izolat în care să-mi pot oferi zece zile de tăcere absolută și de singurătate absolută.

Când privesc înapoi la cei patru ani scurși între momentul în care căsnicia mea a luat-o la vale și ziua în care s-a terminat divorțul și am devenit liberă, nu văd decât cronică detaliată a unei mari dureri. Iar momentul în care am debarcat singură pe mica insulă a fost cel mai întunecat din călătoria aceea atât de dureroasă. Ajunsesem la fund, exact în miezul durerii. În mintea mea nefericită se războiau tot felul de demoni. Luând hotărârea să petrec zece zile de singurătate și de tăcere la capătul lumii, le-am spus celor care se războiau înăuntrul meu: „Acum, dragii mei, suntem toți aici, complet singuri. Și va trebui să cădem la înțelegere, ca să putem conviețui cumva pe viitor, altfel o să murim cu toții mai devreme sau mai târziu.”

În ciuda fermității și siguranței de sine exprimate de aceste vorbe, nu mă simțisem niciodată atât de îngrozită ca atunci, în drum spre Gili Meno. Nu-mi luasem cu mine nici măcar cărți, nu luasem nimic ce ar fi putut să-mi distragă atenția. Doar eu și mintea mea, gata să ne înfruntăm pe un câmp de bătălie complet gol. Țin minte că picioarele îmi tremurau vizibil de frică. Mi-am spus în gând unul dintre citatele favorite din învățăturile gurului meu: „Frică – și ce dacă?” Apoi am debarcat – așa, singură.

Închiriasem pentru câțiva dolari pe zi o cabană pe plajă. Am închis gura și mi-am jurat să n-o mai deschid până când ceva din mine nu se va fi schimbat. Gili Meno reprezenta ultima șansă dată adevărului și împăcării. Alesesem locul perfect pentru așa ceva, măcar atât. Insula e mică, sălbatică, cu nisip curat, ape albastre și palmieri. E un cerc perfect și are un singur drum, care o înconjoară de-a lungul țărmului și pe care-l poți străbate în întregime cam într-o oră. E aproape pe Ecuator, și zilele de-aici seamănă unele cu altele ca niște picături de apă. În fiecare dimineață a anului, soarele răsare din același loc la ora 6.30, pentru a apune în fiecare seară la ora 6.30, exact de cealaltă parte a insulei. Locuitorii sunt o mână de pescari musulmani cu familiile lor. Nu există vreun loc pe insulă din care să nu se audă oceanul. Nu există nici un vehicul cu motor. Electricitate există doar câteva ceasuri seara, când e pus în funcțiune un generator. E cel mai liniștit loc în care am fost vreodată.

Făceam înconjurul insulei la fiecare răsărit și la fiecare apus. În restul timpului ședeam și priveam. Îmi priveam gândurile, îmi priveam emoțiile; priveam pescarii. Înțelepții yoghini spun că toată durerea vieții omenești e provocată de cuvinte, iar bucuria la fel. Creăm cuvinte care să ne definească trăirile, și cuvintele aduc cu ele emoții, care ne țin legați, incapabili să ne mișcăm cât vrem, asemenea unor câini în lesă. Ne lăsăm seduși de propriile noastre mantre (Sunt un dezastru... Sunt singur... Sunt un dezastru... Sunt singur...) și ajungem să existăm doar ca să le dovedim adevărate. A te opri o vreme din vorbit echivalează cu încercarea de a goli cuvintele de putere, de a nu te mai îneca în cuvinte, de a te elibera de influența lor sufocantă.

Mi-a luat ceva timp să mă cufund în adevărata tăcere. Chiar și după ce m-am oprit din vorbit, am descoperit că încă îngânam vorbe. Organele și mușchii vorbirii – creierul, gâtul, pieptul, ceafa – îmi vibrau în continuare de efectul rezidual al cuvintelor, mult după ce nu mai scosesem nici un sunet. Cuvintele mi se zbăteau în cap la fel cum o sală goală pare să păstreze rumoarea unei adunări multă vreme după ce lumea a plecat. A durat surprinzător de mult până când imboldul vorbirii s-a stins și furtuna sunetelor s-a liniștit. A durat, cred, vreo trei zile.

Apoi totul a început să iasă la suprafață. În starea aceea de tăcere, toate urile și fricile mele aveau acum loc să-mi alerge liber prin minte. Mă simțeam ca un drogat la dezintoxicare, otrava care ieșea din mine îmi provoca adevărate convulsii. Plângeam mult. Mă rugam mult. Era dificil și terifiant, dar știam cel puțin că n-aș fi vrut să nu fiu acolo, că n-aș fi dorit să am pe

cineva alături de mine. Știam că aveam nevoie să trec prin ce treceam și știam că aveam nevoie să o fac singură.

Ceilalți turiști de pe insulă erau câteva cupluri în vacanțe romantice. (Gili Meno e mult prea frumoasă și prea departe de lume ca cineva întreg la minte să vină aici de unul singur.) Priveam perechile și le invidiam într-un fel romantismul, dar știam că eu am de făcut cu totul altceva acolo. M-am ferit de restul lumii. Cei de pe insulă m-au lăsat în pace. Cred că răspândeam vibrații sinistre în jur. Nu-mi fusese bine tot anul. E imposibil după ce nu dormi, după ce slăbești și plângi atât să nu arăți ca un bolnav psihic. Așa că nimeni nu vorbea cu mine.

De fapt, nu chiar nimeni. Era acolo un puști dintre cei care aleargă toată ziua pe plajă și încearcă să vândă fructe turiștilor. Băiatul avea vreo nouă ani și părea un soi de șef de clan printre cei de vârsta lui. Era dur, bătaios, adevărat băiat de cartier... numai că nu existau cartiere pe insulă. Poate că era de fapt băiat de plajă. Învățase bine și engleza, nu se știe cum, probabil hăituind turiștii occidentali. Copilul ăsta făcuse o fixație cu mine. Nimeni nu mă întreba cine sunt, nimeni nu mă deranja în afară de puștiul acesta insistent, care venea zi de zi pe plajă lângă mine și începea: „De ce nu vorbești niciodată? De ce ești așa ciudată? Nu te preface că nu m-auzi – știu că m-auzi. De ce ești mereu singură? De ce nu înoți niciodată? Unde e prietenul tău? De ce nu ești căsătorită? Ce ai de ești așa nasoală?”

În capul meu era ceva de genul: Pleacă, măi copile! Cine ești – personificarea celor mai rele gânduri ale mele?

Zi de zi, încercam să-i zâmbesc amabil și să-l rog prin gesturi politicoase să plece, dar el nu ceda până nu mă enerva. Și de fiecare dată reușea să mă enerveze. Țin minte că o dată am izbucnit:

— Nu vorbesc pentru că sunt într-o afurisită de călătorie spirituală, obrăznicătură ce ești – și acum, VALEA!

A fugit râzând. Fugea râzând în fiecare zi – după ce mă făcea să-mi sară țăndăra. După ce dispărea, de obicei ajungeam și eu să râd. Îmi era groază de întâlnirile cu băiatul, dar în același timp le și așteptam. Era singura pauză de distracție pe parcursul unei călătorii extrem de dificile. Sfântul Anton scria despre retragerea lui în pustie, în cursul căreia fusese asaltat de tot felul de viziuni – și îngeri, și demoni: spunea că în singurătate întâlnise uneori diavoli cu chip de înger, dar și îngeri cu chip de diavol. Întrebat cum face deosebirea între ei, sfântul a spus că îți poți da seama ce este fiecare doar după cum te simți după ce viziunea dispăre. Dacă rămâi îngrozit înseamnă că vizitatorul a fost un diavol. Dacă te simți luminat, atunci a fost cu siguranță un înger.

Cred că știu ce era golănașul ăla care izbutea mereu să mă facă să râd.

Într-o nouă zi de tăcere, am început să meditez pe plajă, în asfințit, și nu m-am mai ridicat de-acolo până după miezul nopții. Țin minte că îmi spuneam minții mele: „Ai ocazia să-mi transmiți tot ce te întristează. Arată-mi tot. Nu-mi ascunde nimic.” Unul câte unul, toate gândurile și amintirile triste au înălțat mâna și s-au ridicat în picioare, ca niște personaje, ca să mi se prezinte. M-am uitat la fiecare gând, la fiecare durere în parte și i-am recunoscut existența, i-am simțit grozăvia, fără să mai încerc să mă protejiez de chin. Și apoi am spus acelor dureri: „E în ordine. Vă iubesc. Vă accept. Acum veniți în inima mea. S-a sfârșit.” Simțeam efectiv durerea (ca pe o ființă însuflețită) intrându-mi în inimă (ca într-o cameră). Spuneam: „următorul”, și următoarea frântură de durere ieșea și ea din rând. O priveam, o trăiam, îi dădeam binecuvântarea și o invitam și pe ea în inima mea. Am făcut la fel cu fiecare gând trist pe care l-am avut vreodată – întorcându-mă în amintire cu ani și ani în urmă –, până când n-a mai rămas nimic.

Atunci i-am spus minții mele: „Acum arată-mi furia.” Unul câte unul, toate evenimentele marcate de furie din viața mea au ieșit la iveală și mi s-au prezentat. Fiecare nedreptate, fiecare trădare, fiecare pierdere, fiecare turbare. Le-am văzut pe toate, una câte una, le-am recunoscut și

le-am simțit până la capăt, de parcă s-ar fi întâmplat atunci pentru prima oară. După care le-am spus: „Acum veniți în inima mea. Acolo vă puteți odihni. Sunteți în siguranță. S-a terminat. Vă iubesc.” Totul a durat mult, ore întregi, timp în care am oscilat între polii atât de puternici ai celor două sentimente – într-un moment îngrozitor simțeam furia până la capăt, în următorul moment simțeam o detașare totală, atunci când furia îmi intra în inimă de parcă ar fi trecut peste un prag, se așeza pe jos, se ghemuia lângă semenii ei și renunța la luptă.

A urmat partea cea mai dificilă. „Arată-mi rușinea”, i-am cerut minții mele. Doamne, câte orori am văzut atunci! O defilare jalnică a tuturor ratărilor, minciunilor, egoismelor, geloziiilor și aroganțelor mele. Și totuși nici măcar n-am clipit. „Arată-mi-le pe cele mai rele”, am spus. Când le-am chemat în inima mea, au ezitat înainte să intre, întrebându-mă: „Nu știi ce-am făcut?... Nu cred că mă vrei și pe mine înăuntru...” Dar le răspundeam: „Ba te vreau. Chiar și pe tine. Te vreau. Chiar și tu ești binevenită aici. E în ordine. Te-am iertat. Ești parte din mine. Acum poți să te odihnești. S-a terminat.”

Când toate astea au luat sfârșit, mă golisem. Nu mai aveam în minte nimic care să lupte. M-am uitat în inimă la bunătatea mea. I-am văzut toată puterea. Am văzut că inima nu mi se umpluse nici pe departe, nici după ce primise toate cantitățile alea enorme de tristețe, furie și rușine; inima mea ar fi putut cu ușurință să primească și să ierte și mai mult. Dragostea ei nu avea margini.

Mi-am dat atunci seama că așa ne iubește și ne primește Dumnezeu pe noi toți, că nu există vreun loc în univers care să fie iadul, cu excepția celui din mințile noastre terorizate. Pentru că dacă un simplu om limitat și imperfect poate trăi fie și un unic asemenea episod de absolută iertare și acceptare de sine, atunci închipuiți-vă – încercați să vă închipuiți! – câte poate ierta și accepta Dumnezeu, în mila lui veșnică.

Mai știam și că sentimentul de pace care mă cuprinsese avea să fie doar ceva temporar. Știam că nu ajunsesem încă la capăt, că tristețea, furia și rușinea aveau să scape din nou, fugind din inimă și punând din nou stăpânire pe mintea mea. Știam că voi lupta cu aceste gânduri neîncetat, până voi fi reușit, încet și ferm, să-mi schimb complet viața. Și că va fi ceva extrem de greu și de obositor. Dar în întunericul tăcut al plajei, inima i-a spus minții: „Te iubesc, n-o să te părăsesc niciodată, o să am mereu grijă de tine.” Făgăduiala aceasta s-a înălțat din inimă și deodată am simțit-o pe limbă, o gustam pe drumul de la plajă până la cabana unde dormeam. Am găsit un caiet gol, l-am deschis – și abia atunci am deschis și gura și am rostit cuvintele, eliberându-le în văzduh. Am spart tăcerea cu acele cuvinte, apoi am lăsat creionul să le întipărească dimensiunile colosale pe pagina de caiet:

Te iubesc, n-o să te părăsesc niciodată, o să am mereu grijă de tine.

Au fost primele cuvinte pe care le-am scris în acel caiet intim al meu, pe care aveam să-l port cu mine mereu, la care aveam să mă întorc de multe ori în cei doi ani care au urmat, cerând mereu ajutor – și de la care aveam să primesc mereu ajutor, chiar și în cele mai dificile momente de tristețe sau frică. Caietul, străpuns de făgăduiala aceea de iubire, a fost pur și simplu motivul grație căruia am supraviețuit în anii următori.

Mă întorc acum în Gili Meno în împrejurări complet diferite. De când am fost aici, am făcut înconjurul lumii, am divorțat, am supraviețuit despărțirii finale de David, am renunțat complet la medicamentele antidepresive, am învățat o limbă străină, m-am odihnit în palma lui Dumnezeu preț de câteva momente de neuitat, în India, am învățat, stând la picioarele unui vraci indonezian, și am oferit o casă unei familii care avea nevoie disperată de ea. Sunt fericită, sănătoasă și echilibrată. Și nu pot să nu observ că mă îndrept spre această frumoasă insuliță exotă însoțită de iubitul meu brazilian. Chestie care – trebuie să recunosc – e un final mult prea de basm pentru povestea asta, luat parcă din visul unei gospodine (luat, poate, din propriul meu

vis de acum câțiva ani). Și totuși, lucrul care mă împiedică să mă topesc chiar acum în strălucirea ireală a poveștii mele e un adevăr incontestabil, datorită căruia m-am reconstruit lăuntric în ultimii ani: nu m-a salvat nici un prinț. M-am salvat singură.

Mă gândesc la ceva ce am citit odată, ceva în care cred budiștii zen. Ei spun că stejarul e creat simultan de două forțe. Evident, e vorba de ghinda din care începe totul, de sămânța în care există toate promisiunile, tot potențialul arborelui viitor. Oricine poate să vadă asta. Dar sunt puțini cei care pot recunoaște cealaltă forță – însuși viitorul arbore potențial, care își dorește atât de tare să existe, încât împinge ghinda spre ființare și, prin dorul ieșirii din spațiul vid, face posibilă încolțirea, călăuzind evoluția de la stadiul de nimic până la cel de maturitate. În acest sens, spun budiștii zen, stejarul e cel care creează de fapt ghinda din care s-a născut.

Mă gândesc la femeia în care m-am transformat, la viața pe care o trăiesc acum, la cât mi-am dorit să fiu astfel și să trăiesc astfel, eliberată de farsa de a mă preface că sunt altcineva decât eu însămi. Mă gândesc la tot ce am înfruntat pe drumul până aici și mă întreb dacă nu cumva eu – adică eu cea de acum, fericită și echilibrată, care dormitează pe puntea unei mici ambarcațiuni pescărești din Indonezia – am fost cea care, în toți anii aceștia, a împins-o înainte pe cealaltă eu, mai tânără, mai derutată, mai neliniștită. Eu cea mai tânără eram ghinda în care se ascundea potențialul, dar eu cea mai bătrână, stejarul existent, matur, îndemnă tot timpul: „Da, hai, crești! Schimbă-te! Evoluează! Vino să faci cunoștință cu mine aici, unde eu exist deja, integră și matură! Trebuie să crești în mine!” Și poate că tot eu cea de acum m-am plecat, cu patru ani în urmă, la urechea acelei tinere căsătorite și înlăcrimate de pe podeaua băii, șoptindu-i cu dragoste: „Du-te la culcare, Liz...” Știind dinainte că totul avea să fie bine, că tot ce urma să se întâmple ne va aduce aici pe amândouă. Exact aici, exact acum. Unde eu o așteptasem dintotdeauna, liniștită și mulțumită, să mi se alăture.

Felipe se trezește. Toată după-amiaza am fost cufundați amândoi într-o stare de somnolență, îmbrățișați pe puntea acestei ambarcațiuni pescărești indoneziene. Oceanul ne-a legănat și soarele ne-a luminat tot timpul. În timp ce stau așezată cu capul pe pieptul lui, Felipe îmi spune că în somn i-a venit o idee.

— Știi, e evident că trebuie să vin în Bali în continuare, pentru că aici e afacerea mea și pentru că e și foarte aproape de Australia, unde sunt copiii mei. Dar și în Brazilia trebuie să merg destul de des, pentru că de-acolo iau pietrele prețioase și pentru că restul familiei mele locuiește acolo. Și e evident că tu trebuie să mergi în Statele Unite, pentru că acolo e munca ta și acolo ai și prietenii, și familia. Așa că mă gândeam... poate că încercăm să ne construim o viață împreună împărțită cumva între America, Australia, Brazilia și Bali.

Nu pot decât să râd – de ce nu! E o idee atât de nebunească, încât s-ar putea să funcționeze. Cei mai mulți oameni ar considera o astfel de viață complet țișnită, nebunie curată, dar mie îmi seamănă tare bine. Sigur că așa vom face! Deja mi se pare cel mai natural lucru din lume. Și trebuie să recunosc că îmi place și poezia ideii. La modul literal. După un an în care am explorat individualitățile celor trei I, Felipe îmi sugerează acum o cu totul altă teorie a călătoriei:

Australia, America, Bali, Brazilia... A, A, B, B.

Ca un poem clasic. Ca două cuplete rimate.

Mica ambarcațiune ancorează la țărm, chiar pe plaja din Gili Meno. Pe insulă nu există pontoane. Trebuie să-ți sufleci pantalonii, să sari din barcă și să mergi prin apă pe picioarele tale. Nu există nici o soluție să nu te uzi (și poți chiar să te lovești de corali), dar merită efortul, pentru că plaja de-aici e incredibil de frumoasă, alta ca ea nu există. Așa că eu și iubitul meu ne descălțăm, ne punem micile genți de voiaj pe cap și ne pregătim să sărim împreună în mare.

E amuzant: singura limbă romanică pe care n-o știe Felipe e italiana. Dar în timp ce sărim, eu tot îi spun:

— Attraversiamo.
Să trecem dincolo.

SFÂRȘIT

1 Cu excepția momentelor în care ai de rezolvat urgent probleme imobiliare în Bali, după cum se va vedea în partea a treia a acestei cărți. (N.a.)

2 Actriță, scriitoare și producătoare de film americană, cunoscută pentru rolurile de comedie și pentru orientarea ei feministă. (N.t.)

3 Oraș din statul New York. (N.t.)

4 Orașel de provincie tipic american din statul New York. (N.t.)

5 Interstate-95 – autostrada care străbate întreaga coastă de est a Statelor Unite (N.t.)

6 Combinație între un prenume irlandez și un nume scoțian. (N.t.)

7 Pâine indiană, nedospită, asemănătoare cu lipia. (N.t.)

8 Al XIX-lea conciliu ecumenic al Bisericii Catolice, ținut în mai multe etape între 1545 și 1563, prin care se răspundea oficial ideilor și activităților legate de Reformă. (N.t.)

9 Program economic și social inițiat de guvernul federal american pentru a scoate SUA din criza economică din anii '30. În cadrul programului, o serie de clădiri guvernamentale au fost decorate cu fresce cu scene eroice. (N.t.)

10 Vedetă a rockului american, celebră pentru colaborările cu formația Fleetwood Mac, cunoscută pentru stilul ei vestimentar extrem de original și de studiat. (N.t.)

11 Specie indiană de smochin (*Ficus benghalensis*). (N.t.)

12 Semnul roșu purtat între sprâncene de femeile hinduse, dar și o bijuterie purtată pe frunte, cu semnificație religioasă. (N.t.)

13 În original, *A Plumber's Progress*, trimitere ironică la *The Pilgrim's Progress*, roman alegoric cu temă creștină de John Bunyan, publicat în 1678. (N.t.)

14 Personaj care apare pe câteva albume ale lui Frank Zappa al cărui nume a intrat în limbajul obișnuit cu sensul de față petrecăreță, ingenuă, lipsită de substanță. (N.t.)

15 Personaj dintr-un serial american celebru în anii '80 (*The Love Boat*), a cărui acțiune se petrece pe un vas de croazieră. (N.t.)

16 Club înființat în 1904 la New York, având ca principal obiectiv promovarea și susținerea expedițiilor, cercetării și educației în domeniul științelor naturale. (N.t.)

17 Parafrază a versurilor din *Loosing my Religion* (Pierzându-mi religia), șlagăr al formației R. E. M. Autoarea înlocuiește *loosing my religion* prin *choosing my religion* („alegându-mi religia”). (N.t.)

18 *See you later, alligator* | În 'while, crocodile – versuri dintr-un celebru cântec rock al anilor '50, preluate de cultura pop anglo-saxonă și folosite în tot felul de contexte. (N.t.)

19 Young Women's Christian Association (Asociația Creștină a Tinerelor Femei) – cea mai veche organizație de femei, înființată la Londra în 1855; în prezent este o organizație mondială cu sediul la Geneva, care militează în favoarea tinerelor – pentru promovarea lor în posturi de conducere, pentru pace, libertate etc. (N.t.)

20 Tehnică de vopsire a țesăturilor cu model, acesta obținându-se prin aplicarea de ceară topită pe material, eventual în etape succesive; este considerată în Indonezia o formă de artă națională. (N.t.)

21 Lăcustă (engl.) – porecla dată de un maestru de kung fu personajului principal al unui foarte popular serial american din anii '70, numit chiar Kung Fu. (N.t.)

22 Actriță și cântăreață de origine braziliană (1909-1955), celebră pentru costumațiile excentrice, din care nu lipseau turbanele acoperite cu fructe. (N.t.)

23 Oraș din Florida supranumit „Veneția Americii”, o foarte populară destinație turistică. (N.t.)

24 Medicament folosit pe scară largă, mai ales în SUA, pentru tratarea copiilor considerați „hiperactivi” și având „deficit de atenție”. (N.t.)

25 Pachet de legi intrat în vigoare în SUA la 26 octombrie 2001, cu scopul de a oferi guvernului federal instrumentele necesare luptei împotriva terorismului atât în interiorul, cât și în afara SUA. (N.t.)

26 Abreviat DHS – departament federal american a cărui principală responsabilitate este apărarea teritoriului SUA de terorism; se ocupă totodată de situația imigranților aflați pe teritoriul american. (N.t.)

27 Pachet de legi în vigoare în SUA începând din 25 noiembrie 2002, prin care s-a decis înființarea DHS și care a extins puterile guvernului federal de monitorizare a tuturor cetățenilor aflați pe teritoriul SUA. (N.t.)

28 Colecție populară – prima de acest gen publicată în lume – de ghiduri de călătorie adresate turiștilor care merg cu rucsacul în spate sau, în orice caz, călătoresc cât mai ieftin. Ghidurile conțin informații despre trasee turistice neconvenționale și, în particular, despre serviciile și prețurile practicate în regiunea descrisă. (N.t.)

29 Jurnalistă și scriitoare (n. 1934), una dintre cele mai importante figuri ale mișcării feministe americane. (N.t.)

30 Oraș din apropierea New Yorkului. (N.t.)

31 Ansamblu muzical tipic indonezian, în care rolul principal revine percuției la instrumente din bronz sau bambus. (N.t.)

32 Mâncare tailandeză foarte populară, constând din tăiței de orez cu ou, fructe de mare, muguri de fasole și alte vegetale, sosuri și condimente picante, totul gătit în wok. (N.t.)

33 „Bucătăria Iadului” – cartier din centrul Manhattanului cu o mare densitate de restaurante cu mâncăruri internaționale. (N.t.)

34 Zonă administrativă din sudul statului New York, cunoscută pentru proprietățile scumpe și veniturile peste medie ale rezidenților. (N.t.)

35 Stradă din Beverly Hills, California, una dintre cele mai exclusiviste și mai costisitoare zone din lume. (N.t.)

36 Ținut fabulos în care se petrec aventurile Cronicilor din Narnia de C. S. Lewis. (N.t.)

37 Ambele orașe sunt destinații turistice preferate ale pensionarilor americani. (N.t.)